

Jaarverslag en Jaarrekening

2016

gemeente Haarlem

Aanbiedingsbrief

In het Jaarverslag en de Jaarrekening 2016 legt het college verantwoording af aan de gemeenteraad over de realisatie van afgesproken beleid en over de financiële resultaten. Op <http://haarlem.jaarverslag-2016.nl> is deze voor het eerst digitaal beschikbaar.

Financiën op orde, schuld daalt verder

2016 was het jaar waarin het economisch herstel ook in de gemeentefinanciën merkbaar werd. Omdat inmiddels ook de effecten van het op orde krijgen van de Haarlemse financiën duidelijk zichtbaar worden ziet het Haarlemse huishoudboekje er steeds beter uit.

Deze jaarrekening sluit met een voordelig saldo van € 7,6 miljoen. Omdat het begrotingssaldo in 2016 tussentijds is bijgesteld naar een overschot van € 2,3 miljoen valt het resultaat dus € 5,3 miljoen voordeliger uit dan geraamd.

Daarnaast is de vaste schuld in 2016 verder afgenomen tot € 486 miljoen. Dit is € 84 miljoen lager dan de oorspronkelijk voor 31 december 2016 begrote schuld van € 570 miljoen.

Door een combinatie van factoren waaronder aflossing, meevallende vastgoedverkopen, lagere uitgaven voor het sociaal domein, slimmer gebruik van financiering en positievere kasstromen sluit Haarlem 2016 af met een schuldpositie die, afgezet tegen de eigen middelen, volgens de VNG normen in het groen staat.

In 2016 was het mogelijk om de belastingtarieven met niet meer dan het inflatiepercentage te verhogen. De woonlasten zijn zelfs met 2% verlaagd ten opzichte van 2015.

Participatie

De verbondenheid met de stad blijft voor het bestuur een hoge prioriteit. Dit kwam in 2016 op vele manieren tot uiting. Een conceptregeling is opgesteld om voor wijkraden en bewonersinitiatieven een meer gelijk speelveld te creëren en zijn er digitale mogelijkheden voor participatie georganiseerd via www.haarlem.nl/praat-en-denk-mee/. Verder werd met de invoering van 'Bestuur op maat', waarbij bestuurders direct betrokken worden bij initiatieven uit de stad, een stevige impuls gegeven aan het doorgeleiden van deze initiatieven in de organisatie.

Toekomstvisie

Om de vraag te beantwoorden hoe we samen het Haarlem van de toekomst kunnen vormgeven is uitgebreid gesproken met zoveel mogelijk bewoners, ondernemers, bedrijven en instellingen met als doel tot een gedeelde visie op de stad te komen. Uit deze Toekomstvisie moet volgen welke koers de komende 25 jaar ingezet kan worden, zodat Haarlem kan anticiperen op de steeds complexer wordende vraagstukken van de stad met behoud van de Haarlemse kernwaarden (oorspronkelijkheid, menselijke maat en een hoge kwaliteit).

Duurzaam

Streven naar duurzaamheid en vermindering van CO2 uitstoot wordt voor Haarlemmers steeds meer een vanzelfsprekendheid. Toch gaan terugdringen van energiegebruik en toepassing van duurzame energie te traag om de Haarlem Klimaat Neutraal ambitie voor 2030 zeker te stellen. Daarom is in 2016 een versnelling van het Duurzaamheidsprogramma uitgewerkt in een energiestrategie. In het Startprogramma Haarlem Circulair zijn duurzame

initiatieven van ondernemers uit de stad vastgelegd en opgenomen onder de noemer Stadslab. 11 van deze projecten zijn in 2016 gestart, doorlopend tot in 2017. Voor huishoudelijk afval is het Strategisch Plan Afvalscheiding vastgesteld, waarin gekozen is voor een veel ambitieuzere doelstelling en daarvoor benodigd beleid.

Sociaal domein

In 2016, het tweede jaar waarin de gemeente verantwoordelijk was voor vrijwel de gehele maatschappelijke ondersteuning van Haarlemmers, was er zorgcontinuïteit voor de burgers en duidelijkheid voor de partners in de stad. Ondertussen is de transformatie naar een andere inrichting van het sociaal domein gestart. Dit kwam in 2016 onder andere naar voren in de versterking van de rol van het Sociaal Wijkteam en het Centrum voor Jeugd en Gezin, de aanpak van knelpunten en het verbeteren van de zorg in de jeugdhulp. Met het koersdocument Werk en Inkomen richt de gemeente zich niet alleen op de directe bemiddeling naar werk maar ook op het laten participeren van mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt. In het Sociaal programma statushouders is geregeld dat aan nieuwkomers vergelijkbare kansen geboden worden als aan 'oude' Haarlemmers. De transformatie van de taken beschermd wonen en opvang is in 2016 in gang gezet, maar er is ook aandacht geweest voor een goede beheersing van de huidige situatie waardoor er dit jaar van overlast nauwelijks meer sprake was.

Onderhoud en bereikbaarheid

De openbare ruimte is in 2016 op het afgesproken kwaliteitsniveau onderhouden en daarbij is op groot onderhoud extra ingezet. De bereikbaarheid in de stad is in 2016 verbeterd, vooral op het gebied van openbaar vervoer en fietsen. Er is gewerkt aan het Hoogwaardig Openbaar Vervoer in de regio, in de weekeinden rijdt inmiddels de langverwachte nachttrein tussen Haarlem en Amsterdam CS, het aantal fietsparkeerplekken is vergroot en er wordt systematischer gehandhaafd op overlast van verkeerd geparkeerde fietsen rond het station.

Fysiek

De positie van Haarlem op de woonaantrekkelijkheidsindex is in 2016 gestegen naar de vierde plaats. Haarlem is duidelijk in trek en dit laat zich mede merken in de bouw. Over 2016 zijn er dan ook veel positieve fysieke ontwikkelingen in de stad te melden. Er werd extra geïnvesteerd in de stad met de bouw van diverse scholen- en sportvoorzieningen. Ook is ervoor gezorgd dat de ontwikkeling van woningen, commerciële ruimte, parkeergarage en de inrichting van de openbare ruimte op het Floridaplein in 2017 mogelijk wordt. Bouwprojecten en ontwikkelingen zijn gestart op veel locaties zoals de Italielaan, Azieweg, Entree Oost, DSK en Ripperda en voor meerdere locaties zijn de voorbereidingen getroffen voor ontwikkeling en bouw in 2017.

Kadernota

Met het aanbieden van dit jaarverslag wordt niet alleen duidelijk wat er in 2016 gerealiseerd is, maar ook welke ambities níet (volledig) zijn behaald. Daaruit moet blijken of de gemeente nog steeds op koers ligt of dat bijsturing noodzakelijk is. Intussen wordt overal gevoeld dat de stad groeit. Ook deze jaarrekening bevestigt dat er meer ruimte ontstaat. Op die manier genereren jaarrekening en -verslag behalve verantwoording ook input voor de kadernota (periode 2017-2021), welke in juni behandeld zal worden.

Het college van burgemeester & wethouders, 4 april 2017

Inhoudsopgave

Aanbiedingsbrief	3
Inhoudsopgave	6
Leeswijzer	8
1. Algemeen.....	9
1.1 Beleidsmatige resultaten op hoofdlijnen	10
1.2 Gebiedsgerichte vertaling van de programmabegroting	15
1.3 Financiële resultaten op hoofdlijnen.....	16
1.4 Onderzoeken ingevolge verordening 213a	37
1.5 Algemene dekkingsmiddelen en onvoorziene uitgaven	39
1.6 Bezuinigingen	40
1.7 Investerings.....	42
1.8 Interbestuurlijk toezicht	44
2. Programma's	49
Cluster Sociaal	51
Programma 1 Maatschappelijke participatie	59
Programma 2 Ondersteuning en zorg	80
Programma 3 Werk en inkomen	93
Cluster Fysiek.....	107
Programma 4 Duurzame stedelijke vernieuwing	114
Programma 5 Beheer en onderhoud	132
Cluster Burger en bestuur	147
Programma 6 Burger, bestuur en veiligheid	153
Programma 7 Algemene dekkingsmiddelen	171
3. Paragrafen	177
3.1 Weerstandsvermogen en risicobeheersing.....	178
3.2 Lokale heffingen	189
3.3 Onderhoud kapitaalgoederen	194
3.4 Financiering	203
3.5 Bedrijfsvoering	209

3.6 Verbonden partijen en subsidies.....	214
3.7 Grondbeleid.....	222
4. Jaarrekening	229
4.1 Balans	230
4.2 Overzicht baten en lasten.....	232
4.3 Toelichting op de jaarrekening.....	233
4.4 Incidentele baten en lasten	259
4.5 Reserves en voorzieningen.....	262
4.6 Kadernota rechtmatigheid	267
4.7 Single informatie/single audit	272
4.8 Controleverklaring.....	278
5. Besluit	279
Besluit.....	280

Leeswijzer

Het Jaarverslag en Jaarrekening 2016 is als volgt opgebouwd.

In **deel 1** wordt ingegaan op het resultaat op hoofdlijnen.

Deel 2 is de programmaverantwoording. Dit is onderverdeeld in drie clusters: Sociaal, Fysiek en Burger en bestuur. In de overkoepelende teksten wordt het hoofdresultaat van het cluster beschreven. In de onderliggende zeven programma's wordt daar dieper op ingegaan.

In **deel 3** zijn de wettelijk voorgeschreven paragrafen opgenomen. Dit geeft een dwarsdoorsnede van de Jaarrekening vanuit een bepaald perspectief, zoals risico's, financiering, kapitaalgoederen, bedrijfsvoering en grondbeleid.

Deel 4 bevat de jaarrekening, balans en toelichting hierop.

Deel 5 bevat het besluit tot vaststellen van het Jaarverslag en Jaarrekening 2016.

De bijlagen zijn alleen digitaal te raadplegen, waaronder de kerngegevens, samenstelling bestuur en personele informatie.

Digitaal jaarverslag en jaarrekening

Naast de papieren versie is er een digitale versie (pdf) van het Jaarverslag en Jaarrekening 2016. De begrippenlijst en afkortingenlijst is opgenomen in een online [Lexicon](#).

Nieuw dit jaar is dat het jaarverslag en de jaarrekening ook op een aparte website beschikbaar is, met uitgebreide mogelijkheden om informatie in detail te raadplegen. De digitale mogelijkheden hiervan blijven verder ontwikkeld worden.

DEEL 1 ALGEMEEN

1.1 Beleidsmatige resultaten op hoofdlijnen

1.1.1 Inleiding

Om in staat te zijn resultaatgericht op hoofdlijnen te sturen, kaders te stellen en verantwoording af te leggen zijn door de raad zeven programma's (resultaatgebieden) vastgesteld. Voor elk programma wordt aangegeven welke maatschappelijk effect wordt nagestreefd met het programma. De programma's zijn onderverdeeld in meerdere beleidsvelden, waarbinnen de doelstellingen en prestaties zijn benoemd. Het coalitieprogramma 2014-2018 Samen Doen! vormt de basis voor deze prestaties en doelstellingen. Die vier dimensies uit dit programma komen hier dan ook in terug.

De presentatie van de programma's beoogt de discussie over prestaties, doelen en de koppeling daartussen te stimuleren. Om deze discussie beter te stroomlijnen worden in deze programmaverantwoording 2016 steeds drie vaste vragen beantwoord:

1. Wat hebben we bereikt in 2016?
2. Wat hebben we gedaan in 2016?
3. Wat heeft het gekost?

Daarmee wordt niet alleen duidelijk wat er in 2016 gerealiseerd is, maar ook welke ambities niet (volledig) zijn behaald. Resumerend moet daaruit blijken of de gemeente nog steeds op koers ligt in het realiseren van haar doelen en prestaties, of dat bijsturing noodzakelijk is. Op die manier genereren jaarrekening en -verslag ook input voor de kadernota (periode 2017-2021), waarmee de planning- & controlcyclus weer rond is.

Externe factoren

Het bereiken van de beoogde maatschappelijke effecten is overigens niet iets dat volledig door de gemeente zelf wordt bepaald. De maatschappelijke effecten worden vaak mede beïnvloed, zowel in positieve als in negatieve zin, door verschillende andere factoren. Regionale, landelijke en zelfs mondiale ontwikkelingen spelen daarbij een rol.

Samen met de stad

Verder is het van belang te beseffen dat veel van de prestaties, die bijdragen aan de beleidsdoelen van de gemeente Haarlem, niet door de gemeente zelf worden verricht, maar door anderen (zoals onze partners in de stad, bijvoorbeeld woningcorporaties en gesubsidieerde instellingen). De gemeente heeft in deze gevallen dan meer een regisserende taak en voorwaarden-stellende rol en levert de prestaties niet zelf.

Daar waar door de gemeente nagestreefde doelen en prestaties worden beïnvloed door factoren van buitenaf, en daar waar de gemeente samenwerkt met partners in de stad voor het bereiken van doelen en prestaties, wordt dat in de programmateksten vermeld.

1.1.2 Realisatie doelen en prestaties

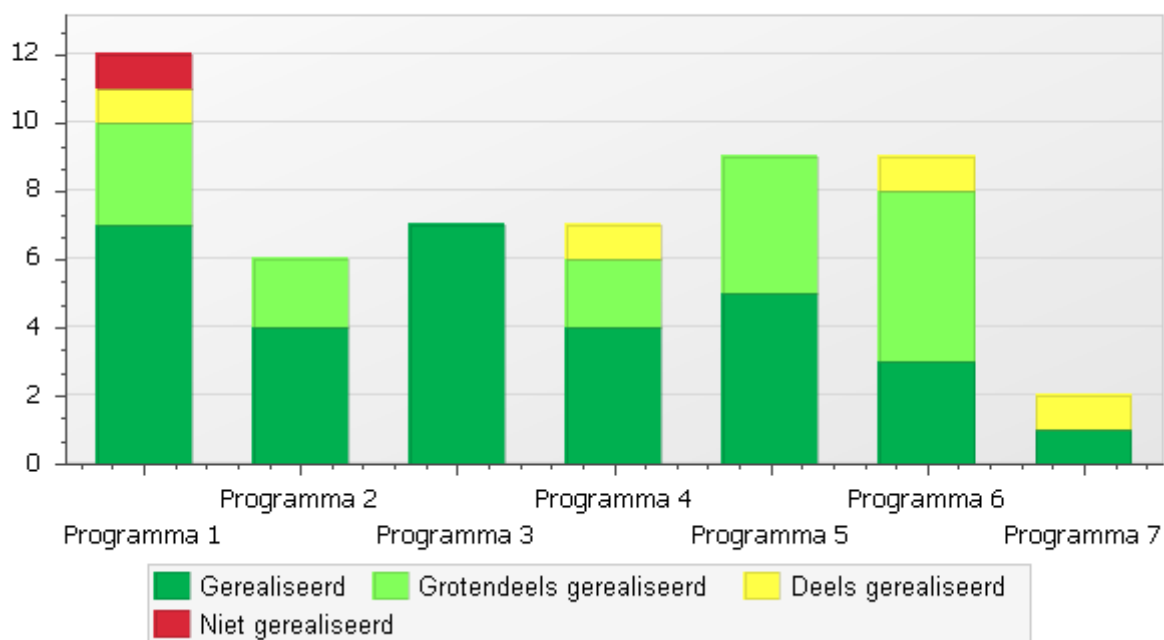
Samenvatting van de beleidsvoornemens

Voor zowel de doelen als de prestaties uit de Programmabegroting 2016 is nagegaan in hoeverre zij in 2016 zijn bereikt.

Realisatie doelen

Binnen de zeven programma's zijn in totaal 52 doelen geformuleerd. Onderstaande grafiek toont de realisatie van deze doelen gegroepeerd per programma. Programma 3 kent relatief het hoogste percentage gerealiseerde doelen (100%). In de programma's 2, 3, en 5 zijn alle doelen gerealiseerd of grotendeels gerealiseerd. Programma 7 heeft naar verhouding het hoogste percentage deels- of niet gerealiseerde doelen (50%), gevolgd door programma 1 (16%).

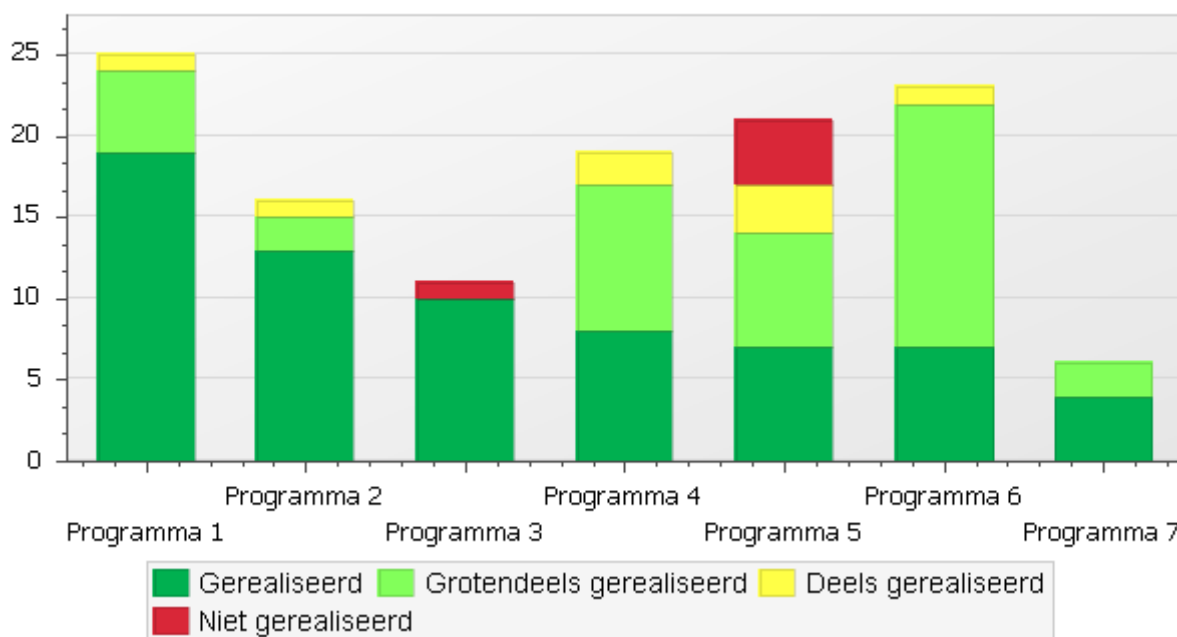
Realisatie doelen

Realisatie prestaties

Om deze doelen te bereiken zijn 121 prestaties benoemd. Onderstaande grafiek toont de realisatie van deze prestaties gegroepeerd per programma. Programma 3 kent relatief het hoogste percentage gerealiseerde prestaties (90%). Programma 5 kent relatief het hoogste percentage deels - of niet gerealiseerde prestaties (33%). Het percentage grotendeels gerealiseerde prestaties is verhoudingsgewijs het grootst bij programma 6 (65%).

Realisatie prestaties

1.1.3 Relatie tussen doelen en prestaties

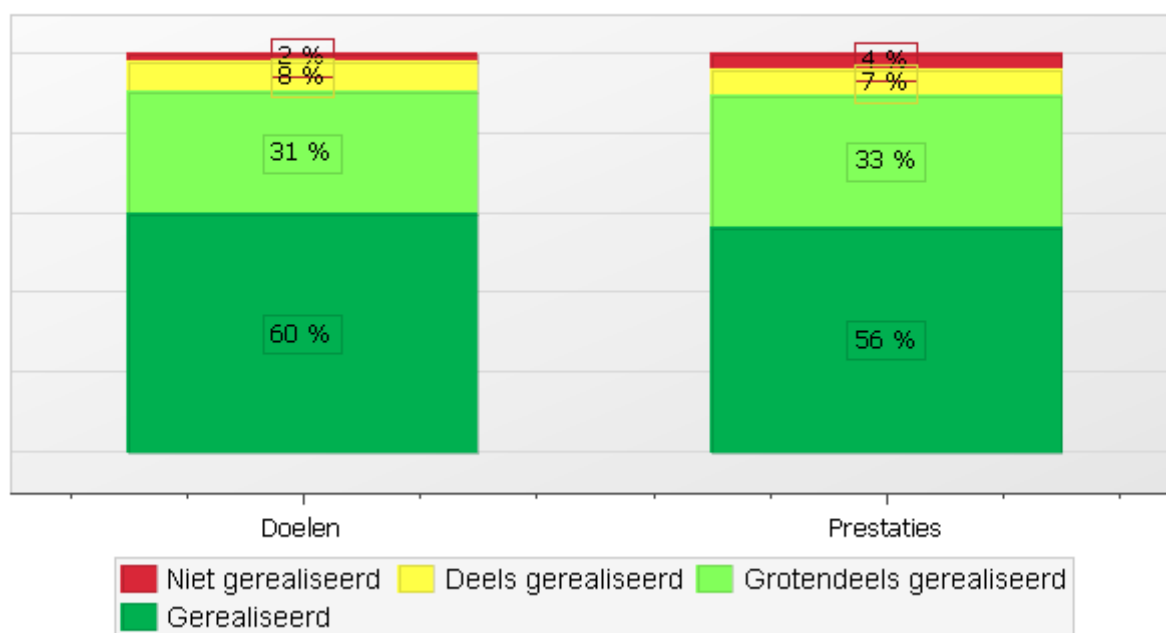
Van 52 geformuleerde doelen is 60% gerealiseerd. Bijna een derde van de doelen is grotendeels gerealiseerd. Deels gerealiseerd is 8% van de doelen en 2% is niet gerealiseerd.

Van de 121 benoemde prestaties zijn 56% gerealiseerd. Een derde van de doelen is grotendeels gerealiseerd. Van de prestaties is 7% deels gerealiseerd en 4% niet gerealiseerd.

Bij de begroting zijn de beoogde maatschappelijke effecten en de doelen voor de verschillende beleidsterreinen vastgesteld door de gemeenteraad. Het is echter niet zo dat alleen de gemeente bepalend is bij het al dan niet realiseren van de doelen en prestaties. Naast de gemeentelijke inspanningen zijn in sommige gevallen bovendien (bredere) maatschappelijke ontwikkelingen van invloed op het (niet) behalen van doelen, die redelijkerwijs buiten de invloedssfeer van de gemeente liggen. Een duidelijk voorbeeld hiervan is de invloed van economische ontwikkelingen. Indien dit het geval is, wordt dit in de tekst toegelicht. Het is daarbij echter lastig aan te geven hoe groot de invloed van dergelijke maatschappelijke ontwikkelingen zijn.

Daarnaast is de gemeente niet de enige partij die de prestaties uitvoert die een positieve bijdrage leveren aan het bereiken van de doelen. Steeds vaker heeft de gemeente de rol van regisseur en worden de daadwerkelijke prestaties verricht door maatschappelijke partners van de gemeente. Voor de doelen en prestaties in programmabegroting en jaarverslag geldt dus dat er niet alleen een een-op-een relatie tussen bestaat en dat het lastig kan zijn om vast te stellen of en in welke mate gemeentelijke prestaties hebben bijgedragen aan het behalen van doelen. Op het moment dat wordt vastgesteld dat prestaties niet of niet langer meer bijdragen aan het beoogde doel wordt gekeken of die prestaties nog nodig zijn.

Realisatie doelen en prestaties

1.1.4 Leeswijzer

In deel 2 van het jaarverslag zijn de zeven programmateksten opgenomen. Er wordt gerapporteerd op basis van de structuur en inhoud van de begroting 2016. Belangrijke onderdelen zijn:

1. In de inleidende tekst wordt de programmadoelstelling (missie) benoemd en wordt ingegaan op de vraag in hoeverre de programmadoelstelling is bereikt. Daarbij wordt ook aandacht besteed aan de samenhang met de bereikte doelen en verrichte prestaties.
2. Een systematische verantwoording over de drie zogenaamde W-vragen:
 - Wat hebben we bereikt in 2016 (doelen)?
 - Wat hebben we gedaan in 2016 (prestaties)?
 - Wat heeft het gekost?

De beantwoording van de eerste twee W-vragen wordt, conform afspraken met de werkgroep informatiewaarde, vorm gegeven op basis van vier in plaats van drie categorieën. De aan deze categorieën gekoppelde kleuren hebben de volgende betekenis:

: doel resp. prestatie is volledig gerealiseerd;

: doel resp. prestatie is grotendeels gerealiseerd. Het kan ook zijn dat een doel of prestatie volledig is gerealiseerd, maar dat het meer heeft gekost, het niet binnen de tijd is gebeurd of dat gerelateerde doelen of prestaties niet zijn gerealiseerd, waardoor volledige realisatie te stellig is;

: doel resp. prestatie is gedeeltelijk gerealiseerd;

: doel resp. prestatie is niet gerealiseerd.

Bij de beantwoording van de derde W-vraag (Wat heeft het gekost?) worden de financiële afwijkingen tussen de begroting na wijziging en de werkelijke uitkomsten geanalyseerd. Hierbij worden afwijkingen op beleidsvelden van meer dan € 100.000 kort toegelicht.

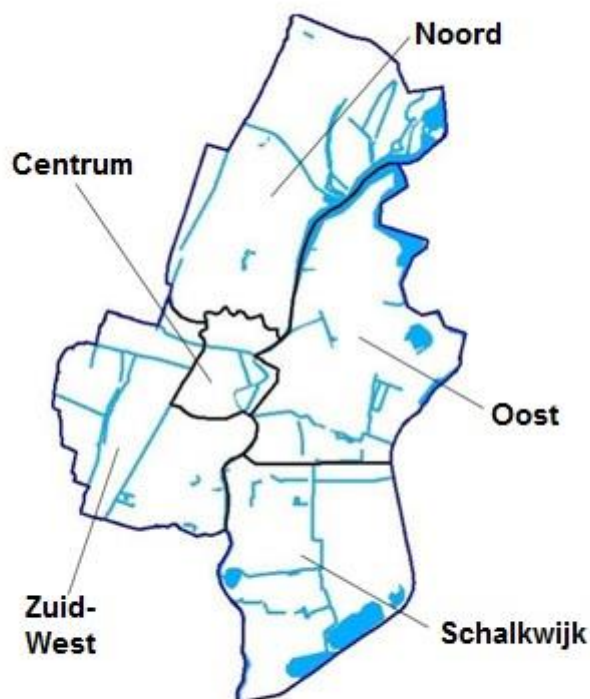
Per programma worden de toevoegingen en onttrekkingen aan reserves vermeld.

Er wordt systematisch verantwoording afgelegd over de effect- en prestatie-indicatoren (inclusief streefwaarden) die waren opgenomen in de Programmabegroting 2016. Niet altijd heeft er in 2016 een meting plaatsgevonden; in enkele gevallen zijn daarom de resultaten over eerdere jaren vermeld. Veel van de realisatiecijfers zijn afkomstig van derden, waaronder onze partners in de stad.

1.2 Gebiedsgerichte vertaling van de programmabegroting

De Programmabegroting 2016-2020 beschrijft de concrete beleidsvoornemens per programma en beleidsveld. De overkoepelende stadsbrede opgaven zijn, waar mogelijk, gebiedsgericht vertaald in gebiedsopgaven 2015-2019. De gebiedsopgaven beschrijven de specifieke doelen die de gemeente heeft gesteld op fysiek, sociaal en economisch terrein voor de middellange termijn. Deze gebiedsopgaven vormen de basis voor het Meerjaren Gebiedsprogramma (MJGP). De verantwoording van de jaarsnede gebiedsprogramma 2016 kunt u digitaal vinden. De verantwoording van het gebiedsprogramma 2016 wordt u ter informatie aangeboden.

Door de gebiedsopgaven, gebiedsprogramma's en de programmabegroting meer op elkaar te laten aansluiten, ontstaat een overzichtelijker beeld wat de gemeente in de verschillende gebieden doet.

1.3 Financiële resultaten op hoofdlijnen

1.3.1 Algemeen

In dit hoofdstuk worden de uitkomsten van de jaarrekening op hoofdlijnen beschreven. Er wordt ingegaan op de belangrijkste afwijkingen ten opzichte van de laatst vastgestelde begroting (Decemberrapportage 2016) en een toelichting gegeven op de ontwikkeling van de algemene reserves. Een meer uitgebreide opsomming van afwijkingen van zowel de primaire als de laatst vastgestelde begroting wordt bij de verantwoording van de programma's gegeven, bij het onderdeel 'Wat heeft het gekost?'. Op het budgetbeheer en de rechtmatigheid van de bestede middelen wordt ingegaan in paragraaf 4.6 Kadernota rechtmatigheid.

1.3.2 Analyse uitkomsten jaarrekening

Gedurende het begrotingsjaar 2016 is de begroting bijgesteld. De opbouw van het begrotingssaldo kan als volgt worden samengevat:

(bedragen x € 1.000)

Opbouw begrotingssaldo 2016	
Programmabegroting 2016	0 v
Doorwerking Bestuursrapportage 2015-3 (2015/472398)	-400 v
Haarlemse belastingvoorstellen 2016 (2015/463997)	616 n
	216 n
Verwerking septembercirculaire (2015/394857)	-2.081 v
Doorwerking decembercirculaire	480 n
Overige wijzigingen Financiële voortgangsrapportage	1.100 n
Totaal Financiële voortgangsrapportage 2016 (2016/208583)	-501 v
	-285 v
Mutaties Kadernota 2016 (2016/208583)	285 n
Begrotingsuitkomst na Kadernota 2016	0 n
Mutaties Bestuursrapportage 2016 (2016/435095)	-5.491 v
Budgettair effect verwerking separate raadsbesluiten	25 n
Begrotingsuitkomst na Bestuursrapportage 2015-2	-5.466 n
Mutaties Decemberrapportage 2016 (2016/487091)	2.454 n
Separaat raadsbesluiten: Bijdrage Bavo (2016/439713)	750 n
	3.204 n
Begrotingsuitkomst na Decemberrapportage 2016	-2.262 v

Bij de vaststelling van de Begroting 2016 heeft het college een sluitende begroting aangeboden. Ook na de verwerking van de Kadernota 2016 was er sprake van een sluitend begrotingskader. Het resultaat van de Bestuursrapportage 2016 bedraagt € 5,4 miljoen voordelig. Dit wordt met name bepaald door verbetering met externe oorzaken, zoals meevallende WABO-leges en een positieve uitkomst uit de meicirculaire. De decemberrapportage kent een nadelig effect van € 2,4 miljoen deze wordt met name veroorzaakt door het treffen van versnellers op het fysieke domein en voor de schuldreductie. In een separaat voorstel is besloten om ten laste van het positieve begrotingssaldo een bijdrage van € 750.000 beschikbaar te stellen voor de restauratiekosten van de Kathedrale basiliek Sint Bavo.

Bij de Decemberrapportage 2016 werd een positief begrotingssaldo van € 2,3 miljoen verwacht.

(bedragen x € 1.000)

Programma	saldo begroting na wijziging	n/v	Saldo rekening	n/v	Afwijking	n/v
1 Maatschappelijke participatie	58.284	n	57.873	n	-411	v
2 Ondersteuning en Zorg	107.927	n	108.021	n	94	n
3 Werk en Inkomen	42.425	n	41.211	n	-1.214	v
4 Duurzame Stedelijke Ontwikkeling	35.570	n	34.128	n	-1.442	v
5 Beheer en Onderhoud	38.815	n	38.680	n	-135	v
6 Burger, Bestuur en Veiligheid	39.661	n	41.587	n	1.926	n
7 Algemene dekkingsmiddelen	-324.944	v	-329.108	v	-4.164	v
Totaal	-2.262	v	-7.608	v	-5.346	v

1.3.3 Belangrijke financiële afwijkingen

Het volgende overzicht laat de belangrijkste financiële afwijkingen zien van de Jaarrekening 2015 ten opzichte van de bijgestelde begroting 2015 (het betreft primair financiële afwijkingen groter dan € 250.000). Indien een afwijking in lasten gecorrigeerd wordt door een evenredige afwijking in de baten, dan zijn die afwijkingen buiten beschouwing gelaten (budgettair-neutraal). De genoemde afwijkingen zijn divers van aard. De afwijkingen groter dan € 1 miljoen worden hieronder toegelicht. De verklaring voor de overige afwijking zijn te vinden op de website binnen de programmaverantwoording in het onderdeel 'Wat heeft het gekost?'.

(bedragen x € 1.000)

Saldo begroting na wijziging (inclusief mutaties reserves)	-2.262 v
---	-----------------

Budgettaire tegenvallers

Prog.	Beleidsveld	Omschrijving	i/s	bedrag
5	Openbare ruimte en mobiliteit	Voorziening BTW Waarderhaven	i	383
6	Gemeentelijk bestuur	Voorziening wethouderspensioenen	i	1.266

Saldo begroting na wijziging (inclusief mutaties reserves)	-2.262 v
---	-----------------

7	Openbare orde en veiligheid	Capaciteit afgeven WABO vergunningen	i	270
7	Openbare orde en veiligheid	Legesopbrengsten Westergracht	i	980

2.899 n

Budgettaire meevallers

Prog.	Beleidsveld	Omschrijving	i/s	bedrag
1	Bevorderen zelfredzaamheid	Statushouders	i	-313
3	Werk	Reintegratie	i/s	-247
3	Werk	Sociale activering	i/s	-374
3	Schulden	Schulddienstverlening	i/s	-286
4	Duurzame stedelijke ontwikkeling	Minder doorbelast uren	i	-329
4	Economie, toerisme en cultuur	Bijdrage Kathedrale Basiliek Sint Bavo	i	-750
5	Parkeren	Opbrengst straatparkeren	i/s	-469
7	Algemene dekkingsmiddelen	Stelpost- en taakstelling	i	-681
7	Algemene dekkingsmiddelen	Overheadkosten	i/s	-1.582
7	Algemene dekkingsmiddelen	Algemene uitkering	i	-1.230

-6.261 v

Overige afwijking < € 250.000, per saldo
--

-1.984 v

Rekeningresultaat 2016

-7.608 v

*i = incidenteel, s = structureel***Voorziening wethouderspensioenen: € 1,266 miljoen nadelig**

Op grond van de Algemene Pensioenwet Politieke Ambtsdragers (APPA) is de gemeente verantwoordelijk voor de uitvoering van de pensioenregeling voor (oud) wethouders. De gemeente is verplicht daarvoor een voorziening in te stellen. Jaarlijks wordt de hoogte van de voorziening bepaald aan de hand van de benodigde reservewaarde aan het einde van het boekjaar. De actuariële berekeningen die hiervoor nodig zijn, worden gemaakt door PROambt Advies. Een belangrijke factor in de berekening is de rekenrente. Dit is het percentage aan rente dat gehanteerd wordt om het verwachte toekomstige rendement op het vermogen te bepalen. Hoe lager de rente, hoe lager het te verwachten rendement en hoe hoger de benodigde reservewaarde in de voorziening. Onze accountant heeft geadviseerd om voor de berekening van de hoogte van de voorziening bij de jaarrekening 2016 de rekenrente 2017 te hanteren in plaats van de rekenrente 2016. De door De Nederlandsche Bank gepubliceerde rekenrente voor 2017 bedraagt 0,864% en is lager dan de rekenrente 2016 (1,629%) en de laatst gehanteerde rekenrente 2015 (2,156%) bij de Jaarrekening

2015. Als gevolg van deze lagere rekenrente is een dotatie aan de voorziening wethouderspensioenen nodig van € 1,27 miljoen. In de Bestuursrapportage 2016 (pagina 46) is melding gemaakt van het risico dat de rekenrente zou dalen.

Overheadkosten: € 1,582 miljoen voordelig

De onderschrijving wordt veroorzaakt door lagere materiële uitgave voor facilitaire zaken en ICT voor ongeveer € 700.000. De personeelskosten en de doorbelasten naar de producten en projecten leiden tot een voordeel van ongeveer € 800.000.

Algemene uitkering: € 1,230 miljoen voordelig

Op basis van een actualisatie van de aantallen en de afrekening van het ministerie heeft er een herberekening plaatsgevonden deze heeft geleid tot een positieve bijstelling.

1.3.4 Ontwikkelingen van de algemene reserves in 2016

De algemene reserve is onderverdeeld in drie delen. Een algemeen deel, een deel voor het sociaal domein en een deel voor de grondexploitaties. De functie van de onderliggende reserves is echter hetzelfde. Zij dienen als buffer voor het opvangen van eventuele onvoorziene uitgaven (incidenteel) waarmee in de planning geen rekening is gehouden maar die noodzakelijkerwijs wel dienen plaats te vinden. In de paragraaf 3.1 Weerstandsvermogen en risicobeheersing wordt hier nader op ingegaan.

Algemene reserve

De algemene reserve is in 2016 met € 2.500.000 toegenomen. Deze toename wordt per saldo veroorzaakt door:

- Vervroegde toevoeging Kans en kracht € 1,2 miljoen;
- Tijdelijk toevoeging versneller fysiek domein van € 2,0 miljoen;
- Toevoeging rekeningresultaat 2015 van € 5,7 miljoen;
- Onttrekkingen in lijn met genomen besluiten €6,5 miljoen.

De verwachte ontwikkeling van de algemene reserve kan, op basis van de nu bekende informatie, voor de komende jaren als volgt worden weergegeven:

(bedragen x € 1.000)

Algemene reserve	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Stand per 1-1	-24.989 v	-27.447 v	-25.541 v	-24.904 v	-24.904 v	-24.904 v
Terugstorting voor Kans en Kracht	-1.239 v					
Versneller fysiek domein	-2.000 v	1.600 n	400 n			
Resultaat 2015 (Kadernota 2016)	-5.720 v					
(Voorgenomen) dotaties	-8.959 v	1.600 n	400 n	0 v	0 v	0 v
Regionaal Werkbedrijf	70 n					
Herstructurering WSW	489 n					
Regeling minimabeleid	250 n					
Schuldreductie	2.623 n					
'Geen regel, geen handhaving'	555 n					
Nieuw beleid voor bomen	30 n					
Dekking extra onderhoud	2.200 n					
Aanwending financieel kader	284 n	306 n	237 n			
(Voorgenomen) onttrekkingen	6.501 n	306 n	237 n	0 n	0 n	0 n
Stand ultimo	-27.447 v	-25.541 v	-24.904 v	-24.904 v	-24.904 v	-24.904 v

Algemene reserve sociaal domein

Om de risico's die uit het sociaal domein voortvloeien te kunnen opvangen is een algemene reserve sociaal domein ingesteld. In onderstaand overzicht wordt de meerjarige ontwikkeling van deze reserve op basis van de begroting 2017 weergegeven.

(bedragen x € 1.000)

Reserve Sociaal domein	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Stand per 1-1	-26.999 v	-35.181 v	-29.338 v	-27.477 v	-26.372 v	-25.445 v
Dotaties	-1.082 v					
Dotaties hek sociaal domein (Jaarrekening 2016)	-13.761 v					
(Voorgenomen) dotaties	-14.843 v	0 v	0 v	0 v	0 v	0 v
Geraamd tekort (begroting 2017)		2.899 n	1.861 n	1.105 n	927 n	442 n
Onttrekkingen	5.875 n	2.944 n				
Onttrekkingen (Jaarrekening 2016)	786 n					
(Voorgenomen) onttrekkingen	6.661 n	5.843 n	1.861 n	1.105 n	927 n	442 n
Stand ultimo	-35.181 v	-29.338 v	-27.477 v	-26.372 v	-25.445 v	-25.003 v

Algemene reserve grondexploitaties

De algemene reserve grondexploitaties kan worden aangewend om tekorten op grondexploitaties te dekken. Op grond van de uitkomsten van de risico-inventarisatie hoeft hier geen beroep op te worden gedaan.

(bedragen x € 1.000)

Reserve grondexploitaties	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Stand per 1-1	-1.120 v	-2.700 v	-2.850 v	-4.324 v	-4.122 v	-7.921 v
Actualisatie Jaarrekening 2016	-2.205 v					
Verwachting (begroting 2017)		-150 v	-1.474 v		-3.799 v	
(Voorgenomen) dotaties	-2.205 v	-150 v	-1.474 v	0 v	-3.799 v	0 v
Actualisatie Jaarrekening 2016	625 n					
Verwachting (begroting 2017)				202 n		82 n
(Voorgenomen) onttrekkingen	625 n	0 n	0 n	202 n	0 n	82 n
Stand ultimo	-2.700 v	-2.850 v	-4.324 v	-4.122 v	-7.921 v	-7.839 v

1.3.5 Ontwikkelingen sociaal domein

Financiële uitkomsten 2016

Medio 2015 is de Begroting 2016 voor het sociaal domein opgesteld. Op dat moment was er ten opzichte van de bestaande raming 2016 (onderdeel van de Begroting 2015-2019) niet veel nieuwe informatie bekend. Om die reden is de Begroting 2016 niet bijgesteld. De begroting had een nadelig saldo van € 1,77 miljoen. Op basis van de bestaande afspraak werd dit negatieve saldo gedekt door een onttrekking aan de reserve sociaal domein. In de Bestuursrapportage 2016 (september 2016) zijn de baten (eigen bijdrage) en lasten (hoger contractvolume) beschermd wonen met € 1,5 miljoen bijgesteld en is het effect van de meicirculaire 2016 verwerkt. Op de andere domeinen was er nog een onvoldoende betrouwbaar beeld van de uitgaven waardoor er geen financiële bijstellingen hebben plaatsgevonden. Via de kwartaalrapportages sociaal domein is informatie verstrekt over de (beleidsmatige) ontwikkelingen. Het sociaal domein raakt steeds meer ingebed in de reguliere p&c-processen. Dat betekent dat de informatie over de voortgang en ontwikkeling in het sociaal domein ook onderdeel wordt van de reguliere cyclus en dat er niet meer op separate momenten en wijze gerapporteerd wordt.

In de Decemberrapportage 2016 is een prognose voor het resultaat 2016 afgegeven. De verwachting was dat er een positief resultaat van ruim € 7,0 miljoen zou zijn. Het werkelijke resultaat 2016 bedraagt € 12,9 miljoen positief, inclusief een voordeel van per saldo € 500.000 dat betrekking heeft op 2015. Fors hoger dan de eerdere verwachting. Conform de afspraken wordt het voordelig saldo 2016 aan de reserve sociaal domein gedoteerd. In paragraaf 4 wordt een doorkijk in de ontwikkeling van de reserve sociaal domein gegeven. De verklaring voor het voordeel is divers maar kent wel een vijftal hoofdlijnen. In paragraaf 3 wordt per domein een nadere analyse gegeven:

Toekenning en verzilvering PGB's ligt laag

Op alle domeinen is sprake van een aanzienlijk lagere toekenning van PGB's ten opzichte van de raming. De toegekende PGB's worden vervolgens ook niet volledig verzilverd. Voor beide bewegingen is geen eenduidige verklaring. Vanuit gemeente, sociaal wijkteam en CJG wordt gewezen op de mogelijkheid om via een PGB zelf zorg in te kopen. Mogelijk zijn de wijzigingen in het trekkingsrecht (budget en betalingen door de SVB in plaats van direct door de cliënt) en de problemen bij de SVB in 2015, van invloed geweest op de interesse in en

gebruik van PGB's. De lage verzilveringsgraad doet zich landelijk voor en wordt door veel gemeenten ook als verklaring voor de onderbesteding gegeven¹.

Daling uitgaven Wmo huishoudelijke ondersteuning zet zich voort

De trendmatige daling van de uitgaven voor de Wmo huishoudelijke ondersteuning (Wmo HO) heeft zich ook in 2016 voortgezet. Datzelfde geldt voor de al jaren dalende uitgaven voor vervoersvoorzieningen en woonvoorzieningen. De inzet op 'langer zelfstandig wonen' lijkt zich nog niet te vertalen in een hoger beroep op voorzieningen. In 2016 zijn ook de middelen voor de Huishoudelijke Hulp Toelage (HHT) aan de uitkering toegevoegd. Doordat er weinig aanvragen voor de HHT zijn ingediend zijn de deze middelen, net als in 2015, niet volledig besteed.

Onderbesteding Wmo begeleiding en dagbesteding

De uitgaven voor dagbesteding en begeleiding blijven ver achter bij de raming. Hoewel een gedetailleerde vergelijking van 2015 met 2016 niet mogelijk is, is wel zichtbaar dat bij alle voorzieningen zich een daling voordoet van ongeveer 10%. Met uitzondering van begeleiding is te zien dat het aantal indicaties afneemt van de verschillende voorzieningen. Hoewel er geen onderzoek is gedaan naar de oorzaken, kan een aantal elementen in meer of mindere mate van invloed zijn op de dalende tendens in indicaties en uitgaven. Een ontwikkeling in de zelfredzaamheid van de burgers in het zoeken naar eigen oplossingen en het effect van de afschaffing van de Wtcg² en CER³ en de inning van de eigen bijdrage. Door het invoeren van een Collectieve Zorgverzekering met een voorziening voor de eigen bijdrage en het eigen risico, is de verwachting dat hieraan tegemoet gekomen wordt. Tenslotte blijkt uit de maandcijfers dat er in beperkte mate sprake is (lijkt te zijn) van een tijdelijke afname in het gebruik van voorzieningen in het najaar. Daarmee is in de prognose geen rekening gehouden. Het vraagt nadere analyse of dit ook daadwerkelijk een aspect is waarmee in de prognoses rekening gehouden moet worden. Uit het onderzoek naar de vermeende onderbestedingen in 2015 blijkt overigens dat landelijk bij veel gemeenten sprake is van onderbestedingen binnen het domein van de Wmo (zie rapport AEF, pagina 34-35)⁴.

Kwaliteit prognoses nog niet voldoende

De verwachting in de Decemberrapportage 2016 was mede gebaseerd op inschattingen (verwachte productie tot en met eind 2016) van de aanbieders. Uit de werkelijke cijfers 2016 blijkt dat die inschattingen (te) voorzichtig zijn geweest. Wij spreken alle aanbieders met grote regelmaat en de verwachte productie, verzilvering van indicaties en financiële uitnutting van het contract zijn daarin nadrukkelijk onderwerp van gesprek. Geconstateerd wordt dat vrijwel alle aanbieders hierover optimistisch zijn terwijl uiteindelijk blijkt dat de werkelijke productie en daarmee ook de declaraties toch lager liggen dan de verwachting; het lijkt erop dat aanbieders huiverig zijn een verwachte onderbesteding te melden. Die voorzichtigheid in de prognose geldt overigens ook voor de gemeente. Er ligt een gezamenlijke ontwikkelopgave bij de gemeente en aanbieders om de financiële prognose en verwachting verder te verbeteren en afwijkingen eerder te signaleren.

Eigen bijdrage hoger dan verwacht

Tenslotte is in 2016 aanzienlijk meer eigen bijdrage ontvangen dan verwacht. Voor een deel heeft dit overigens betrekking op de afrekening 2015 die door het CAK niet juist is opgesteld.

Proces op alle fronten beter

¹ Zie Kamerbrief 34 477 en bijlagen AEF en CEBEON over het Sociaal Domein, 28 februari 2017.

<https://www.tweedekamer.nl/downloads/document?id=3226e433-b49f-4e25-b292-7895b4530d10&title=Onderzoek%20financi%C3%ABn%20sociaal%20domein.pdf>

² Wet tegemoetkoming chronisch zieken en gehandicapten

³ Compensatie Eigen Risico

⁴ Zie Kamerbrief 34 477 en bijlagen AEF en CEBEON over het Sociaal Domein, 28 februari 2017.

Ten opzichte van 2015 is in het administratieve proces op alle fronten vooruitgang te constateren. Eind januari 2017 is de administratie sociaal domein 2016 volgens planning gesloten en is de voorlopige eindstand opgemaakt. Er hoeft daardoor niet zoals vorig jaar een separaat traject gevolgd te worden. Een belangrijke verklaring voor de administratieve versnelling en verbetering is dat de Wmo-aanbieders in 2016 zijn aangesloten zijn iWmo. Hierdoor verloopt het hele administratieve proces (van start zorg tot facturatie en betaling) volledig digitaal. Administratieve fouten worden snel opgemerkt en snel gecorrigeerd waardoor er een actueler beeld is over de financiële positie en het onderhanden werk bij zowel aanbieders als gemeenten.

In 2016 is gestart met het aansluiten van de aanbieders in het jeugddomein op iJeugd. Dit proces loopt door in 2017. Er is bewust gekozen voor een geleidelijke aanpak per aanbieder zodat leerervaringen in het proces beter benut worden. De verandering van het administratieve proces leidt in eerste instantie tot extra inzet ten behoeve van de implementatie voor zowel gemeente als aanbieders. Als dit administratieve proces eenmaal goed loopt, leidt dit voor beide partijen tot aanzienlijke administratieve lastenverlichting. Ook dat is een grote vooruitgang ten opzichte van vorig jaar. De effecten daarvan worden naar verwachting in de Jaarrekening 2017 zichtbaar. De aanbieders moeten nog eindafrekeningen 2016 indienen. Deze kunnen nog tot betalingen aan aanbieders leiden met een effect op de jaarcijfers.

PGB's onrechtmatig verstrekt

De SVB heeft 15 maart 2017 de Verantwoordingen 2016 voor de Wmo en de Jeugdwet vastgesteld. Dit is ongeveer drie maanden eerder dan vorig jaar waardoor de verantwoordingen op tijd beschikbaar voor de accountantscontrole van de gemeentelijke jaarrekeningen over 2016. De SVB stelt vast dat de uitvoering van het trekkingsrecht voor zowel de Jeugdwet als de Wmo onrechtmatig is geweest. Deze onrechtmatigheid weegt mee in het oordeel van de accountant over de Jaarrekening 2016 van de gemeente Haarlem.

Ontwikkeling Integratie-Uitkering Sociaal Domein

In 2016 heeft de Integratie-Uitkering grote schommelingen gekend. Meerjarig is er sprake van een daling van de uitkering. In tabel hieronder zijn de mutaties per domein per circulaire tot en met 2021 opgenomen. Per saldo nam de uitkering voor 2016 met ruim € 2,0 miljoen toe, vanaf 2017 daalt de uitkering met ruim € 4,0 miljoen.

In de meicirculaire 2016 was er sociaal domein breed sprake van een toename van middelen. Het Wmo-budget nam meerjarig toe, voornamelijk als gevolg van autonome ontwikkelingen. Als gevolg van het nieuwe verdeelmodel beschermd wonen nam de bijdrage voor 2016 met € 600.000 toe om in de jaren daarna aanzienlijk te dalen ten opzichte van de eerdere raming.

Het Jeugdbudget wordt vanaf 2017 fors gekort terwijl het WSW-budget stijgt omdat de cao-afspraken WSW door het rijk gecompenseerd worden. Het budget voor Wmo Huishoudelijke Ondersteuning stijgt, grotendeels te verklaren doordat het budget voor de HHT ('verbeteren arbeidsmarktpositie') structureel en vrij besteedbaar aan de Wmo-middelen is toegevoegd.

In de septembercirculaire waren de mutaties voor 2016 beperkt maar werden forse kortingen voor 2017 opgenomen. Als gevolg van de verschuiving van cliënten van de Wmo en jeugd naar de Wlz (Wet langdurige zorg) worden het Wmo- en Jeugdbudget fors gekort. In het jeugddomein is er overigens een omgekeerde beweging; veel cliënten krijgen geen (her)indicatie voor de Wlz en komen alsnog onder de Jeugdwet en dus voor rekening van de gemeente. In financiële zin een risicovolle ontwikkeling. In de decembercirculaire 2016 worden voor 2017 door de instroom van Wlz-cliënten weer middelen aan de uitkering Wmo en Jeugd toegevoegd.

WMO HO	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
--------	-------------------	-------------------	-------------------	-------------------	-------------------

WMO (oud), incl vml. WVG	18.080.452	17.878.343	17.878.343	17.968.286	18.409.422
Eigen bijdrage WMO	2.500.000	2.500.000	2.500.000	2.500.000	2.500.000
WMO leges parkeerkaart	42.518	42.518	42.518	42.518	42.518
Septembercirculaire 2016	-367.682	-367.662	-367.662	-368.573	-373.044
Saldo voorgenomen bestedingen	17.920.352	15.936.993	15.936.993	15.936.993	15.936.993
Saldo (- = nadeel)	2.334.936	4.116.206	4.116.206	4.205.238	4.641.903

WMO dagbesteding en begeleiding	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Integratie uitkering	17.141.986	16.828.142	16.627.016	16.529.823	16.411.934
Septembercirculaire 2016	-936.499	-876.294	-865.611	-756.869	-716.277
Saldo voorgenomen bestedingen	17.586.937	17.586.937	17.586.937	17.536.937	17.536.937
Saldo (- = nadeel)	-1.381.450	-1.635.089	-1.825.532	-1.763.983	-1.841.280

Jeugd	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Integratie uitkering	28.972.636	29.552.016	29.602.819	29.742.146	29.904.981
Septembercirculaire 2016	-678.154	-678.154	-678.154	-678.154	-678.154
Saldo voorgenomen bestedingen	28.410.589	28.619.884	28.619.884	28.619.884	28.619.884
Saldo (- = nadeel)	-116.107	253.978	304.781	444.108	606.943

Beschermde wonen	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Integratie uitkering	38.623.606	39.817.811	40.724.436	40.719.773	40.718.964
Eigen bijdrage	2.283.571	2.300.000	2.300.000	2.300.000	2.300.000
Septembercirculaire 2016	0	0	0	0	0
Saldo voorgenomen bestedingen	39.600.000	41.600.000	41.600.000	41.600.000	41.600.000
Saldo (- = nadeel)	1.307.177	517.811	1.424.436	1.419.773	1.418.964

Reintegratie en WSW	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Re-integratie	4.479.499	4.579.846	4.790.471	4.928.576	5.325.271
Septembercirculaire 2016	0	0	0	0	0
WSW	15.251.584	14.143.459	13.270.615	12.348.317	11.904.411
Septembercirculaire 2016	-3.580	-3.323	-3.103	-2.875	-2.875
Saldo voorgenomen bestedingen	19.731.083	18.723.305	18.061.086	17.276.893	17.229.682
Saldo (- = nadeel)	-3.580	-3.323	-3.103	-2.875	-2.875

Organisatie	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Integratie uitkering	0	0	0	0	0
Saldo voorgenomen bestedingen	7.025.431	7.063.167	7.063.167	7.063.167	7.063.167
Saldo (- = nadeel)	-7.025.431	-7.063.167	-7.063.167	-7.063.167	-7.063.167

Totaalsaldo (- = nadeel), geraamde onttrekking aan reserve SD	-4.884.455	-3.813.584	-3.046.379	-2.760.906	-2.239.512
--	-------------------	-------------------	-------------------	-------------------	-------------------

Verantwoording per domein

Domein	Jaarrekening 2015	Decemberrapportage 2016	Jaarrekening 2016
1. Afwikkeling 2015	0	pm	-500.000 v
Eigen bijdrage, eindafrekening CAK 2015			-500.000 v
Diverse aanbieders			150.000 n
Eindafrekening hulpmiddelen			-150.000 v
2. Wmo HO	-4.875.000 v	-3.830.000 v	-3.731.421 v
Huishoudelijke ondersteuning	-2.270.000 v	-2.800.000 v	-2.958.000 v
Voorziening woningaanpassingen	-640.000 v	-550.000 v	-761.000 v
Vervoersvoorzieningen	-668.000 v	-480.000 v	-921.000 v
Eigen bijdrage		0	1.304.000 n
Uitnutting PGB	-572.000 v	-500.000 v	-100.000 v
Advies, inhuur, onvoorzien	-725.000 v	500.000 n	-295.421 v
3. Wmo begeleiding en dagbesteding	-2.860.000	-1.050.000 v	-4.011.061 v
Contracten	-1.935.000 v	0	-2.969.000 v
WtcG	-800.000 v	-500.000 v	-247.000 v
IAD		-550.000 v	-406.000 v
Uitvoering taken VNG	-125.000 v		-118.361 v
Sociaal wijkteams			-71.000 v
Subsidies			-5.700 v
Uitnutting PGB	0	0	-194.000 v
4. Beschermd wonen	-2.207.000	-1.950.000 v	-2.144.000
Contracten	-96.000 v	0	-482.000 v
Uitnutting PGB	-208.000 v	-350.000 v	-424.000 v
Eigen bijdrage (exclusief effect 2015)	-1.903.000 v	-1.600.000 v	-1.238.000 v
5. Jeugd	-3.561.000	-70.000 v	-1.211.000 v
Contracten	-2.542.000 v	550.000 n	330.000 n
Uitnutting PGB	-1.321.000 v	-620.000 v	-1.709.000 v
AMHK (Veilig Thuis)	302.000 n		168.000 n
6. WSW en re-integratie	-1.560.000	-160.000 v	-966.000 v
Paswerk	-250.000 v	0	0
Re-integratie	-1.310.000 v	-160.000 v	-966.000 v
7. Programmabudget	-750.000 v	0	-262.000 v
Correctie afrekening 2015			-150.000 v
Totaal	-15.063.000	-7.060.000 v	-12.975.482 v

Afwikkeling 2015

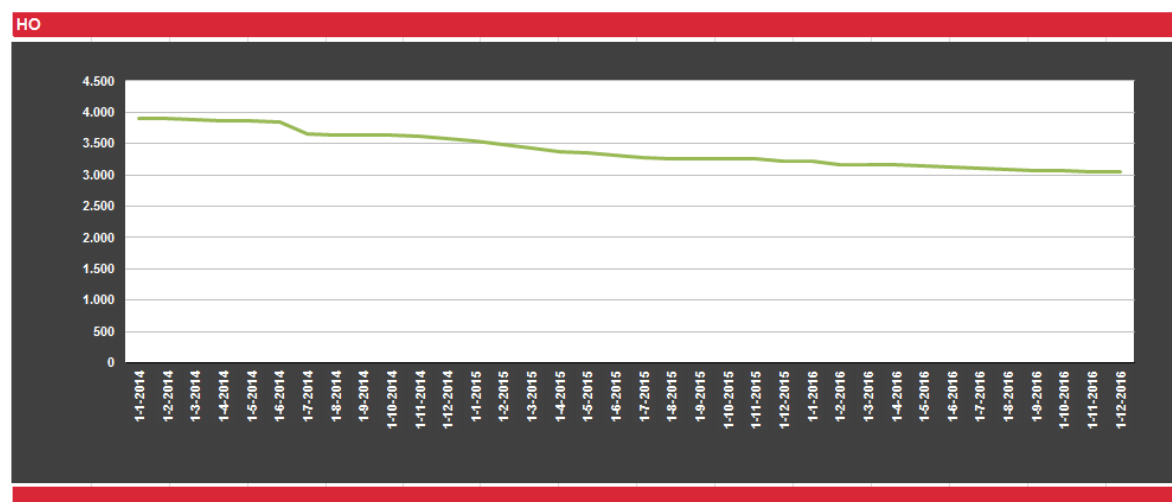
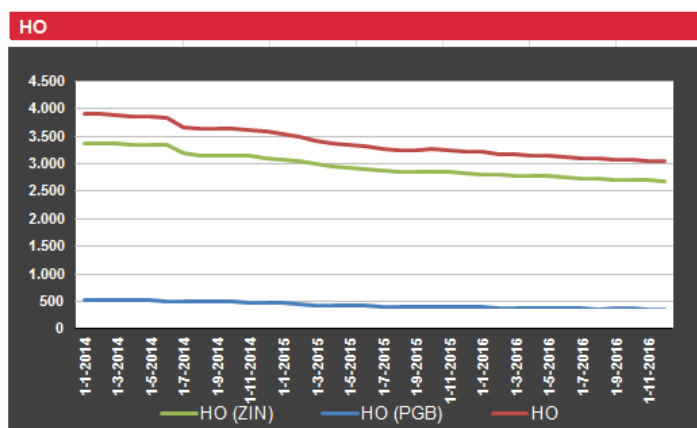
In de Decemberrapportage 2016 is opgenomen dat de eindafrekening 2015 nog tot financiële effecten in 2016 kan leiden. Hiervoor is een bandbreedte van € 500.000 nadeel en € 500.000 voordeel gemeld. Per saldo is er sprake van een voordeel van € 500.000. Uit de analyse van de eigen bijdrage blijkt dat een bedrag van ongeveer € 500.000 betrekking heeft op 2015. In 2016 is voor een bedrag van per saldo € 150.000 aan diverse aanbieders en vrijgevestigden betaald, dat betrekking had op 2015. Ondanks de complexe omstandigheden waaronder de Jaarrekening 2015 tot stand is gekomen, is de eindafrekening uiteindelijk

behoorlijk adequaat geweest. De eindafrekening 2015 vervoersvoorzieningen heeft tot een voordeel van € 150.000 geleid.

De gemeenten in Zuid-Kennemerland hebben begin 2015 afspraken gemaakt over de financiële solidariteit ten aanzien van de kosten van de voorzieningen jeugd eerste tranche in 2015. Onder de eerste tranche vallen de uitgaven voor de jeugd- en opvoedhulp, de jeugdbescherming en –reclassering, pleegzorg en jeugdzorg plus. In 2016 zijn per gemeente de definitieve afrekeningen van diverse instellingen ontvangen. De gemeente Haarlemmerliede en Spaarnwoude is daarbij als enige geconfronteerd met hogere kosten dan geraamd (€ 13.994). Op grond van de overeenkomst en de daarin opgenomen verdeelsleutel heeft Haarlem € 11.385 betaald. De overeenkomst is aangegaan voor 2015 en er is geen gebruik gemaakt van de verlengingsmogelijkheid.

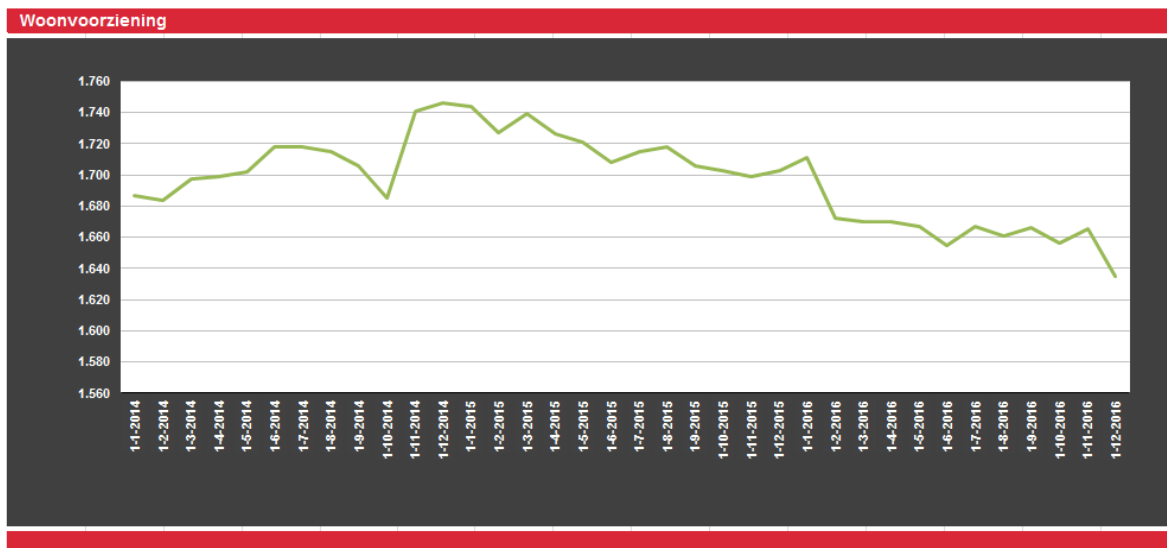
Wmo HO

Ten opzichte van de raming zijn de werkelijke kosten voor huishoudelijke ondersteuning € 2.958.000 lager. Het aantal indicaties is in 2016 ten opzichte van 2015 met ongeveer 7% gedaald. De dalende trend die zich de afgelopen jaren heeft voorgedaan, zet zich voort. Ten opzichte van 2015 zijn de kosten ongeveer € 1.150.000 lager. In de decemberrapportage werd een voordeel van € 2.800.000 verwacht, het werkelijke voordeel ligt daarmee in lijn.

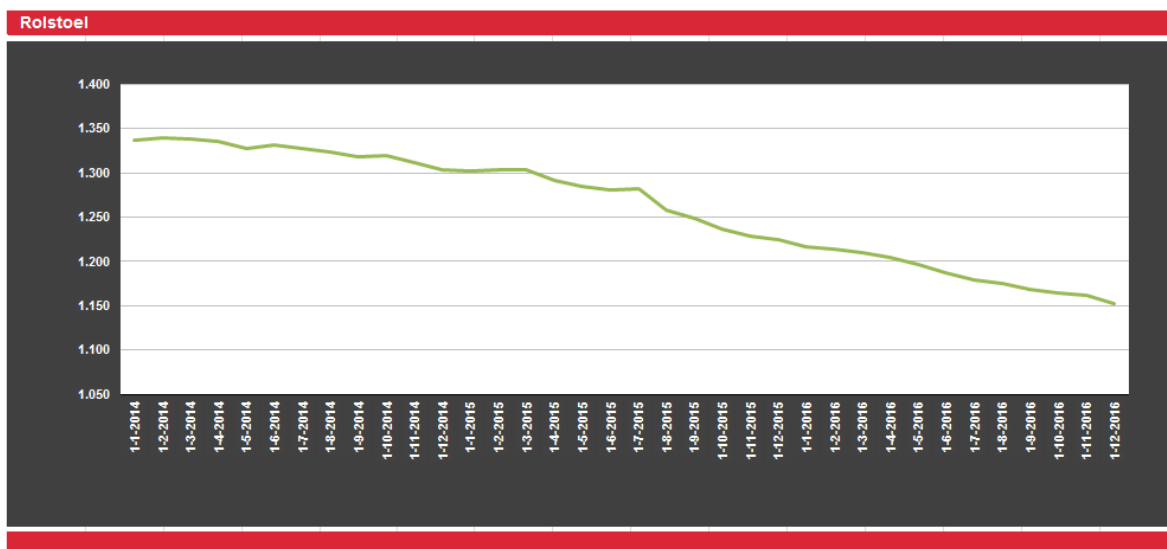

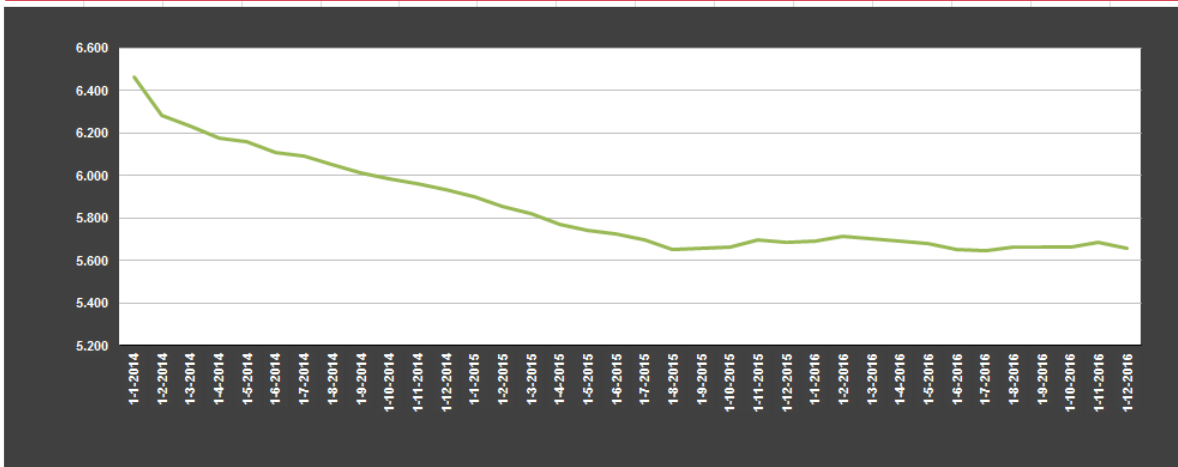
In 2016 is het aantal toekenningen voor woningaanpassingen opnieuw gedaald. Een ontwikkeling die zich al enkele jaren voordoet. De daling van het aantal toekenningen vertaalt zich financieel in een lager beroep op de voorziening woningaanpassingen. Als er

minder woningaanpassingen worden aangevraagd en toegekend, neemt de (toekomstige) financiële verplichting navenant af. Een voordeel ten opzichte van de raming van € 761.000. Ten opzichte van de Decemberrapportage 2016 (voordeel € 550.000) is het voordeel met ruim € 200.000 toegenomen. De werkelijke kosten in 2016 liggen € 350.000 lager dan in 2015.

Het voordeel op de individuele vervoersvoorzieningen is € 360.000, ten opzichte van 2015 dalen de kosten met ruim € 200.000. Het voordeel op de collectieve vervoersvoorzieningen is € 561.000. Daarmee zet de daling van de uitgaven zich voort, ten opzichte van 2015 nemen de kosten met € 400.000 af. In 2016 is een daling van het aantal ritten van 500 tot 1.000 ritten per maand ten opzichte van 2015. In de decemberrapportage werd een voordeel van € 480.000 voor collectief en individueel samen verwacht.

Doordat er minder gebruik wordt gemaakt van de diverse voorzieningen en van dagbesteding en begeleiding wordt er ook minder eigen bijdrage ontvangen (zie inhoudelijke analyse onder Wmo dagbesteding en begeleiding). De werkelijke ontvangsten zijn € 1.304.000 lager dan geraamd.

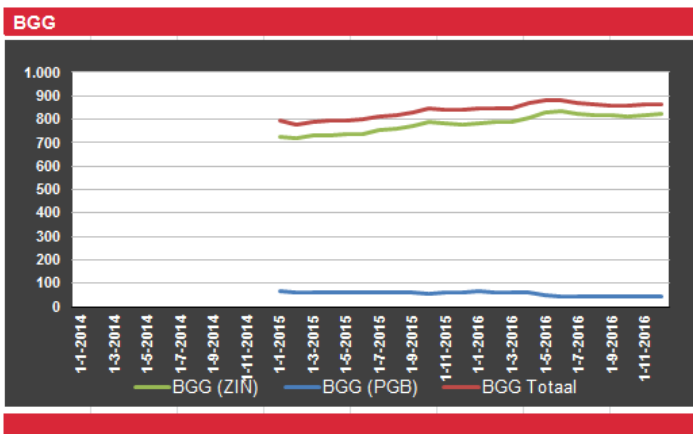
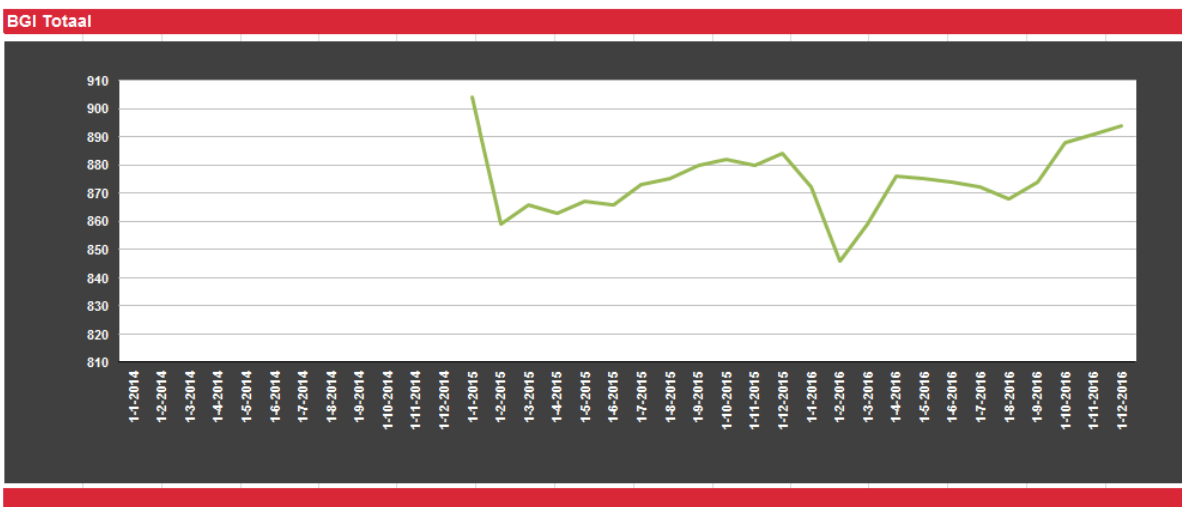
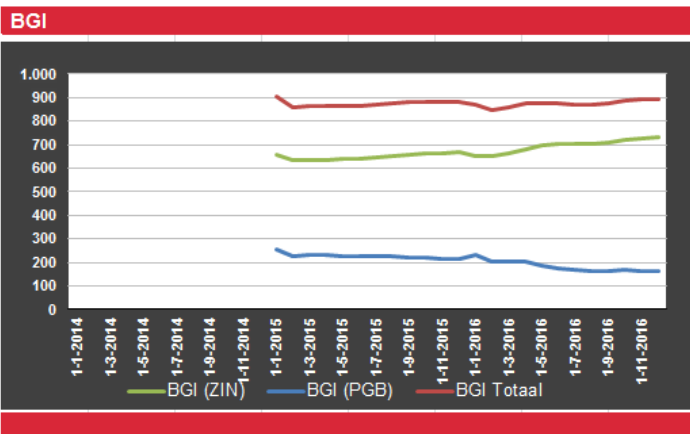
De uitnutting van de PGB's leidt tot een voordeel van € 100.000 (in de decemberrapportage werd een voordeel van € 500.000 verwacht).

In de begroting zijn middelen opgenomen voor advies, juridische ondersteuning en inhuur. Deze zijn niet volledig besteed en dit leidt tot een voordeel van € 295.421. In de decemberrapportage werd een voordeel van € 500.000 verwacht.

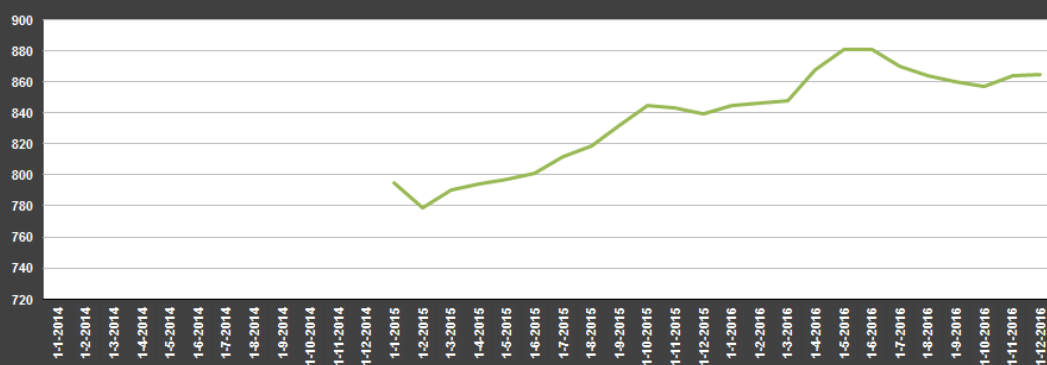
In de Bestuursrapportage 2016 zijn middelen aan de reserve sociaal domein onttrokken voor de uitvoering van de herindicaties voor cliënten Huishoudelijke Ondersteuning (€ 469.000 in 2016 en 2017). Het proces van herindicaties ligt op schema en de middelen voor 2016 zijn volledig besteed (zie bestuursrapportage p.p. 34).

Wmo overige voorzieningen inclusief begeleiding en dagbesteding

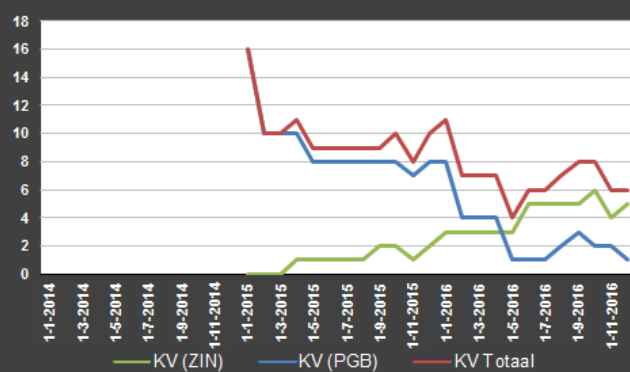
In de Decemberrapportage 2016 was de verwachting dat de beschikbare middelen vrijwel volledig besteed zouden worden. Op basis van de beschikbare gegevens bedroeg de uitnutting van de indicaties 59% en was de verwachting dat samen met de achterstanden in de facturering van de zorgaanbieders rond 100% besteding zou leiden. De werkelijke uitnutting van de indicaties blijkt 44% te zijn. Daardoor zijn de werkelijke lasten € 2,9 miljoen lager dan begroot. De lasten 2016 zijn meer dan € 1,0 miljoen lager dan in 2015, terwijl er juist een toename werd verwacht. De werkelijke cijfers wijken aanzienlijk af van de prognose. In de prognose is onvoldoende zichtbaar geweest en rekening gehouden met welke indicaties voor de Wmo en welke voor beschermd wonen van toepassing waren. Daardoor is de verwachte besteding te hoog geschat. Door iWmo worden de indicaties direct uitgesplitst naar de verschillende domeinen waardoor de prognoses moeten verbeteren.

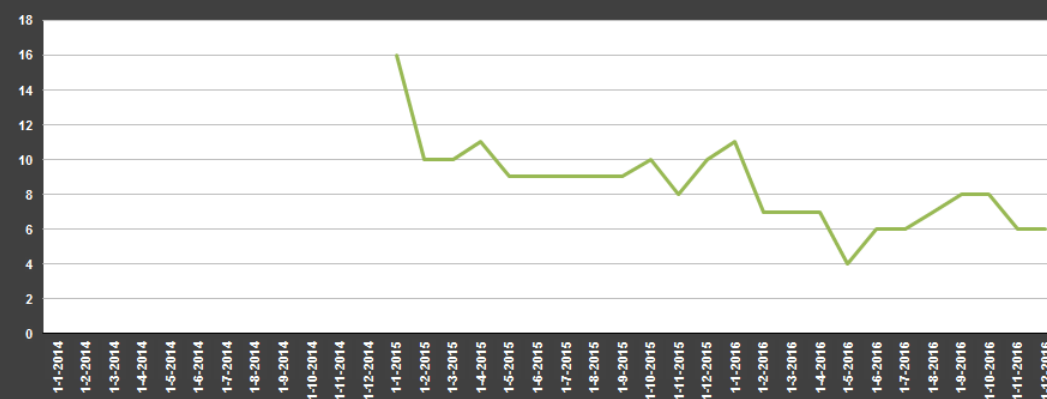
BGG Totaal

KV

KV Totaal

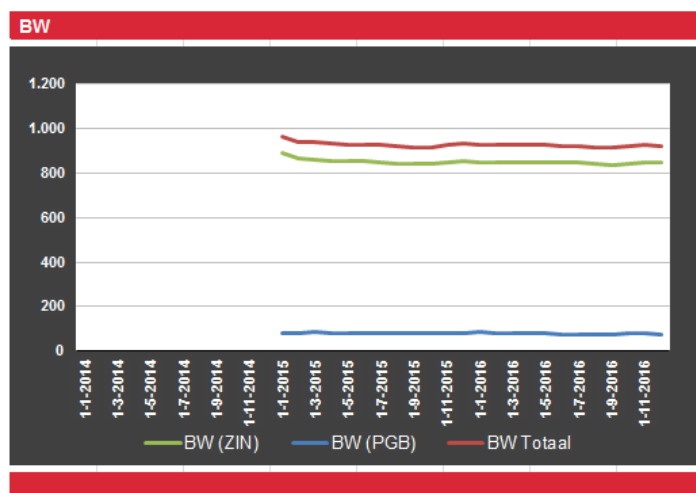
Op de uitnutting van de PGB's (begeleiding, dagbesteding en vervoer) is een voordeel van € 194.000 (decemberrapportage € 0).

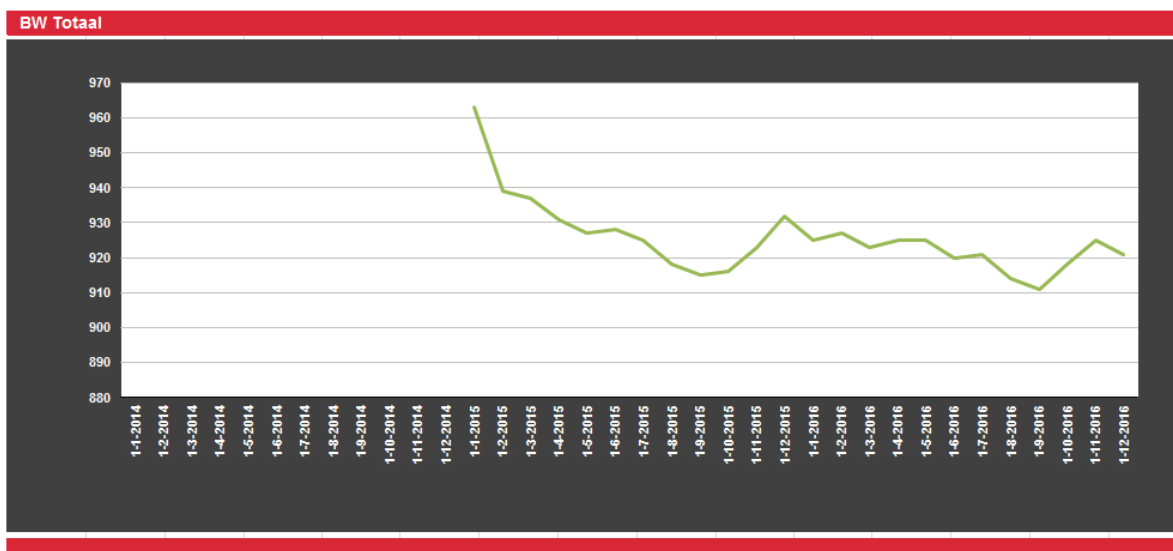
De middelen voor de Wtgc zijn niet volledig besteed (voordeel € 247.000). De middelen voor de Compensatie Eigen Risico (CER) zijn in 2016 aan het minimabeleid toegevoegd. Het is de verwachting dat er vanaf 2018 geen sprake meer zal zijn van een voordeel doordat het budget én wordt ingezet voor de collectieve ziektekostenverzekering én omdat inwoners de ziektekosten pas een jaar later kunnen declareren en vergoed krijgen. In die zin is er in 2018 dus sprake van dubbele lasten.

Het budget voor Informatie, Advies en Doorgeleiding (IAD, € 406.000) is niet besteed. Deze middelen waren incidenteel en zijn in 2017 en verder geen onderdeel meer van de Begroting. De middelen voor de doventolk (€ 68.011) en 24-uurs bereikbaarheid (€ 50.350) waren nog geraamd in de Begroting 2016. Deze middelen zijn niet besteed omdat de taken door de VNG zijn ingekocht en de gemeentelijke bijdragen daarvoor al worden ingehouden op de integratie-uitkering. Per saldo een voordeel van € 118.361. Deze lasten maken geen onderdeel meer uit van de Begroting 2017. Bij de sociale wijkteams is een klein voordeel van € 71.000. Als gevolg van de opstart van een aantal nieuwe wijkteams zijn niet alle middelen besteed. Op de subsidies is tenslotte een klein voordeel. Het totale voordeel op deze posten, inclusief het voordeel uitvoeringsorganisatie is € 1,1 miljoen en dat is conform de melding in de decemberrapportage (€ 1,05 miljoen voordeel).

Beschermd wonen

Op de middelen voor beschermd wonen is sprake van een voordeel van € 482.000. Dat beeld is vrijwel in overeenstemming met de decemberrapportage, waarin verwacht werd dat de contracten volledig besteed zouden worden. Omdat de definitieve afrekeningen over 2016 van de aanbieders nog niet ontvangen zijn, is de verwachting dat er nog aanvullende betalingen komen.

De werkelijke verzilvering van de toegekende PGB's ligt ver onder de 100%. Daardoor ontstaat een voordeel van ruim € 400.000. Deze onderbesteding ligt redelijk in lijn met de verwachting in de decemberrapportage (onderbesteding van € 350.000).

In de Begroting 2016 is de eigen bijdrage voorzichtig geraamd. Uit de Jaarrekening 2015 en ontvangsten in de eerste helft 2016 bleek dat de eigen bijdrage fors hoger is. Daarom is in september 2016 in de Bestuursrapportage 2016 de raming met € 1,5 miljoen verhoogd. In de decemberrapportage is gemeld dat de werkelijke ontvangsten 2016 nog eens € 1,6 miljoen hoger zouden zijn. De werkelijk ontvangen eigen bijdrage over 2016 is uiteindelijk € 1.738.000 hoger dan bijgestelde raming. Ondanks dat het aantal cliënten in 2016 nagenoeg gelijk is gebleven aan het aantal cliënten in 2015, is de ontvangen eigen bijdrage fors hoger. Daarover is met het CAK gesproken. Uit de analyse en verklaring van het CAK is gebleken dat in de afrekening 2016 nog een bedrag van € 500.000 zit, dat betrekking heeft op 2015. Per saldo is er daardoor een klein verschil in ontvangen eigen bijdrage tussen 2015 en 2016.

Jeugd

Op de middelen voor Jeugd is een voordeel van € 1,2 miljoen. Dit voordeel wordt in grote mate veroorzaakt doordat de werkelijke kosten voor de PGB's aanzienlijk lager zijn.

Op de gecontracteerde zorg is sprake sprake van voor- en nadelen die per saldo in tot een nadeel van € 330.000 leiden (verwachting decemberrapportage € 550.000 nadeel). De overschrijding heeft een aantal oorzaken:

- De toegewezen beschikkingen zijn in 2016 niet volledig benut;
- Het aantal jeugdbeschermingsmaatregelen neemt af. Dit is in overeenstemming met de afname in voorgaande jaren en past binnen het ingezette beleid 'van dwang naar drang';
- De realisatie van de jeugdzorg plus is € 645.000 hoger dan begroot. De kosten per cliënt zijn zeer hoog, waardoor kleine verschillen in instroom grote consequenties hebben binnen de begroting;
- De realisatie voor de Jeugd GGZ blijft ruim € 1,2 miljoen achter ten opzichte van de begroting (dit is in overeenstemming met de realisatie 2015);
- De realisatie van de langdurige jeugdhulp is ruim € 500.000 hoger uitgevallen dan begroot. Dit is voornamelijk het gevolg van een groeiende instroom van kinderen uit de Wlz;
- Sommige aanbieders leveren hoog gespecialiseerde zorg in kleine cliëntaantallen, met een grote spreiding over het land. Om de continuïteit van zorg bij deze aanbieders te garanderen heeft de VNG landelijke raamcontracten (LTA) afgesloten die individuele

gemeenten naar gebruik afnemen. In overeenstemming met met de landelijke richtlijnen is 3,76% van het budget gereserveerd voor deze instellingen. Haarlem heeft voor 2016 € 1,18 miljoen begroot. De uitnutting over 2016 is echter lager. In 2016 is € 1,05 miljoen gedeclareerd (uitnutting 89%);

- Ten aanzien van de vrijgevestigde praktijken is de uitnutting hoger dan begroot, dit is in de lijn met het voorgaande jaar.

De aanbieders (gecontracteerd en vrijgevestigden) moeten nog wel een eindafrekening over 2016 indienen. De controle van deze eindafrekening kan het financiële beeld nog wijzigen. Vanaf 2017 wordt overgestapt op afrekening op factuurbasis en cliëntniveau (iJeugd), waardoor de prognose nauwkeuriger zal worden.

De werkelijke kosten voor de PGB's zijn € 1,7 miljoen lager dan begroot, in de decemberrapportage werd een voordeel van € 620.000 verwacht. Ten opzichte van 2015 nemen de kosten af (€ 260.000). In de Begroting 2017 is de raming naar beneden bijgesteld.

De gemeente is verantwoordelijk voor de taken op het gebied van huiselijk geweld en kindermishandeling. In de regio Kennemerland is hiervoor het AMHK (Veilig Thuis) ingericht. De bijdrage aan het AMHK loopt via de gemeente Haarlem en Haarlem ontvangt hiervoor een vergoeding van de andere gemeenten. Per saldo zijn de kosten voor het AMHK in 2016 € 168.000 hoger dan geraamd. De verdeelsleutel voor de kosten van het AMHK is met ingang van 2017 aangepast en daar is in de Begroting 2017 rekening mee gehouden.

Ten opzichte van 2015 nemen de uitgaven toe. Op de gecontracteerde zorg is in 2016 € 2,4 miljoen meer uitgegeven dan in 2015. Vanuit dit perspectief herkent Haarlem zich niet in de signalen van koepelorganisaties in het Jeugddomein dat er sprake is van bezuinigingen door de gemeenten.

WSW en re-integratie

Uit de Jaarrekening 2016 van Paswerk blijkt dat er sprake is van een positief saldo van € 156.000. Dit positieve saldo wordt aan de reserves van Paswerk toegevoegd en heeft geen effect op het saldo van het sociaal domein.

Op de re-integratiemiddelen is een voordeel van € 966.000. Dat kent een aantal verklaringen. In de meicirculaire 2016 is een extra bedrag van € 634.000 beschikbaar gesteld voor de WSW (compensatie cao, zie paragraaf 2). Het 'tekort' in de begroting van Paswerk wordt gedekt door het re-integratiebudget. Doordat er extra WSW-middelen beschikbaar zijn gekomen, is er voor hetzelfde bedrag minder inzet van re-integratiemiddelen nodig. Omdat dit pas halverwege het jaar bekend wordt, blijkt de tijd tekort om nog in hetzelfde jaar tot een doelmatige inzet van deze 'autonome meevaller' te komen. Qua financiële sturing is dit geen wenselijke situatie, in de Kadernota 2017 is daarom een voorstel opgenomen dit anders in te richten.

Een groot deel van de re-integratieafspraken is vormgegeven via een no cure-no pay afspraak. Er wordt pas betaald voor de activiteit als de cliënt langer dan 3 maanden aan het werk blijkt. De werkelijke betaling ligt dus aanzienlijk later in de tijd. Met dit effect is in de beoordeling van de verplichtingen en de raming van uitgaven nog niet voldoende rekening gehouden, waardoor er uiteindelijk minder middelen zijn besteed dan verwacht.

Tenslotte zijn in de Jaarrekening 2014 de niet-bestede re-integratiemiddelen (€ 1.303.306) toegevoegd aan de reserve sociaal domein en bestemd voor extra uitgaven in 2015 en 2016 (Berap 2015-2). In 2016 was daardoor eenmalig € 800.000 extra beschikbaar. Deze extra middelen zijn, door de forse inzet op de re-integratie in 2016, voor ongeveer de helft besteed.

Ten opzichte van 2015 is bijna € 450.000 meer aan re-integratieactiviteiten besteed. Door inzet van en in samenwerking met de re-integratiepartners zijn 577 mensen geplaatst op de arbeidsmarkt en uitgestroomd naar een betaalde baan.

Uitvoeringsorganisatie

In de bestuursrapportage is een bedrag van € 376.00 aan de reserve sociaal domein onttrokken om knelpunten in de uitvoeringsorganisatie op te lossen. Dit bedrag is niet volledig besteed en daarom wordt € 262.226 teruggestort.

Ontwikkeling reserve sociaal domein

Op grond van de bestaande afspraken wordt het resultaat 2016 ten gunste van de reserve sociaal domein gebracht. Er wordt per saldo een bedrag van € 12,9 miljoen aan de reserve gedoteerd (een dotatie van € 13,761 miljoen minus een onttrekking van € 781.000). In de Begroting 2016 was rekening gehouden met een onttrekking van € 1,77 miljoen, het geraamde tekort 2016. Voor de reserve sociaal domein betekent dit het volgende:

Ontwikkeling reserve sociaal domein	2016		2017	
Stand per 1-1	-26.999	v	-35.181	v
Dotaties				
Meerjarenraming verplichtingen Wmo-reserve	-90	v		
Kadernota 2014				
Voeding begroting	-500	v		
Kadernota en voortgangsrapportage 2016				
Minima en bijzondere bijstand	-492	v		
Jaarrekening 2016				
Dotaties hek Sociaal Domein	-13.761	v		
(Voorgenomen) dotaties per jaar	-14.843	v	-	
Onttrekkingen				
Onttrekking dekking geraamd (meerjarig) tekort	1.777	n	2.899	n
Programmabegroting 2015				
Meerjarenraming verplichtingen Wmo-reserve	240	n		
Kadernota 2015				
Opvangvoorziening	750	n		
Bestuursrapportage 2015-2				
Onttrekking middelen Participatiebudget 2014	800	n		
Kadernota en voortgangsrapportage 2016				
Maatschappelijke participatie statushouders	500	n		
Bestuursrapportage 2016				
24-uurs opvang/Raaks (2016/243644)	132	n		
Herindicaties cliënten HO	469	n	469	n
Regionaal Kompas	320	n	275	n
Uitvoeringsorganisatie SD	376	n		
Actualisatie budget bijzondere bijstand	180	n		
Decemberrapportage 2016				
Reserve minima	1.011	n		
Versnellers 2017			2.000	n
Correctie participatie statushouders	-500	v		
Correctie actualisatie budget bijzondere bijstand	-180	v		
Begroting 2017				
Programmabudget			200	n
Jaarrekening 2016				
Onttrekking hek Sociaal domein	786	n		
(Voorgenomen) onttrekkingen per jaar	6.661	n	5.843	n
stand op 31-12	-35.181	v	-29.338	v

Voor de ontwikkelingen vanaf 2018 en verder wordt verwezen naar paragraaf 1.3.4.

Overige ontwikkelingen en doorkijk naar 2017 en verder

Rijksbijdrage niet constant

De Integratie-Uitkering neemt de komende jaren af. De effecten van de september- en decembercirculaire zijn nog niet in de begroting verwerkt en leiden per saldo tot een aanzienlijke daling van de baten:

Integratie-Uitkering Sociaal Domein	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Effect septembercirculaire 2016	-1.985.915	-1.925.434	-1.914.530	-1.806.471	-1.770.183
Effect decembercirculaire 2016	291.229	0	0	0	0

Voor 2017 en verder is er jaarlijks ongeveer € 1,8 miljoen minder beschikbaar dan tot nu toe in de begroting verwerkt is. Die lagere inkomsten hebben (bij ongewijzigd beleid) effect op het geraamde saldo van baten en lasten en dus op de ontwikkeling van de reserve sociaal domein. Landelijk wordt discussie gevoerd over de eigen bijdrage. Het is niet onmogelijk dat er regels komen over de maximale hoogte van de eigen bijdrage. Dat kan van invloed zijn op de inkomsten en dus op het saldo van het sociaal domein.

Doorwerking Jaarrekening 2016 op Begroting 2017 en meerjarenraming

De Begroting 2017 en de meerjarenraming is in augustus-september 2016 helemaal opnieuw opgesteld, op basis van de op dat moment beschikbare informatie (realisatie 2015 en eerste halfjaar 2016). De financiële uitkomsten 2015 en 2016 zijn nog eens naast de Begroting 2017 gelegd om de juistheid en accuraatheid van de ramingen 2017 en verder te beoordelen. Daaruit blijkt dat de ramingen 2017 behoorlijk in lijn liggen met de uitkomsten 2015 en 2016 en dat op een aantal onderdelen ruimte in de ramingen zit (lijkt te zitten):

- PGB's (alle domeinen)
- Vervoers- en woonvoorzieningen
- Begeleiding en dagbesteding
- Overige uitgaven

De jaarrekening is niet het moment om de begroting bij te stellen. De ontwikkeling van de uitgaven 2017 wordt goed gevolgd en in september 2017 zal in de bestuursrapportage een doorkijk naar eind 2017 gegeven worden. De resultaten 2016 worden gebruikt om de Begroting 2018 en meerjarenraming opnieuw te herijken, inclusief het verwerken van voorstellen voor nieuw beleid (Kadernota 2017) en het financiële effect van de circulaires. De verwachting is dat deze herijking per saldo resulteert in een bijstelling van baten en lasten en een nieuw saldo onder de streep. Dit nieuwe saldo zal conform de afspraken binnen de reserve sociaal domein blijven, zodat binnen het kader 'rijksbudget = werkbudget' wordt gebleven.

1.3.6 Bestemming rekening resultaat

Het rekeningresultaat 2016 bedraagt € 7.608.000.

(bedragen x € 1.000)

Bestemmingsvoorstel Jaarrekening 2016		
Resultaat	-7.608	v
Voorstellen:		
1. Bavo	750	
2. Buuv.nl	74	
3. WonenBovenWinkels	116	
4. Statushouders	313	
5. Innovatie Energiebesparing	50	
	1.303	n
Resterend saldo	-6.305	v

Bestemming rekeningresultaat:

In het coalitieprogramma is vastgelegd dat 50% van mogelijke rekeningsaldi wordt aangewend voor schuldreductie, mits de ratio weerstandsvermogen ruim voldoende is om tegenvallers te kunnen opvangen. In de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing in de Programmabegroting 2017-2021 en in de Jaarrekening 2016 is berekend dat het weerstandsvermogen hieraan voldoet. De overige 50% kan conform de afspraken als vastgelegd in het coalitieprogramma ingezet worden voor het incidenteel verlagen van de bezuinigingsopgave.

Conform bestendige gedragslijn wordt de bestemming van de het rekeningresultaat besproken bij de kadernota. Het college zal hiervoor een voorstel in de kadernota opnemen. Vooruitlopend op de bestemming wordt voorgesteld om:

1. De in december 2016 beschikbaar gestelde, maar nog niet bestede, middelen voor de restauratie van de kathedrale basiliek Sint Bavo beschikbaar te houden voor dit doel;
2. Haarlem heeft een overeenkomst met (deel) gemeenten over het gebruik van BUUV.nl. Deze gemeenten betalen een bijdrage die is gebaseerd op het aantal inwoners. De bijdrage van de gemeenten is in principe kostendekkend, maar de kosten voor Haarlem zijn niet gelijkmatig over de tijd en het kalenderjaar. Daarom wordt voorgesteld het restant budget te bestemming voor doorontwikkeling en innovatie in 2017.
3. Voor het project Wonen boven Winkels staat de afhandeling van de laatste subsidieaanvraag nog open vanwege vertraging in de oplevering van het pand. Voorgesteld wordt het nog beschikbare budget door de te schuiven naar 2017.
4. In het besluit Sociaal programma statushouders ([2016/509673](#)) is vastgelegd dat het restant budget van 2016 doorschuift naar 2017.
5. Als trekker in de regio IJmond/ Zuid-Kennemerland heeft Haarlem € 50.000 ontvangen voor de uitvoering van regionale innovatieve aanpakken gericht op energiebesparing in de particuliere woningvoorraad. Deze middelen zijn naar aanleiding van de subsidieaanvraag 'Eerst aanpakken, dan opschalen' ([2016/481161](#)) via de decembercirculaire van het gemeentefonds nog in 2016 ontvangen (programma 7). De prestaties worden niet in 2016 maar in 2017 geleverd. Daarom wordt voorgesteld om uit het jaarrekeningresultaat 2016 een bedrag van € 50.000 beschikbaar te stellen binnen programma 4 Duurzame stedelijke vernieuwing voor de uitvoering van de eerste fase van de innovatieve aanpak in 2017.

1.4 Onderzoeken ingevolge verordening 213a

Zoals door de raad is vastgesteld in de Verordening Gemeentewet art. 213a voert het college jaarlijks 213a-onderzoeken uit. Dit zijn onderzoeken naar de doeltreffendheid en doelmatigheid van het door het college gevoerde beleid. In de Programmabegroting 2016-2020 is vastgesteld dat in 2016 onderzoek naar de doelmatigheid- en de doeltreffendheid van schulddienstverlening en effectiviteit inzameling afval als grondstof uitgevoerd moest worden.

In de Bestuursrapportage 2016 is aangegeven dat het onderzoek naar de doelmatigheid en doeltreffendheid schulddienstverlening is ingehaald door de actualiteit en wordt vervangen door het onderzoek naar de doelmatigheid en doeltreffendheid van fraudebestrijding. Dit onderzoek is in 2016 gestart en is in het eerste kwartaal 2017 aan de raad aangeboden.

Het onderzoek naar de doeltreffendheid en doelmatigheid van afval naar grondstof is in het laatste kwartaal van 2016 gestart en uitgevoerd. Het afstemmen van de onderzoeksresultaten met betrokken partijen kostte meer tijd dan voorzien. Het onderzoek wordt in het tweede kwartaal 2017 aangeboden aan de raad.

1.5 Algemene dekkingsmiddelen en onvoorziene uitgaven

Algemene dekkingsmiddelen zijn gelden die de gemeente vrij kan besteden met inachtneming van wet- en regelgeving. Deze gelden zijn voornamelijk afkomstig uit de algemene uitkering en belastingen. In de tabel hieronder zijn de algemene dekkingsmiddelen de raming voor onvoorzien uitgaven gespecificeerd.

(bedragen x € 1.000)

Algemene dekkingsmiddelen & overige inkomsten	Rekening 2015	Begroting 2016	Rekening 2016
Beleidsveld 51 Openbare ruimte en mobiliteit	765	740	776
Precariobelasting overig	765	740	776
Beleidsveld 52 Parkeren	8.352	8.380	8.848
Parkeerbelasting	8.352	8.380	8.848
Beleidsveld 63 Openbare orde en veiligheid	1	306	289
Precariobelasting overig	1	306	289
Beleidsveld 71 Lokale belastingen & heffingen	44.927	45.896	45.755
BIZ-heffing	292	317	295
Hondenbelasting	524	535	531
OZB niet woningen eigenaren	10.183	10.500	10.151
OZB niet woningen gebruikers	6.887	7.100	7.152
OZB woningen	19.695	20.000	20.024
Precario kabels en leidingen	5.003	5.164	5.147
Precariobelasting overig	568	569	569
Reclamebelasting Binnenstad	474	493	502
Reclamebelasting Cronjéstraat	67	75	80
Roerende woon- en bedrijfsruimtebelasting	61	57	61
Toeristenbelasting	1.173	1.086	1.243
Beleidsveld 72 Algemene dekkingsmiddelen	293.239	295.556	296.889
Algemene uitkering	276.796	286.136	287.368
Beleggingen	1.218	464	521
Financieringsfunctie	15.225	8.956	9.000
Totaal	347.284	350.878	352.557

1.6 Bezuinigingen

1.6.1 Inleiding

Conform coalitieprogramma Samen Doen! wordt er in deze raadsperiode, bovenop de bezuinigingen uit de voorgaande raadsperiode, zo'n € 10 miljoen bezuinigd (Kadernota 2014). Voor het jaar 2015 was voor bijna € 10,7 miljoen aan bezuinigingsmaatregelen voorzien.

1.6.2 Bezuinigingsmaatregelen takenreductie 2015-2019

De afgesproken bezuinigingen voor 2016 zijn grotendeels gerealiseerd. Met betrekking tot een paar maatregelen het volgende:

Moderniseren (fiscaliseren en digitaliseren) parkeren

Tijdens het formuleren van de maatregelen voor het moderniseren van parkeren bleek dat daar meer tijd voor nodig was dan eerder was gedacht. Om recht te doen aan de bijdragen die tijdens het participatietraject zijn ontvangen, is meer tijd genomen om de juiste voorstellen en maatregelen te formuleren (zie Kadernota 2016). Het wegen van de diverse en vaak tegenstrijdige belangen, de onderlinge verwevenheid van maatregelen en de daarbij behorende financiële doorrekening hebben er toe geleid dat niet eerder dan in december 2016 een besluit aan de raad kon worden voorgelegd. Deze langere voorbereidingstijd heeft er toe geleid dat in 2016 geen invulling is gegeven aan de taakstelling van € 250.000, doordat niet per 1 juli van dat jaar de fiscalisering van parkeren in zone C is ingevoerd.

Vanwege de langere voorbereidingstijd en latere besluitvorming is de taakstelling voor 2017 al bij de Kadernota 2016 verlaagd naar € 500.000. Omdat na besluitvorming een verzoek tot een referendum is ingediend, is de invoering van maatregelen voorlopig opgeschort. Hierdoor wordt de taakstelling van € 500.000 voor 2017 in ieder geval niet geheel ingevuld. In welke mate deze wel kan worden ingevuld hangt af van het precieze onderwerp van het referendum en de vraag of de invoering van alle onderdelen van Modernisering moeten wachten tot na het referendum. Wanneer daar meer duidelijkheid over is worden de gevolgen voor de in 2017 te verwachten bezuiniging inzichtelijk gemaakt.

Buurtfietsenstallingen

In 2015 is de taakstelling op basis van de te verwachten bezuiniging bijgesteld. Deze bijgestelde taakstelling is in 2016 gerealiseerd. De stichting die het beheer van de stallingen heeft overgenomen heeft in 2016 geen abonnementsgeld in rekening gebracht. De stichting heeft de abonneenthouders inmiddels geïnformeerd over de tarieven voor 2017. Deze zijn kostendekkend, wat een forse verhoging van de tarieven betekent.

Boomspiegels

Deze bezuiniging is gerealiseerd, het budget voor groenonderhoud in de domeindienstverleningsovereenkomst (DDO) is verlaagd.

SRO

Het afgelopen decennium heeft SRO veel bezuinigd, in totaal ruim € 1 miljoen. In eerste aanleg is € 300.000 structureel bezuinigd en in de jaren 2011 t/m 2018 wordt € 720.000 bezuinigd. De bezuinigingen uit de takendiscussie inzake sportaccommodaties en – voorzieningen kwamen daar bovenop en hebben geleid tot lagere budgetten voor SRO. Inmiddels heeft SRO het signaal gegeven dat de tarieven dusdanig laag zijn geworden dat er onvoldoende winst wordt gemaakt om aan de minimale rendementseis van de gemeente te voldoen. Samen met SRO wordt gewerkt aan een oplossing.

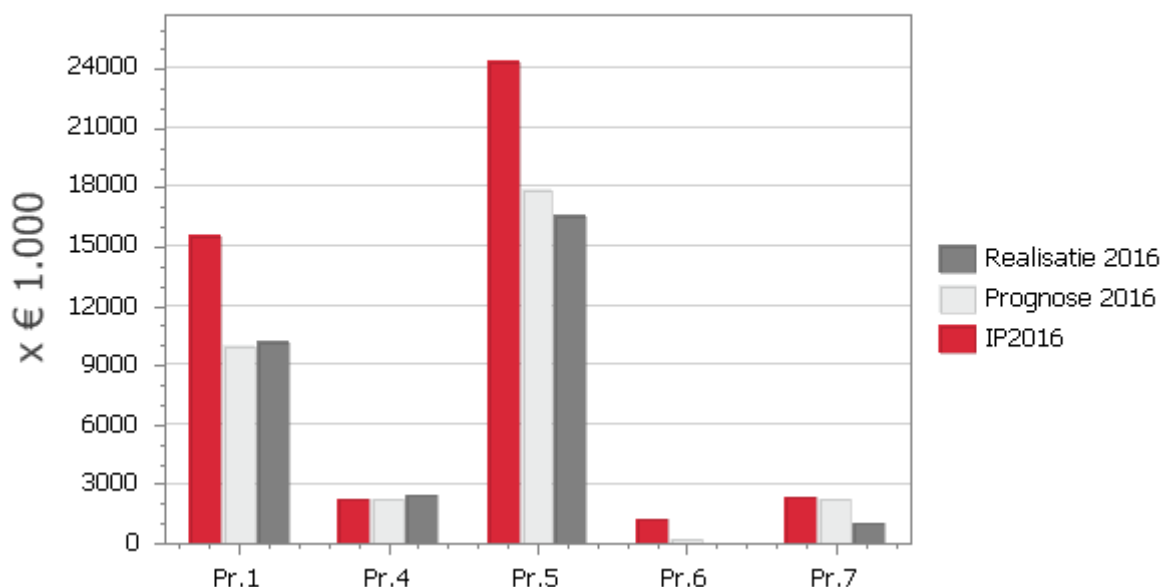
Egelantier

In de Kadernota 2014 is besloten om de Egelantier per 1 januari 2016 te sluiten en hiermee een structurele bezuiniging te realiseren van € 320.000. Daarna heeft de gemeenteraad een motie aangenomen om de sluiting van de Egelantier een half jaar uit te stellen tot 1 juli 2016. Dit heeft financiële consequenties; enerzijds kan de ingeboekte bezuiniging voor 2016 niet volledig worden gerealiseerd en anderzijds lopen beheerskosten van het pand door. Dit is al aan de orde geweest in de Kadernota 2016 (bladzijde 53). Het financiële nadeel in 2016 van € 306.000 is ten laste gebracht van de algemene middelen.

1.7 Investerings

Bij de Kadernota 2016 heeft de raad de uitgangspunten voor het Investeringsplan 2016-2021 vastgesteld. Bij de Programmabegroting 2017 heeft de raad het Investeringsplan 2016-2021 vastgesteld. In dit jaarverslag wordt verantwoording afgelegd over de realisatie 2016 in relatie tot de jaarschijf 2016 en het beschikbaar krediet.

Realisatie investeringen 2016 per programma

Jaarschijf 2016

De jaarschijf 2016 bedroeg € 45,5 miljoen. Ultimo 2016 is € 30,2 miljoen gerealiseerd. Dit komt neer op een realisatiepercentage van 66%. Ten opzichte van de afgegeven prognose bij de bestuursrapportage bedraagt de realisatie 93%, zie onderstaande tabel.

(bedragen x € 1.000)

Prognose investeringen per programma	IP 2016	Prognose 2016	Realisatie 2016	Vershil	Realisatie t.o.v. jaarschijf	Realisatie t.o.v. prognose berap
01. Maatschappelijke participatie	15.477	9.913	10.111	5.366	65%	102%
04. Duurzame Stedelijke Vernieuwing	2.224	2.224	2.418	194	109%	109%
05. Beheer en onderhoud	24.328	17.889	16.570	7.758	68%	93%
06. Burger, bestuur en veiligheid	1.205	156	32	1.173	3%	21%
07. Algemene dekkingsmiddelen	2.312	2.266	1.046	1.266	45%	46%
Eindtotaal	45.546	32.448	30.177	15.369	66%	93%

Beschikbare kredieten

Ultimo 2016 is er nog voor € 28,3 miljoen aan restantkredieten. Van de op dat moment vrijgegeven kredieten van € 110 miljoen is € 81,7 miljoen tot en met 2016 uitgegeven.

(bedragen x € 1.000)

Restant kredieten per programma	Krediet	Uitgaven t/m 31-12- 2015	Realisatie 2016	Restant krediet
01. Maatschappelijke participatie	34.449	15.143	10.111	9.195
04. Duurzame Stedelijke Vernieuwing	3.612	1.388	2.418	-194
05. Beheer en onderhoud	69.318	33.878	16.570	18.869
06. Burger, bestuur en veiligheid	160	0	32	128
07. Algemene dekkingsmiddelen	2.460	1.084	1.046	330
Totaal	109.999	51.494	30.177	28.328

De beschikbare kredieten betreffen de kredieten exclusief de geraamde inkomsten die, afhankelijk van hun status, zijn vrijgegeven door college of raad. In de bijlage Investeringskredieten is een nadere specificatie hiervan opgenomen, deze is te raadplegen op de website. In paragraaf 4.6 Kadernota rechtmatigheid worden eventueel overschrijdingen van kredieten nader toegelicht.

1.8 Interbestuurlijk toezicht

1.8.1 Kader

Op 1 oktober 2012 is de Wet revitalisering generiek toezicht in werking getreden ([2013/393816](#)). Deze wet vormt de basis voor het door het kabinet gewenste nieuwe interbestuurlijk toezicht (IBT): het toezicht van de ene overheid op de andere. De wet maakt een einde aan veel specifieke toezichtbepalingen. Het toezicht wordt eenvoudiger en transparanter.

Uitgangspunt is het vertrouwen in een goede taakuitoefening door de gemeente. Daarbij hoort dat de horizontale verantwoording (college aan raad) en het horizontale toezicht (raad op college) op orde zijn. Het toezicht op de uitvoering van medebewindstaken door het college ligt primair bij de raad. De Haarlemse praktijk is dat de raad de informatie die voor haar sturende en controlerende rol nodig is, via de P&C documenten (en parallelle verantwoordingsdocumenten) ontvangt.

1.8.2 Invulling interbestuurlijk toezicht door provincie

Het uitgangspunt is dat de raad in eerste instantie toeziet op de uitoefening van (mede)bewindstaken door het college. Daarnaast heeft de provincie in het kader van het interbestuurlijk toezicht behoefte aan systematische informatievoorziening op een aantal specifieke beleidsvelden. Het zwaartepunt van het interbestuurlijk toezicht door de provincie Noord-Holland ligt bij vier risicovolle taakvelden, namelijk ruimtelijke ordening, omgevingsrecht, externe veiligheid en archiefbeheer (vastgelegd in de provinciale informatieverordening). Hier moet jaarlijks verantwoording over worden afgelegd door het college. Daarnaast heeft het interbestuurlijk toezicht ook betrekking op incidentele onderdelen. De provincie heeft daarin een reactieve houding en zal alleen optreden indien er aanleiding is op basis van bijvoorbeeld een klacht of een krantenbericht. Het stelsel van financieel toezicht wijzigt overigens niet.

1.8.3 Toezichtgebieden

In 2016 is (evenals in 2015) op drie van de vier terreinen, zoals hiervoor genoemd, voldaan aan de specifieke informatieplicht richting de provincie. Hieronder wordt verslag gedaan van de bevindingen van de provincie naar aanleiding van de in 2016 toegezonden informatie.

Externe veiligheid

Omdat er in Haarlem geen bedrijven zijn gevestigd met een verhoogd of verzaamd veiligheidsrisico als bedoeld in het Besluit externe veiligheid inrichtingen (Bevi) hoeft hierover in het kader van het IBT niet gerapporteerd te worden. Bedrijven met een verminderd verhoogd risico zijn wel aanwezig, maar nu zich de afgelopen jaren geen gevallen van sanering hebben voorgedaan, bestaat ook op dit punt in het kader van het IBT geen actieve informatieverplichting. Uiteraard, wordt de raad regulier via het jaarverslag uitvoeringsprogramma Omgevingsdienst IJmond op de inhoud nader geïnformeerd over externe veiligheid.

Ruimtelijke ordening

De in 2014 door de gemeente geleverde informatie over de actualiteit en dekkendheid van ruimtelijke plannen is ook voor 2016 nog actueel. Omdat de gemeente Haarlem ten aanzien van ruimtelijke ordening in 2014 als adequaat is beoordeeld, heeft in 2015 en 2016 geen beoordeling door de provincie plaatsgevonden.

Omgevingsrecht

De provincie heeft de gemeente ten aanzien van de medebewindstaak Toezicht en Handhaving Omgevingsrecht voor 2016 als redelijk adequaat beoordeeld. De provincie heeft tegelijkertijd opgemerkt dat uit de aangeleverde documenten beter naar voren moet komen, dat er volgens de BIG-8 methodiek wordt gewerkt. De meest relevante aangedragen verbeterpunten zijn in dat kader:

- Laat de jaarlijkse evaluatie van het uitvoeringsprogramma voor Ruimtelijke Ordening (RO) en Bouw- en Woningtoezicht (BWT) vaststellen door het college en stuur deze ter informatie aan de raad;
- Voor periodiek een rapportage uit ten aanzien van het toezicht- en handhavingsbeleid over RO en BWT, laat deze vaststellen door het college en stuur deze ter informatie aan de raad;
- Zorg dat de omgevingsdienst periodiek een rapportage uitvoert ten aanzien van het toezicht- en handhavingsbeleid over milieu, laat deze vaststellen door het college en stuur deze ter informatie aan de raad;
- Stel beleid op voor RO en BWT. Stel hierin prioriteiten op basis van een analyse van problemen voor RO en BWT. Laat dit vaststellen door het college en stuur deze ter informatie aan de raad;
- Formuleer in het beleid gemotiveerd welke 'meetbare' doelen het bestuursorgaan zichzelf stelt;
- Stel een strategie op voor RO en BWT. Laat dit vaststellen door het college en stuur deze ter informatie aan de raad;
- Geef in een uitvoeringsprogramma van de gemeente concreet aan welke voorgenomen activiteiten het bestuursorgaan komend jaar uitvoert;
- Zorg dat bij de voorgenomen activiteiten rekening is gehouden met de gestelde doelen en prioriteiten.

In positieve zin is in de beoordeling aangegeven dat geen verbeterpunten benoemd zijn aangaande de voorbereiding, de uitvoering en de monitoring. De bovengenoemde verbeterpunten zijn/worden als volgt opgepakt:

- Het beleidsprogramma Veiligheid, toezicht en handhaving (VTH), inclusief de risico-analyses VTH, strategie van handelen en de uitvoering, is in januari 2017 door het college vastgesteld en ter informatie aan de raad gestuurd;
- In 2017 wordt op basis van het vastgestelde beleidsprogramma VTH de uitgevoerde taken geëvalueerd en leidt tot een actie-agenda 2018. Deze actie-agenda wordt vastgesteld door het college en ter kennisname naar de raad gestuurd;
- De beleidsmatige vertaling van de uitkomsten uit de activiteiten (BIG-8), zoals die door de Omgevingsdienst IJmond (ODIJ) worden uitgevoerd voor de gemeente Haarlem, pakt de gemeente in samenwerking met de ODIJ op.

Archiefwet

Eerder toegezonden informatie over de archiefzorg en het archiefbeheer leidde tot de volgende beoordeling door de provincie over 2016 (brief van 17 januari 2017 met registratienummer 34003). De huidige stand van zaken van uitvoering van de Archiefwet- en regelgeving in Haarlem wordt door de provincie als redelijk adequaat gekwalificeerd.

De provincie constateert dat de gemeente in 2016 een groot aantal positieve verbeteringen heeft gerealiseerd in het informatie- en archiefbeheer. De gemeente werkt gestructureerd toe naar het beheersbaar krijgen en houden van haar informatie- en archiefbeheer. Het doel is om uiterlijk in 2018 volledig te voldoen aan de geldende wet- en regelgeving. In het plan 'Informatiebeheer op orde' zijn de kaders en doelen gesteld voor de gewenste verbeteringen. Het wegwerken van de bestaande achterstanden in het fysieke archiefbeheer vindt plaats volgens het 'Plan van aanpak archiefbeheer 2016-2021' ([2016/251891](#)).

De uitvoering van beide plannen is in 2016 gestart. De provincie beschrijft dat de gemeente onder meer de volgende verbeterpunten heeft gerealiseerd:

- Gestart is met de invoering van een kwaliteitssysteem voor het informatie- en archiefbeheer;
- Een actueel overzicht van fysieke archiefbescheiden is opgesteld;
- Aan een actueel overzicht van informatie in processen en applicaties wordt gewerkt (begin tweede kwartaal 2017 opgeleverd);
- De gemeente stelt een Strategisch Informatie Overleg in (deelname door tenminste de CIO, Hoofd informatiebeheer, de archiefinspecteur en gemeentearchivaris van het Noord-Hollands Archief);
- Een 'Roadmap vervanging' is opgesteld voor de periode 2017-2020. Hierdoor kan de organisatie geheel digitaal werken en archiveren;
- Het informatiebeveiligingsbeleid conform de Baseline informatiebeveiliging Nederlandse Gemeenten is vastgesteld, een uitwijkplan is vastgesteld voor de belangrijkste archiefsystemen;
- De achterstanden in de vernietiging van analoge archieven zijn grotendeels ingelopen;
- Op locatie Cruquius zijn maatregelen genomen om schade door calamiteiten te voorkomen.

In aanvulling op deze constatering van de provincie, heeft de gemeente in 2016 de volgende verbeteringen reeds gerealiseerd of in gang gezet:

- De capaciteit van het team (digitaal) Informatiebeheer is kwantitatief en kwalitatief verder op orde gebracht;
- Het calamiteitenplan voor de fysieke archieven is opgesteld en goedgekeurd door de archiefinspectie in het Noord-Hollands Archief;
- Een metadataschema voor applicaties met archiefinformatie is vastgesteld;
- De Selectielijst 2017 is geïmplementeerd;
- Met de selectie en vernietiging van digitale archieven wordt in 2017 gestart.

De provincie formuleert een aantal aandachtspunten en aanbevelingen, waaronder het verder uitrollen van het kwaliteitssysteem voor het gehele informatie- en archiefbeheer. De

provincie benadrukt dat de huidige 'hybride' situatie waarin tegelijkertijd analoge en digitale archieven worden gevormd, risico's met zich meebrengt voor de kwaliteit van de gearhiveerde dossiers. Tevens stelt de provincie dat de gemeente niet controleert op kwaliteit en compleetheit van digitale en papieren dossiers. Aanbevolen wordt om deze controles prioriteit te geven. Deze constatering van de provincie komt echter niet volledig overeen met de werkelijke situatie. De gemeente Haarlem heeft in 2016 een extra Recordmanager in dienst genomen om verder invulling te geven aan de controles op de kwaliteit van dossiers en zaken. Daarnaast controleert de gemeente sinds 2014 systematisch de kwaliteit van de gecreëerde digitale zaken en digitale dossiers van de digitaal werkende afdelingen. Uitvoering van gestructureerd toezicht op de vereiste kwaliteit wordt in het kader van de verdere uitrol van het kwaliteitssysteem in 2017 verder geoptimaliseerd.

Het nieuwe bureau Informatiebeheer heeft het afgelopen jaar slagkracht en expertise georganiseerd om het digitaal werken en digitaal informatiebeheer verder te implementeren en te optimaliseren en daarmee de ambitie om volledig digitaal te werken te realiseren. In dit kader wordt in 2017 tevens een eerste 'Besluit vervanging' voorbereid, waardoor de beheersbaarheid van te archiveren digitale informatie sterk wordt verbeterd en waarmee de 'hybride' situatie stapsgewijs wordt opgeheven.

Met het opstellen van kwaliteitseisen voor de bewerking van fysieke archieven wordt gestart in het tweede kwartaal van 2017. Daarna wordt gekeken hoe een en ander gecontroleerd kan worden en welke kritieke prestatie-indicatoren hiervoor beschikbaar zijn of nader moeten worden uitgewerkt. Hier wordt een nauwe samenwerking gezocht met het Noord-Hollands Archief.

De aanbeveling ten aanzien van de capaciteit is een gedeelde zorg en is ook onderdeel van de organisatieontwikkeling binnen de gemeente en is onderdeel van het gesprek met het Noord -Hollands Archief.

DEEL 2 PROGRAMMA'S

CLUSTER SOCIAAL

Inleiding en context

De gemeente zorgt dat de transitie in het sociaal domein zorgvuldig verloopt. Ook in 2016, het tweede jaar waarin de gemeente verantwoordelijk was voor vrijwel de gehele maatschappelijke ondersteuning van Haarlemmers, was er zorgcontinuïteit voor de burgers en duidelijkheid voor de partners in de stad. Het Rijk heeft bij de decentralisaties van grote delen van zorg en ondersteuning de opdracht en de belofte meegegeven dat de gemeenten de inrichting van het sociaal domein daadwerkelijk kunnen veranderen. Haarlem heeft haar ambitie hiervoor vastgelegd in een transformatieprogramma ([2015/168421](#)) dat in het najaar van 2015 is vastgesteld en vanaf 2016 de basis vormt voor de veranderingen en innovaties die beoogd worden.

De uitwerking is in 2016 prominent naar voren gekomen in de versterking van de rol van het sociaal wijkteam en het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) binnen het sociaal domein. College, commissie en raad hebben met alle betrokken partners uitgebreid gediscussieerd over de doorontwikkeling van het sociaal wijkteam. Dit heeft geresulteerd in een raadsbesluit waarin de richting voor het sociaal wijkteam opnieuw is bepaald en waarvoor de raad middelen beschikbaar heeft gesteld. Zo is het aantal functies binnen het sociaal wijkteam uitgebreid, onder andere met de informatie- en adviesfunctie van het voormalige Loket Haarlem. Maar ook deskundigen op het gebied van geestelijke gezondheid, verstandelijke beperking als ook schuldenproblematiek worden aan het sociaal wijkteam toegevoegd. De rol van het sociaal wijkteam in de toegangsprocessen is eveneens versterkt. Met deze stappen volgt het sociaal wijkteam min of meer dezelfde professionaliseringsslag als eerder ingezet bij het CJG.

Om de transformatie van de jeugdhulp te versnellen zijn in 2016 drie thema's met voorrang opgepakt. De thema's zijn drang, rondom 18 en integrale zorg. Alle thema's hebben tot doel om de zorg voor cliënten te verbeteren, knelpunten in de toegang of bij overgang van zorg weg te nemen en de ketenaanpak te verbeteren en te versterken. Hierbij is samengewerkt met relevante partners zoals CJG, aanbieders van jeugdhulp, onderwijs en wijkteams.

Een andere belangrijke stap is de transformatie van de gemeentelijke taken beschermd wonen en opvang, waarbij gezocht wordt naar een nieuwe balans tussen opvang en wonen in een voorziening en het zelfstandig wonen met begeleiding. Voor deze transformatie is breed draagvlak verkregen in de stad en in de gemeenteraad. De verandering moet niet alleen de eigen regie van kwetsbare burgers te bevorderen, maar ook helpen financiële knelpunten binnen dit onderdeel van het sociaal domein op te lossen.

In 2016 was van overlast rondom de maatschappelijke opvangvoorziening Wilhelminastraat nauwelijks sprake. Het sluitende schema van toezicht in de openbare ruimte door het beveiligingsbedrijf en de gemeentelijke handhavers draagt daaraan bij. Er is een beheerplan voor de omgeving waardoor op regelmatige basis met bewoners en ondernemers overlegd wordt en signalen vroegtijdig in beeld komen.

Met het Koersdocument werk en inkomen ([2016/255655](#)) heeft het college in 2016 gekozen voor een andere aanpak binnen de Participatiewet, mede op basis van de positieve ervaringen die met een aantal pilots zijn opgedaan. Aandacht voor alle klanten staat centraal, net als het meer benutten van kansen in de stad en het betrekken van de partners bij de participatie van onze bijstandsgerechtigden. De gemeente levert maatwerk aan

inwoners met een bijstandsuitkering en werkt samen met re-integratiepartners, werkgevers en maatschappelijke partners. Er is een begin gemaakt met klantgesprekken op het gebied van werk of participatie. In 2016 zijn nieuwe contracten met partners afgesloten op het gebied van re-integratie en arbeidsbemiddeling om gezamenlijk alle doelgroepen te kunnen bedienen. De regionale samenwerking in de arbeidsmarktregio Zuid-Kennemerland en IJmond is verder vormgegeven door de samenwerking op het Werkplein en het Werkgeversservicepunt. In het Regionaal Werkbedrijf spannen Haarlem en de regiogemeenten, het UWV, werkgevers en werknemers zich in om zoveel mogelijk garantiebanen te creëren voor mensen met een arbeidsbeperking.

Zo zijn in 2016 de eerste stappen gezet in de transformatie van het sociaal domein. In een aantal gevallen door concrete implementatie van beleidsvoornemens, soms door bestuurlijke besluiten op weg naar implementatie in het komende jaar en altijd met betrokkenheid van onze partners in de stad.

Statushouders

Naar aanleiding van de verhoogde asielinstroom in 2015 heeft de gemeente in 2016 een Sociaal programma statushouders ontwikkeld om statushouders te ondersteunen bij hun maatschappelijke integratie in de stad. Centraal uitgangspunt is dat aan nieuwkomers vergelijkbare kansen geboden worden als aan 'oude' Haarlemmers om achterstanden aan te pakken. Statushouders krijgen ondersteuning om zo zelfredzaam mogelijk te worden, gezond te kunnen leven, een eigen sociaal netwerk op te bouwen, zich te scholen en werk te vinden. Het programma is volop in uitvoering, met inzet van vele partners in de stad. De gemeente is er in 2016 in geslaagd de wettelijke taakstelling voor het aantal te huisvesten statushouders te behalen. Hierbij heeft de opening van locaties onder het Gemeentelijk Versnellingsarrangement (GVA-locatie Zijlweg begin 2016; Boerhaave in november) een belangrijke rol gespeeld. De GVA-locatie aan de Zijlweg kende een aantal opstartproblemen. In de tweede helft van het jaar is de situatie daar gestabiliseerd. Geleerde lessen zijn bij de opening van de GVA-locatie Boerhaave toegepast en de huisvesting daar verloopt tot dusverre zonder noemenswaardige problemen. De grote uitdaging waar gemeente en met name corporaties in 2017 voor staan is het aanbieden van permanente, passende woonruimte aan de statushouders in Haarlem.

Onderliggende programma's

Het cluster Sociaal bestaat uit drie programma's:

Programma 1: Maatschappelijke participatie gaat over de basisvoorwaarden om mee te kunnen doen in de samenleving, met voor iedereen toegankelijke activiteiten en voorzieningen, met informatie en advies en met lichte vormen van ondersteuning gericht op preventie.

Programma 2: Ondersteuning en zorg gaat over maatwerk op het gebied van voorzieningen en zorg, veelal alleen toegankelijk met een beschikking.

Programma 3: Werk en inkomen gaat over het tijdelijke financiële vangnet en de toeleiding naar werk en scholing om vanuit eigen kracht zelfredzaam te zijn in de Haarlemse samenleving.

Hoofdkoers

Jeugdwet (Programma 1 en 2)

De basisvoorzieningen voor de jeugd zijn op orde en op een aantal onderdelen versterkt, op basis van het Transitiearrangement, in samenwerking met de organisaties in het onderwijs en in de sport. Dit draagt bij aan het opvangen van oplopende bezuinigingen op de jeugdzorg. Er zijn meer duurzame, goed onderhouden schoolgebouwen. De aandacht voor en inzet op taalontwikkeling van peuters en leerlingen via de voor- en vroegschoolse educatie en schakelklassen is vergroot en de aansluiting van onderwijs op de arbeidsmarkt is verbeterd door effectiever toeleiding naar stageplekken, leerwerkplekken of banen.

Sportverenigingen nemen een meer maatschappelijke rol in, zowel in de wijk als in de stad, bijvoorbeeld door kwetsbare groepen te laten deelnemen aan sportactiviteiten. Het sportstimuleringsfonds is ingezet om de verenigingen te versterken met kader, vrijwilligers, leden en door aanvullende sportactiviteiten te organiseren.

Binnen het CJG waren er de nodige ontwikkelingen. Naast uitbreiding van het aantal fte's om te kunnen voldoen aan de toenemende ondersteuningsvragen, is de deskundigheid en capaciteit op het gebied van de jeugd-ggz uitgebreid. Het CJG neemt deel aan het Multidisciplinair Centrum Kindermishandeling zodat specialist en voorveld bij elkaar komen. En het evaluatieonderzoek naar de detachingspositie van de CJG-coaches heeft geleid tot het besluit om alle gedetacheerde medewerkers in dienst te laten komen bij het CJG per 2017.

Het uitvoeringsbesluit voor het PGB Jeugdhulp bleek in de praktijk onvoldoende houvast te bieden. Het is aangepast op basis van de ervaringen in 2015 en begin 2016 en afgestemd met de Wmo. De aanpassingen in het besluit betreffen verdere operationalisering van wettelijke vereisten ten aanzien van de inzet van het PGB.

Per januari 2016 is het advies- en meldpunt huiselijk geweld en kindermishandeling ondergebracht in de Stichting Veilig Thuis Kennemerland. Er zijn flinke verbeterslagen gemaakt, mede door het rapport van de inspectie jeugdzorg. De werkwijze is aangepast op efficiëntie en kwaliteit en er is geïnvesteerd in scholing van personeel en een nieuw ICT systeem. Ook is de opdracht tot vorming van de integrale crisisdienst in 2017 bij Veilig Thuis belegd.

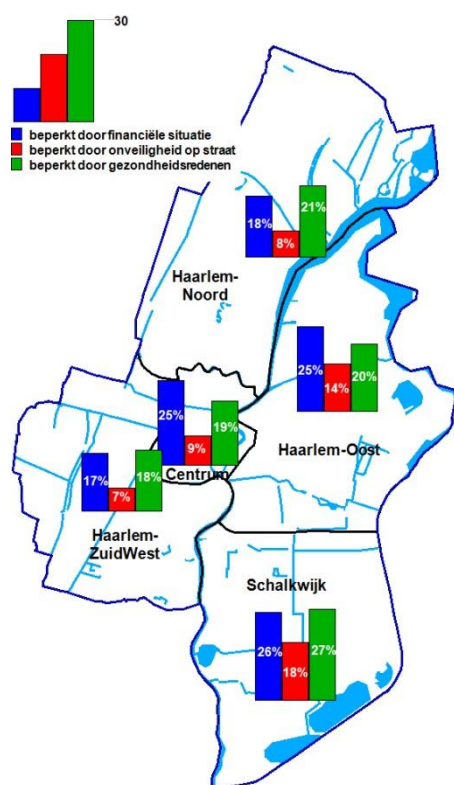
Jongeren die gebruik maken van jeugdhulp krijgen (wanneer zij 18 jaar worden) te maken met andere wetten (Wmo, Participatiewet, ZVW, WLZ). Er is in 2016 een inventarisatie gedaan naar welke knelpunten zich voordoen bij deze overgang en hoe een sluitende gemeentelijke keten gerealiseerd kan worden in het sociale domein. Er zijn meerdere pilots gestart waarbij jeugdhulppartners met het onderwijs samenwerken om thuiszittende leerlingen weer een plek te geven op school.

Wet maatschappelijke ondersteuning (Programma 1 en 2)

In de begroting 2016 stonden twee infographics die de stand van zaken in het sociaal domein illustreerden. 1. Hoe ervaren Haarlemmers hun mate van zelfredzaamheid en 2.

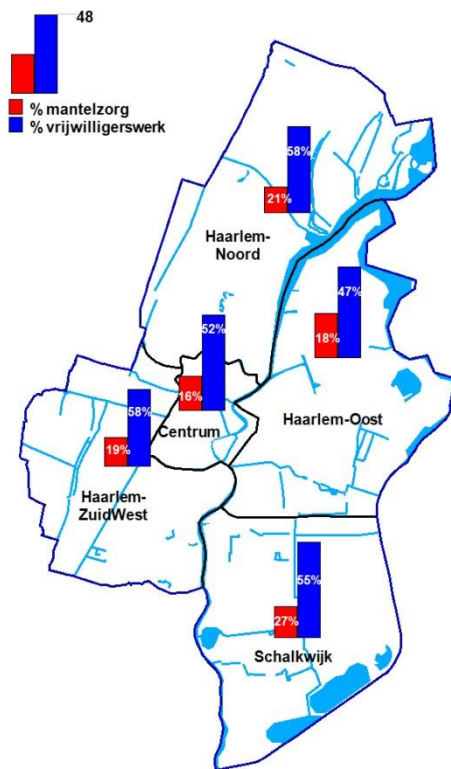
hoeveel Haarlemmers zijn mantelzorger en/of zetten zich vrijwillig in voor de samenleving. In dit jaarverslag worden deze infographics geactualiseerd met de gegevens uit 2016. Haarlemmers kunnen op verschillende manieren beperking van zelfredzaamheid ervaren. In het Omnibusonderzoek is naar drie oorzaken gevraagd: beperking door financiële situatie (gelijk gebleven), onveiligheid op straat (licht toegenomen) en gezondheid. In 2016 gaven meer Haarlemmers aan door gezondheid beperkt te worden in hun zelfredzaamheid (21% tegen 16% een jaar eerder). Een duidelijke verklaring hiervoor is niet direct te geven.

Percentage Haarlemmers (18 jaar en ouder) dat aangeeft zich in het dagelijks leven beperkt te voelen in zelfredzaamheid door financiële situatie, gezondheid en onveiligheid op straat naar gebied in 2016

Het percentage Haarlemmers dat zich vrijwillig inzet voor de omgeving is ongewijzigd hoog en het percentage mantelzorgers in Haarlem is ook vrijwel gelijk gebleven (ongeveer één op de vijf). Haarlem toont zich daarmee een sociale stad. Helaas is het percentage mantelzorgers dat aangeeft overbelast te zijn nog niet gedaald (16%). Er is blijvend inzet nodig om dit percentage omlaag te brengen.

Percentage Haarlemmers (18 jaar en ouder) dat aangeeft mantelzorg en vrijwilligerswerk te verlenen naar gebied in 2016

In 2016 is voor het eerst op regionaal niveau gezondheidsbeleid ontwikkeld, waarin de ambities zijn benoemd waar tien gemeenten, samen met de GGD invulling aan gaan geven.

In 2016 zijn de nieuwe taken van de gemeente op grond van de Wmo 2015 in 'rustiger vaarwater' terecht gekomen. De contracten met aanbieders zijn in 2016 gecontinueerd en administratief en financieel heeft de gemeente door de opgedane ervaring meer grip gekregen. Tegelijkertijd is geconstateerd dat de beoogde transformatie in feite nog moet beginnen. In 2016 heeft hierover bestuurlijke besluitvorming plaatsgevonden, onder andere over kanteling en over het beleidskader Opvang, wonen en herstel ([2016/324154](#)). Vanaf 2017 worden de resultaten hiervan zichtbaar. Voor de kortere termijn zijn maatregelen in de maatschappelijke opvang getroffen, zoals uitbreiding van capaciteit, uitbreiding van trajectbegeleiding en afspraken over de opvang van economisch daklozen door de regiogemeenten zelf.

Voor 2016 waren er verschillende opgaven voor de gemeente bij de maatschappelijke ondersteuning. De innovatie van de basisinfrastructuur krijgt vorm door nieuwe initiatieven, ook van bewoners(groepen) te ondersteunen. Met een subsidie uit de innovatieregeling kunnen initiatieven van de grond komen en zichzelf bewijzen, om bij gebleken succes mogelijk structureel te worden. Er zijn veel aanvragen gehonoreerd, breed over het sociaal domein verdeeld, waarmee het hele beschikbare budget is besteed. De kanteling van specialistische hulp naar laagdrempelige algemene voorzieningen krijgt steeds meer vorm, bijvoorbeeld door uitvoering van taken door een CJG-coach. Ook zijn er pilots om nieuwe

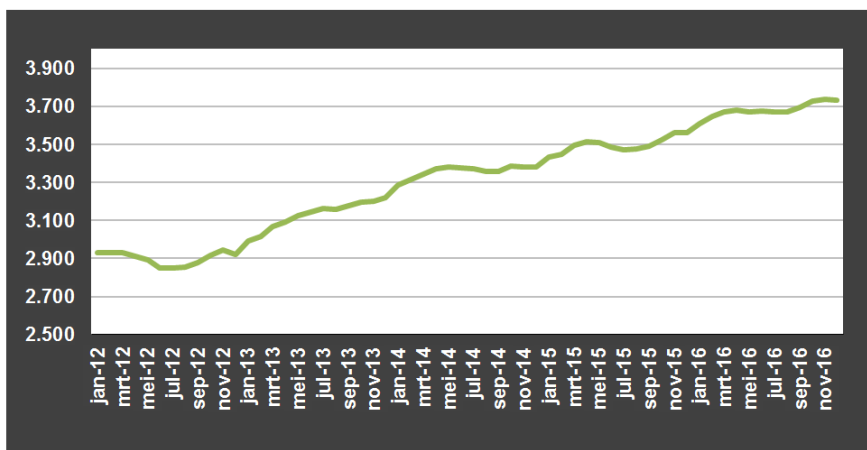
werkwijzen te ontwikkelen om de transformatie van de inzet van zorgaanbieders jeugd verder vorm te geven, op de thema's drang, rondom 18 en integrale zorg. Preventie is versterkt door meer aandacht te geven aan opvoedingsondersteuning met cursussen voor ouders en training voor de jeugd zelf, bijvoorbeeld in sociale weerbaarheid. Om langer zelfstandig wonen te ondersteunen wordt een programma uitgevoerd, met voorlichting (wooninformatiemarkt) en projecten om de wijkinfrastructuur te verbeteren.

Participatiewet (Programma 3)

De gemeente biedt dienstverlening aan alle doelgroepen van de Participatiewet in het kader van werk, inkomen en schulden als ze dat onvoldoende op eigen kracht kunnen. Alle Haarlemmers die zich melden voor een aanvraag voor levensonderhoud, worden binnen de mogelijkheden die ze hebben zo snel mogelijk begeleid naar werk, scholing of participatie. Met de vaststelling van het Koersdocument werk en inkomen ([2016/255655](#)) richt de gemeente zich niet alleen op de doelgroep die direct naar werk wordt bemiddeld maar ook op de mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt omdat ze langdurig in een uitkeringssituatie zitten of omdat ze een arbeidsbeperking hebben. In 2016 zijn nieuwe contracten met partners afgesloten op het gebied van re-integratie en arbeidsbemiddeling om gezamenlijk alle doelgroepen te kunnen begeleiden. In 2016 is een aantal pilots afgerond en geëvalueerd om te bezien welke voorzieningen en trajecten het beste werken voor welke doelgroepen en tevens is ruimte gegeven aan initiatieven in de stad zoals sociale ondernemingen en sociale coöperaties.

Het aantal uitkeringsgerechtigden in Haarlem is in 2016 gestegen. Dit lag in de lijn van de verwachtingen en is het gevolg van nieuwe instroom in de Participatiewet van mensen met een arbeidsbeperking die voorheen een beroep konden doen op de Wajong of de WSW. Daarnaast leidt het verkorten van de WW-duur van drie naar twee jaar en de verhoging van de AOW-leeftijd tot meer instroom van mensen in de Participatiewet.

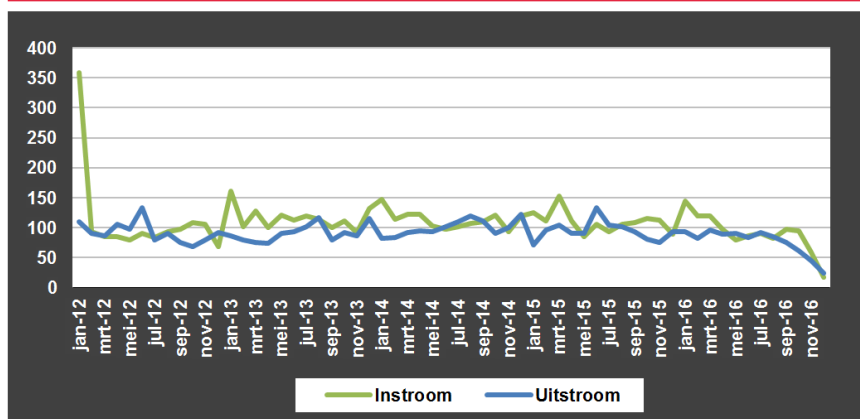
Ontwikkeling aantal uitkeringen¹ in Haarlem, mei 2013- jul.2016

Bron: Gemeentelijke registratie

¹ Participatiewet en IOAW/IAOZ

Ontwikkeling in- en uitstroom uitkeringen¹ in Haarlem, 2013-2016

Bron: Gemeentelijke registratie

¹ Participatiewet en IOAW/IAOZ

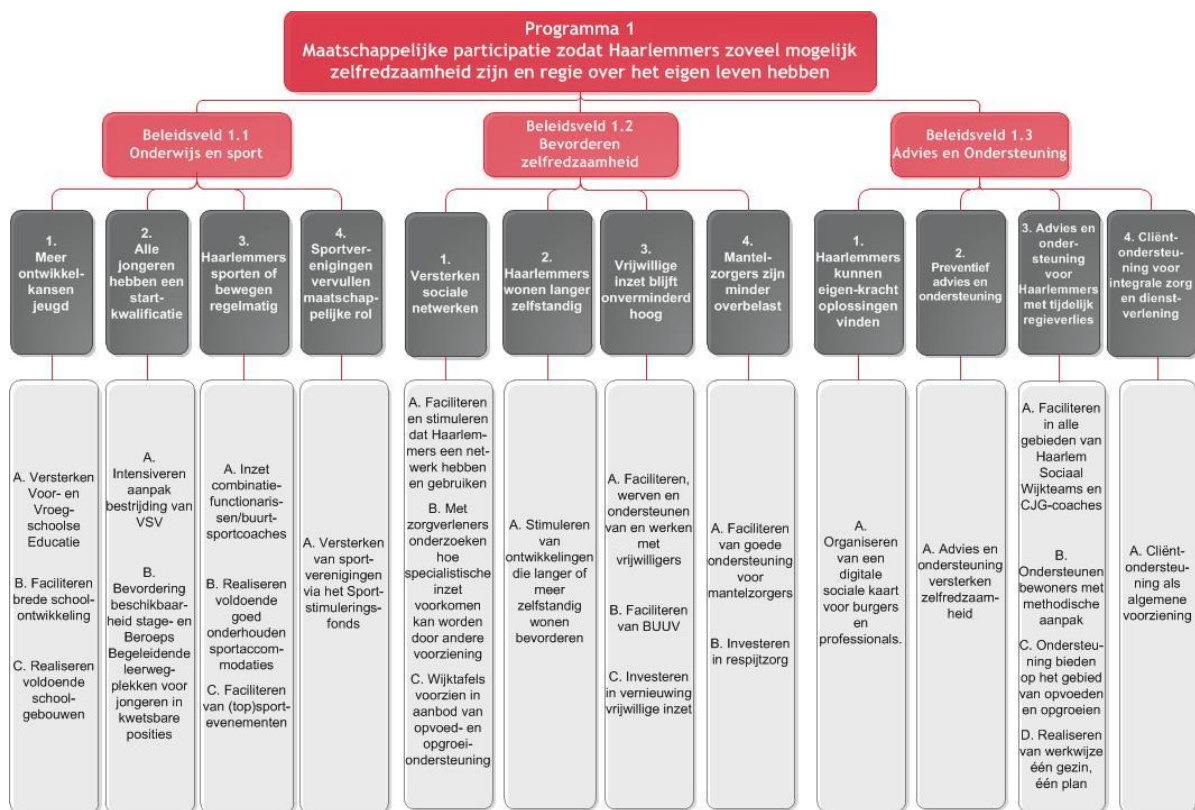
De gemeente Haarlem heeft zich in 2016 ingezet om de regelingen voor mensen met een minimum inkomen te verbeteren en de doelgroep beter te bereiken. Dit heeft geleid tot een volledige besteding van het budget. Er is een forse toename van het gebruik van HaarlemPassen, het Jeugdsportfonds en het Jeugdcultuurfonds, de minimaregelingen en de bijzondere bijstand. De HaarlemPas wordt automatisch thuisgestuurd aan mensen met een bijstandsuitkering of een schuldhelpverleningstraject. Nieuw in 2016 is dat dit ook geldt voor mensen die kwijtschelding hebben gekregen van gemeentelijke belastingen.

In 2016 is breed gecommuniceerd om de doelgroep te bereiken via Facebook, Twitter, folders, website en brieven. Tijdens de thema actieweken wordt samen met partners in de stad één regeling van het minimabeleid in de spotlight gezet. Op de website is de informatie over minimaregelingen eenvoudiger te vinden. Om de 'paarse krokodil' te bestrijden zijn de formulieren en aanvraagprocessen vereenvoudigd en worden aanvraagformulieren, waar mogelijk, vooraf al zoveel mogelijk ingevuld. Partners in de stad ontvangen nieuwsbrieven en worden uitgenodigd voor netwerkbijeenkomsten.

In 2016 is de schulddienstverlening voor Haarlammers met schuldenproblematiek verder uitgebreid. De gemeente biedt een brede toegang voor schulddienstverlening en maatwerk voor de klant. In 2016 zijn veel nieuwe initiatieven ontwikkeld om de schulddienstverlening te verbeteren en de voorlichting over financiën en omgaan met geld uit te breiden. De drempelvrije toegang zorgt voor een gesprek op maat met de klant: aan de hand van de individuele omstandigheden van de klant wordt passende ondersteuning bij financiële problemen geboden.

Programma 1 Maatschappelijke participatie

Commissie	Samenleving
(Coördinerende) Portefeuilles	Wmo en welzijn, Volksgezondheid, Jeugd, Onderwijs, Sport, Coördinatie sociaal domein
Afdeling(en)	Stadszaken

Realisatie programmadoelstelling (missie)

De gemeente stimuleert dat zoveel mogelijk Haarlemmers zelfredzaam zijn en regie over hun eigen leven hebben; dat ze meedoen en erbij horen. Daarvoor is een goede sociale basisinfrastructuur nodig met aandacht voor welzijn, onderwijs, sport en gezondheid. Daarnaast is er advies en ondersteuning als daar behoefte aan is. De gemeente wil positief bijdragen aan de mate waarin elke Haarlemmer, ongeacht beperking of kwetsbaarheid, meetelt en mee kan doen en de inzet van (zwaardere) zorg voorkomen.

De basisinfrastructuur van het sociaal domein is in 2016 in stand gehouden. De rol van de organisaties in de basisinfrastructuur is geleidelijk groter geworden door de kanteling van specialistische inzet naar de basisinfrastructuur. Vernieuwing van de inzet is gestimuleerd.

Het cliëntervaringsonderzoek Wmo 2015, waarvan de resultaten in 2016 bekend zijn geworden, geeft aan dat er door de respondenten weinig gemist wordt in de basisinfrastructuur in Haarlem. Dat wat gemist wordt (hulp bij klussen, inlooppunt in de buurt, begeleiding/vervoer), is vaak wel aanwezig maar is kennelijk onvoldoende bekend. Tegelijk is bij het onderzoek aangegeven dat er geen gebruik wordt gemaakt van het aanbod, omdat

er geen behoefte aan is. Er blijft daarmee een opdracht aan de gemeente en de maatschappelijke organisaties om het aanbod en de mogelijkheden daarvan bij de juiste mensen bekend te maken.

Beleidsvelden

Beleidsveld 1.1 Onderwijs en sport

Meer ontwikkelkansen jeugd

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt?

Binnen de gemeente Haarlem is in 2016 een uitgebreid, kwalitatief hoogwaardig aanbod van voor- en vroegschoolse educatie (VVE) gerealiseerd. Ook is er voor iedere VVE-peuter plek. Naast de voorschoolse educatie op peuterspeelzalen en kinderdagverblijven volgen leerlingen extra taalonderwijs in schakelklassen op de basisschool en op de zomerschool. Ook volgen anderstalige leerlingen onderwijs op de regionale onderwijsvoorziening Internationale Taalklas voor primair onderwijs. In 2016 verscheen het eindrapport van de Inspectie van het Onderwijs over de kwaliteit van VVE in Haarlem. De conclusie is dat in de gemeente Haarlem de kwaliteit van het gemeentelijk beleid van VVE volledig op orde is.

Het Jaarlijks Plan Onderwijshuisvesting, onderdeel van het Strategisch Huisvestingsplan Onderwijs (SHO) is uitgevoerd ([2015/55298](#); zie ook paragraaf 3.3. Kapitaalgoederen).

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Versterken Voor- en Vroegschoolse educatie

Wat hebben we gedaan?

Voor ieder kind met een VVE-indicatie is plek op een peuterspeelzaal en kinderdagverblijf met voorschoolse educatie van 10 uur per week beschikbaar. Op 1 oktober 2016 nam 67% van de peuters met een VVE-indicatie deel aan het VVE-traject. Daarmee is het streefcijfer niet geheel behaald maar de meeste overige kinderen met een VVE-indicatie (29,5%) maakten wel gebruik van reguliere kinderdagopvang of reguliere peuterspeelzalen. Uit de VVE-toeleidingsmonitor blijkt dat slechts 3,5 % van de VVE-doelgroep geen gebruik maakt van VVE of een andere voorschoolse voorziening. Dat zijn in absolute zin 36 kinderen die niet bereikt worden. Naast voorschoolse educatie op 27 peuterspeelzalen en vier kinderdagverblijven wordt het VVE-programma ook op groepen één en twee van 19 basisscholen uitgevoerd.

b. Faciliteren brede schoolontwikkelingen Wat hebben we gedaan? School in de Wijk is gedefinieerd als een netwerk met daarin de school als centrum van waaruit activiteiten tijdens en na schooltijd worden georganiseerd in brede samenwerking met partners in de wijk. Vanuit het School in de Wijk Fonds zijn in 2016 acht projecten voor een periode van drie jaar gehonoreerd, verspreid over de gehele stad. De uitvoerende organisaties van deze acht projecten dienen per jaar aan te tonen of ze de (tussen)resultaten en doelstellingen hebben bereikt. Vijf projecten zijn op koers. Bij de overige drie projecten is een kleine achterstand in het behalen van de tussentijdse resultaten ontstaan. Zij worden begeleid, zodat zij weer op koers komen. De activiteiten waren divers van aard. Zo draaide het programma van het MuziekLab en het Wereld Kindertheater in verschillende stadsdelen. Ook werden projecten ter verbetering van sociale vaardigheden en gezondheidsbevordering zoals kookclubs en sportactiviteiten uitgevoerd.	
c. Realiseren voldoende schoolgebouwen Wat hebben we gedaan? Het Jaarlijks Plan Onderwijshuisvesting, dat onderdeel van het Strategisch Huisvestingsplan Onderwijs (SHO) is uitgevoerd. De Bos en Vaartschool heeft zijn unilocatie en is in het najaar officieel geopend. Praktijkschool De Schakel heeft zijn vervangende nieuwbouw op de Verspronckweg in Haarlem Noord in gebruik genomen. De Internationale Taalklas is verhuisd naar de Prinses Beatrixdreef 6 en beschikt voor het eerst in haar bestaan over een volwaardig schoolgebouw. Daarnaast zijn meerdere grote en kleine renovatieprojecten gestart. De kleine projecten betreffen de Piramidescholen in Schalkwijk. Deze zijn begin 2017 gereed. De grote projecten betreffen de renovatie van de Volksuniversiteit ten behoeve van het Eerste Christelijk Lyceum en de renovatie inclusief een uitbreiding van De Schelp, een school voor voortgezet speciaal onderwijs in Haarlem Noord. In het kader van duurzaamheid zijn subsidies aangevraagd. Op scholen zijn zonnepanelen geplaatst en schoolbesturen hebben energie-coördinatoren die als taak hebben de energiekosten te monitoren en te verminderen. Ook de meerjarenonderhoudsprogramma's (MJOP) van de schoolbesturen worden duurzaam.	

Prestatie-indicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
a. Percentage VVE-doelgroep peuters dat deelneemt aan Voorschoolse educatie	54% (2009)	61% (2010) 70% (2011) 73% (2012) 73% (2013) 71% (2014) 76% (2015)	76%	67%	VVE-monitor
c. Aantal (ver)nieuwbouw en uitbreidingen onderwijs-huisvesting vanwege het groeiend leerlingenaantal	6 (2009)	4 (2010) 9 (2011) 4 (2012) 4 (2013) 4 (2014) 3 (2015)	6	3	Gemeentelijke registratie, Strategisch Huisvestingsplan Onderwijs (SHO)/ Jaarplan Onderwijshuisvesting

Alle jongeren hebben een startkwalificatie

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? Jongeren die het onderwijs zonder startkwalificatie (minimaal Havo of MBO niveau 2 diploma) verlieten zijn begeleid en herplaatst naar een opleiding of leerwerk-traject. Ook herplaatsingen naar werk of naar trajecten waar een beroepscertificaat wordt behaald, zijn uitgevoerd. Door inzet van gerichte maatregelen is het aantal voortijdig schoolverlaters (VSV-ers) (landelijk) flink gedaald. Dat verklaart ook de reductie ten opzichte van de nulmeting. De voorlopige cijfers over 2014-2015 (regionaal en per gemeente zijn nog niet beschikbaar) tonen aan dat er sprake is van een stabilisatie van het aantal VSV-ers.	
---	--

Effectindicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
Aantal nieuwe voortijdig schoolverlaters (VSV) t.o.v. de nulmeting	418 (=100%) (2010-2011)	452 (=108%) (2011-2012) 257 (=61%) (2012-2013) 214 (=51%) (2013-2014) 225 (=54%) (2014-2015)	250	pm ¹	DUO/OCW

¹ De voorlopige cijfers over het schooljaar 2015-2016 worden medio februari 2017 bekend

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Intensiveren aanpak bestrijding van VSV <b style="color: red;">Wat hebben we gedaan? Het meerjarenbeleidsplan Bestrijding voortijdig schoolverlaten (VSV) 2014-2018 (2016/512524) en de aanvullende maatregelen 2015-2016 zijn uitgevoerd op basis van het verlengde VSV convenant. Van de totaal 1.475 jongeren zonder startkwalificatie in de regio zijn 573 jongeren van 18 jaar en ouder naar scholing en leer-werk-trajecten geplaatst. Voor Haarlem gaat het om 181 herplaatsingen van totaal 621 jongeren, dat is 29% (Jaarverslag Leerplein 2015-2016 (2016/511088)). Er is extra geïnvesteerd in de aanpak van verzuim. Dit heeft geleid tot een daling van het totale verzuimcijfer, namelijk totaal 1.739 meldingen van ongeoorloofd verzuim in het schooljaar 2015-2016 ten opzichte van totaal 1938 meldingen over 2014-2015. Voor Haarlem is het aantal totale verzuimmeldingen over schooljaar 2015-2016 gedaald naar 1.023 ten opzichte van 1452 in het schooljaar daarvoor.	
b. Bevordering beschikbaarheid stage- en beroeps begeleidende leerwerkplekken voor jongeren in kwetsbare posities <b style="color: red;">Wat hebben we gedaan? Het team van jobcoaches in het MBO heeft wederom jongeren die dreigden uit te vallen naar een stageplek, leerwerkplek of arbeidscontract begeleid. Er zijn regionaal 80 plaatsingen uitgevoerd. Ook door het Stagebureau Waarderpolder zijn 40 jongeren zonder startkwalificatie of op niveau 2 daadwerkelijk geplaatst op een leerwerkplek.	

Prestatie-indicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
b. Extra stageplekken ter versterking aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt	30 (2011-2012)	40 (2012-2013)	80	80	Gemeentelijke registratie
		60 (2013-2014)			
		70 (2014-2015)			

Haarlemmers sporten of bewegen regelmatig

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt?

Uit het Omnibusonderzoek blijkt dat Haarlemmers in 2016 meer zijn gaan sporten door ruimer sportstimuleringsaanbod voor de jeugd en ouderen, sportactiviteiten in het sociaal domein en de nieuwe sport- en beweegactiviteiten van het Sportstimuleringsfonds.

Het sportaanbod voor de jeugd is gecontinueerd, waardoor de jeugd kennis maakte met allerlei sporten en zich vervolgens kon aanmelden bij de sport van hun keuze. Sportaanbod tijdens en na schooltijd, zoals schoolsporttoernooien, zwem-gymlessen, sportaanbod op pleinen en bij kinderopvanglocaties liet de jeugd in aanraking komen met beweging en sport en voorzag in voorlichting over de mogelijkheid om lid te worden van een sportvereniging. Met het Sportfonds 50+ konden HaarlemPashouders met korting sporten na het volgen van kennismakingslessen.

Er is sprake van een daling van het percentage jongeren met overgewicht van 2,5% in Haarlem en 7% in de JOGG-wijken in Haarlem-Noord. In september zijn de resultaten en de verlenging van JOGG-activiteiten gevierd met een feest voor de betrokken organisaties.

Effectindicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
Percentage Haarlemmers (> 15 jaar) dat regelmatig sport (minstens 1x per 2 weken)	55% (2006)	61% (2010) 62% (2011) 63% (2012) 65% (2013) 68% (2014) 64% (2015) ¹	68%	68%	Omnibusonderzoek

¹Met ingang van 2015 zijn alleen Haarlemmers van 18 jaar en ouder bevraagd (leden van het Digipanel Haarlem zijn minimaal 18 jaar).

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Inzet combinatie-functionarissen/ buurtsportcoaches

Wat hebben we gedaan?

Buurtsportcoaches/combinatiefunctionarissen (26,9 fte) zijn stadsdeelgericht werkzaam voor sportverenigingen in combinatie met partners uit het sociaal domein, waaronder het onderwijs. Zij werkten bij JOGG (Jongeren op Gezond Gewicht), Samen Sterk, Special Heroes, Gezonde school en wijk en Vitaal Haarlem Oost. Zij hebben in 2016 sport- en bewegingsaanbod voor de jeugd en

ouderen georganiseerd. Ook verzorgden combinatiefunctionarissen het schoolzwemmen. Door een sportvereniging werd een programma voor mensen met een beperking en voor ouderen georganiseerd. Met het Sportstimuleringsfonds zijn nieuwe activiteiten gestart om inactieven te laten bewegen. 1.243 kinderen gebruikten de JeugdSportPas om kennis te maken met verschillende sporten. Zo'n 100 verschillende sportverenigingen doen hier regionaal aan mee. Hiernaast namen zo'n 450 jongeren per week deel aan sportactiviteiten op de Krajicek Playgrounds, het Cruyff Court en in de gymzalen. Er zijn 31 schoolsportactiviteiten voor zo'n 10.000 leerlingen van het primair en het voortgezet onderwijs georganiseerd, waarbij jongeren actief zijn voorgelicht over de mogelijkheden van een lidmaatschap bij een sportvereniging. Met het Sportstimuleringsfonds zijn nieuwe activiteiten gestart om inactieven te laten bewegen. Sportaanbieders hebben gebruik gemaakt van de subsidie voor breedtesportactiviteiten, waarmee nieuw sport- en beweegaanbod is gerealiseerd en leden zijn geworven. Diverse andere maatregelen, zoals de brochure bewegen 50+, het sportfonds 50+ en het project aangepast sporten zorgden ook voor een stijging van het aantal sporters uit de doelgroep. Met het sportfonds 50+ konden 50-plussers met een HaarlemPas met korting lid van een sportvereniging worden. 88 personen hebben deelgenomen of zijn nog bezig met de kennismakingslessen. Inmiddels zijn 50 personen lid geworden van een sportvereniging. 225 sporters met een beperking zijn toegeleid naar sportaanbod in de regio. De Verklaring Gelijke Behandeling in de Sport is op bijeenkomsten, de Week van Respect en door de buurtsportcoaches onder de aandacht gebracht bij de sportverenigingen. Inmiddels hebben zeven nieuwe verenigingen de verklaring ondertekend. Zij verklaren hiermee dat in de vereniging alle leden respectvol en gelijkwaardig worden behandeld en discriminatie op welke grond dan ook verworpen wordt. Diversiteit, waaronder seksuele diversiteit, wordt bespreekbaar gemaakt binnen de vereniging.	
b. Realiseren voldoende goed onderhouden sportaccommodaties Wat hebben we gedaan? Er is meerjarig onderhoud aan de sportaccommodaties verricht en er zijn vervangingsinvesteringen voor sportaccommodaties gedaan (zie ook paragraaf 3.3 Onderhoud kapitaalgoederen). Zo zijn de toplagen van de natuurgrasvelden van VV Schoten vervangen en is met een eigen financiële bijdrage van HC Haarlem een hockey waterveld aangelegd. Bij DSK zijn de toplagen van het wedstrijd- en trainingskunstgrasveld vervangen en bij Kon HFC de toplaag voor een kunstgrasveld. Het honkbalveld van Onze Gezellen heeft nieuwe	

verlichtingsinstallaties gekregen. Ook zijn de gerenoveerde kleedkamers bij Sparks opgeleverd en is de renovatie van de kozijnen en raamwerken voor de kleedkamers van SV DIO klaar. In de Spaarnehal is de sportvloer vervangen. Om het vandalisme op sportaccommodaties te verminderen is gestart met pilots op het Van der Aart sportpark, bij DSK en Geel Wit met een activiteitenprogramma door een sportparkcoach. Tussen de sportparkcoach, de gemeentelijke afdeling handhaving en de politie is regelmatig contact geweest om signalen te bespreken en hierop actie te ondernemen. Zo heeft afstemming over activiteiten voor de overlast gevende groep tussen de sportparkcoach, sportbuurtwerk, jongerenwerk en/of streetcornerwork plaatsgevonden. Hierdoor is sprake van minder vandalisme.	
c. Faciliteren van (top)sportevenementen Wat hebben we gedaan? De bekende Haarlemse evenementen zoals de Halve van Haarlem en de Honkbalweek Haarlem vonden in 2016 plaats. Een aantal evenementen is met budget uit het sportstimuleringsfonds uitgevoerd om sporters hun sport te laten beoefenen, bekendheid aan de sport te geven en deelname hieraan te vergroten. Zo is de Halve van Haarlem en het beleid rond topsport mede gefinancierd door het sportstimuleringsfonds. Hiernaast zijn ook nieuwe evenementen georganiseerd. Zo is de Haarlem City Swim geïntroduceerd en vond de eerste Seasons Finals van softbal in Haarlem plaats. Ook de 'Dutch Junior' van Duinwijck, één van de grootste internationale badmintonjeugdtoernooien, trok veel belangstelling. Hiernaast zijn alle kernsportverenigingen (Kenamju, Kinheim, Sparks, Bato en Duinwijck), de Baseball Academy en de Schaatsacademie (RTC Schaatsen) ondersteund bij het behalen van ambities, het versterken van beleid en de uitvoering van talentontwikkeling. Deze ondersteuning betrof een financiële bijdrage die door sportverenigingen gebruikt werd voor het begeleiden van sporttalenten, zoals het organiseren van trainingskampen en mentale training en advies over werk en huisvesting voor sporttalenten. Met alle kernsportverenigingen, Regionale Talentcentra en relevante sportorganisaties in de stad is een intentieverklaring ondertekend om de samenwerking verder te intensiveren.	

Prestatie-indicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
a. Aantal ouderen dat deelneemt aan kennismakingslessen sport (Beweegpas 50+)	225 (2014)	225 (2014) 223 (2015)	250	273	Verslag SportSupport
b. Aantal (ver)nieuwbouw en renovatie sportaccommodaties (kleedkamers, velden)	8 (2012)	7 (2013) 6 (2014) 14 (2015)	7	7	Gemeentelijke registratie
c. Aantal sportevenementen gefaciliteerd door de gemeente	2 (2013)	2 (2014) 1 (2015)	3	3	Gemeentelijke registratie

Sportverenigingen vervullen maatschappelijke rol

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? Om het voor sportverenigingen mogelijk te maken hun maatschappelijke rol op te pakken, moeten deze verenigingen vitaal zijn. Advies, voorlichting en begeleiding voor het effectiever en efficiënter benutten van hun mogelijkheden zijn ingezet. Ook konden zij op bijeenkomsten netwerken aanspreken om mee te denken over de vraagstukken waar zij voor staan en troffen sportverenigingen elkaar om deskundige informatie te verkrijgen en ervaringen uit te wisselen. Er is nieuw sportaanbod ontstaan door samenwerking tussen sportverenigingen en andere maatschappelijke organisaties in het sociaal domein. Haarlemmers konden bewegen en sporten op kwalitatief goed onderhouden sportaccommodaties. Het oordeel van Haarlemmers over de sportvoorzieningen onderschrijft dit.	
--	---

Effectindicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
Oordeel Haarlemmers over de sportvoorzieningen in Haarlem (rapportcijfer)	7,2 (2007)	7,1 (2010) 7,1 (2011) 7,0 (2012) 7,2 (2013) 7,1 (2014) 7,5 (2015)	≥ 7,0	7,5	Omnibus-onderzoek

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Versterken van sportverenigingen via het Sportstimuleringsfonds Wat hebben we gedaan? Om sportverenigingen een maatschappelijke rol te laten vervullen moeten sportverenigingen vitaal zijn. Er zijn hiervoor verschillende activiteiten georganiseerd, waaronder het sportcongres. Thema's zoals de gezonde kantine, een financieel gezonde vereniging en het gebruik van sociale media werden besproken. Ook zijn digitale nieuws- en informatiebrieven met sportontwikkelingen ten behoeve van alle verenigingen uitgegeven. Uitwisseling over het ingezette sportbeleid vond tijdens het Politiek Sportcafé plaats. Ook maakten sportverenigingen gebruik van de Uitvoeringsregeling Breedtesportactiviteiten, onderdeel van het Sportstimuleringsfonds, om breedtesportactiviteiten bij hun vereniging, in de wijk of in de stad aan te vragen. De toegekende breedtesportactiviteiten waren activiteiten die aanvullend zijn op het reguliere sportaanbod zoals activiteiten waarbij er sprake	
---	---

is van aangepast sporten voor ouderen, zoals 'walking hockey' en 'walking football'. Ook werden activiteiten gehonoreerd die gericht waren op het vergroten van sportdeelname, het werven van leden en vrijwilligers en het versterken van sportverenigingen. In samenwerking met een onderwijsinstelling hebben studenten als onderdeel van hun lesprogramma sportverenigingen geholpen met het schrijven van een subsidieaanvraag voor dit fonds. Het volledige budget is gebruikt en overvraagd. Het projectvoorstel 'Sportverenigingen in het sociaal domein' is geschreven en is vanaf november 2015 gestart. Het doel van dit project is om voortijdig schoolverlaters en langdurig werklozen te laten deelnemen aan sportactiviteiten, waardoor zij geactiveerd worden door hun betrokkenheid bij de vereniging in de wijk en meer contacten kunnen opbouwen. Er zijn verbindingen tot stand gekomen en activiteiten uitgevoerd met Sociale Zaken, Paswerk, UWV en SRO. Een voorbeeld is het samenwerkingsverband van sportverenigingen in Noord en Oost met andere maatschappelijke organisaties. Ook startte het project voor uitkeringsgerechtigden om hen arbeidsfit te maken door het aanbieden van een werkervaringsplaats onder professionele begeleiding zodat zij de stap naar betaald werk kunnen maken. Dit is het resultaat van een samenwerkingsverband van Agros, DSS voetbalvereniging, SRO en IJsbaan. Er worden al goede resultaten geboekt maar het is een langdurig proces.	
---	--

(bedragen x € 1.000)

11 Onderwijs en sport	Lasten	Baten
Primaire begroting 2016	32.352	-2.151
Bijgestelde begroting 2016	38.714	-8.258
<i>Mutaties tijdens het begrotingsjaar</i>	<i>6.362</i>	<i>-6.107</i>
Jaarrekening 2016	38.541	-8.255
<i>Afwijking jaarrekening t.o.v. bijgestelde begroting</i>	<i>-173</i>	<i>3</i>
Resultaat t.o.v. primaire begroting	6.189	-6.104

Beleidsveld 1.2 Bevorderen zelfredzaamheid

Versterken sociale netwerken

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? Haarlemmers konden in 2016 voor ondersteuning en zorg terecht bij algemene voorzieningen in de stad. Daar werd eerst gekeken of dit in het eigen netwerk kon worden gerealiseerd, en anders is er hulp en ondersteuning geboden. Haarlemmers zetten zich onverminderd in voor elkaar.	
---	---

Wat hebben we niet bereikt?

Relatief veel Haarlemmers blijven via het Omnibusonderzoek aangeven dat zij vinden dat zij onvoldoende contacten hebben of meer contact te willen hebben. De indicator die aangeeft welk percentage Haarlemmers zegt voldoende contact te hebben komt nog altijd relatief laag uit: 68%. Eenzaamheid en meedoen in de samenleving blijven daarmee belangrijke punten om op in te zetten.

Effectindicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
Kencijfer sociale kwaliteit ¹	6,1 (2005)	6,1 (2010) 6,2 (2011) 6,2 (2012) 6,1 (2013) 6,1 (2014) 6,6 (2015) ²	≥ 6,2	6,3	Omnibusonderzoek
Percentage Haarlemmers dat aangeeft voldoende contact te hebben	82% (2007)	73% (2010) 75% (2011) 69% (2012) 70% (2013) 71% (2014) 71% (2015)	≥ 75%	68%	Omnibusonderzoek

¹ Het kencijfer sociale kwaliteit geeft inzicht in de mate waarin Haarlemmers elkaar in hun eigen woonomgeving sociale cohesie ervaren. Dit cijfer levert zodoende indicatie van in hoeverre men in de eigen woonomgeving ruimte ervaart voor contacten en hulpaanbod. Het cijfer is een combinatie van antwoorden van Haarlemmers op vier stellingen: 'mensen gaan hier prettig met elkaar om'; 'ik voel me thuis in deze buurt'; 'ik woon in een buurt met veel saamhorigheid' 'hier kennen mensen elkaar nauwelijks'. De score kan variëren van 0 tot en met 10. Hoe hoger het cijfer, hoe positiever bewoners denken over de sociale kwaliteit.

² In 2015 zijn alleen de eerste drie stellingen gevraagd. Wanneer het kencijfer op dezelfde wijze wordt berekend dan komt het voor 2014 uit op 6,3.

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Faciliteren en stimuleren dat Haarlemmers een netwerk hebben en gebruiken

Wat hebben we gedaan?

De gemeente heeft de partners in de stad gefaciliteerd om laagdrempelige voorzieningen voor hulp en ondersteuning te organiseren. De partners leggen daarbij het accent op behoud en versterking van het eigen sociaal netwerk van de Haarlemmer.

b. Met zorgverleners onderzoeken hoe specialistische inzet voorkomen kan worden door andersoortige inzet, indien mogelijk als collectieve voorziening.	
Wat hebben we gedaan? De mogelijkheden zijn onderzocht om gespecialiseerde voorzieningen waarvoor een indicatie nodig om te vormen naar algemeen toegankelijke voorzieningen in de basisinfrastructuur. Besloten is de ambulante begeleiding over te hevelen naar het sociaal wijkteam. Met dagbesteding wordt geëxperimenteerd en de conclusies uit het onderzoek worden gebruikt bij het inkopen van zorg. Bij jeugd zijn de aanbieders gestimuleerd waar mogelijk af te schalen naar minder intensieve zorg of naar het CJG. Het CJG is steviger toegerust om op meerdere vlakken zelf ondersteuning te bieden. Er is gestart met het beter in beeld krijgen van de toegang via de huisartsen en het versterken van de samenwerking tussen onderwijs, specialistische aanbieders en het CJG.	
c. Wijktafels voorzien in aanbod van opvoed- en opgroei-ondersteuning	
Wat hebben we gedaan? De relatie tussen het Leerplein en het CJG is versterkt. Er is een pilot gestart op het Voortgezet Onderwijs waarbij de CJG-coaches en de zorg-coördinatoren kennis maken en leren van elkaars werkwijze. Het CJG heeft contact gelegd met diverse organisaties binnen de basisinfrastructuur waarbij er bijvoorbeeld voorlichting is gegeven bij de scoutingverenigingen over het aanbod van het CJG en hoe zij samen op kunnen trekken.	

Haarlemmers wonen langer zelfstandig

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? Door de veranderingen in het sociaal domein wonen Haarlemmers langer zelfstandig. Dit vraagt het nodige van de Haarlemmer zelf (bewustwording en handelen), van de wijk (fysiek en sociaal) en van de stad als geheel (geschikte woningen en nieuwe woonconcepten). Deze zaken zijn in 2016 door de gemeente actief gestimuleerd.	
---	---

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Stimuleren van ontwikkelingen die langer of meer zelfstandig wonen bevorderen	
Wat hebben we gedaan? De gemeente heeft, in verschillende rollen, bijgedragen aan de bewustwording over dit onderwerp. De gemeente heeft bijgedragen aan informatievoorziening voor burgers, professionals en beleidsmakers. Vraag en aanbod met betrekking tot wonen zijn geïnventariseerd. De beschikbaarheid en bereikbaarheid van woningen is verbeterd en samen met de maatschappelijke partners en bewoners is gewerkt aan de versterking van de wijkinfrastructuur.	

Vrijwillige inzet blijft onverminderd hoog

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? De vrijwillige inzet van de Haarlemmer is in 2016 onverminderd op hoog niveau. De grote inzet van Haarlemmers bij de opvang van vluchtelingen en statushouders was een goede uiting van de bereidheid van de Haarlemmer om zich voor anderen in te zetten. Wat hebben we niet bereikt? Het versterken van de samenwerking tussen professionals in de zorg en vrijwilligers vraagt om cultuurveranderingen en deze kosten (meer) tijd. Ook het inzetten van kwetsbare mensen als vrijwilliger verloopt minder voorspoedig dan verwacht. Dit vraagt veelal één op één begeleiding en dat is een (te) zware belasting voor de organisaties.	
---	--

Effectindicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
Percentage Haarlemmers dat vrijwillige inzet pleegt	31% (2007)	35% (2010) 38% (2011) 41% (2012) 40% (2013) 39% (2014) 55% (2015)	≥ 41%	55%	Omnibusonderzoek

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Faciliteren, werven en ondersteunen van en werken met vrijwilligers Wat hebben we gedaan? De gemeente heeft de Vrijwilligerscentrale en andere organisaties die met vrijwilligers werken gefaciliteerd en de gemaakte afspraken over werving en ondersteuning zijn gerealiseerd. Er zijn trainingen ontwikkeld (in samenwerking met zorgorganisaties) voor het werken met vrijwillige medewerkers met een (psychische) beperking. De Jongerendentank van de Vrijwilligerscentrale heeft zich verder ontwikkeld. De activiteiten variëren van het verbeteren van het imago van vrijwilligerswerk onder jongeren tot het in gesprek gaan met politiek bestuurders over jongerenparticipatie tijdens het Jongerendebat 2016. Met het aanbieden van een feest voor de vrijwilliger is de waardering voor hun inzet uitgesproken.	
b. Faciliteren van BUUV Wat hebben we gedaan? De gemeente heeft het samenwerkingsverband BUUV gefaciliteerd. Er is succesvol ingezet op het trekken van nieuwe groepen deelnemers, zoals de meer kwetsbare inwoners. Hierdoor wordt met name bij de doelgroep die zelf niet eenvoudig deelneemt in de maatschappij met het maken van matches veel meerwaarde bereikt. Het aantal deelnemers is gegroeid in 2016 tot 5.440, een sterkere stijging dan de jaren daarvoor. Wat hebben we niet gedaan? De streefwaarde van het aantal matches is niet gehaald. Het aantal matches is vrijwel gelijk aan 2015. De streefwaarde van 4.500 is aanzienlijk te optimistisch ingeschat. Dit komt onder meer omdat inmiddels blijkt dat er veel vervolgmatches zijn die buiten het BUUV-systeem om gaan. Ook zijn er minder matches tot stand gebracht om dat het veel tijd kost (activering, match en nazorg) de meer kwetsbare deelnemer te matchen. Hierdoor blijft het aantal geregistreerde matches achter ten opzichte van de groei van het aantal deelnemers.	
c. Investeren in vernieuwing vrijwillige inzet Wat hebben we gedaan? De gemeente faciliteert een project om de samenwerking tussen zorgprofessionals en vrijwilligers te verbeteren, maar de benodigde cultuurveranderingen vragen tijd. Het ontbreekt ook nog aan een meetinstrument.	

Prestatie-indicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
b. Aantal matches via BUUV	1.200 (2011)	1.600 (2012) 1.800 (2013) 2.200 (2014) 3.220 (2015)	4.500	3.230	CMS systeem BUUV

Mantelzorgers zijn minder overbelast

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we niet bereikt? Het is niet gelukt het percentage mantelzorgers dat aangeeft overbelast te zijn te laten dalen, ondanks extra investeringen hierin. In het Omnibusonderzoek gaf van de Haarlemmers die mantelzorg verlenen 16% aan hier overbelasting bij te ervaren. Het beroep op mantelzorgers is groter geworden door de veranderingen in het sociaal domein en de bestaande mogelijkheden voor ondersteuning en respijtzorg hebben nog niet geleid tot een vermindering van de overbelasting.	
---	---

Effectindicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
Percentage mantelzorgers dat aangeeft (zeer) vaak overbelast te zijn	12% (2009)	11% (2010) 10% (2011) 11% (2012) 9% (2013) 11% (2014) 16% (2015)	9%	16%	Omnibusonderzoek

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Faciliteren van goede ondersteuning voor mantelzorgers Wat hebben we gedaan? De ondersteuning aan mantelzorgers is conform de afspraken met Tandem gerealiseerd. Er is een instrument ontwikkeld ('Even Tandemen') om op een laagdrempelige wijze het netwerk van de mantelzorger in kaart te brengen. Het project om jonge mantelzorgers te herkennen en ondersteunen is succesvol. De mogelijkheden voor huishoudelijke ondersteuning bij mantelzorgers zijn voortgezet. Het aantal ondersteunde mantelzorgers is aanzienlijk hoger dan de streefwaarde omdat in 2015 een huis-aan-huis actie is gehouden om mantelzorgers te vragen zich te registreren bij Tandem. De middelen voor het mantelzorgcompliment worden ingezet voor ondersteuning van alle mantelzorgers.	
---	---

b. Investeren in respijtzorg	
Wat hebben we gedaan? Er zijn op dit moment geen lacunes in de mogelijkheden voor respijtzorg geconstateerd. Het aanbod daarvan wordt gecommuniceerd via de website www.helpenzorgen.nl.	

Prestatie-indicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
a. Aantal mantelzorgers dat ondersteund wordt om overbelasting te verminderen	584 (2007)	1.705 (2010) 1.863 (2011) 1.996 (2012) 2.003 (2013) 2.079 (2014) 4.042 (2015)	≥ 2.100	4.083	Registratie Tandem

(bedragen x € 1.000)

12 Bevorderen zelfredzaamheid	Lasten	Baten
Primaire begroting 2016	20.394	
Bijgestelde begroting 2016	22.996	-1.246
<i>Mutaties tijdens het begrotingsjaar</i>		2.602 -1.246
Jaarrekening 2016	22.524	-1.136
<i>Afwijking jaarrekening t.o.v. bijgestelde begroting</i>		-472 110
Resultaat t.o.v. primaire begroting		2.130 -1.136

Beleidsveld 1.3 Advies en ondersteuning

Haarlemmers kunnen eigen-kracht oplossingen vinden

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? De digitale kaart van Loket Haarlem heeft Haarlemmers geholpen zelf oplossingen te vinden voor vragen en problemen op het gebied van participatie, zorg en welzijn.	
---	---

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Organiseren van een digitale sociale kaart voor burgers en professionals	
Wat hebben we gedaan? In 2016 was een digitale sociale kaart beschikbaar via Loket Haarlem. Een nieuwe digitale sociale kaart is voorbereid en wordt per 1 maart 2017 operationeel.	

Door de mogelijkheid van het inzetten van Eigen-Kracht-Conferenties zijn in specifieke casussen Eigen-Kracht-Oplossingen gevonden. Daarnaast is het zoeken van oplossingen binnen het eigen netwerk onderdeel van de werkwijze van CJG-coaches. Door het inzetten van het eigen netwerk of het versterken van het eigen netwerk rond gezinnen kunnen bepaalde problemen worden voorkomen of verminderd.	
---	--

Preventief advies- en ondersteuning

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? In 2016 bood Loket Haarlem op verschillende manieren en op meerdere plekken in Haarlem laagdrempelig informatie en advies. Loket Haarlem is goed bekend bij Haarlemmers. De sociaal wijkteams en het CJG zijn vooral goed bekend bij samenwerkingspartners en sleutelfiguren in de wijken. Voor het jeugddomein geldt daarnaast dat ouders en kinderen op elke plek hun vraag kunnen stellen ('no wrong door'-principe). Wat hebben we niet bereikt? De bekendheid en bereikbaarheid van de sociaal wijkteams onder burgers kan beter. Door de integratie van Loket Haarlem en de sociaal wijkteams en een gericht communicatieplan verwacht de gemeente hier in 2017 verbetering in te realiseren. Ook voor het CJG geldt dat op onderdelen de bekendheid nog kan verbeteren.	
---	---

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Advies en ondersteuning versterken zelfredzaamheid	
Wat hebben we gedaan? De samenwerking tussen Loket Haarlem en de sociaal wijkteams is geïntensiveerd in aanloop naar de (organisatorische) integratie van Loket en sociaal wijkteam. Zo zijn Loketspreekuren deels ingevuld door medewerkers die ook in het sociaal wijkteam werken, was er gezamenlijke scholing en een gezamenlijke bijdrage aan de wooninformatiemarkt voor senioren. Medio 2016 is de mogelijkheid voor digitale zorgmelding gerealiseerd op de website van de gemeente. Deze aanvulling op de bereikbaarheid van zorg en ondersteuning is met regelmaat gebruikt. Ook de samenwerking tussen CJG en sociaal wijkteam is geïntensiveerd, zowel op inhoud (bijvoorbeeld één gezin – één plan – één regisseur) als op organisatie (huisvesting, registratie).	

Advies en ondersteuning voor Haarlemmers met tijdelijk regieverlies

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? De inzet van het sociaal wijkteam en het CJG is toegenomen, waarmee in meer gevallen zwaardere zorg kon worden voorkomen. De sociaal wijkteams zijn beter toegerust voor hun taak door uitbreiding en verschuiving van personele inzet, er zijn meer disciplines in het sociaal wijkteam aanwezig.	
--	---

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Faciliteren in alle gebieden Haarlem Sociaal Wijkteams en CJG-coaches	
Wat hebben we gedaan? Er zijn sociaal wijkteams en CJG-coaches in alle delen van Haarlem. Door de hand-reikende en laagdrempelige werkwijze maken zij makkelijk contact, ook met mensen die zelf niet makkelijk om ondersteuning vragen. Nauwe contacten worden onderhouden met andere samenwerkingspartners in de wijken zoals wijkagenten, BUUV-medewerkers en medewerkers in de (para)medische zorg, onder andere door het organiseren van netwerkbijeenkomsten en door samen op te trekken in casuïstiek.	
b. Ondersteunen bewoners met methodische aanpak	
Wat hebben we gedaan? Zowel de CJG-coaches als het sociaal wijkteam hanteren een methodische aanpak.	
c. Ondersteuning bieden op het gebied van opvoeden en opgroeien	
Wat hebben we gedaan? De ondersteuning via het CJG wordt geboden. Voor de expertise op het gebied van volwassenen wordt goed samengewerkt met het sociaal wijkteam.	
d. Realiseren van werkwijze één gezin, één plan	
Wat hebben we gedaan? Er zijn samenwerkingsafspraken gemaakt en het sociaal wijkteam en de CJG-coaches weten elkaar steeds beter te vinden. Zo sluiten CJG-coaches regelmatig aan bij casuïstiekbesprekingen in de sociaal wijkteams en worden er afspraken gemaakt in de ondersteuning, bijvoorbeeld van gezinnen die tijdelijk verblijven in de Velserspoort (economisch daklozen). Er zijn informatiebijeenkomsten georganiseerd over de Verwijsindex om de	

implementatie van het gebruik te ondersteunen. Wat hebben we niet gedaan? De aanpak 'één gezin – één plan – één regisseur' wordt ingezet, maar moet nog verder worden ontwikkeld om de kwaliteit van zorg en ondersteuning te verbeteren.	
---	--

Clïënt-ondersteuning voor integrale zorg en dienstverlening

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? Er waren voldoende mogelijkheden beschikbaar voor Haarlemse burgers om gratis ondersteund te worden en zo de juiste dienstverlening in het sociaal domein te verkrijgen. De gemeente heeft de communicatie over de mogelijkheden voor cliëntondersteuning verbeterd, maar of de bekendheid is toegenomen is nog niet gemeten.	
---	---

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Clïënt-ondersteuning als algemene voorziening	
Wat hebben we gedaan? De gemeente heeft diverse organisaties gefaciliteerd bij het bieden van onafhankelijke cliëntondersteuning. Tegelijkertijd is een heroverweging van de wijze waarop cliëntondersteuning wordt georganiseerd voorbereid om de gemeentelijke verantwoordelijkheid voor deze voorziening de juiste lokale invulling te geven.	

(bedragen x € 1.000)

13 Advies en ondersteuning	Lasten	Baten
Primaire begroting 2016	5.008	
Bijgestelde begroting 2016	6.047	
<i>Mutaties tijdens het begrotingsjaar</i>		1.039
Jaarrekening 2016	6.142	-145
<i>Afwijking jaarrekening t.o.v. bijgestelde begroting</i>		94
Resultaat t.o.v. primaire begroting	1.134	-145

Financiën per programma

(bedragen x € 1.000)

Bel. veld	Programma Maatschappelijke participatie	Rekening 2015	Primaire begroting 2016	Begroting na wijz. 2016	Rekening 2016
	Lasten (exclusief mutaties reserves)				
11	Onderwijs en sport	43.081	32.352	38.714	38.541
12	Bevorderen zelfredzaamheid	20.031	20.394	22.996	22.524
13	Advies en ondersteuning	5.009	5.008	6.047	6.142
	Totaal lasten	68.122	57.754	67.758	67.207
	Baten (exclusief mutaties reserves)				
11	Onderwijs en sport	9.919	2.151	8.258	8.255
12	Bevorderen zelfredzaamheid	341		1.246	1.136
13	Advies en ondersteuning	62			145
	Totaal baten	10.322	2.151	9.504	9.537
	Totaal saldo excl. mutaties reserves	57.800	55.603	58.253	57.670
	Toevoegingen aan reserves	4.577	600	600	737
	Onttrekkingen aan reserves	1.720	440	569	534
	Totaal saldo incl. mutaties reserves	60.657	55.763	58.284	57.873

Voor een uitgebreide financiële analyse per beleidsveld wordt verwezen naar de bijlagen op de website.

Verbonden partijen

Inleiding

De gemeente Haarlem heeft niet alleen maar verbonden partners maar verstrekt ook subsidies aan instellingen. Hieronder vindt u een overzicht indien het bij dit programma van toepassing is.

Verbonden partijen Maatschappelijke participatie

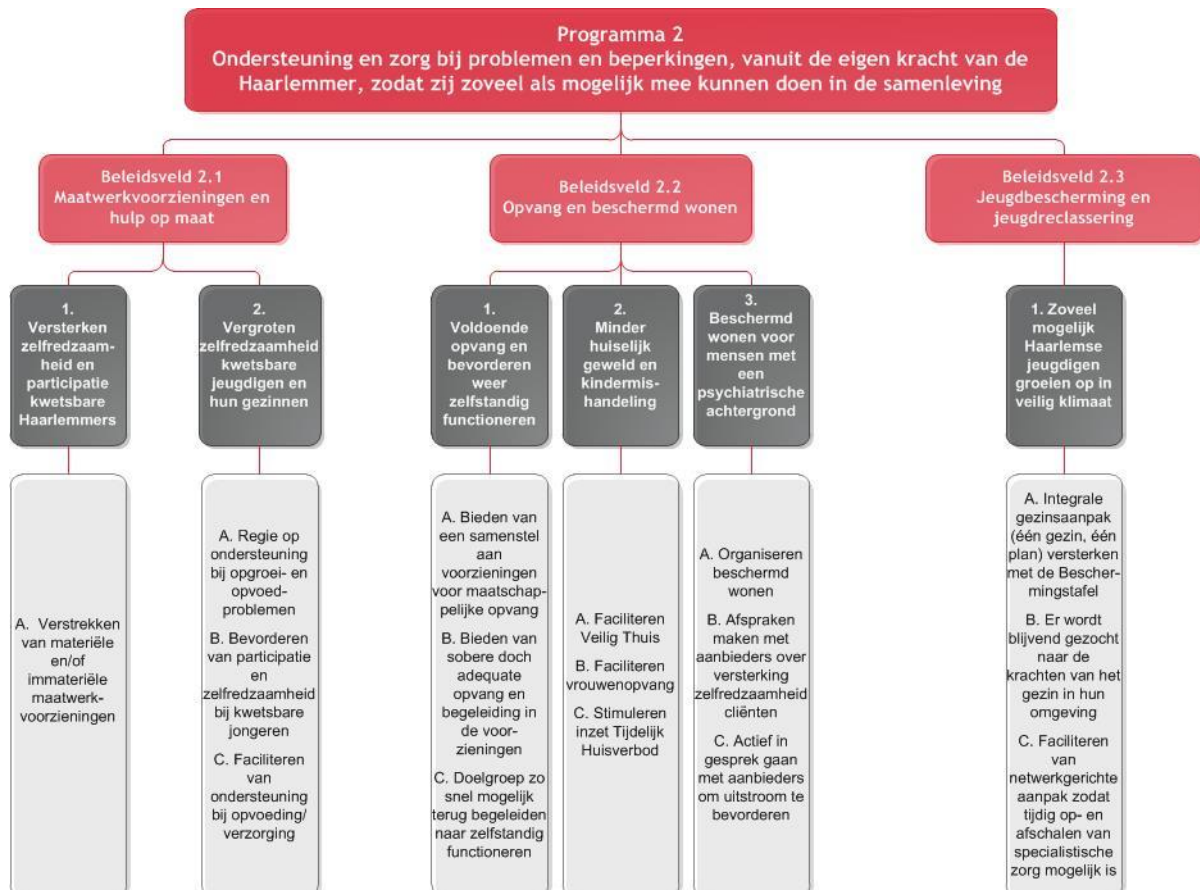
(bedragen x € 1.000)			
Verbonden partij	Openbaar belang	Gemeentelijke bijdrage	Risico (NARIS)
Gemeenschappelijke regeling Schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten regio Zuid Kennemerland.	Beleid en uitvoering van leerplicht voor Zuid-Kennemerland, beleid en uitvoering van Regionaal Meld- en Coördinatiepunt (RMC) en de administratie voor leerplicht en RMC voor Midden en Zuid-Kennemerland.	311	nvt
NV SRO.	Exploitatie, beheer en onderhoud van sportaccommodaties en maatschappelijk vastgoed.(voorlopige cijfers)	4.463	20,89
Werkpas Holding BV.	Uitvoeren van taken op het gebied van re-integratie, dagbesteding en dienstverlening in het kader van begeleid werken.		23,87

Gesubsidieerde instellingen Maatschappelijke participatie

(bedragen x € 1.000)			
Gesubsidieerde instelling	Openbaar belang	Gemeentelijke bijdrage	Risico (NARIS)
Haarlem Effect.	Stimuleren van zelfredzaamheid en actief burgerschap door het verzorgen van wijkgericht welzijnswerk in Haarlem.	2.591	22,88
Kontext.	Het bieden van maatschappelijke ondersteuning aan inwoners die zich in een kwetsbare positie bevinden.	2.173	22,64
Jeugdgezondheidszorg Kennemerland.	Jeugdgezondheidszorg voor 0-4 jarigen in de gemeente Haarlem.	2.564	20,85
Spaarne Peuters.	Exploiteren van meerdere peuterspeelzalen in Haarlem en Spaarndam.	1.638	24,11
SportSupport Kennemerland.	Ontwikkelen en ondersteunen van breedtesport in Haarlem.	996	19,53

Programma 2 Ondersteuning en zorg

Commissie	Samenleving
(Coördinerende) Portefeuilles	Wmo en welzijn, Volksgezondheid, Jeugd, Onderwijs, Sport, Coördinatie sociaal domein
Afdeling(en)	Stadszaken en Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Realisatie programmadoelstelling (missie)

De gemeente organiseert, op passende wijze, specialistische ondersteuning en zorg als er sprake is van een beperking, van chronische, psychische of psychosociale problemen of als jeugdigen opgroeien in een onveilige situatie of een strafbaar feit hebben begaan. Deze ondersteuning en zorg wordt geboden tot het niet langer nodig is en gaan uit van de individuele burger, leefeenheid of gezin. Het doel daarbij is dat Haarlemmers vanuit eigen kracht weer of zoveel mogelijk kunnen participeren in de maatschappij.

Beleidsvelden

Beleidsveld 2.1 Maatwerkvoorzieningen en hulp op maat

Versterken zelfredzaamheid en participatie kwetsbare Haarlemmers

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? Het cliëntervaringsonderzoek over 2016 komt in de loop van het jaar beschikbaar. Om die reden wordt gebruik gemaakt van andere informatiebronnen met betrekking tot de cliëntervaring. Informatie over de zelfredzaamheid van cliënten wordt niet cijfermatig verzameld en ontsloten. Het gebruik van individuele begeleiding is redelijk stabiel. Cliënten nemen vaker deel aan dagbesteding en minder mensen maken gebruik van huishoudelijke ondersteuning. Tot slot valt op dat burgers minder vaak de keuze maken voor een persoonsgebonden budget.	
--	---

Effectindicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
Percentage cliënten dat aangeeft dat de ondersteuning en voorzieningen uit de Wmo redelijk tot veel bijdraagt aan het zelfstandig kunnen blijven wonen ¹	81% (2009)	78% (2010) 78% (2011) 84% (2012) 87% (2013) - (2014) - (2015)	87%	-	SGBO Cliënttevredenheidsonderzoek
Percentage cliënten dat aangeeft dat de ondersteuning en voorzieningen uit de Wmo redelijk tot veel bijdraagt aan het kunnen meedoen in de maatschappij ¹	74% (2009)	64% (2010) 77% (2011) 78% (2012) 76% (2013) - (2014) - (2015)	76%	-	SGBO Cliënttevredenheidsonderzoek

¹Gemeenten zijn op grond van de Wmo 2015 verplicht een cliëntervaringsonderzoek te laten uitvoeren, waarvoor landelijk een verplichte vragenlijst is vastgesteld. De exacte omschrijving van deze vragen/indicatoren wijken hierdoor vanaf 2016 af van de eerder opgenomen indicatoren in de Programmabegroting 2016-2020. Begin 2016 is dit cliëntervaringsonderzoek over 2015 uitgevoerd. Hieruit kwam naar voren dat 61% van de cliënten aangeeft dat zij door de gemeente snel geholpen werden met hun hulpvraag. 71% van de cliënten geeft aan dat zij de kwaliteit van de zorg/ondersteuning die zij krijgen goed vonden.

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Versterken van materiële en/of immateriële maatwerkvoorzieningen	
Wat hebben we gedaan? In 2016 zijn de contracten met aanbieders voor begeleiding, huishoudelijke ondersteuning, woningaanpassingen, hulpmiddelen en vervoersvoorzieningen	

gecontinueerd. Grote veranderingen in de ondersteuning van kwetsbare burgers hebben zich daardoor niet voorgedaan. Uitzondering is dat de werkwijze rond de huishoudelijke ondersteuning medio 2016 is bijgesteld. Cliënten krijgen hun ondersteuning weer toegewezen in de vorm van uren in plaats van een resultaat 'schoon en leefbaar'. Aanbieders worden weer betaald voor de uren die zij leveren in plaats van voor een (gemiddeld) periodetarief. Tot slot is in 2016 de aanbesteding van het doelgroepenvervoer succesvol afgerond. Voor de uitvoering van de Regiecentrale is Connexxion gecontracteerd. De aanbesteding voor het perceel 'Vervoer' heeft geresulteerd in de contractering van vijf vervoerders.	
--	--

Prestatie-indicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
a. Tevredenheid gebruikers over de aanvraagprocedure individuele Wmo-voorziening (rapportcijfer) ¹	6,7 (2008)	7,0 (2010) 6,9 (2011) 6,9 (2012) 6,9 (2013) - (2014) - (2015)	6,9	-	SGBO Cliënttevredenheidsonderzoek
a. Tevredenheid gebruikers over Wmo-voorzieningen (rapportcijfer) ¹	7,5 (2008)	7,3 (2010) 7,2 (2011) 7,5 (2012) 7,5 (2013) - (2014) - (2015)	7,5	-	SGBO Cliënttevredenheidsonderzoek
a. Aantal lopende indicaties Wmo-voorzieningen	19.795 (2013)	21.610 (2014) 23.324 (2015)	23.000	21.383	Intern cliënt-volgsysteem

¹Gemeenten zijn op grond van de Wmo 2015 verplicht een cliëntervaringsonderzoek te laten uitvoeren, waarvoor landelijk een verplichte vragenlijst is vastgesteld. De exacte omschrijving van deze vragen/indicatoren wijken hierdoor vanaf 2016 af van de eerder opgenomen indicatoren in de Programmabegroting 2016-2020. Begin 2016 is dit cliëntervaringsonderzoek over 2015 uitgevoerd. Hieruit kwam naar voren dat 61% van de cliënten aangeeft dat zij door de gemeente snel geholpen werden met hun hulpvraag. 71% van de cliënten geeft aan dat zij de kwaliteit van de zorg/ondersteuning die zij krijgen goed vonden.

Vergroten zelfredzaamheid kwetsbare jeugdigen en hun gezinnen

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? De 'Wrap Around Care'-methode, die het CJG hanteert, is gericht op het vergroten van de zelfredzaamheid van de jongere, het gezin en zijn omgeving. Het CJG bereikt steeds meer de kwetsbare gezinnen en jongeren met multiproblematiek, waardoor deze methode breder wordt toegepast. Het CJG werkt daarbij samen met ketenpartners zoals Veilig Thuis, Jeugdhulpaanbieders en jongerenwerk. De zelfredzaamheid van gezinnen en jongeren krijgt ook volop aandacht binnen het preventieve aanbod, zoals onder andere het groepsaanbod van M-power,	
--	---

Triple- P cursussen (Positief Opvoeden Cursussen) en de Begeleide OmgangsRegeling.	
--	--

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Regie op ondersteuning bij opgroei- en opvoedproblemen Wat hebben we gedaan? Vragen op het gebied van opvoeden en opgroeien die aan het CJG-team zijn gesteld, zijn op een drietal manieren opgepakt: via consult/advies, via CJG-coaching of via toeleiding naar andere dienstverleners. De CJG-professionals bieden gezinsondersteuning volgens de principes van 'Wrap Around Care' (WAC). Bij WAC staat de eigen kracht van het gezin en eigen regie centraal. Het gezin besluit wat er nodig is, ondersteund door een CJG-coach. De vragen 'Wat wil jij veranderen?' en 'Wat ga jij daaraan doen?' staan hierin centraal. Het gezin bepaalt, zolang de veiligheid van het kind gewaarborgd wordt.	
b. Bevorderen van participatie en zelfredzaamheid bij kwetsbare jongeren Wat hebben we gedaan? Het stedelijk team van het CJG zet zich in voor het stimuleren van zelfredzaamheid, het behalen van een startkwalificatie en de preventie van criminaliteit. Het stedelijk team biedt begeleiding aan (kwetsbare) jongeren van 15 tot 23 jaar met meervoudige problemen die weinig zelfredzaam zijn. Kenmerkend voor de doelgroep is dat zij kampen met psychosociale en/of (ernstige) gedragsproblematiek in combinatie met problemen op het terrein van financiën, dagbesteding, scholing, werk, huisvesting en (dreigende) verslaving. Een aantal van deze (overlastgevende) jongeren is bekend bij politie en justitie. De coaches van het CJG richten zich bij de aanpak in eerste aanleg op het oplossen van de praktische problemen op de primaire leefgebieden (inkomen/zorgverzekering/enzovoort, huisvesting en dagbesteding), vaak met hup van het sociaal wijkteam. Daarnaast vindt, zo nodig, begeleiding plaats naar de aanbieders van specialistische zorg en hulp. Het CJG richt zich op de groep waarbij de zelfredzaamheid op verschillende domeinen onder druk staat. De coaches proberen hen zelfinzicht te geven en jongeren en hun systeem de vaardigheden in handen te geven om hun zelfredzaamheid te vergroten. In toenemende mate komen er vragen binnen van jongeren en ouders waarin de verzelfstandiging van de jongere niet goed op gang komt, als gevolg van gezondheidsproblemen of beperkingen van de jongere en de zorg die ouders in dat kader nog steeds bieden.	

c. Faciliteren van ondersteuning bij opvoeding/verzorging	
Wat hebben we gedaan? Verschillende partijen bieden ondersteuning bij opvoeding/verzorging. Het CJG heeft daarbij een centrale rol. Zij bieden individuele ondersteuning via de CJG-coaches maar ook in groepsverband wordt ondersteuning geboden in de vorm van opvoed- en opgroeicursussen. Dit aanbod heet M-power en wordt aan zowel ouders als jeugd aangeboden. Het zijn bijvoorbeeld Triple-P cursussen (cursus gericht op opvoedondersteuning, gestoeld op de methodiek van positief opvoeden), maar ook sociale weerbaarheidscursussen. Er zijn in 2016 diverse opvoedspreekuren geweest, onder andere bij de GGD. Hier kunnen ouders terecht met allerlei vragen over opvoeden. Bij Humanitas is men in 2016 gestart met de Begeleide Omgangsregeling. Deze regeling is bedoeld voor ouders waarbij zij door vrijwilligers worden begeleid bij het opstellen van een omgangsregeling als er sprake is van een scheiding. Met behulp van de week van de opvoeding wordt aandacht gevraagd voor al het aanbod op het gebied van opvoeden en opgroeien bij alle partners in Haarlem.	

(bedragen x € 1.000)

21 Maatwerkvoorzieningen	Lasten	Baten
Primaire begroting 2016	65.088	-5.491
Bijgestelde begroting 2016	65.065	-5.853
<i>Mutaties tijdens het begrotingsjaar</i>	-23	-362
Jaarrekening 2016	55.375	-4.858
<i>Afwijking jaarrekening t.o.v. bijgestelde begroting</i>	-9.690	995
Resultaat t.o.v. primaire begroting	-9.714	633

Beleidsveld 2.2 Opvang en beschermd wonen

Voldoende opvang en bevorderen weer zelfstandig functioneren

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? Dak- en thuislozen die daarvoor in aanmerking kwamen hebben onderdak gekregen. Voor de gezinsopvang in Hoofddorp en de jongerenopvang in Haarlem (Spaarnezicht) waren er wachtlijsten. Waar nodig zijn dakloze gezinnen en jongeren opgevangen in pensions, hotels of tijdelijke woningen. In 2016 is de uitstroom uit de nieuwe opvangvoorziening Wilhelmina goed op gang gekomen. Eind 2016 zijn 31 cliënten uitgestroomd naar beschermd of zelfstandig wonen. In totaal zijn in Zuid-Kennemerland 45 cliënten uitgestroomd naar een contingentwoning. Dat is beduidend meer dan in vorige jaren, maar toch wachten eind 2016 nog 41 op een dergelijke woning.	
--	---

Wat hebben we niet bereikt?

De uitstroom wordt nog onvoldoende gerealiseerd. Het grote knelpunt is hier de beschikbaarheid van kleinschalige, goedkope huisvesting.

Effectindicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
Aantal mensen op de wachtlijst voor maatschappelijke opvang	13 (2016)	13 (2016)	0	13	Registratie diverse instellingen
Gemiddelde verblijfsduur in maatschappelijke opvang in dagen:					Registratie diverse instellingen
- Oggz doelgroep:	186 (2016)	186 (2016)	225	186	
- Economische doelgroep:	191 (2016)	191 (2016)	180	191	
- Longstay:	462 (2016)	462 (2016)	540	462	
- Ongedocumenteerden:	365 (2016)	365 (2016)	180	365	
- Jongeren	183 (2016)	183 (2016)	135	183	
Aantal geregistreerde daklozen:					Veldmonitor GGD
- Oggz doelgroep:	422 (2016)	422 (2016)	114 ¹	422	
- Economische doelgroep:	47 (2016)	47 (2016)	60	47	
- Longstay:	9 (2016)	9 (2016)	9	9	
- Ongedocumenteerden:	4 (2016)	4 (2016)	15	4	
- Jongeren	60 (2016)	60 (2016)	50	60	

1 Het aantal van 114 is als streefwaarde genoemd; dit getal komt niet overeen met ervaringsgegevens van de afgelopen jaren.

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Bieden van een samenstel aan voorzieningen voor maatschappelijke opvang

Wat hebben we gedaan?

In 2016 is de Velservoort behalve voor economisch dakloze gezinnen ook beschikbaar gekomen voor de opvang van dakloze alleenstaanden met Openbare Geestelijke Gezondheidszorg-problematiek (OGGZ-problematiek). Eind 2016 is extra opvangcapaciteit vanwege de winterperiode gerealiseerd in de opvangvoorzieningen Wilhelmina en Velservoort.

Wat hebben we niet gedaan?

Er is een inventarisatie uitgevoerd naar geschikte locaties voor woningen voor maatschappelijk onangepast, maar dit heeft nog niet geresulteerd in de realisatie van dergelijke woningen.

b. Bieden van sobere doch adequate opvang en begeleiding in de voorzieningen

Wat hebben we gedaan?

In 2016 is de inzet van trajectbegeleiding uitgebreid, zodanig dat iedere OGGZ-cliënt die regelmatig gebruik maakt van de opvang deze begeleiding krijgt. Economisch dakloze gezinnen krijgen begeleiding van het sociaal wijkteam

en/of CJG-coaches.	
c. Doelgroep zo snel mogelijk terug begeleiden naar zelfstandig functioneren	
Wat hebben we gedaan? De (uitvoering van de) contingentenregeling in Zuid-Kennemerland is sterk verbeterd, onder andere door de invoering van driehoekscontracten. Wat hebben we niet gedaan? Er zijn onvoldoende uitstroomwoningen beschikbaar gekomen.	

Prestatie-indicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
a. Aantal plaatsen maatschappelijke opvang voor:					OGGZ-monitor GGD
- Oggz doelgroep:	108 (2016)	108 (2016)	71	108	
- Economische doelgroep:	29 (2016)	29 (2016)	40	29	
- Longstay:	7 (2016)	7 (2016)	7	7	
- Ongedocumenteerden	7 (2016)	7 (2016)	10	7	
- Jongeren	22 (2016)	22 (2016)	22	22	

Minder huiselijk geweld en kindermishandeling

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? Door het aanbrengen van prioritering en de tijdelijke inzet van extra personeel zijn er geen wachtlijsten meer bij Veilig Thuis en worden zaken conform de wettelijke termijnen behandeld. Dat het aantal meldingen huiselijk geweld hoger is dan in 2015 komt waarschijnlijk doordat in dat jaar gewerkt werd met een nieuwe registratie die nog niet geheel op orde was. Het aantal meldingen is lager dan de streefwaarde omdat -onder andere- in het contact met professionals vaker een advies wordt gegeven waardoor een formele melding niet nodig is. In de vrouwenopvang wordt meer intensieve ambulante ondersteuning geboden zodat opvang niet altijd nodig is, of als alternatief voor opvang na een huisverbod of een noodbedopname. Om terugval en de druk op opvang te reduceren wordt verder ingezet op begeleiding nadat vrouwen de opvang verlaten hebben. Instroom in de opvang wordt ook verminderd door aansluitingen van het AWARE-systeem ('noodknop') waardoor mensen die bedreigd worden door een ex-partner thuis kunnen blijven wonen.	
---	---

Effectindicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
Aantal geregistreerde incidenten huiselijk geweld in de veiligheidsregio Kennemerland	1.838 (2004)	2.026 (2010) 2.803 (2011) 2.538 (2012) 3.205 (2013) 3.598 (2014) 2.840 (2015)	4.000	3589	Registratie Veilig Thuis

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Faciliteren van het Veilig Thuis	
Wat hebben we gedaan? Steunpunt Huiselijk Geweld en het Advies en Meldpunt Kindermishandeling zijn sinds 1 januari 2016 volledig opgegaan in de Stichting Veilig Thuis Kennemerland. Er wordt nu gewerkt met één administratiesysteem en er wordt ingezet op betere aansluiting tussen Veilig Thuis en de sociale wijkteams. In februari 2016 kwam het inspectierapport over Veilig Thuis Kennemerland uit. Naar aanleiding hiervan heeft de organisatie een aantal maatregelen getroffen. De inspectie heeft hierop positief gereageerd. Sinds februari is er ook een Centrum voor Seksueel Geweld in dezelfde ruimte als het Multidisciplinair Centrum Kindermishandeling in het Spaarne Gasthuis. Financiering vindt plaats met incidentele rijksmiddelen voor 2016 en 2017. Er wordt samen met Veilig Thuis gewerkt aan een duurzame oplossing.	
b. Faciliteren vrouwenopvang	
Wat hebben we gedaan? Afspraken over de beschikbaarheid van Vrouwenopvang zijn in 2016 gecontinueerd. In 2016 is een onafhankelijk onderzoek uitgevoerd naar aanleiding van signalen over het functioneren van de opvanglocatie in de IJmond. Wat hebben we niet gedaan? Enkele conclusies van het onafhankelijk onderzoek vragen nog aandacht, met name de financiële positie van vrouwen in de opvang.	
c. Stimuleren inzet Tijdelijk Huisverbod	
Wat hebben we gedaan? Huisverboden zijn een middel om bij huiselijk geweld veiligheid te creëren, een stabielere situatie te bevorderen en zorg op te starten voor alle betrokkenen, waarbij de pleger van het geweld tijdelijk het huis moet verlaten. In 2016 is gewerkt aan een betere samenwerking door regelmatig overleg in een kerngroep en het organiseren van een netwerkbijeenkomst samen met gemeenten uit de regio, de Politie en Veilig Thuis. Onze regio werkt succesvol	

aan het preventief inzetten van het huisverbod, dus ook zonder dat de casus vanuit strafrecht kan worden opgepakt.

Prestatie-indicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
c. Aantal opgelegde huisverboden in de Veiligheidsregio Kennemerland	46 (2009)	40 (2010) 55 (2011) 80 (2012) 64 (2013) 81 (2014) 71 (2015)	≥ 80	70	Huisverbod Online

Beschermd wonen voor mensen met een psychiatrische achtergrond

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt?

Het aantal mensen dat gebruik maakt van beschermd wonen is redelijk stabiel gebleven. De wachtlijst voor beschermd wonen is in 2016 iets afgenomen ten opzichte van 2015 (van 178 naar ongeveer 150).

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Organiseren beschermd wonen

Wat hebben we gedaan?

In 2016 zijn de contracten met aanbieders voor beschermd wonen gecontinueerd. Grote veranderingen in de ondersteuning van deze groep kwetsbare burgers hebben zich daardoor niet voorgedaan. In overleg met deze partijen hebben er wel enkele wijzigingen plaatsgevonden. Zo is de dagbesteding losgekoppeld van de woonzorgpakketten om meer inzicht te krijgen in de aard en omvang ervan. Het contact met Persoonsgebonden Budget-cliënten (PGB) en PGB-aanbieders is geïntensifieerd.

b. Afspraken maken met aanbieders voor versterking zelfredzaamheid cliënten

Wat hebben we gedaan?

In 2016 heeft er in samenwerking met alle ketenpartners een visietraject plaatsgevonden over de toekomst van beschermd wonen en maatschappelijk opvang. Dat heeft geresulteerd in een beleidskader 'Opvang, wonen en herstel' ([2016/324154](#)) gericht op het versterken van eigen kracht en zelfredzaamheid en uitstroom naar zelfstandig (begeleid) wonen. Partijen hebben zich gecommitteerd aan de volgende ambities: een preventie-offensief, hersteltrajecten op maat en zelfstandig thuis wonen versterkt.

c. Actief in gesprek gaan met aanbieders om uitstroom te bevorderen	
Wat hebben we gedaan? Mede in het kader van het voornoemde beleidskader zijn met corporaties afspraken gemaakt over het verbeteren van de toegang tot contingentwoningen voor cliënten beschermd wonen en zijn de uitstroomdoelstellingen voor beschermd wonen opgenomen in de prestatieafspraken met corporaties.	

Prestatie-indicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
a. Aantal plaatsen beschermd wonen	634 (2015)	634 (2015)	650	631	Gemeentelijke registratie

(bedragen x € 1.000)

22 Opvang en beschermd wonen	Lasten	Baten
Primaire begroting 2016	52.206	-784
Bijgestelde begroting 2016	52.617	-3.049
<i>Mutaties tijdens het begrotingsjaar</i>		411 -2.265
Jaarrekening 2016	52.862	-5.945
<i>Afwijking jaarrekening t.o.v. bijgestelde begroting</i>		244 -2.896
Resultaat t.o.v. primaire begroting		656 -5.162

Beleidsveld 2.3 Jeugdbescherming en jeugdreclassering

Zoveel mogelijk Haarlemse jeugdigen groeien op in een veilig opvoedklimaat

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? Inzet van drang kan een ondertoezichtstelling afwenden. De regie blijft zo lang mogelijk bij het gezin. De wens van het gezin om hulp te behouden of krijgen in het vrijwillig kader weegt zwaar. Tegelijkertijd wordt -als de situatie daarom vraagt- snel opgeschaald naar de raad. Snelheid en duidelijkheid in het proces zijn van belang bij (dreigende) onveiligheid. Er wordt gewerkt aan het opstellen van een efficiënte werkroute, zowel voor de cliënt als voor de hulpverlening. Het proces wordt zorgvuldig doorlopen, maar niet langer dan nodig.	
--	---

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Integrale gezinsaanpak (één gezin, één plan) versterken met de Beschermingstafel	
Wat hebben we gedaan? Alle aanbieders en gecertificeerde instellingen (GI's) werken met gezinsplannen. Toeleiding naar de raad is mogelijk via de Beschermingstafel of via het Multidisciplinair Centrum Kindermishandeling (MDCK).	
b. Er wordt blijvend gezocht naar de krachten van het gezin en hun omgeving	
Wat hebben we gedaan? De GI werkt met een normenkader waarin onder andere (kwaliteit)eisen zijn vastgelegd over de professionals en het opleidings- en scholingsprogramma.	
c. Faciliteren van netwerkgerichte aanpak zodat tijdig op- en afschalen van specialistische zorg mogelijk is	
Wat hebben we gedaan? Uitbreiding van formatie en deskundigheid in het CJG maakte het mogelijk om te investeren in het versterken van de relatie tussen het CJG en de sociale wijkteams en tussen het CJG en de GI. Partijen weten elkaar beter en sneller te vinden. Het CJG en GI hebben nauwer samengewerkt in gezinnen waarin onveiligheid dreigde. Het CJG speelde hierin een stevigere rol met ondersteuning van de GI. Er zijn voorbereidingen getroffen voor de pilot Vrijwillige jeugdbescherming (drang). De bereidheid van instellingen om samen te werken om te komen tot een beter arrangement voor de cliënt of tot een beter product is niet vanzelfsprekend en vraagt om meer sturing vanuit de opdrachtgever.	

(bedragen x € 1.000)

23 Kinderbesch.&jeugdreclassering	Lasten	Baten
Primaire begroting 2016	3.320	
Bijgestelde begroting 2016	3.320	
<i>Mutaties tijdens het begrotingsjaar</i>		
Jaarrekening 2016	2.800	
<i>Afwijking jaarrekening t.o.v. bijgestelde begroting</i>		-520
Resultaat t.o.v. primaire begroting		-520

Financiën per programma

(bedragen x € 1.000)

Bel. veld	Programma	Ondersteuning en Zorg	Rekening 2015	Primaire begroting 2016	Begroting na wijz. 2016	Rekening 2016
		Lasten (exclusief mutaties reserves)				
21		Maatwerkvoorzieningen	54.654	65.088	65.065	55.375
22		Opvang en beschermd wonen	49.664	52.206	52.617	52.862
23		Kinderbesch. & jeugdreclassering	3.130	3.320	3.320	2.800
		Totaal lasten	107.448	120.614	121.002	111.036
		Baten (exclusief mutaties reserves)				
21		Maatwerkvoorzieningen	6.252	5.491	5.853	4.858
22		Opvang en beschermd wonen	2.404	784	3.049	5.945
		Totaal baten	8.656	6.274	8.902	10.803
		Totaal saldo excl. mutaties reserves	98.793	114.339	112.100	100.233
		Toevoegingen aan reserves	16.033	922	89	12.050
		Onttrekkingen aan reserves	5.603	3.360	4.262	4.262
		Totaal saldo incl. mutaties reserves	109.223	111.901	107.927	108.021

Voor een uitgebreide financiële analyse per beleidsveld wordt verwezen naar de bijlagen op de website.

Verbonden partijen

Inleiding

De gemeente Haarlem heeft niet alleen maar verbonden partners maar verstrekt ook subsidies aan instellingen. Hieronder vindt u een overzicht indien het bij dit programma van toepassing is.

Gesubsidieerde instellingen Ondersteuning en Zorg

(bedragen x € 1.000)

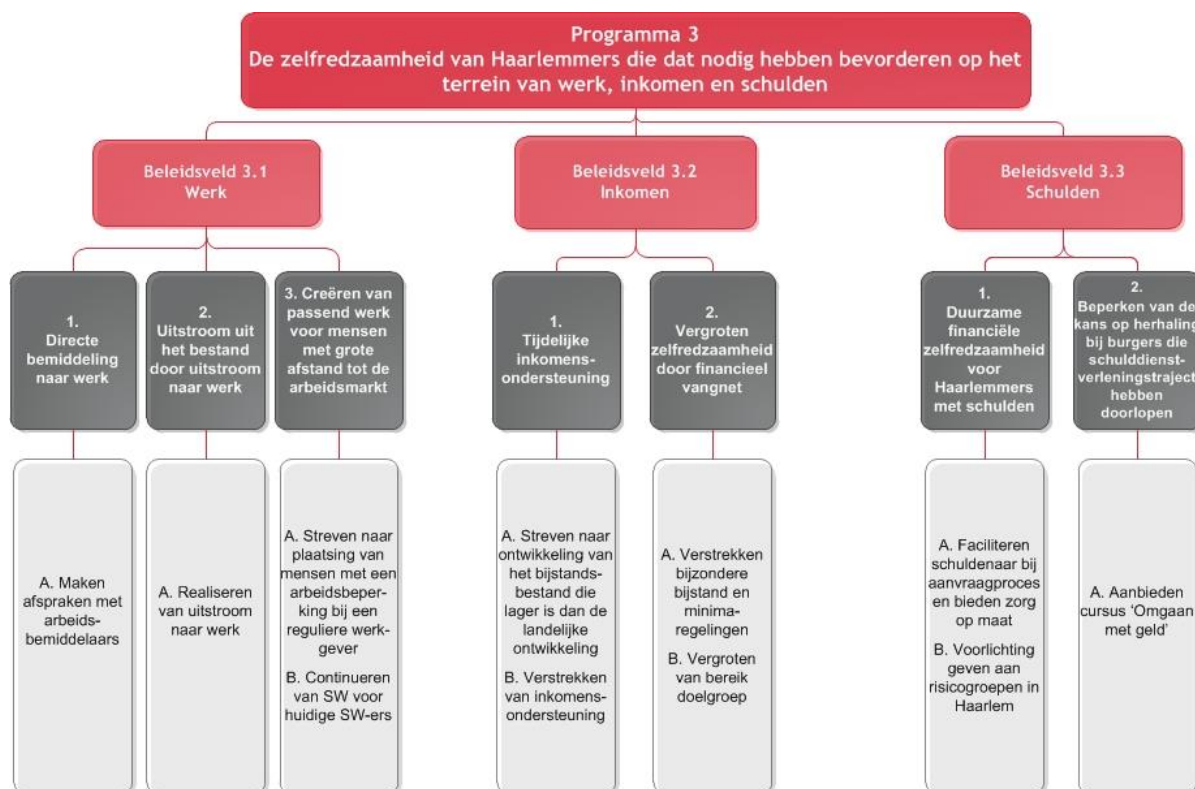
Gesubsidieerde instelling	Openbaar belang	Gemeentelijke bijdrage	Risico (NARIS)
Blijfgroep.	Bieden van preventie, opvang en ambulante hulp bij huiselijk geweld.	1.743	22,46
Leger des heils.	Begeleiden van individuen en gezinnen die als gevolg van psychosociale, psychiatrische of verstandelijke problematiek te kampen hebben met problemen op meerdere levensgebieden alsmede het verzorgen van eerste opvang en doorgeleiding van dak- en thuislozen op Schiphol.	798	22,87
Zorgbalans.	Bieden van hulp aan mensen met een zorgbehoefte om zolang mogelijk en op eigen wijze vorm en inhoud te geven aan hun leven, zowel thuis als in diverse zorglocaties.	866	20,92

Gesubsidieerde instelling	Openbaar belang	Gemeentelijke bijdrage	Risico
---------------------------	-----------------	------------------------	--------

		bijdrage	(NARIS)
Dock.	Stimuleren van zelfredzaamheid en actief burgerschap door het verzorgen van wijkgericht welzijnswerk in Haarlem.	2.943	20,82
HVO Querido.	HVO Querido exploiteert diverse maatschappelijke opvangvoorzieningen, zoals de 24-uurs-voorziening aan de Wilhelminastraat in Haarlem en de opvangvoorziening Velserspoort.	3.198	nvt
MEE & de Wering.	Het bieden van cliëntondersteuning aan inwoners die zich in een kwetsbare positie bevinden, met name inwoners met een verstandelijke beperking.	1.681	
Parnassiagroep.	Parnassia exploiteert twee gebruiksruidten voor verslaafden in Haarlem en biedt dagbesteding aan via Actief Talent.	841	
Veilig Thuis.	Veilig Thuis is er voor iedereen, jong en oud, die te maken heeft met huiselijk geweld of kindermishandeling. Veilig Thuis geeft advies en biedt ondersteuning, ook aan professionals.		

Programma 3 Werk en inkomen

Commissie	Samenleving
(Coördinerende) Portefeuilles	Werk, Economische zaken, Sociale Zaken, coördinatie Sociaal domein
Afdeling(en)	Sociale zaken

Realisatie programmadoelstelling (missie)

De gemeente Haarlem streeft naar het bevorderen van zelfredzaamheid op het terrein van werk, inkomen en schulden van Haarlemmers die dat nodig hebben en daarvoor in aanmerking komen. Hiervoor worden verschillende middelen ingezet, zoals het begeleiden naar werk, het stimuleren van participatie, het bieden van (tijdelijke) financiële ondersteuning en inzet op preventie door middel van begeleiding, cursussen, trainingen en toegankelijke communicatie.

De gemeente heeft in 2016 haar inwoners op het gebied van werk, inkomen en schulden ondersteund, als ze dat onvoldoende op eigen kracht konden. Er is dienstverlening geboden aan alle doelgroepen van de Participatiewet en er is op aangestuurd om zoveel mogelijk mensen laten participeren in de samenleving. Met het koersdocument Werk en Inkomen ([2016/255655](#)) dat in juni 2016 is vastgesteld, richtte de gemeente zich niet alleen op de directe bemiddeling naar werk maar ook op het laten participeren van mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt door middel van werk, opleiding, vrijwilligerswerk of arbeidsmatige dagbesteding.

Beleidsvelden

Beleidsveld 3.1 Werk

Directe bemiddeling naar werk

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? Door inzet van en in samenwerking met onze re-integratiepartners zijn 577 mensen geplaatst op de arbeidsmarkt en uitgestroomd naar een betaalde baan. Hiermee is de streefwaarde van 450 voor uitstroom naar werk, zoals die is opgenomen in de afspraken die de gemeente Haarlem maakt met de re-integratiepartners, ruimschoots behaald.	
--	---

Effectindicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
Aantal klanten geplaatst op de arbeidsmarkt	219 (2008)	213 (2010) 263 (2011) 490 (2012) 327 (2013) 502 (2014) 529 (2015)	450	577	Gemeentelijke registratie

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Afspraken met arbeidsbemiddelaars Wat hebben we gedaan? De gemeente biedt re-integratie op maat voor de klanten die direct of op korte termijn bemiddelbaar zijn naar werk. Contracten voor directe bemiddeling naar werk zijn afgesloten met re-integratiepartners Pasmach en Agros. In totaal zijn 577 mensen uitgestroomd naar werk. De gemeente Haarlem hanteert een dienstverleningsmodel waarbij mensen die een aanvraag voor een uitkering indienen direct en intensief worden begeleid naar werk. Indien blijkt dat werk op korte termijn niet haalbaar is, wordt het re-integratietraject verlengd en wordt gekeken wat nodig is om de positie op de arbeidsmarkt te versterken, bijvoorbeeld door scholing of vaardigheidstraining.	
--	---

Uitstroom uit het bestand door uitstroom naar werk

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? In samenwerking met re-integratiepartners Pasmach en Agros zijn 47 mensen uit de pilot zittend bestand en 18 mensen uit de pilot schoolverlaters Speciaal onderwijs en Praktijkonderwijs (VSO/PRO) uitgestroomd naar betaald werk. Deze uitstroom is onderdeel van de totale uitstroom van 577 mensen naar betaald werk.	
--	---

Effectindicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
Aantal beëindigingen van uitkeringen i.v.m. aanvaarden werk	107 (2014)	115 (2015)	120	229	Gemeentelijke registratie

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Realiseren van uitstroom naar werk	
Wat hebben we gedaan? De gemeente biedt re-integratie en als dat (nog) niet aan de orde is, participatie op maat voor klanten die al een Participatiewet-uitkering ontvangen. In samenwerking met re-integratiepartners zijn in 2016 trajecten op maat aangeboden aan deze doelgroep. Het werkgeversservicepunt op het Werkplein biedt informatievoorziening en ondersteuning aan werkgevers bij de invulling van vacatures. In 2016 hebben lokale werkgevers zich in toenemende mate gemeld met werkgelegenheidsinitiatieven. Spaarnelanden voert het project 'Wijkteam' en 'Buurtambassadeur' uit, waar in 2016 acht klanten uit de bijstand aan deelnamen. Zes klanten uit de bijstand hebben in 2016 deelgenomen aan sociale coöperaties in de stad om zo een deel van hun inkomen zelf te kunnen verdienen.	

Creëren van passend werk voor mensen met grote afstand tot de arbeidsmarkt

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? In 2016 zijn 220 mensen uit Haarlem geplaatst op een garantiebaan bij een reguliere werkgever. Het betreft zowel Haarlemmers met een Wajonguitkering als met een Participatiewetuitkering. In 2016 is de gemeente Haarlem gestart met de voorziening Beschut werk. In 2016 zijn zes mensen voorgedragen voor een indicatie Beschut werk bij het UWV. Deze aanvragen zijn nog in behandeling bij het UWV. In 2016 waren er 641 werkplekken (op basis van 36 uur) voor de sociale werkvoorziening. In de praktijk waren 705 Haarlemmers werkzaam in de sociale werkvoorziening. Voor mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt is passend werk gevonden. Voor de huidige groep mensen in de sociale werkvoorziening is het werk behouden.	
---	---

Effectindicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
Aantal plaatsingen op garantiebanen	220 (2016)	220 (2016)	50 ¹	220	Trendrapportage UWV
Aantal SW'ers in Sociale Eenheden (SE)	729 (2010)	729 (2011) 702 (2012) 685 (2013) 684 (2014) 674 (2015)	628	641	Gemeentelijke registratie

¹ In 2014 heeft de gemeente Haarlem een inschatting gemaakt van 50 banen voor de nieuwe doelgroep garantiebanen. Deze inschatting is gemaakt naar aanleiding van landelijke aannames op dat moment. De Participatiewet moest nog worden ingevoerd en veel zaken waren nog onbekend en nieuw en dat gold ook voor de voorziening garantiebanen. In 2015 is deze inschatting te beperkt gebleken. De nieuwe doelgroep garantiebanen bestaat uit Haarlemmers met een Wajonguitkering en uit Haarlemmers met een Participatiewetuitkering.

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Streven naar plaatsing van mensen met arbeidsbeperking bij een reguliere werkgever	
Wat hebben we gedaan? De gemeente biedt re-integratie op maat voor mensen met een grote afstand	

tot de arbeidsmarkt. In 2016 zijn contracten afgesloten met re-integratiepartners Pasmatch en Agros voor deze doelgroep. De gemeente Haarlem is voorzitter van het Regionaal Werkbedrijf, een samenwerkingsverband van de gemeenten, het UWV en werkgevers in Zuid-Kennemerland en IJmond. In 2016 heeft het Regionaal Werkbedrijf zich ingezet voor het bevorderen en creëren van garantiebanen en voor het plaatsen van mensen met een arbeidshandicap op een garantiebaan. Het UWV beoordeelt de aanvragen voor de indicaties Beschut werk. De gemeente Haarlem heeft tien kandidaten voorgedragen. Vier aanvragen zijn afgewezen. De aanvragen van zes kandidaten lopen nog. Bij een positieve beoordeling gaan de klanten aan het werk bij Pasmatch die de voorziening voor de gemeente Haarlem uitvoert. De gemeente heeft passend werk gevonden voor mensen met een arbeidsbeperking.	
b. Continueren van SW voor huidige SW-ers Wat hebben we gedaan? Met ingang van 1 januari 2015 is de instroom van mensen in de sociale werkvoorziening stopgezet: er komen geen nieuwe plaatsen meer bij. Mensen die een contract hebben in de sociale werkvoorziening behouden deze uiteraard wel. In 2016 zijn er 641 mensen werkzaam in de sociale werkvoorziening bij Paswerk. Daarnaast zijn alle mensen die op de wachtlijst sociale werkvoorziening stonden gesproken en is hen een traject aangeboden naar betaald werk of een andere vorm van participatie. Drie mensen van de wachtlijst sociale werkvoorziening zijn uitgestroomd naar betaald werk. De sociale werkvoorziening is in 2016 voor de doelgroep gecontinueerd. De prestatie is geheel gehaald.	

(bedragen x € 1.000)

31 Werk	Lasten	Baten
Primaire begroting 2016	21.458	1.219
Bijgestelde begroting 2016	27.343	-1.316
<i>Mutaties tijdens het begrotingsjaar</i>	5.884	-2.535
Jaarrekening 2016	25.356	-1.578
<i>Afwijking jaarrekening t.o.v. bijgestelde begroting</i>	-1.987	-262
Resultaat t.o.v. primaire begroting	3.897	-2.797

Tijdelijke inkomensondersteuning

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? Alle Haarlemmers die niet in hun eigen inkomen kunnen voorzien, zijn in 2016, als ze aan de voorwaarden voldoen in aanmerking gekomen voor een inkomensvoorziening op grond van de Participatiewet.	
---	---

Effectindicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
Aantal procentpunt dat de ontwikkeling van aantal uitkeringen lager is dan de landelijke ontwikkeling	-0,5% (2013)	0,14% (2014) -1.47% (2015)	0,5% (2016)	pm ¹	Gemeentelijke registratie en gegevens CBS

¹ Dit cijfer komt pas na het tweede kwartaal 2017 beschikbaar en kan zodoende niet tijdig in dit jaarverslag worden opgenomen.

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Streven naar ontwikkeling van het bijstandsbestand dat lager is dan de landelijke ontwikkeling van het bijstandsbestand	
Wat hebben we gedaan? De gemeente levert tijdig inkomensondersteuning aan Haarlemmers die hiervoor in aanmerking komen. De gemeente Haarlem hanteert een dienstverleningsmodel waarbij mensen die een aanvraag voor een uitkering indienen, tevens direct en intensief worden begeleid naar werk. Onrechtmatig gebruik van de Participatiewetuitkering wordt tegengegaan. Op basis van rechtmatigheids- en fraudeonderzoeken worden onrechtmatig verstrekte uitkeringen beëindigd. De ontwikkeling van het bijstandsbestand in Haarlem is naar verwachting hoger dan de landelijke ontwikkeling. De definitieve cijfers van de landelijke ontwikkeling bijstandsbestand zijn pas in mei 2017 bekend. De ontwikkeling van de bijstand is niet alleen afhankelijk van de maatregelen die de gemeente neemt maar ook van externe factoren zoals verhoogde instroom van nieuwe groepen, het na-ijlen van de crisis waardoor er nog steeds werkzoekenden vanuit de WW naar de bijstand doorstromen en de instroom van statushouders. Per gemeente kunnen deze factoren in mindere of in meerdere mate van invloed zijn op de instroom.	

b. Verstrekken van inkomensondersteuning	
Wat hebben we gedaan? Per 31 december 2016 maakten 3.725 Haarlemmers gebruik van inkomensondersteuning. Het aantal mensen in de bijstand is in vergelijking met vorig jaar toegenomen.	

Prestatie-indicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
a. Aantal klanten met inkomensondersteuning 18-65 jaar (stand 31 december 2016)	2.536 (2009)	2.955 (2010) 2.648 (2011) 2.808 (2012) 3.245 (2013) 3.441 (2014) 3.589 (2015)	3.800	3.725	Gemeentelijke registratie
b. Percentage aanvragen inkomensondersteuning binnen wettelijke termijn afgehandeld	88% (2011)	55% (2012) 71% (2013) 75% (2014) 82% (2015)	80%	78%	Gemeentelijke registratie

Vergroten zelfredzaamheid door financieel vangnet

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? In 2016 is de gemeente Haarlem er in geslaagd meer burgers te bereiken die in verband met hun lage inkomen in aanmerking komen voor inkomensvoorzieningen zoals minimabeleid, kortingsregelingen en bijzondere bijstandsregelingen. De streefwaarden voor 2016 zijn voor de minimaregelingen veel lager dan de realisatiewaarden voor 2016. Dit komt doordat de gemeente Haarlem in 2016 fors heeft geïnvesteerd in het bereiken van de doelgroep minima door het organiseren van voorlichtingsbijeenkomsten en themaweken, het verspreiden van folders, het toegankelijker maken van de website en de samenwerking met de maatschappelijke organisaties in de stad. Het gebruik van de minimaregelingen is flink toegenomen waardoor de financiële zelfredzaamheid van burgers met een laag inkomen groter is geworden. Tevens is er flinke toename van het gebruik van het Jeugdsportfonds en het Jeugdcultuurfonds.	
--	---

Effectindicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
Aantal toekenningen individuele bijzondere bijstand	1.589 (2013)	1.703 (2014) 1.947 (2015) ¹	2.500	2.117	Gemeentelijke registratie
Aantal toekenningen minimaregelingen	2.744 (2013)	3.984 (2014) 3.827 (2015) ¹	3.700	6.220	Gemeentelijke registratie
Aantal minimahuishoudens met HaarlemPas	4.991 (2012)	4.986 (2013) 4.240 (2014) 5.686 (2015)	5.200	5.896	Gemeentelijke registratie
Aantal Haarlemmers dat gebruik maakt van individuele bijzondere bijstand	1.182 (2014)	1.329 (2015) ¹	1.650	1.554	Gemeentelijke registratie
Aantal Haarlemmers dat gebruik maakt van een minimaregeling	2.575 (2014)	2.866 (2015) ¹	2.700	3.960	Gemeentelijke registratie
Aantal kinderen dat via HaarlemPas beroep doet op JSF/JCF	193 (2010)	378 (2011) 480 (2012) 705 (2013) 840 (2014) 1.097 (2015) ¹	720	1.133	Registratie JSF/JCF

¹ In Jaarverslag 2015 is een realisatie tot en met 2015 opgenomen gebaseerd op een onjuiste definitie. Om die reden zijn de aantallen aangepast.

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Verstrekken bijzondere bijstand en minimaregelingen	
Wat hebben we gedaan? In 2016 is 94% van de aanvragen bijzondere bijstand binnen de wettelijke termijn van 56 dagen afgehandeld. In 2016 zijn 5.896 HaarlemPassen verstrekt. Dat is een toename ten opzichte van 2015. Alle klanten in de bijstand en/of in een schuldhelpverleningstraject krijgen de HaarlemPas gratis thuisgestuurd. Het aantal kortingen en gratis voorzieningen op de HaarlemPas is uitgebreid. De ID kaart is sinds juni 2016 gratis voor mensen met een inkomen op minimumniveau en wordt op vertoon van de HaarlemPas verstrekt. De bibliotheekkaart wordt gratis versterkt aan mensen met een minimuminkomen. De inkomensgrens voor de individuele inkomenstoelag is per 2016 verhoogd van 110 naar 115% van de bijstandsnorm en is hiermee gelijk aan de inkomensgrens van de HaarlemPas. Hierdoor is de doelgroep vergroot en kon de controle sterk vereenvoudigd worden. Het aantal toekenningen voor individuele inkomenstoelag is gestegen van 1.116 naar 2.552, een stijging van 219%. Het aantal Haarlemmers met medische kosten die een tegemoetkoming hebben gekregen in de kosten van het wettelijk eigen risico en of de eigen	

bijdrage WMO is toegenomen tot 2.552, een verdubbeling ten opzichte van 2015. Ouders van kinderen die extra ondersteuning nodig hebben op school in de vorm van bijles of huiswerkbegeleiding kunnen hiervoor een financiële tegemoetkoming aanvragen. In 2016 is 73 keer vergoeding voor huiswerkbegeleiding toegekend. 1.133 kinderen hebben een sportvergoeding gekregen uit het Jeugdsportfonds. en 215 kinderen hebben een vergoeding voor deelname aan cultuur gekregen uit het Jeugdcultuurfonds. In totaal zijn 1.366 aanvragen toegekend. Dit is een forse toename en bijna een verdubbeling ten opzichte van de streefwaarde van 720. Het aantal verstrekkingen bijzondere bijstand en minimaregelingen, gratis passen en kortingsregelingen is toegenomen.	
b. Vergroten van bereik doelgroep Wat hebben we gedaan? De aanvraagprocedures zijn vereenvoudigd en de afhandelingstermijn is korter geworden. In 2016 is veel geïnvesteerd in de communicatie over de inkomensvoorzieningen voor minima. Folders zijn verspreid in de stad en bij maatschappelijke organisaties. Tevens is de communicatie via sociale media uitgebreid. Op de website van de gemeente is de informatie over de minimaregelingen uitgebreid en toegankelijker gemaakt. In 2016 heeft de gemeente met maatschappelijke partners in de stad twee actieweken georganiseerd om het minimabeleid onder de aandacht te brengen. Tevens heeft de gemeente netwerkbijeenkomsten minimabeleid voor de maatschappelijke partners in de stad georganiseerd, om hen te informeren over het actuele minimabeleid.	

Prestatie-indicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
a. Percentage aanvragen bijzondere bijstand binnen wettelijke termijn afgehandeld	92% (2011)	87% (2012) 89% (2013) 91% (2014) 98% (2015)	90%	94%	Gemeentelijke registratie

(bedragen x € 1.000)

32 Inkomen	Lasten	Baten
Primaire begroting 2016	66.880	-52.211
Bijgestelde begroting 2016	69.236	-52.699
<i>Mutaties tijdens het begrotingsjaar</i>		2.356 -488
Jaarrekening 2016	68.803	-54.205
<i>Afwijking jaarrekening t.o.v. bijgestelde begroting</i>		-433 -1.506
Resultaat t.o.v. primaire begroting		1.923 -1.994

Beleidsveld 3.3 Schulden

Duurzame financiële zelfredzaamheid voor Haarlemmers met schulden

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt?

Het jaar 2016 is afgesloten met 101 geslaagde schuldbemiddelingstrajecten. Dit betekent dat 101 Haarlemmers er in zijn geslaagd om na drie jaar schuldenvrij te zijn. Gedurende dit traject zijn diverse factoren van invloed op het succesvol afsluiten van een traject, zoals de aard van de schulden en de voortdurende medewerking van de schuldeisers, maar ook verandering in de persoonlijke omstandigheden van de klant.

Effectindicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
Aantal geslaagde schuldbemiddelingstrajecten (na drie jaar)	75 (2013)	75 (2014) 129 (2015)	75	101	Gemeentelijke registratie

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Faciliteren schuldenaar bij aanvraagproces en bieden zorg op maat

Wat hebben we gedaan?

De gemeente biedt een brede toegang voor integrale schulddienstverlening. Bij elke aanvraag wordt een individuele afweging gemaakt zodat ondersteuning op maat wordt geboden aan de hulpvrager. De gemeente heeft in 2016 afspraken gemaakt met diverse ketenpartners zoals woningbouwverenigingen en energiebedrijven over vroeg-signalering en tijdige afstemming om oplopende schulden te voorkomen.

In 2016 is het beleidsplan 'Stevig op eigen benen 2016-2019' ([2016/191640](#)) vastgesteld. In dit vierjarig plan is het beleid uiteengezet waarmee de gemeente uitvoering geeft aan de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening

De beleidsregels schulddienstverlening gemeente Haarlem ([2016/458855](#)) zijn vastgesteld. Deze regels zijn een nadere uitwerking van het beleidsplan. Klanten worden na de digitale aanmelding meteen uitgenodigd voor de groepsbijeenkomsten waardoor geen onnodige wachttijd ontstaat. In vervolg daarop wordt direct het individuele gesprek ingepland om zo in een vroeg stadium de hulpvraag te analyseren.

In 2016 is de drempelvrije toegang geregeld. Aan de hand van de individuele omstandigheden van de klant, wordt passende ondersteuning bij financiële problemen geboden. In 2016 heeft de gemeente Haarlem deelgenomen aan het project Goede gieren. Dit is een project waarbij belemmeringen, bijvoorbeeld onsaneerbare schulden, voor de klant worden weggenomen zodat de klant kans maakt op een schuldbemiddelingstraject. In 2016 zijn 32 adviesgesprekken met Haarlemmers met een koopwoning en adviesgesprekken met (ex-)ondernemers gevoerd voor begeleiding op maat. De verbinding met de sociaal wijkteams is versterkt. De consultants schulddienstverlening maken deel uit van de sociaal wijkteams en geven voorlichting en advies in de wijken van de stad. Tijdens het schuldbemiddelingstraject vinden meerdere gesprekken plaats met de klant en wordt men zodanig begeleid dat men zelf een financiële administratie kan beheren en herhaling kan voorkomen. In 2016 is de ondersteuning aan de klanten steeds verder uitgebreid en wordt ondersteuning op maat geboden. De prestatie is daarmee gehaald.	
b. Voorlichting geven aan risicogroepen in Haarlem Wat hebben we gedaan? Het preventieteam van de gemeente heeft voorlichtingsbijeenkomsten, groepstrainingen en gastlessen aan basisscholen en scholen voor voortgezet onderwijs georganiseerd. In totaal hebben 850 Haarlemmers hier aan deelgenomen.	

Prestatie-indicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
a. Aantal gestarte schuld-dienstverleningstrajecten	129 (2014)	205 (2015)	180	228	Gemeentelijke registratie
b. Aantal deelnemers aan preventieve voorlichtingsbijeenkomsten m.b.t. schuldenproblematiek	30 (2009)	180 (2010) 200 (2011) 250 (2012) 619 (2013) 525 (2014) 1.034 (2015)	600	850 ¹	Gemeentelijke registratie

¹ In 2016 is het aantal deelnemers aan voorlichtingsbijeenkomsten fors hoger uitgekomen dan de streefwaarde. Dit komt doordat naast de reguliere voorlichting van de gemeente het KIKID theaterproject op scholen voor voortgezet onderwijs is uitgevoerd. KIKID is een maatschappelijke organisatie die zich inzet voor voorlichting op financieel gebied voor scholieren uit het voortgezet onderwijs.

Beperken van de kans op herhaling bij burgers die schulddienstverleningstraject hebben doorlopen

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? 850 Haarlemmers hebben deelgenomen aan de preventieve voorlichtingsbijeenkomsten over schuldenproblematiek. De educatie en begeleiding die wordt geboden werkt preventief maar beperkt ook de kans op herhaling bij burgers die een schulddienstverleningstraject hebben doorlopen.	
---	---

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Aanbieden cursus 'Grip op geld'	
Wat hebben we gedaan? In 2016 is de cursus 'Grip op geld' voor alle klanten een vast onderdeel van het schuldbemiddelingstraject geworden. In 2016 hebben 128 klanten aan deze cursussen deelgenomen. In 2016 hebben 167 klanten gebruik gemaakt van de voorziening Schuldhulpmaatje voor nazorg na een schuldbemiddelingstraject.	

Prestatie-indicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
a. Aantal deelnemers aan de verplichte cursus 'Omgaan met geld' in het kader van schulddienstverlening	62 (2013)	50 (2014) 134 (2015)	50	128 ¹	Gemeentelijke registratie

¹De streefwaarde voor 2016 is te voorzichtig geweest gezien de realisatie 2016 van 128. Dit komt omdat de streefwaarde is gebaseerd op de realisatie van 2014 (50 deelnemers). De hogere realisatiecijfers van 2015 waren op het moment van schrijven van de begroting 2016 nog niet bekend.

(bedragen x € 1.000)

33 Schulden	Lasten	Baten
Primaire begroting 2016	6.287	-370
Bijgestelde begroting 2016	6.287	-370
<i>Mutaties tijdens het begrotingsjaar</i>		
Jaarrekening 2016	5.991	-360
Afwijking jaarrekening t.o.v. bijgestelde begroting		-297 10
Resultaat t.o.v. primaire begroting		-297 10

Financiën per programma

(bedragen x € 1.000)

Bel. veld	Programma Werk en Inkomen	Rekening 2015	Primaire begroting 2016	Begroting na wijz. 2016	Rekening 2016
	Lasten (exclusief mutaties reserves)				
31	Werk	23.444	21.458	27.343	25.356
32	Inkomen	60.489	66.880	69.236	68.803
33	Schulden	13.091	6.287	6.287	5.991
	Totaal lasten	97.025	94.625	102.865	100.149
	Baten (exclusief mutaties reserves)				
31	Werk	1.024	-1.219	1.316	1.578
32	Inkomen	53.334	52.211	52.699	54.205
33	Schulden	1.135	370	370	360
	Totaal baten	55.493	51.362	54.386	56.143
	Totaal saldo excl. mutaties reserves	41.531	43.263	48.480	44.006
	Toevoegingen aan reserves	2.763		1.011	5.007
	Onttrekkingen aan reserves	3.738	2.358	7.066	7.802
	Totaal saldo incl. mutaties reserves	40.556	40.905	42.425	41.211

Voor een uitgebreide financiële analyse per beleidsveld wordt verwezen naar de bijlagen op de website.

Verbonden partijen

Inleiding

De gemeente Haarlem heeft niet alleen maar verbonden partners maar verstrekt ook subsidies aan instellingen. Hieronder vindt u een overzicht indien het bij dit programma van toepassing is.

Verbonden partijen Werk en Inkomen

(bedragen x € 1.000)

Verbonden partij	Openbaar belang	Gemeentelijke bijdrage	Risico (NARIS)
Gemeenschappelijke regeling Werkvoorzieningsschap Zuid-Kennemerland (Paswerk).	Uitvoering en behartiging van de gemeenschappelijke en afzonderlijke belangen van de deelnemende gemeenten op het gebied van de sociale werkvoorziening.	15.585	22,77

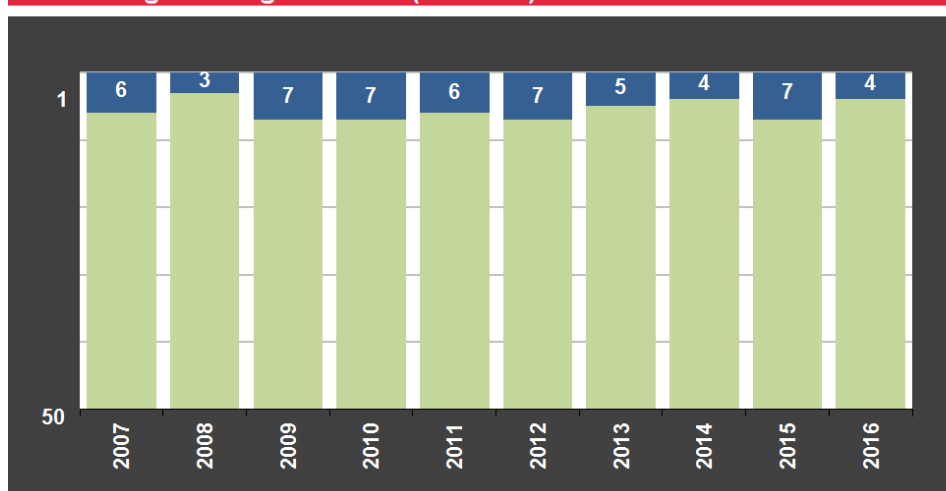

CLUSTER FYSIEK

Inleiding en context

De gemeente heeft zich in 2016 ingezet voor het behoud van de goede economische en sociale positie van Haarlem. De positie van Haarlem op de woonaantrekkelijkheidsindex is gestegen naar de vierde plaats. Door te goed te reageren op maatschappelijke veranderingen heeft Haarlem zich in de top gehandhaafd. Verder anticipeert Haarlem op diverse terreinen op de toekomstige opgaven. In 2016 is verder gewerkt aan een gemeente die zich openstelt voor het samen doen: gebiedsgericht, slim en waar nodig met regionale partners. Alles met als doel om de kwaliteit van wonen, leven en werken op peil te houden. In onderstaande figuur is de ontwikkeling van de positie van Haarlem op de woonaantrekkelijkheidsindex weergegeven.

Positie Haarlem op de woonaantrekkelijkheidsindex 2007-2016, tov de 50 grootste gemeenten (1= beste)

Bron: Atlas voor gemeenten

Meer samen

Haarlem heeft in 2016 een flinke inzet gepleegd op het thema 'Samen Doen'. Ambtenaren met externe contacten (gebiedsverbinders, accountmanagers en beleidsmedewerkers) vervullen hierin veelal een voortrekkersrol. Ook heeft het ontstaan van 'Bestuur op maat' in 2016 een stevige impuls gegeven bij het doorgeleiden van initiatieven uit de stad in de organisatie. Creativiteit is ontplooid om nieuwe wegen te onderzoeken en een kans te geven. Er is een conceptregeling opgesteld om voor wijkraden en bewonersinitiatieven een meer gelijk speelveld te creëren. Verder heeft het traject 'Leren door Doen' de ambtelijke organisatie een spiegel voorgehouden door de ervaringen van bewoners en ondernemers op te tekenen en verbeterpunten te benoemen. De laatste ontwikkeling is het benutten van aanbod van sociaal ondernemers. Het is de combinatie van al deze ervaringen en leerpunten die de samenwerking met externe partijen de nodige kracht en richting voor de toekomst geeft.

Meer gebiedsgericht

Het gebiedsgericht werken komt in het fysieke domein steeds meer tot uiting. De vijf gebiedsteams zijn actief in de uitvoering van het groot- en vervangingsonderhoud en de begeleiding van grote (her)ontwikkelingsprojecten. Het door de raad beschikbaar gestelde

budget 'Werk-met-werk' maakte het mogelijk dat bij het onderhoud van de openbare ruimte rekening gehouden kon worden met wensen van bewoners en belangengroepen. In elk gebied functioneren wijkoverstijgende platforms op gebied van leefbaarheid en veiligheid waar wijkinitiatieven worden besproken, leefbaarheid- en veiligheidsvraagstukken aan de orde komen en op verzoek van wijkraden of bewonersgroepen thema's als evenementen, sport of onderwijs worden besproken. Mooie voorbeelden van buurtinitiatieven in 2016 zijn de driedaagse buurtcamping in het Nelson Mandelapark met als doelstelling het samenbrengen van buurtbewoners zodat duurzame ontmoetingen ontstaan. Ook de Leefstraat is een mooi initiatief waarbij buurtbewoners het verkeer (tijdelijk) uit hun straat weren zodat er veilig en onbezorgd gespeeld kan worden. In Schalkwijk is in 2016 bijvoorbeeld het dak van de parkeergarage Schalkstad (tijdelijk) ingericht als sport- en ontmoetingsplek. Het wijkcontract Indische buurt-Noord is in 2016 afgerond.

Instrumenteel is er voortgang geboekt met de gebiedsprogramma's. In 2016 konden voor het eerst deze gebiedsprogramma's digitaal en online worden ingezien. De raad heeft hierdoor meer zicht op de uitvoering. In 2016 is een aanzet gemaakt om te komen tot een 'helder speelveld' voor wijkraden en bewonersinitiatieven ([2016/504312](#)). Het doel is om bewonersinitiatieven te stimuleren en om alle bewonersinitiatieven financieel waar mogelijk te kunnen ondersteunen. Tenslotte zorgt 'bestuur op maat' dat ook (maatschappelijke) initiatieven sneller op de bestuurlijke tafel komen.

Slimmer

Om de ontwikkelingen die op de stad afkomen het hoofd te kunnen bieden stimuleert Haarlem samenwerking en innovaties. Het 3DMakersZone/MAAK-terrein is in 2016 verder gegroeid en is nu helemaal gevuld met innovatieve bedrijven gerelateerd aan 3D-printen. Studenten worden via sessies ('Makathons') gekoppeld aan opgaven van bedrijven. Zo wordt op een vernieuwende manier gewerkt aan de verbinding tussen onderwijs en arbeidsmarkt. De gemeente heeft in 2016 nauw samengewerkt met nieuwe ondernemersgroepen in de stad: sociaal ondernemers en initiatiefnemers rond circulaire economie. Door de uitwisseling van zelfstandige professionals met ambtenaren via de ondernemerstafel van Seats2Meet Haarlem in de Zijlpoort zijn innovatieve ideeën ontstaan voor maatschappelijke uitdagingen.

Meer regionaal

In 2016 hebben de 32 gemeenten en twee provincies besloten om een convenant te ondertekenen die de samenwerking in de Metropoolregio Amsterdam (MRA) zal versterken. De raad heeft besloten om, net als de andere MRA-gemeenten, € 1,50 per inwoner per jaar bij te dragen om de uitvoering van de gezamenlijke MRA Agenda te realiseren. Met betrekking tot Haarlem zijn gunstige afspraken gemaakt over de 3D MakersZone, Present Your Startup/Haarlemvalley en internationaal onderwijs, maar ook bijvoorbeeld over de vorming van een MRA Investeringsregio, MRA Vastgoedmarketing, MRA Agenda Landschap en Toerisme. In de gemeenteraad is afgesproken om elk half jaar met een bestuurlijke brief de voortgang van de regionale samenwerking terug te koppelen.

Onderliggende programma's

Het cluster fysiek bestaat uit twee programma's:

Programma 4: Duurzame stedelijke vernieuwing gaat over stedelijke ontwikkeling, wonen en duurzaamheid economie, toerisme en cultuur en grondexploitaties.

Programma 5: Beheer en onderhoud gaat over de openbare ruimte mobiliteit en parkeren.

De verbinding tussen het fysieke cluster en het sociale cluster zit onder meer in het programma duurzame stedelijke ontwikkeling. Bijvoorbeeld langer zelfstandig wonen vraagt aanpassingen in de woningvoorraad, de woonomgeving en verandering in het zorgvastgoed, maar ook aan de leefbaarheid van de stad. De openbare ruimte is immers 'de huiskamer van de stad'. Ook bestaat er een relatie tussen milieu en gezondheid. De verbinding met het cluster burger en bestuur ligt bij een goede dienstverlening aan de burgers en ondernemers en bij een veilige stad als basisvoorwaarde voor leefbaarheid.

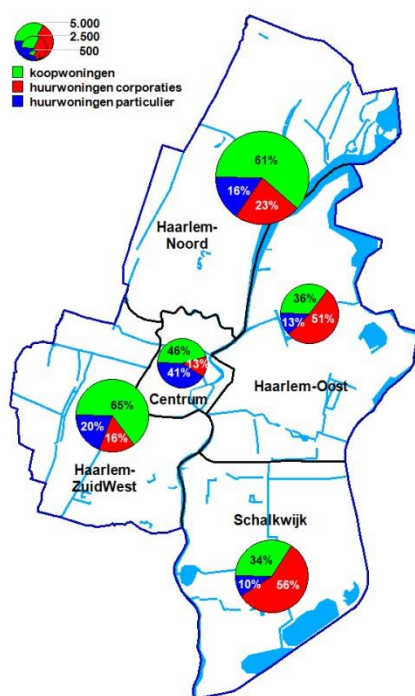
Hoofdkoers

De hoofdkoers richt zich op het behouden en ontwikkelen van een stedelijk en hoogwaardig woonmilieu. Haarlem wil hiermee uitdrukken dat zij een stad wil zijn (en wil blijven) waar ontmoeting en stedelijk leven centraal staan. Wonen in een kwalitatief goede leefomgeving en in een stedelijke economisch-culturele diversiteit, dat is de basis voor een prettige en toekomstbestendige stad.

Duurzame stedelijke ontwikkeling

In het afgelopen jaar is de woningmarkt verder aangetrokken. Dat is ook terug te zien in de toename van plannen die door ontwikkelaars in voorbereiding worden genomen. Het vraagt een extra inspanning om de vraag op korte termijn te faciliteren. Het is duidelijk dat de druk op de woningmarkt in Haarlem onverminderd hoog is.

De stijging van de wachttijd voor een sociale huurwoning baart zorgen, temeer omdat nieuwe groepen ook een beroep doen op het vrijkomende aanbod van sociale huurwoningen (zoals statushouders, de doorstroom uit Beschermd wonen en Maatschappelijke opvang en langer zelfstandig wonende ouderen). Om de vraag te faciliteren zijn met partijen binnen en buiten de gemeente Haarlem afspraken (Regionaal Actieprogramma Zuid-Kennemerland/IJmond, MRA-agenda, Prestatie-afspraken Haarlemse woningcorporaties) gemaakt om de productie van woningen te verhogen en te versnellen.

Verdeling woningen naar eigendomsvorm naar gebied per 1 januari 2016

In 2016 is samen met stad nagedacht over de toekomst van Haarlem. Er zijn vierentwintig bijeenkomsten in de stad georganiseerd om in gesprek over dit thema. De gesprekken laten een beeld zien dat de ingezette gemeentelijke koers voor het fysieke domein in algemene zin wordt gedeeld. Consensus bestaat over de bijzondere kwaliteiten die Haarlem herbergt op

het fysieke vlak, zoals de diverse voorzieningen, het cultureel erfgoed, het woonklimaat, en de ligging nabij Amsterdam, Schiphol en de duinrand. Tijdens de bijeenkomsten werd duidelijk dat de noodzaak om woningen toe te voegen zowel in de huursector (waar de wachttijden zijn toegenomen), als in de koopsector (waar de prijzen flink stijgen) ook onder de Haarlemmers breed wordt gevoeld. Tijdens deze bijeenkomsten is één onderwerp duidelijk naar voren gekomen: de zorg voor toenemende verschillen in kansen voor Haarlemmers. De opgave voor de toekomstvisie waaraan nu wordt gewerkt is het tegengaan en voorkomen van sociale tweedeling. Het voorkomen dat mensen niet meer aan de samenleving willen of kunnen meedoen. Ambitie is dat in Haarlem de plek waar je woont, leeft, werkt, speelt of leert niet bepalend is voor de kansen die hebt. In Haarlem-Oost en Schalkwijk ligt de ruimte en de kans om Haarlem door te ontwikkelen als aantrekkelijke en complete stad.

Tegen de achtergrond van de toename van de bevolking is het noodzakelijk om de ruimtelijke en financiële consequenties onder ogen te zien. Eind 2016 is op verzoek van de raad een inventarisatie ('voorzie de toekomst') gestart van welke voorzieningen bij de groei van essentieel belang blijven.

In het kader van de voorbereiding van de Structuurvisie openbare ruimte is in 2016 het mobiliteitssysteem van Haarlem tegen het licht gehouden. In het zogenaamde Duurzaam ontwikkelingsmodel Mobiliteit en Ruimte is er rekening gehouden met de groei van het verkeer in de toekomst; de druk op de openbare ruimte in Haarlem is groot en wordt in de toekomst alleen maar groter. Het accommoderen van de verkeersbehoefte (de mobiliteit te voet, op de fiets, per (H)OV of met de auto) is een belangrijke functie van deze openbare ruimte. Het slim(mer) organiseren van deze grote ruimtevrager, leidt ertoe dat er ruimte wordt vrijgespeeld voor de andere belangrijke functies in de stad, zoals het water en het groen.

In 2016 is de Omgevingswet door de Eerste en door de Tweede kamer aangenomen. Haarlem heeft in 2016 een start gemaakt met de implementatie. Deze start stond in het teken van bewustwording. Alle medewerkers, alsmede het college en de raad, zijn geïnformeerd over wat de bedoeling van de Omgevingswet is en wat dat van hen vraagt. Een impactanalyse heeft inmiddels geleid tot een Plan van Aanpak Omgevingswet voor de komende jaren.

De ontwikkeling die we bij duurzaamheid zien is dat dit thema politiek en bestuurlijk steeds relevanter wordt, met name door de klimaatdoelstellingen die politiek-bestuurlijk Nederland bepaald heeft. Als we breder kijken dan alleen onze stad wordt de koers bepaald door landelijke beleidsimpulsen zoals SER Energieakkoord 2013, Klimaatakkoord Parijs 2015, energierapport en energieagenda minister Kamp over aardgasvrije gebouwde omgeving in 2050. Vier thema's domineren het dossier duurzaamheid: energie, circulaire economie inclusief grondstoffen, klimaatadaptatie en mobiliteit. In 2016 heeft Haarlem een routekaart gemaakt van het thema energie en CO₂-uitstoot. In de routekaart staat hoe groot de opgave is en met welke geprioriteerde projecten deze opgave gerealiseerd kan worden.

In 2016 is het Startprogramma Haarlem Circulair vastgesteld. De initiatieven van ondernemers uit de stad, vastgelegd in het bidbook Circus Circulair, zijn hierin opgenomen onder de noemer Stadslab en 11 van deze projecten zijn in 2016 gestart, doorlopend tot in 2017. Verder is gestart met een breed reststoffenonderzoek bij ruim 100 maakbedrijven in de

Waarderpolder. Doel van dit onderzoek is de vermindering van restafval en het bundelen van dit afval voor hergebruik. Voor huishoudelijk afval is het Strategisch Plan Afvalscheiding vastgesteld, waarin gekozen is voor een veel ambitieuzere doelstelling en daarvoor benodigd beleid, in lijn met de 'Van Afval Naar Grondstof' (VANG-)doelstelling.

Economie, toerisme en cultuur

De economie van Haarlem is in 2016 versterkt door de groei van het aantal inwoners in Haarlem en de regio. Daarnaast nam het aantal bezoekers toe die langer verblijven met hogere bestedingen in de stad. Hierdoor is het gebruik van de bestaande winkel-, horeca- en cultuurvoorzieningen toegenomen. Met de uitbreidingsplannen van het winkelcentrum Schalkwijk en van het Prinses Beatrixplein worden de winkelvoorzieningen in de dagelijkse sector op het groeiende aantal inwoners in Haarlem-Oost afgestemd. Ook zijn in 2016 locaties gefaciliteerd voor nieuwe hotels in Haarlem om de groei van de verblijfstoeristen op te vangen. Hoewel de participatie van de Haarlemse beroepsbevolking op de arbeidsmarkt hoog is baart de verhouding van het aantal Haarlemse banen ten opzichte van het groeiend aantal inwoners zorgen. Dit zorgt voor extra druk op de mobiliteit en staat op gespannen voet met Haarlem Klimaat neutraal 2030.

Openbare ruimte en mobiliteit (Programma 5)

Hoewel de openbare ruimte op het afgesproken kwaliteitsniveau wordt onderhouden en de inspanning op groot onderhoud in 2016 groter was dan normaal, blijkt uit de effectindicator dat het percentage Haarlemmers dat tevreden is over het onderhoud opnieuw is gedaald. De inspanningen op dagelijks en groot onderhoud hebben nog niet geleid tot een hogere waardering van de Haarlemmers. Dit lijkt een gevolg van de forse bezuinigingen op het onderhoud en de gevolgde verlaging van het kwaliteitsniveau.

De bereikbaarheid in de stad is in 2016 verbeterd. Dit komt met name door de maatregelen met betrekking tot het openbaar vervoer en de fiets. Er zijn betere voorzieningen gecreëerd ten behoeve van het hoogwaardig openbaar vervoer. Met ingang van 17 december 2016 rijdt in de weekeinden een nachttrein tussen Haarlem en Amsterdam CS. Het aantal fietsparkeerplekken is vergroot en er wordt systematischer gehandhaafd op overlast van verkeerd geparkeerde fietsen rond het station. In de fietskelder is gestart met de installatie van een plaatsdetectiesysteem.

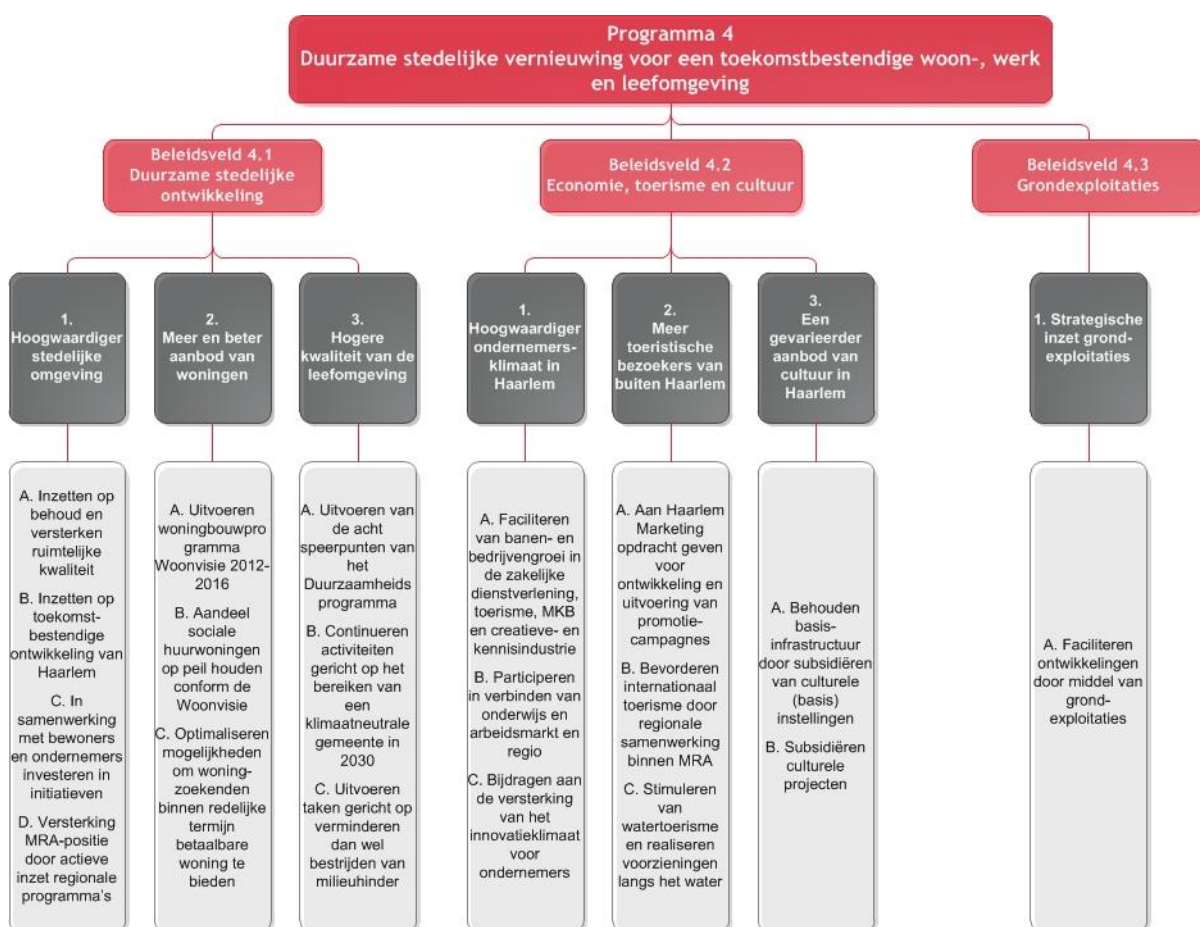
Op basis van de resultaten van de stadsgesprekken die de gemeente in 2016 heeft gevoerd over parkeren, is door de gemeente het programma 'Modernisering parkeren' uitgewerkt en in december 2016 door de raad vastgesteld. De pilot 'betaald parkeren per minuut' is succesvol gebleken en heeft geleid tot het in alle garages invoeren van dit betaalprincipe.

In juni 2016 is met de kadernota het Strategisch Plan Afvalscheiding (SPA) vastgesteld ([2016/148113](#)) voor de periode van 2016 tot en met 2022. Dit heeft het project Duurzaam Afvalbeheer (DAB) vervangen.

Door onder andere het verruimen van de openingstijden van de bruggen en het op peil houden en uitbreiden van de voorzieningen (bijvoorbeeld de Kelderwindkade), is bereikt dat de waardering van de varende bezoekers hoog blijft. In 2016 zijn de Brinkmannpassage, Huis ter Kleef aan de Kleverlaan en 43 parkeerplaatsen in het besloten gedeelte van de Cronjégarage verkocht.

Programma 4 Duurzame stedelijke vernieuwing

Commissie	Ontwikkeling en Beheer
(Coördinerende) Portefeuilles	Ruimtelijke Ontwikkeling, Metropoolregio Amsterdam, Vastgoed, Monumenten, Cultuur, Economische Zaken, Wonen, Duurzaamheid
Afdeling(en)	Stadszaken en Gebiedsontwikkeling en Beheer

Realisatie programmadoelstelling (missie)

Werken aan de stad van morgen betekent het versterken van de bestaande kwaliteiten, zoals een hoogwaardig woonmilieu, een groene omgeving en cultuurhistorische kwaliteiten. De kwaliteit van de leefomgeving is cruciaal voor een goed vestigingsklimaat. Haarlem heeft de ambitie om een duurzame stad te worden. Dat is een stad waarin het voor huidige en toekomstige burgers goed leven en werken is. Ook in 2016 heeft gemeente Haarlem gewerkt aan de stad van morgen door aandacht te geven aan alle hierboven genoemde facetten. In het streven om een duurzame stad te worden zijn de eerste stappen gezet om te komen tot een routekaart. Deze routekaart Duurzaamheid brengt de ambities van Haarlem Klimaatneutraal dichterbij.

Beleidsvelden

Beleidsveld 4.1 Duurzame stedelijke ontwikkeling

Hoogwaardiger stedelijke omgeving

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? Haarlem is in de landelijke woonaantrekkelijkheid monitor van de Atlas voor gemeenten gestegen van de zevende naar de vierde plaats. De ambitie was om weer in de top vijf te komen.	
--	---

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Inzetten op behoud en versterken ruimtelijke kwaliteit	
Wat hebben we gedaan? Om de kwaliteiten van de stad te beschermen is het uitgangspunt bij het opstellen van bestemmingsplannen om de schaarse ruimte zo goed mogelijk te benutten en in te richten. In 2016 zijn de volgende bestemmingsplannen vastgesteld: Meerwijk, Vondelbuurt, Vogelbuurt en Dietsveld, Wijngaardtuin (inclusief een beeldkwaliteitsplan), Schalkstad (eerste fase ontwikkeling), Garenkokerskwartier, Kleverpark/Frans Hals, Slachthuisterrein, DSK 3, IJsbaan, Zijlweg e.o en 150 kV Waarderpolder- Vijfhuizen. In 2016 zijn de volgende ontwerpbestemmingsplannen ter inzage gelegd: Slachthuisbuurt Zuidstrook part herziening deel 1, Wijngaardtuin, Kinderopvang Hildebrandlaan 2. De volgende beheersverordeningen zijn ter inzage gelegd: Nedtrain –Oudeweg 6, Deliterrein/Sonneborn, Schoterbos, Delftplein, Zuidschalkwijkerweg 50 A. Uitwerkingsplan Scheepsmakerskwartier fase 2A, ontwerp-uitwerkingsplan Scheepsmakerskwartier fase 2b en ontwerp-wijzigingsplan Zuidstrook blok II. In 2016 zijn bestaande kwaliteiten van Haarlem, zoals monumenten, cultuurhistorie en behoud van het omringende groene landschap beschermd. Er is gewerkt aan de basisregistratie erfgoed (de interactieve erfgoedkaart) en een actieplan erfgoed. In regionaal verband is gewerkt aan bescherming van het omliggende groene landschap (Binnenduinrand – vaststelling ontwikkelstrategie - en bufferzone Amsterdam-Haarlem). In 2016 is bij ruimtelijke ontwikkelingen continue gestuurd op toevoeging van kwaliteit aan de bestaande leefomgeving. Dit is gedaan bij advisering op kleine en grote bouwvragen, bij aansturen van grotere projecten waaronder	

kantoortransformaties, gebiedstransformaties, sloop/nieuwbouwprojecten, herstructureringsprojecten en herinrichtingsprojecten in de openbare ruimte. Wat hebben we niet gedaan? De actualisatie Nota Ruimtelijke kwaliteit is uitgesteld als gevolg van lagere prioriteitstelling.	
b. Inzetten op toekomstbestendige ontwikkeling van Haarlem, rekening houdend met de woningbouwopgave. Wat hebben we gedaan? In de Structuurvisie openbare ruimte worden keuzes gemaakt die bijdragen aan een toekomstbestendige ontwikkeling van Haarlem. De structuurvisie openbare ruimte geeft richting aan het stedelijk netwerk en de verschillende functies in de openbare ruimte. In 2016 is het zogenaamde Duurzaam ontwikkelingsmodel Mobiliteit en Ruimte opgesteld en een nieuw parkeerbeleid vastgesteld. Voor een toekomstbestendige ontwikkeling is een duidelijke koers belangrijk. In 2016 is gestart met het opstellen van een nieuwe toekomstvisie. Hoofdvraag van de toekomstvisie is welke koers de komende 25 jaar ingezet kan worden, zodat Haarlem kan anticiperen op de steeds complexer wordende vraagstukken van de stad met behoud van de Haarlemse kernwaarden (oorspronkelijkheid, menselijke maat en een hoge kwaliteit). Bij het opstellen van de toekomstvisie wordt rekening gehouden met de woningbouwopgave binnen de Metropool Regio Amsterdam (MRA). Extra middelen zijn beschikbaar gesteld om de aantrekkende markt te faciliteren doordat het ruimtelijk instrumentarium versneld wordt voorbereid en door projectbegeleiding beschikbaar te stellen, onder meer door het aanjaag/ontwikkelteam dat gebouwen en locaties in het bezit van de gemeente Haarlem voorbereidt voor verkoop, en de introductie van de ontwikkelzone-aanpak waarbij meerdere projecten in één zone in onderlinge samenhang gaan worden ontwikkeld. Wat hebben we niet gedaan? Het aantal toegevoegde woningen wijkt af van de streefwaarde zoals die is geformuleerd. De crisis op de woningmarkt die tot 2013/2014 doorliep, en de veranderende regelgeving voor woningcorporaties heeft invloed gehad op het aantal projecten dat de afgelopen jaren in aanbouw is genomen.	

c. In samenwerking met bewoners en ondernemers investeren in initiatieven	
Wat hebben we gedaan? In 2016 zijn nieuwe instrumenten en werkwijzen geïntroduceerd om samen met partijen in de stad uitdagingen en kansen op te pakken. Er is een duurzaam stedelijk vernieuwingsfonds opgezet. Ondernemende Haarlemse bewoners en partijen krijgen hiermee een nieuwe financiële mogelijkheid bij het realiseren van hun voorstellen (mits deze passen in de gemeentelijke doelstellingen). Er is een nieuwe werkwijze geïntroduceerd: 'bestuur op maat', een programma waarbij de bestuurders direct betrokken worden bij de initiatieven uit de stad. In 2016 zijn onder andere de volgende initiatieven gelanceerd: Dakkas, Gather, Industriehavenbrug, leefstraten, DAK Schalkwijk. Er is samen met de eigenaren van Schalkwijk Midden een vernieuwende ontwikkelstrategie opgesteld om dit gebied te transformeren naar een levendig woonwerkgebied.	
d. Versterking MRA-positie door actieve inzet regionale programma's	
Wat hebben we gedaan? In 2016 heeft Haarlem actief deelgenomen aan het Platform Ruimtelijke Ordening (PRO), de stuurgroep duurzaamheid, de stuurgroep Metropolitane Landschap en het Platform Regionale Economische Structuur (PRES). Haarlem is voor de uitwerking van een aantal onderdelen van de MRA agenda de trekker, zoals binnenstedelijke verdichting en een regionale energie-strategie. Bij de uitwerking van de andere onderdelen van de MRA agenda ondersteunt Haarlem. Ook neemt Haarlem een actieve rol in het Proeftuinenproject dat door MRA en het Ministerie van Binnenlandse Zaken is gestart. In drievoudig samenwerkingsverband wordt getracht tot een versnelling op de thema's wonen en energie te komen.	

Prestatie-indicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
b. Netto toevoeging woningen	369 (2010)	201 (2011) 552 (2012) 631 (2013) 874 (2014) 444 (2015)	850	363	CBS

Meer en beter aanbod van woningen

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? Het aantal nieuw opgeleverde woningen is in 2016 hoger dan het jaar ervoor, maar nog steeds beperkt (167 woningen in periode jan t/m dec 2016). Het aantal woningen dat via transformatie of anderszins wordt toegevoegd in 2016 is 432. Het netto aantal toegevoegde woningen is lager dan de streefwaarde van 850 woningen per jaar.	
--	---

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Uitvoeren woningbouwprogramma Woonvisie 2012-2016	
Wat hebben we gedaan? In 2016 zijn de resterende onderdelen uit de vigerende Woonvisie 'Haarlem: duurzame, ongedeelde woonstad' (2012/114162) uitgevoerd (waaronder de verduurzaming van de particuliere woningvoorraad, aanjagen van kantorentransformatie, starterslening en het uitvoeringsprogramma langer zelfstandig wonen). In de eerste helft zijn er afspraken gemaakt met andere gemeenten in de regio Zuid-Kennemerland/IJmond in het Regionaal Actieprogramma Wonen 2016-2020 over het aantal toe te voegen woningen en het op peil houden van de sociale huurwoningvoorraad. Naast het bouwprogramma zijn doelstellingen vastgelegd op het gebied van wonen en zorg en huisvesting van bijzondere doelgroepen, de aanpak van duurzaamheid en woonruimteverdeling. Met de gemeenten in de MRA zijn afspraken gemaakt over de afstemming van de woningbouwprogramma's. Op voorstel van de gemeenten in de MRA heeft de minister besloten om de MRA als woningmarktregio aan te wijzen in de zin van de Woningwet. Belangrijke overweging voor Haarlem om te kiezen voor een grote regio is de wens om maximale investeringscapaciteit van woningcorporaties voor de nieuwbouwopgave in te kunnen zetten. Binnen Haarlem zijn er met de drie grote corporaties en de huurdersorganisaties prestatie-afspraken gemaakt over onder andere de minimale omvang en groei van het aantal sociale huurwoningen. In de tweede helft van 2016 is er met diverse organisaties, bewoners en intern en extern betrokkenen van gedachten gewisseld over de inhoud van een geactualiseerde Woonvisie. De hieruit opgestelde concept-Woonvisie Haarlem 2017-2020 'Doorbouwen aan een thuis' (2016/506256) is door het college besproken met de commissie en vrijgegeven voor inspraak.	

b. Het aandeel sociale huurwoningen op peil houden conform de Woonvisie Wat hebben we gedaan? De uitvoering van de meerjarige ontwikkelstrategie Zelfbouw is gestart. Als eerste resultaat zijn twee locaties specifiek aangemerkt voor zelfbouwers en is hiervoor onlangs de verkoopprocedure gestart. Dat zijn de Bakenessegracht (vier à vijf woningen) en een perceel op de hoek van de Engelandlaan en Stockholmstraat (circa acht woningen). Daar is een Haarlems platform voor zelfbouw geïnitieerd. Het college heeft begin 2016 een financiële analyse laten uitvoeren voor de realisatie van 'goedhuurwoningen'. Deze analyse laat zien dat Goedhuurwonen, zoals in de motie wordt voorgesteld, leidt tot tekort op de grondexploitatie. De motie is daarom als niet uitvoerbaar beoordeeld (commissie Ontwikkeling, maart 2016, 2015/422706).	
c. Optimaliseren mogelijkheden om woningzoekenden binnen redelijke termijn betaalbare woning te bieden Wat hebben we gedaan? Voor statushouders is extra tijdelijk woningaanbod gerealiseerd aan de Zijlweg en in de Boerhaavekliniek. Hierbij wordt gebruik gemaakt van het Gemeentelijk Versnellingsarrangement (GVA). Na maximaal twee jaar in deze voorziening gewoond te hebben kunnen statushouders doorstromen naar woonruimte die voor langere tijd wordt toegevoegd aan het Delftplein, of doorstromen naar reguliere vrijkomende woonruimte. De taakstelling voor huisvesten van statushouders is in Haarlem daarmee in 2016 geheel ingevuld. De bestaande contingentregeling die ervoor zorgt dat mensen die vanuit een vorm van maatschappelijke opvang of beschermd wonen met voorrang kunnen doorstromen naar een reguliere woning is in samenwerking met de regiogemeenten, de woningcorporaties en de instellingen die een beroep doen op deze regeling verbeterd. Het aanbod van woonruimte voor deze groep is echter lager dan de vraag. De gemeente en corporaties zoeken daarom naar verdere verbetering.	

Prestatie-indicator	Nulmeting	Realisatie ¹	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
c. Gemiddelde wachttijd sociale huurwoning Zuid Kennemerland in aantal jaren	5,4 (2012)	5,5 (2013) 6,2 (2014) 6,4 (2015)	5,5	pm ¹	Cijfers Woonservice

¹ De realisatiecijfers wijken enigszins af van eerdere P&C-documenten. Daar zijn per abuis de gegevens over Haarlem in plaats van over heel Zuid-Kennemerland opgenomen.

Hogere kwaliteit van de leefomgeving

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? Uit de Duurzaamheidsmonitor 2015 (2016/295831) blijkt dat de hoeveelheid vermeden en bespaarde CO₂-uitstoot licht is gestegen. De totale uitstoot daalt inmiddels sinds 2012. Wat hebben we niet bereikt? De vermindering van CO₂-uitstoot gaat wat langzamer dan de streefwaarden uit begroting 2016. Daarnaast tonen middellange termijnverkenningen juist dat een versnelling van het Duurzaamheidsprogramma noodzakelijk is om Klimaatneutraliteit in 2030 haalbaar te maken. Dit vereist snellere groei van energiebesparing en van gebruik van duurzaam opgewekte energie. In 2016 zijn scenario's opgesteld, besluitvorming vindt in 2017 plaats.	
---	---

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Uitvoeren van de 8 speerpunten van het Duurzaamheidsprogramma	
Wat hebben we gedaan? In 2016 is verder gewerkt aan de uitvoering van de opgaven binnen de speerpunten uit het Duurzaamheidsprogramma (2015/245568). Dit is te breed en veelomvattend voor rapportage in het jaarverslag. De voortgang op de in 2016 gekozen kernindicatoren (2016/265407) wordt in 2017 gerapporteerd in de Duurzaamheidsmonitor 2016 en in de bredere, doorlopende online versie daarvan. De gemeente functioneert inmiddels klimaatneutraal door de inzet van 100% groene stroom en gas dat wordt gecompenseerd door bomenaanplant. De landelijke duurzaamheidscriteria in het inkoopproces worden gehanteerd en in 2016 is een pilotproject voor Circulair inkopen gestart. De inventarisatie voor het planmatig verduurzamen van het eigen vastgoed is voortgezet en er zijn zonnestroominstallaties voor collectief gebruik op twee gemeentelijke panden gerealiseerd.	

b. Continueren activiteiten gericht op het bereiken van een klimaatneutrale gemeente in 2030	
Wat hebben we gedaan? Activiteiten voor Haarlem KlimaatNeutraal (HKN) 2030 maken het belangrijkste deel uit van de verschillende speerpunten in het Duurzaamheidsprogramma en worden dus ook in de Duurzaamheidsmonitor gevolgd. Belangrijk voor de ondersteuning van verduurzaming van woningen is de oprichting van de Stichting Haarlemse Huizenaanpak waarvoor in 2016 een (positief beoordeelde) subsidie van € 1 miljoen is aangevraagd en het in de Haarlemmer Kweektuin geopende Duurzaamheidsloket. Een ontwikkeling van na het Duurzaamheidsprogramma, met name in 2016 is de inzet van het Rijk op gefaseerde afbouw van aardgas als warmtebron. Met de eerste Haarlemse wijken die van het aardgas af willen is een pilot gestart. Streven naar duurzaamheid en vermindering van CO2 uitstoot wordt voor Haarlemse inwoners, organisaties en bedrijven steeds meer een vanzelfsprekendheid. Toch gaan terugdringen van energieverbruik en toepassing van duurzame energie te traag om de HKN ambitie voor 2030 zeker te stellen. Mede naar aanleiding van een motie van de raad (motie 71) is daarom in 2016 een versnelling van het Duurzaamheidsprogramma uitgewerkt in een energiestrategie en een routekaart voor HKN 2030 met prioritaire projecten. Ook is een start gemaakt met het eerste duurzame gebiedsprogramma in Schalkwijk.	
c. Uitvoeren taken gericht op verminderen dan wel bestrijden van milieuhinder	
Wat hebben we gedaan? Voor de geluidssanering van woningen langs drie wegen is een saneringsprogramma opgesteld en ter inzage gelegd. De vijfjaarlijkse inventarisatie van omgevingslawaai in Haarlem (nu peiljaar 2016) is gestart. Ter verbetering van de leefomgevingskwaliteit en gezondheid zijn fiets en OV gestimuleerd ten opzichte van de auto. De concrete maatregelen staan verwoord onder programma 5. Het beleid om het autogebruik te verminderen via de voertuigkeuze ('modal shift') wordt ook voor de lange termijn verwerkt in de Structuurvisie openbare ruimte (SOR) op basis van het in 2016 opgestelde Duurzaam model Mobiliteit en Ruimte. Een Milieueffectrapportage van de SOR is gestart. Ter stimulering van elektrisch rijden is een snellaadstation gerealiseerd in de Waarderpolder. In de nieuwe OV-concessie Haarlem-IJmond is ook de inzet van 16 nieuwe elektrische bussen vastgelegd. De nazorgprojecten uit het Bodemprogramma Haarlem 2016-2020 (2015/306730) zijn volgens plan uitgevoerd. Bij Amsterdamsevaart 28-32 is een saneringsmaatregel uitgevoerd om de natuurlijke afbraak van de verontreiniging te stimuleren. De aanbesteding van de sanering Klokhuisplein e.o. diep grondwater volgens de BVP-methode is in goed overleg met de buurt gestart. In de stad is 27.282 m³ hergebruiksgrond toegepast.	

(bedragen x € 1.000)

41 Duurzame sted. ontwikkeling	Lasten	Baten
Primaire begroting 2016	6.339	-177
Bijgestelde begroting 2016	8.800	-147
<i>Mutaties tijdens het begrotingsjaar</i>	<i>2.461</i>	<i>30</i>
Jaarrekening 2016	8.174	-651
<i>Afwijking jaarrekening t.o.v. bijgestelde begroting</i>	<i>-625</i>	<i>-504</i>
Resultaat t.o.v. primaire begroting	1.836	-474

Beleidsveld 4.2 Economie, toerisme en cultuur

Een hoogwaardiger ondernemersklimaat in Haarlem

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt?

Qua vestigingslocatie staat de Metropoolregio Amsterdam (MRA), waar Haarlem deel van uit maakt, in de Europese top op de vierde plaats. Het economische groeicijfer van 2,6% van de MRA steekt in 2016 boven het Nederlands gemiddelde van 2,1% uit.

Wat hebben we niet bereikt?

Uit de ondernemingsklimaatpeiling 2016 blijkt dat Haarlemse ondernemers (met 0,3 procentpunt verschil) minder tevreden zijn over het ondernemingsklimaat dan ondernemers in de referentiegemeentes. Wel is het rapportcijfer gestegen van 5,7 in 2014 naar 5,9 in 2016. Het gemiddelde van de referentiegemeentes in 2016 is 6,2.

Effectindicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
Gemiddeld rapportcijfer tevredenheid ondernemers over ondernemingsklimaat	5,7 (2014)	5,7 (2014)	6,6	5,9	Onderzoek ondernemers-klimaat Ministerie van Economische Zaken onderzoeksbureau Ecorys

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Faciliteren van banen- en bedrijvengroei in de zakelijke dienstverlening, toerisme, MKB en creatieve- en kennisindustrie

Wat hebben we gedaan?

De gemeente heeft de bedrijvengroei in de zakelijke dienstverlening, het MKB,

de creatieve- en kennisindustrie en het toerisme gefaciliteerd in een gebiedsgerichte aanpak in de Waarderpolder, Schalkwijk en de binnenstad. De gemeente heeft actief de detailhandelsclusters in de binnenstad, Cronjé en Schalkwijk ondersteund. Ondersteuning vond plaats door middel van het faciliteren van ondernemersfondsen in de binnenstad en de Cronjé, leegstandsbestrijding via de website www.haarlemwinkelstad.nl, deregulering van de horecaterrassen- en uitstalregels en het uitvoeren van actieprogramma's als het convenant binnenstad. In de binnenstad heeft dit geresulteerd in de facilitering van nieuwe horeca- en winkelconcepten (onder andere Gather in oude V&D en andere pop-up stores) en afhandeling van aanvragen voor de realisering van nieuwe hotels. De uitvoering van het convenant binnenstad ligt op koers. Er is samen met de partners in de stad uitvoering gegeven aan de Economische agenda Haarlem samen doen (2014/459060) en de Detailhandelsvisie Haarlem winkelstad (2016/424579). In Schalkwijk is met het faciliteren van een nieuwe bioscoop ingezet op een stadshart dat meer is dan alleen winkelen. Met het faciliteren van de uitbreiding van winkels in de dagelijkse sector worden de voorzieningen op peil gebracht. Het nieuwe convenant Waarderpolder samen doen (2016/104414) is samen met de partners in de Waarderpolder opgezet en vastgesteld. Eén van de actiepunten hieruit betreft het ondernemersfonds Waarderpolder dat is verlengd voor de periode 2016-2022. In de Waarderpolder is de dienstverlening richting mogelijke nieuwe vestigers gefaciliteerd door veelvuldig advies van de huisvestingscoach en zijn vier kavels verkocht. De focus op het aantrekken van werkgelegenheid heeft geleid tot vestiging van een aantal nieuwe (internationale) bedrijven in de Waarderpolder. Wat hebben we niet gedaan? Het actieplan leegstand is niet vastgesteld, omdat de middelen hiervoor ontbraken. Wel is de input van de stakeholders in de stad en regio in 2016 geïnventariseerd. Door het banenverlies bij V&D kwam de winkelleegstand uit boven het doorstroom leegstandsniveau van 8%.	
b. Participeren in verbinden van onderwijs en arbeidsmarkt en regio Wat hebben we gedaan? De verbinding tussen arbeidsmarkt en onderwijs is geconcretiseerd met de oprichting van een stagebureau in de Waarderpolder. Deze legt directe verbindingen tussen onderwijsinstellingen en bedrijfsleven in de Waarderpolder. Het stagebureau van de gemeente heeft in totaal 79 stageplekken binnen de eigen organisatie gerealiseerd. In het Regionaal Economisch Overleg tussen kennisinstellingen, overheden en bedrijfsleven staan arbeidsmarkt en onderwijs hoog op de agenda en zijn samenwerkingsafspraken gemaakt. De behoeften van ondernemers zijn gepeild via bedrijfsbezoeken en het ondernemerspanel. Er is een arbeids-/onderwijsfestival op MRA-schaal georganiseerd. Kennis, ervaring en het netwerk van Waarderpolder Werkt is ingezet door de gemeente Haarlem. Het excellence center 3DMakersZone/MAAK is verder gegroeid, ook voor de MRA en is nu helemaal gevuld met innovatieve 3Dprint gerelateerde	

bedrijven. Er wordt daar via zogenaamde 'Makathons' (sessies waarbij studenten werken aan opgaven van bedrijven) op een vernieuwende manier gewerkt aan verbinding van onderwijs en arbeidsmarkt. Wat hebben we niet gedaan? De economie is in 2016 aangetrokken. Er waren meer vacatures en meer mensen kwamen aan het werk. Maar met name de middelbaar opgeleiden en migrantenjongeren profiteerden daar (nog) onvoldoende van. Daarom is in MRA-verband gestart met het zogenaamde 'House of Skills' Dit is een lab waar werkgevers, de overheid, onderwijs- en kennisinstellingen, de uitzendbranche en de sociale partners samenwerken en experimenteren om programma's te maken voor het middensegment. 'Leven Lang Leren' staat bij House of Skills centraal.	
c. Bijdragen aan de versterking van het innovatieklimaat voor ondernemers Wat hebben we gedaan? De gemeente heeft nauw samengewerkt met nieuwe ondernemersgroepen in de stad. Met Circus Circulair is een platform opgericht voor ondernemers, professionals, maatschappelijke organisaties, bedrijven en overheden die ieder op hun eigen wijze werken aan een circulair Haarlem. De nieuwe invulling van het pand aan het Davinci plein is een goed voorbeeld van de samenwerking via de ondernemerstafel van Seats2Meet. Het startup-klimaat is verbeterd via de start van www.startuphaarlem.nl en de samenwerking met Haarlemvalley. Met hen is er internationale uitwisseling tussen startups en investeerders uit Haarlem en Harlem/New York gestart. Gemeente en bedrijfsleven hebben uit de middelen voor Platform Regionaal Economische Structuur van de MRA een bijdrage van € 275.000 verworven voor de versterking van het startup-klimaat in de MRA, in navolging op de succesvolle aanpak van Haarlem. De pilot met dienstverlening voor expats in samenwerking met expatcentrum Amsterdam bleek aan te sluiten bij de behoefte van deze, groeiende groep in Haarlem. De informatievoorziening richting ondernemers is geoptimaliseerd via de website www.ondernemeninhaarlem.nl. Het ontsluiten van gemeentelijke data (open data) is ook in 2016 doorgezet omdat dit bijdraagt aan het ontwikkelen van nieuwe toepassingen door ondernemers.	

Meer toeristische bezoekers van buiten Haarlem

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? De groep binnenlandse, toeristische dag-bezoekers aan Haarlem bestaat, vanwege het aantrekkelijk aanbod van winkels, cultuur en horeca, voor een groot deel uit inwoners uit de eigen provincie. De meting van het Continu Vakantie Onderzoek (CVO) laat voor 2016 een lager cijfer zien dan de	
---	---

streefwaarde van 1.150.000. In hoeverre er sprake is van een algemene trend is op dit moment niet aan te geven.

Wel is, zij het een zeer lichte, stijging te zien in het aantal (hotel)overnachtingen. Ten opzichte van 2015 is dit aantal volgens een voorlopige inschatting toegenomen met 2.000, met een afgerond totaal van 366.000 overnachtingen. Deze groep van toeristen besteedt in de regel meer en levert ook inkomsten voor de toeristenbelasting.

Effectindicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
Aantal toeristische, binnenlandse dag-bezoekers naar Haarlem (x 1.000)	930 (2005)	1.234 (2010) 1.203 (2011) 1.152 (2012) 1.057 (2013) 1.087 (2014) 1.178 (2015)	1.150	1.036	Continu Vakantie Onderzoek (CVO) door NBTC-NIPO Research

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Aan Haarlem marketing opdracht geven voor ontwikkeling en uitvoering van promotiecampagnes

Wat hebben we gedaan?

De gemeente heeft aan Haarlem Marketing opdracht gegeven voor de ontwikkeling en uitvoering van (promotie) campagnes, zoals de campagne Adem Haarlem, de fotowedstrijd, Tulpomania en Gouden straatjes. In de promotie is meer aandacht gevraagd voor de congresmogelijkheden in Haarlem, waardoor aantoonbaar meer congressen zijn binnengehaald. Philharmonie heeft een groei van zakelijke verhuur gerealiseerd. Doordat minder subsidie beschikbaar is gesteld voor Haarlem Marketing en evenementen is een zwaarder beroep op de zelfredzaamheid van het bedrijfsleven en de evenementenorganisaties gedaan. Vooralsnog slagen zij daarin.

b. Bevorderen internationaal toerisme door regionale samenwerking binnen MRA	
Wat hebben we gedaan? De gemeente heeft het internationaal toerisme bevorderd door regionale samenwerking voort te zetten binnen de Metropoolregio Amsterdam. Haarlem is partner in het project Amsterdam Bezoeken Holland Zien. Er is actief gewerkt aan het aantrekken van nieuwe hotels (ook in samenwerking met de regionale hotelloods) en aanvragen voor nieuwe hotelkamers zijn gefaciliteerd door de gemeente, met mogelijke hotelontwikkeling in de te verkopen Egelantier als aansprekend voorbeeld. Wat hebben we niet gedaan? De volledige marktruimte voor nieuwe hotelkamers (een groei naar 1.200 kamers in 2020 is voorzien) is nog niet (door de markt) gerealiseerd.	
c. Stimuleren van watertoerisme en realiseren voorzieningen langs het water	
Wat hebben we gedaan? De gemeente heeft het watertoerisme gestimuleerd door de realisering van voorzieningen langs het water, zoals bij de Jopenkerk in de binnenstad. Het streven blijft bij grote werken in de stad recreatieve voorzieningen direct mee te nemen.	

Een gevarieerder aanbod van cultuur in Haarlem

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? Haarlem heeft een gevarieerd basisaanbod van kunst, cultuur en cultuureducatie, met podia, musea, kunstorganisaties, een bibliotheek en erfgoed. Diverse grote organisaties, maar ook veel kleinere initiatieven (professioneel en amateur) en festivals houden dit cultuuraanbod in stand, met een hoge waardering van de Haarlemmers: een 8.	
---	---

Effectindicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
Oordeel Haarlemmers over cultureel aanbod in Haarlem (rapportcijfer)	7,4 (2007)	7,1 (2010) 7,6 (2011) 7,5 (2012) 7,6 (2013) 7,3 (2014) 8,0 (2015)	7,5	8	Omnibus-onderzoek

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Behouden basisinfrastructuur door het subsidiëren van culturele (basis) instellingen	
Wat hebben we gedaan? De culturele basisinfrastructuur van Haarlem is gelijk gebleven en de instellingen ontvangen gemeentelijke subsidie, waarbij meerjarenafspraken zijn overeengekomen voor de periode 2017-2020. Museum Haarlem heeft in 2016 voor de laatste keer een overbruggingssubsidie van de gemeente ontvangen van € 40.000. De meeste huurders van cultureel centrum De Egelantier (gesloten per 1 juli 2016) hebben nieuwe huisvesting gevonden, veelal op de locatie Klein Heiligland 84. Op het Slachthuisterrein is een tijdelijk oefenruimtecomplex gerealiseerd, waarin Patronaat en Hart (Popschool) samenwerken. De voorbereiding van de vestiging van een definitief Popcentrum Haarlem in het voormalige slachthuis is geïntensiveerd.	
b. Subsidiëren culturele projecten	
Wat hebben we gedaan? In de drie tranches van het Cultuurstimuleringsfonds (CSF) zijn in 2016 in totaal 94 projectvoorstellen ingediend waarvan 55 projecten zijn ondersteund (zowel professioneel als amateur). In Schalkwijk zijn in samenwerking met organisaties, wijkraad en ambassadeurs diverse culturele projecten gerealiseerd, onder andere voor de talentontwikkeling van jongeren. Vanuit kunst in de openbare ruimte zijn meerdere projecten ondersteund, zoals de tentoonstelling over stadsiconen (het Drostemannetje!) bij het ABC architectuurcentrum, het plaatsen van nieuwe beelden en het restaureren van bestaande kunstwerken.	

Prestatie-indicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
b. Aantal toekenningen CSF	47 (2006)	95 (2010) 96 (2011) 81 (2012) 47 (2013) 66 (2014) 69 (2015)	80	55	Gemeentelijke registratie

(bedragen x € 1.000)

42 Economie, toerisme en cultuur	Lasten	Baten
Primaire begroting 2016	26.217	-432
Bijgestelde begroting 2016	27.554	-585
<i>Mutaties tijdens het begrotingsjaar</i>		1.337 -153
Jaarrekening 2016	26.825	-628
<i>Afwijking jaarrekening t.o.v. bijgestelde begroting</i>		-730 -44
Resultaat t.o.v. primaire begroting		607 -197

Strategisch inzetten grondexploitaties

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? Waar nodig hebben grondexploitaties ontwikkelingen mogelijk gemaakt. Door middel van grondexploitaties worden kosten en (grond)opbrengsten in een gebied met elkaar verrekend om gewenste ontwikkelingen te faciliteren en te financieren.	
--	---

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Faciliteren ontwikkelingen door middel van grondexploitaties	
Wat hebben we gedaan? De lopende grondexploitaties faciliteren de ontwikkelprojecten in de stad. In Haarlem Oost zijn dat de ontwikkeling van bedrijventerrein in de Waarderpolder en de woningbouwprojecten Scheepmakerskwartier, DSK en de ontwikkeling van het Slachthuisterrein. In Schalkwijk betreft dat de ontwikkeling van Schalkstad, Europawijk-zuid, de Entree, de Aziëweg en Meerwijk-Centrum en in Noord de woningbouwprojecten Ripperda en het Deliterrein. Vanuit de grondexploitaties is bouwgrond geleverd ten behoeve van de woningbouwprojecten, waarop in de meeste projecten de bouw in 2016 is gestart. In de Waarderpolder Noordkop en Oudeweg hebben verkopen plaatsgevonden van kavels die worden ontwikkeld tot bedrijfslocaties. Binnen de lopende grondexploitatieprojecten zijn diverse activiteiten geweest: het verkopen van gronden, het sluiten van intentie- en koopovereenkomsten en het opstellen en vaststellen van bestemmingsplannen. Een meer gedetailleerd overzicht van de activiteiten in grondexploitaties in 2016 is opgenomen in paragraaf 3.7 Grondbeleid.	

(bedragen x € 1.000)

43 Grondexploitaties	Lasten	Baten
Primaire begroting 2016	18.414	-17.203
Bijgestelde begroting 2016	6.895	-7.796
<i>Mutaties tijdens het begrotingsjaar</i>	<i>-11.519</i>	<i>9.406</i>
Jaarrekening 2016	5.805	-7.385
<i>Afwijking jaarrekening t.o.v. bijgestelde begroting</i>	<i>-1.090</i>	<i>411</i>
Resultaat t.o.v. primaire begroting	-12.609	9.817

Financiën per programma

(bedragen x € 1.000)

Bel. veld	Programma Duurz. Stedelijke Vernieuwing	Rekening 2015	Primaire begroting 2016	Begroting na wijz. 2016	Rekening 2016
	Lasten (exclusief mutaties reserves)				
41	Duurzame sted. ontwikkeling	7.184	6.339	8.800	8.174
42	Economie, toerisme en cultuur	27.664	26.217	27.554	26.825
43	Grondexploitatie	8.122	18.414	6.895	5.805
	Totaal lasten	42.970	50.970	43.249	40.804
	Baten (exclusief mutaties reserves)				
41	Duurzame sted. ontwikkeling	1.226	177	147	651
42	Economie, toerisme en cultuur	697	432	585	628
43	Grondexploitatie	8.797	17.203	7.796	7.385
	Totaal baten	10.721	17.811	8.528	8.664
	Totaal saldo excl. mutaties reserves	32.249	33.159	34.721	32.140
	Toevoegingen aan reserves	3.278	1.000	3.740	4.608
	Onttrekkingen aan reserves	2.472	234	2.892	2.619
	Totaal saldo incl. mutaties reserves	33.054	33.925	35.570	34.128

Voor een uitgebreide financiële analyse per beleidsveld wordt verwezen naar de bijlagen op de website.

Verbonden partijen

Inleiding

De gemeente Haarlem heeft niet alleen maar verbonden partners maar verstrekt ook subsidies aan instellingen. Hieronder vindt u een overzicht indien het bij dit programma van toepassing is.

Verbonden partijen Duurz. Stedelijke Vernieuwing

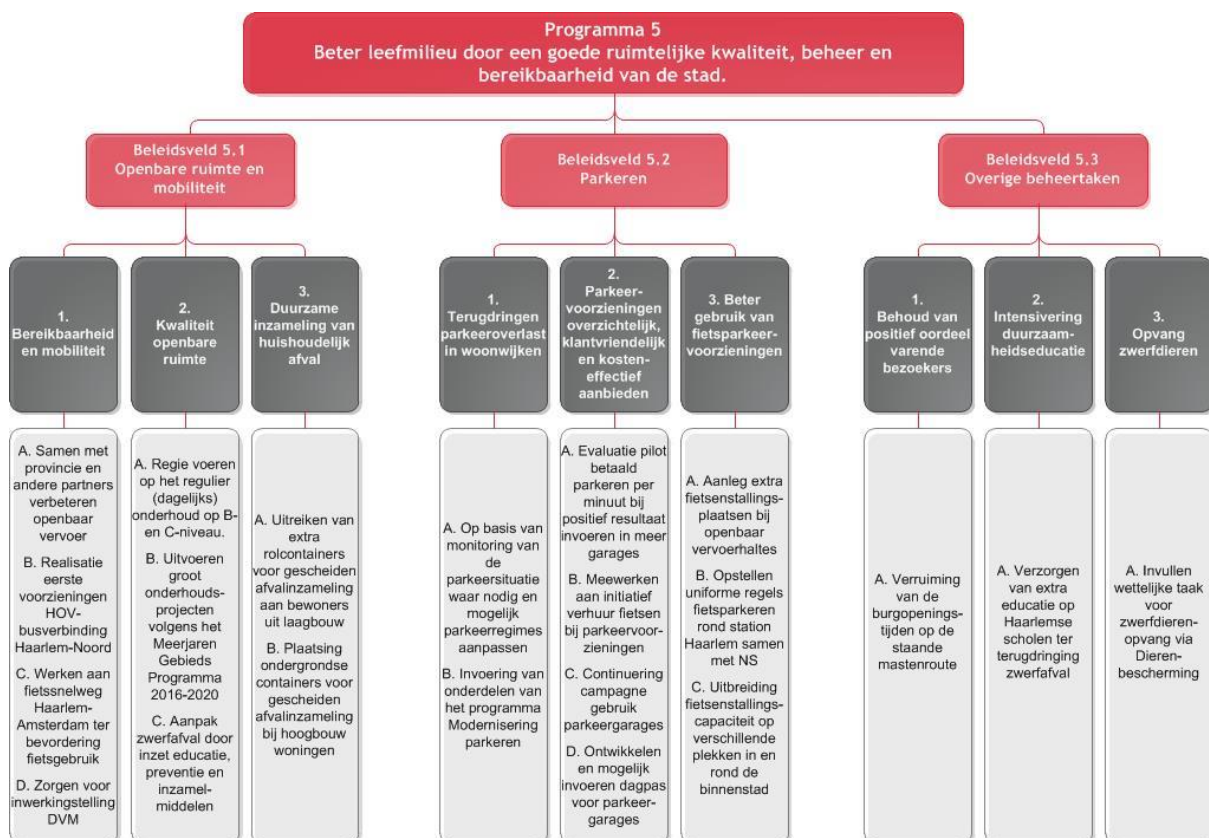
(bedragen x € 1.000)			
Verbonden partij	Openbaar belang	Gemeentelijke bijdrage	Risico (NARIS)
Recreatieschap Spaarnwoude.	Het besturen en beheren van het recreatiegebied Spaarnwoude.	339	19,42
Gemeenschappelijke regeling Noord-Hollands Archief. 1)	Historisch informatiecentrum voor Haarlem en de regio. Deze organisatie bewaart, bewerkt, restaureert, acquireert en inspecteert archieven en maakt ze digitaal toegankelijk.	1.868	19,88
Stichting Parkmanagement Waarderpolder.	Herstructurering van de Waarderpolder van ouderwets industrieterrein naar een modern geoutilleerd bedrijventerrein waar het prettig werken en ondernemen is.	25	nvt
SDH Schalkstad Beheer BV.	Herontwikkeling stadsdeelcentrum Schalkwijk. Naar verwachting zullen in 2015 de eerste stappen gezet worden in de herontwikkeling en de realisatie van nieuwe parkeergelegenheid.		nvt
Projectmaatschappij Schalkstad.	Herontwikkelen Stadsdeelcentrum Schalkwijk.		nvt

Gesubsidieerde instellingen Duurz. Stedelijke Vernieuwing

(bedragen x € 1.000)			
Gesubsidieerde instelling	Openbaar belang	Gemeentelijke bijdrage	Risico (NARIS)
Hart.	Kennis bijeen brengen en overdragen op het gebied van kunst-, cultuur- en erfgoededucatie en mensen en initiatieven samenbrengen.	4.255	28,26
Bibliotheek Zuid-Kennemerland.	Bibliotheekvoorziening, bereiken van groepen burgers met een informatieachterstand, ontmoetingsplaats voor stedelijke en regionale initiatieven en activiteiten, dienstverlening aan scholen, bedrijven en de overheid (zogenaamde Leasebibliotheek).	4.255	23,73
Haarlem marketing.	Bevorderen van toerisme, recreatie en vrijetijdsbesteding.	567	21,03
Frans Hals Museum De Hallen.	Kunstmuseum met een breed opgezette collectie. Moderne en hedendaagse kunst worden in wisselende tentoonstellingen gepresenteerd in De Hallen.	3.037	21,85
Patronaat.	Verzorgen van optredens in het poppodium.	1.605	24,56
Stadsschouwburg en Philharmonie.	Verzorgen van culturele programma's in de concertzalen en schouwburg.	5.698	23,29
Toneelschuur.	Verzorgen van theater en filmvoorstellingen.	2.081	22,66

Programma 5 Beheer en onderhoud

Commissie	Beheer
(Coördinerende) Portefeuilles	Beheer en onderhoud openbare ruimte
Afdeling(en)	Gebiedsontwikkeling en -beheer en Stadszaken

Realisatie programmadoelstelling (missie)

Het doel van dit programma is een beter leefmilieu in de stad te bewerkstelligen, door een goede ruimtelijke kwaliteit, beheer en bereikbaarheid van de stad. Haarlem wil de huidige en toekomstige generaties een hoge kwaliteit van leven en werken bieden. Dit kan in een stad met ruimtelijke kwaliteit; een afgewogen verdeling van groen, water, bebouwing en infrastructuur.

Beleidsvelden

Beleidsveld 5.1 Openbare ruimte en mobiliteit

Bereikbaarheid en mobiliteit

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt?

De kwaliteit en mogelijkheden van het openbaar vervoer zijn verbeterd met de nachttreinverbinding met Amsterdam CS in de weekenden en betere voorzieningen ten behoeve van het hoogwaardig openbaar vervoer. Het oordeel van de Haarlemmers over de bereikbaarheid is licht gestegen.

Met het verbeteren van de kwaliteit van het fietsnetwerk en de verkeersveiligheid is het gebruik van de fiets in Haarlem verder gestimuleerd. In 2016 was er onder meer de realisatie van een fietsstraat op Land in Zicht en de aanleg van fietsstroken in het noordelijk deel van de P.C. Boutenstraat en langs de Bernadottelaan.

De herinrichting van het Kennemerplein is afgerond met geasfalteerde fietspaden. De verkeersveiligheid van de dijk in Spaarndam is verbeterd. De fietspaden langs de Amerikaweg zijn vanaf nu in twee richtingen toegankelijk. De aanleg van fietspaden Friese Varkensmarkt-Hooimarkt is gestart.

Wat hebben we niet bereikt?

Besluitvorming over de fietsvoorzieningen op de Jan Gijzenkade, de Velsersstraat en Eksterlaan hebben meer tijd gevraagd. De maatregelen die in 2016 zijn uitgevoerd hebben het oordeel van de Haarlemmers over de fietsvoorzieningen nog niet op het streefniveau van 6,5 gebracht.

Effectindicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
Tevredenheid klanten over openbaar vervoer in de regio Haarlem-IJmond	7,4 (2009)	7,7 (2010) 7,5 (2011) 7,6 (2012) 7,6 (2013) 7,7 (2014) 7,7 (2015)	7,8	7,7	OV-klantenbarometer
Oordeel Haarlemmers over de bereikbaarheid van de stad	6,5 (2007)	6,6 (2010) 6,6 (2011) 7,0 (2012) 7,0 (2013) 7,3 (2014) 7,2 (2015)	7,0	7,4	Omnibusonderzoek

Oordeel Haarlemmers over het totaal van het voorzieningsniveau voor fietsers (rapportcijfer)	6,2 (2009)	6,2 (2010) 6,3 (2011) 6,4 (2012) 6,5 (2013) 6,5 (2014) 6,2 (2015)	6,5	6,3	Omnibusonderzoek
--	------------	--	-----	-----	------------------

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Samen met provincie en andere partners verbeteren openbaar vervoer Wat hebben we gedaan? Met ingang van 17 december 2016 rijdt in de weekeinden een nachttrein tussen Haarlem en Amsterdam CS. De provincie heeft meegefinancierd in de opwaardering van een aantal R-nethaltes. De verkeersregelingen op de Schipholweg zijn aangepast om (de doorstroming van) het openbaar vervoer door meer prioriteit te geven. De R-nethaltes aan de Schipholweg en Europaweg zijn verbeterd door extra capaciteit aan fietsenstallingen te realiseren. Deze zijn hoogwaardig en overdekt, conform de R-netformule. Bushalte Blauwe Brug aan de Zuiderhoutlaan is verbeterd. Hier zijn meer wachtruimtevoorzieningen en een busstrook gerealiseerd. Op de drukke R-netlijnen zijn de frequenties door Connexxion iets verhoogd. De Bernadottelaan en P.C. Boutenstraat zijn heringericht met meer ruimte voor openbaar vervoer en fiets	
b. Start realisatie aanpassingen HOV-busverbinding Haarlem-Noord Wat hebben we gedaan? In 2016 is het voorlopig ontwerp (VO) vastgesteld en vrijgegeven voor inspraak. Daarnaast wordt er intensief overlegd met de provincie over de wijze waarop de gemeente en de provincie de maatregelen gaan uitvoeren. Wat hebben we niet gedaan? Doordat de uitwerking van de inspraakreacties langer in beslag neemt, is het definitief ontwerp (DO) nog niet vastgesteld. De gesprekken met de provincie zijn nog niet afgerond. De realisatie is nog niet gestart.	
c. Werken aan fietssnelweg Haarlem-Amsterdam ter bevordering fietsgebruik Wat hebben we gedaan? Het VO voor de Amsterdamsevaart is vastgesteld. Hierin zijn de aanpassingen voor de fietssnelweg opgenomen, in de vorm van een verbeterde	

oversteekplaats over de Prins Bernhardlaan, meer wachtruimte voor fietsers bij de verkeerlichten richting de Oostersingelgracht en het asfalteren van het fietspad langs de Gedempte Herensingel. Wat hebben we niet gedaan? De voorbereiding van de fietssnelweg ten oosten van de Prins Bernhardlaan, de Diakenhuisweg, is doorgeschoven naar 2017.	
d. Zorgen voor inwerkingstelling van DVM Wat hebben we gedaan? De Haarlemse verkeerslichten zijn aangesloten op de provinciale regelcentrale en worden van daaruit aangestuurd. De route over de Bolwerken wordt continu geoptimaliseerd op basis van gemeten verkeersgegevens.	

Kwaliteit openbare ruimte

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? De openbare ruimte is onderhouden op het afgesproken kwaliteitsniveau. Het beschikbare budget voor groot- en vervangingsonderhoud is ingezet om diverse delen van de stad te voorzien van een nieuwe riolering, wegdek, bomen, speelplekken, etc. Het door de raad beschikbaar gestelde 'werk-met-werk'-budget maakte het mogelijk dat de openbare ruimte niet alleen technisch is vervangen, maar ook ruimtelijk functioneel zo is ingericht dat ze weer voldoet aan de behoefte van de gebruikers van onze stad. Wat hebben we niet bereikt? Hoewel de openbare ruimte op het afgesproken kwaliteitsniveau wordt onderhouden en de inspanning op groot onderhoud in 2016 groter was dan in voorgaande jaren, blijkt uit de effectindicator dat het percentage Haarlemmers dat tevreden is over het onderhoud opnieuw is gedaald. Dit lijkt het gevolg van het verlaagde kwaliteitsniveau.	
---	---

Effectindicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
Percentage Haarlemmers dat (zeer) tevreden is over het onderhoud van de openbare ruimte in hun wijk	46% (2010)	47% (2011) 50% (2012) 48% (2013) 46% (2014) 44% (2015)	49%	42%	Omnibusonderzoek

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Regie voeren op het regulier (dagelijks) onderhoud op B- en C-niveau <b style="color: red;">Wat hebben we gedaan? Het dagelijks onderhoud is conform contracten en afspraken op B- en C-niveau uitgevoerd.	
b. Uitvoeren groot onderhoudsprojecten volgens het Meerjaren Gebieds Programma 2016-2020 <b style="color: red;">Wat hebben we gedaan? Het Meerjaren Gebieds Programma is uitgevoerd. Er is meer geld dan was begroot besteed aan groot onderhoudsprojecten. Tijdens het jaar is gebleken dat een aantal projecten in tijd verschoven, waarbij zowel sprake is van projecten die vertraagden als van projecten die eerder dan gepland zijn uitgevoerd. De vervroegd uitgevoerde projecten zijn de Oranjekade, Spaarnhovenstraat en Lange Veerstraat / Kleine Houtstraat. <b style="color: red;">Wat hebben we niet gedaan? Bij een aantal projecten is de uitvoering uitgesteld naar 2017, bijvoorbeeld om te wachten op toekenning van een aangevraagde subsidie (Velsersstraat), omdat vanwege de uitvoering van de Buitenrustbruggen het verkeer op een andere weg nog niet kan worden gehinderd (Amsterdamse Vaart), omdat de scope van het project is uitgebreid (Dreef) of omdat de voorbereiding meer tijd heeft gekost (Kinderhuisvest).	
c. Aanpak zwerfafval door inzet educatie, preventie en inzamelmiddelen <b style="color: red;">Wat hebben we gedaan? Door middel van speciale gastlessen is op meerdere scholen in Haarlem educatie gegeven over zwerfafval. De zogeheten 'Hackathon' op het Nova College stond in 2016 in het teken van het zoeken naar manieren om slimme technologie in te zetten om zwerfafval op te ruimen of te voorkomen. Met het project 'TroepTrimmen' is in een wijkgerichte aanpak gewerkt aan het actief betrekken van bewoners bij het verwijderen van zwerfafval. Door het aanschaffen en plaatsen van zogenaamde Big Belly's (duurzame afvalbakken met volmeting) in het winkelgebied van het centrum en op het winkelgebied Marsmanplein wordt zwerfafval overlast beter teruggedrongen. Er is extra inzet gepleegd op de verwijdering van kauwgom van de verharding op de Gedempte Oude Gracht en in meerdere winkelstraten in het centrum.	

Wat hebben we niet gedaan?

Elk jaar ontvangt de gemeente Haarlem vanuit het Afvalfonds € 1,19 per inwoner. Dit is voortkomend vanuit de 'Raamovereenkomst Verpakkingen 2013-2022' waaraan de gemeente Haarlem zich gecommitteerd heeft. De voor 2016 benoemde projecten zijn niet allemaal volledig in dat jaar uitgevoerd, de uitvoering van sommige projecten loopt door in 2017. Alle in 2016 niet bestede gelden worden besteed aan de aanpak van zwerfafval in 2017.

Duurzame inzameling van huishoudelijk afval

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt?

In juni 2016 is met de kadernota het Strategisch Plan Afvalscheiding (SPA) vastgesteld ([2016/148113](#)) voor de periode van 2016 tot en met 2022. Dit plan heeft het Duurzaam Afvalbeheer (DAB) project vervangen. De ontwikkelingen binnen de afvalbranche gaan zeer snel en deze worden nauwlettend gevolgd om goed te kunnen anticiperen op de ontwikkelingen. Het SPA biedt hier ook ruimte voor.

Het SPA bevat de uitgangspunten voor het Haarlemse grondstoffenbeleid, namelijk om te komen tot 68% afvalscheiding en 130 kilogram restafval per inwoner per jaar. De ambitie binnen het SPA is groter dan het DAB. Volgens het SPA is voor 2016 het te behalen scheidingspercentage 37%. Uit de registratie blijkt dat dit percentage in 2016 is bereikt.

Wat hebben we niet bereikt?

De streefwaarde van 45% afvalscheiding in de begroting is geformuleerd in 2015, gebaseerd op het plan Duurzaam Afvalbeheer (DAB). In 2016 is besloten om DAB stop te zetten. Daarvoor in de plaats is het Strategisch Plan Afval (SPA) gekomen, waarin de doelstellingen zijn bijgesteld.

Effectindicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
Percentage huishoudelijk afval dat gescheiden wordt ingezameld	28% (2007)	28% (2010) 23% (2011) 29% (2012) 34% (2013) 29% (2014) 37% (2015)	45%	37%	Gemeentelijke registratie

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Uitreiken van extra rolcontainers voor gescheiden afvalinzameling aan bewoners uit laagbouw	
Wat hebben we gedaan? Er zijn circa 3.000 duocontainers uitgereikt (medio 2015). In 2016 zijn circa 2.800 extra gft-containers bij resterende geschikte laagbouwlocaties uitgereikt. Wat hebben we niet gedaan? Het DAB project is vervangen door het SPA. Hierdoor zijn de maatregelen zoals opgenomen in het DAB voor een deel komen te vervallen.	
b. Plaatsing ondergrondse containers voor gescheiden afvalinzameling bij hoogbouw woningen	
Wat hebben we niet gedaan? In het kader van DAB zou in 2016 gestart worden met de plaatsing van 84 extra ondergrondse containers (totaal voor de periode 2016-2018) bij hoogbouw woningen. Vanuit het SPA wordt (na 2016) op een andere wijze gescheiden afval ingezameld. Daarom is niet gestart met de plaatsing van extra ondergrondse containers bij hoogbouw. Binnen het SPA wordt een locatieplan ontwikkeld. Het exacte aantal ondergrondse containers is nu nog niet bekend.	

Prestatie-indicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
b. Totaal aantal ondergrondse containers voor papier, glas en kunststof (cumulatief)	40 (2007)	299 (2010) 304 (2011) 300 (2012) 326 (2013) 338 (2014) 349 (2015)	377	349	Gemeentelijke registratie

(bedragen x € 1.000)

51 Openbare ruimte en mobiliteit	Lasten	Baten
Primaire begroting 2016	73.476	-36.874
Bijgestelde begroting 2016	78.021	-38.072
<i>Mutaties tijdens het begrotingsjaar</i>		4.545 -1.198
Jaarrekening 2016	77.916	-38.402
<i>Afwijking jaarrekening t.o.v. bijgestelde begroting</i>		-105 -330
Resultaat t.o.v. primaire begroting		4.440 -1.528

Beleidsveld 5.2 Parkeren

Terugdringen parkeeroverlast in woonwijken

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? Op basis van de resultaten van de stadsgesprekken die de gemeente heeft gevoerd over parkeren, is het programma Modernisering parkeren uitgewerkt en in december 2016 door de raad vastgesteld. Eerder geplande maatregelen op het gebied van parkeren zijn opgenomen in dit programma en worden ingevoerd in 2017. Het percentage Haarlemmers dat aangeeft veel of zeer veel last te ondervinden van parkeren in de eigen woonbuurt is nog niet gedaald tot de streefwaarde, wat de noodzaak tot de invoering van maatregelen uit het programma Modernisering Parkeren onderstreept.	
--	---

Effectindicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
Percentage Haarlemmers dat (zeer) veel last ondervindt van parkeren in de eigen woonbuurt	29% (2010)	27% (2011) 28% (2012) 31% (2013) 29% (2014) 32% (2015)	27%	31%	Omnibusonderzoek

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Op basis van monitoring van de parkeersituatie waar nodig en mogelijk parkeerregimes aanpassen	
Wat hebben we gedaan? Vanuit het programma Moderniseren parkeren is de parkeerdruk op straat in 2016 gemeten. Wat hebben we niet gedaan? De besluitvorming over het programma Moderniseren parkeren heeft plaatsgevonden eind 2016. Het referendum dat naar verwachting in 2017 wordt gehouden zorgt voor vertraging in de uitvoering van de maatregelen.	
b. Invoering van onderdelen van het programma modernisering parkeren	
Wat hebben we niet gedaan? De besluitvorming over het programma Moderniseren parkeren heeft plaatsgevonden eind 2016. Het referendum dat naar verwachting in 2017 wordt gehouden zorgt voor vertraging in de uitvoering van de maatregelen.	

Parkeervoorzieningen overzichtelijk, klantvriendelijk en kosteneffectief aanbieden

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? De waardering voor de parkeergelegenheid in de binnenstad is al enige jaren stabiel rond een zes. Uit de parkeerbaten blijkt dat in 2016 meer en/of langer werd geparkeerd dan het jaar daarvoor. Met het ontwikkelen en aanbieden van een betalingsapplicatie, waarmee ondernemers parkeerproducten kunnen afnemen voor hun klanten, is de klantvriendelijkheid van de parkeergarages vergroot.	
--	---

Effectindicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
Oordeel Haarlemmers over de parkeergelegenheid in de binnenstad (rapportcijfer)	5,1 (2007)	5,4 (2010) 5,7 (2011) 5,8 (2012) 5,9 (2013) 6,0 (2014) 6,0 (2015)	6,0	5,9	Omnibusonderzoek

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Evaluatie pilot betaald parkeren per minuut, bij positief resultaat invoeren in meer garages	
Wat hebben we gedaan? De pilot betaald parkeren per minuut is succesvol gebleken en heeft geleid tot het in alle garages invoeren van dit betaalprincipe (2016/329024).	
b. Meewerken aan initiatief verhuur fietsen bij parkeervoorzieningen	
Wat hebben we gedaan? In 2016 is 'Uwdeelfiets' gestart met het exploiteren van deelfietsen op twee locaties in Haarlem. De gemeente en de betreffende ondernemer hebben de voorwaarden besproken waaronder een uitbreiding bij parkeergarages kan plaatsvinden. Op basis hiervan wordt de haalbaarheid van een tiental locaties onderzocht. De gemeente heeft ondersteuningsbijdrage van € 10.000 toegezegd. Wat hebben we niet gedaan? Het overleg en de ondersteuningsbijdrage hebben nog niet geleid tot de verhuur van fietsen bij parkeervoorzieningen in 2016.	

c. Continuering campagne gebruik parkeergarages	
Wat hebben we gedaan? Het stimuleren van parkeergarages is onderdeel van voltooide besluitvorming over het programma Moderniseren parkeren.	
d. Ontwikkelen en mogelijk invoeren dagpas voor parkeergarages	
Wat hebben we gedaan? Het besluit voor de dagpas is genomen en dit parkeerproduct is ingevoerd.	

Beter gebruik van fietsparkeervoorzieningen

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? Het aantal plekken is vergroot. Er is beleid ontwikkeld over het tegengaan van onnodig langdurig stallen in de stationsomgeving zodat meer fietsparkeerplaatsen beschikbaar zijn voor mensen die hun fiets kort stallen. Er wordt systematischer gehandhaafd op overlast van verkeerd geparkeerde fietsen rond het station. In de fietskelder is gestart met de installatie van een plaatsdetectiesysteem. Met dit sturingsmiddel kan de bezetting worden gemonitord en kan gehandhaafd worden op stallingsduur. Er is een besluit genomen over het maximaliseren van de stallingsduur rond het station. Er is campagne gevoerd voor het gebruik van gebouwde fietsvoorzieningen (Veilig en droog) en stallingsgedrag (Zet je fiets in het rek). Wat hebben we niet bereikt? Het bijplaatsen van voorzieningen betekent niet per definitie dat de parkeerdruk en daarmee de overlast afneemt. In 2017 wordt een monitoringsinstrument ontwikkeld om de parkeerdruk te meten.	
---	--

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Aanleg extra fietsenstallingsplaatsen bij openbaar vervoerhaltes <b style="color: red;">Wat hebben we gedaan? Er is een ruimte gemaakt achter de fietsgevel speciaal bedoeld voor bakfietsen en brommers. Het fietsvak in compartiment B (begane grond) is vervangen door een fietsstapelrek (102 extra plekken). De stallingscapaciteit bij de Schiphol- en Europaweg is uitgebreid. <b style="color: red;">Wat hebben we niet gedaan? Er is nog geen vastomlijnd toekomstbeeld gevormd over hoe de groei aan de verwachte behoefte aan fietsstallingscapaciteit bij het station (circa 7.000 extra plekken tot 2025) te kunnen faciliteren.	
b. Opstellen uniforme regels fietsparkeren rond station Haarlem samen met NS <b style="color: red;">Wat hebben we gedaan? Er is een tussenoplossing bereikt, waarbij de gemeente de stallingsduur beperkt tot maximaal tien dagen. Ter ondersteuning hiervan wordt er in de fietskelder en de fietsgevel een plaatsdetectiesysteem geïnstalleerd, waarmee de bezetting actueel gemonitord kan worden. <b style="color: red;">Wat hebben we niet gedaan? Er is nog geen overeenstemming over een uniforme beperking van de stallingsduur bereikt. Dit hangt samen met de bouwkundige beperking van de fietsgevel en fietskelder.	
c. Uitbreiding fietsenstallingscapaciteit op verschillende plekken in en rond de binnenstad <b style="color: red;">Wat hebben we gedaan? In overleg met de werkgroep fietsparkeren binnenstad is de eerste tranche met uitbreidingsmogelijkheden gerealiseerd. Er is overlegd met de werkgroep over een tweede tranche met uitbreidingsmogelijkheden, deze worden in de loop van 2017 geplaatst. <b style="color: red;">Wat hebben we niet gedaan? Er is nog geen grootschalige stalling in de binnenstad gerealiseerd, een studie naar een fietsenstalling onder of in de omgeving van de Botermarkt is in 2016 gestart.	

(bedragen x € 1.000)

52 Parkeren	Lasten	Baten
Primaire begroting 2016	17.489	-24.883
Bijgestelde begroting 2016	12.266	-19.758
<i>Mutaties tijdens het begrotingsjaar</i>	-5.223	5.125
Jaarrekening 2016	12.340	-20.256
<i>Afwijking jaarrekening t.o.v. bijgestelde begroting</i>	74	-498
Resultaat t.o.v. primaire begroting	-5.149	4.627

Beleidsveld 5.3 Overige beheertaken

Behoud van positief oordeel varende bezoekers

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt?

Varende bezoekers waarderen Haarlem als verblijfplaats. Dit blijkt uit onderzoek onder deze doelgroep, waarbij Haarlem als verblijfplaats met een 7,5 een ruime voldoende scoort. Om dit positieve oordeel te behouden zijn onder andere de openingstijden van de bruggen verruimd en voorzieningen op peil gehouden of uitgebreid (bijvoorbeeld de Kelderwindkade).

Wat hebben we niet bereikt?

De algehele waardering voor de voorzieningen op en aan de wateren van Haarlem worden gewaardeerd met rapportcijfer 6,9. Hoewel nog altijd een ruime voldoende, komt dit rapportcijfer lager uit dan voorgaande jaren en lager dan de streefwaarde.

Effectindicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
Oordeel varende bezoekers Haarlem over de voorzieningen op en aan de wateren rondom Haarlem (rapportcijfer)	7,0 (2010)	7,4 (2013)	7,4	6,9	Onderzoek 'Pleziervaart op het Spaarne' (drie-jaarlijkse meting)

Wat hebben we daarvoor gedaan?

a. Verruiming van de brugopeningstijden op de staande mastenroute

Wat hebben we gedaan?

In het zomerseizoen (1 april tot 1 november) zijn de brugopeningstijden aangepast: Zaterdag van 09.00-18.00 uur naar 08.00-21.00 uur. Zondag en feestdagen van 09.00-21.00 uur naar 08.00-21.00 uur. De bedieningstijden in het laatste openingsuur zijn voor de klant verbeterd. Tot 2016 was het laatste

uur enkel berekend op een gehele doorvaart en vanaf 2016 kunnen schepen tot sluitingstijd de stad in.	
---	--

Intensivering duurzaamheidseducatie

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt?

95% van de Haarlemse basisscholen maakt gebruik van het aanbod van Natuur- en Milieueducatie, waardoor vrijwel alle basisschoolleerlingen op de één of andere manier kennis hebben kunnen nemen van de onderwerpen natuur, milieu en duurzaamheid.

Ruim 1.000 leerlingen van 11 scholen én enkele centra voor naschoolse opvang hebben zwerfafvallessen gevolgd, waardoor kinderen kennis hebben kunnen nemen van de zwerfafvalproblematiek en een handelingsperspectief aangereikt hebben gekregen.

Wat hebben we niet bereikt?

Duurzaamheidsonderwerpen zijn nog geen structureel onderdeel van het lesprogramma voor elke groep van het basisonderwijs. Leerlingen krijgen dus niet in elk schooljaar duurzaamheidseducatie. Het Voortgezet Onderwijs wordt incidenteel en projectmatig bereikt, de huidige capaciteit biedt geen ruimte om daar meer structurele resultaten te bereiken.

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Verzorgen van extra educatie op Haarlemse scholen ter terugdringing zwerfafval	
Wat hebben we gedaan? Er zijn lesmaterialen aangeboden (gebruikt door circa 2.600 leerlingen), lesaanbod verzorgd (gevolgd door circa 5.500 leerlingen), schooltuinlessen gefaciliteerd (gevolgd door circa 1.500 leerlingen) en locaties beschikbaar gesteld (zoals kinderboerderijen, bezoekersaantallen circa 108.000). Met gelden, beschikbaar gesteld door de Stichting Afvalfonds Verpakkingen, zijn zwerfafvallessen verzorgd.	

Wat hebben we gedaan?

Er zijn lesmaterialen aangeboden (gebruikt door circa 2.600 leerlingen), lesaanbod verzorgd (gevolgd door circa 5.500 leerlingen), schooltuinlessen gefaciliteerd (gevolgd door circa 1.500 leerlingen) en locaties beschikbaar gesteld (zoals kinderboerderijen, bezoekersaantallen circa 108.000). Met gelden, beschikbaar gesteld door de Stichting Afvalfonds Verpakkingen, zijn zwerfafvallessen verzorgd.

Opvang zwerfdieren

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? Zwerfdieren zijn opgevangen volgens het door de landelijke dierenbescherming vastgestelde 'Basisarrangement dieren noodhulp'.	
---	---

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Invullen wettelijke taak voor zwerfdierenopvang via Dierenbescherming Wat hebben we gedaan? De gemeente voert haar wettelijke taak in het opvangen en verzorgen van zwerfdieren uit via een subsidiebijdrage aan de Dierenbescherming afdeling Noord-Holland Zuid.	
--	---

(bedragen x € 1.000)

53 Overige beheertaken	Lasten	Baten
Primaire begroting 2016	29.300	-21.518
Bijgestelde begroting 2016	31.123	-24.264
<i>Mutaties tijdens het begrotingsjaar</i>	<i>1.823</i>	<i>-2.746</i>
Jaarrekening 2016	35.135	-28.500
<i>Afwijking jaarrekening t.o.v. bijgestelde begroting</i>	<i>4.012</i>	<i>-4.236</i>
Resultaat t.o.v. primaire begroting	5.835	-6.983

Financiën per programma

(bedragen x € 1.000)

Bel. veld	Programma Beheer en Onderhoud	Rekening 2015	Primaire begroting 2016	Begroting na wijz. 2016	Rekening 2016
Lasten (exclusief mutaties reserves)					
51	Openbare ruimte en mobiliteit	78.553	73.476	78.021	77.916
52	Parkeren	19.054	17.489	12.266	12.340
53	Overige beheertaken	35.455	29.300	31.123	35.135
	Totaal lasten	133.062	120.265	121.410	125.391
Baten (exclusief mutaties reserves)					
51	Openbare ruimte en mobiliteit	39.344	36.874	38.072	38.402
52	Parkeren	25.314	24.883	19.758	20.256
53	Overige beheertaken	25.213	21.518	24.264	28.500
	Totaal baten	89.871	83.275	82.094	87.159
	Totaal saldo excl. mutaties reserves	43.191	36.990	39.316	38.232
	Toevoegingen aan reserves	3.066	1.288	6.384	6.502
	Onttrekkingen aan reserves	4.733	163	6.885	6.054
	Totaal saldo incl. mutaties reserves	41.525	38.115	38.815	38.680

Voor een uitgebreide financiële analyse per beleidsveld wordt verwezen naar de bijlagen op de website.

Verbonden partijen

Inleiding

De gemeente Haarlem heeft niet alleen maar verbonden partners maar verstrekt ook subsidies aan instellingen. Hieronder vindt u een overzicht indien het bij dit programma van toepassing is.

Verbonden partijen Beheer en Onderhoud

(bedragen x € 1.000)			
Verbonden partij	Openbaar belang	Gemeentelijke bijdrage	Risico (NARIS)
Gemeenschappelijke regeling Bereikbaarheid Zuid Kennemerland.	Aanpak van regionale bereikbaarheidsknelpunten uit de Regionale Bereikbaarheidsvisie Zuid-Kennemerland, bereikbaar door samenwerking.	1.020	nvt
Spaarnelanden NV.	Afvalinzameling, beheer en onderhoud openbare ruimte.(cijfers 2015)	29.500	22.92

Inleiding en context

De gemeente wordt bestuurd door het college en de gemeenteraad. Het bestuderen van de stad moet op zo'n manier gebeuren dat de Haarlemmer vertrouwen heeft en houdt in de besluiten die worden genomen. Vertrouwen dat het bestuur, in samenwerking met andere overheden, de belangen van de Haarlemse burger, ook in de eigen wijk, goed behartigt.

De gemeente verleent direct diensten aan burgers en ondernemers in de stad, bijvoorbeeld met het vertrekken van identiteitsbewijzen of met het verlenen van een vergunning. Deze dienstverlening moet snel en efficiënt zijn en de vorm van dienstverlening moet passen bij de aanvrager. Maatwerk met persoonlijk contact waar nodig en digitaal bij standaardaanvragen.

Daarnaast heeft de gemeente een grote rol bij de zorg voor veiligheid in de stad. Het verkleinen van veiligheidsrisico's, adequaat optreden bij een crisis en handhaving van de regels dragen bij aan hoe de Haarlemmer de veiligheid ervaart en daarmee aan de leefbaarheid en het functioneren van de stad.

Dit cluster richt zich op de zorg voor een goede dienstverlening, een veilige stad en een financieel gezonde stad. Haarlemmers moeten er op kunnen vertrouwen dat deze taken goed worden uitgevoerd door de gemeente. Dit cluster gaat ook over de wijze van besturen en over de vraag hoe een balans kan worden gevonden tussen investeren in de stad, bezuinigingen en terugdringen van de schuld van de gemeente. Het bestuur streeft naar een financieel gezonde stad, voor nu en voor de toekomst.

Onderliggende programma's

Het cluster Burger en bestuur bestaat uit twee programma's:

Programma 6: Burger, bestuur en veiligheid gaat over de dienstverlening naar burgers en bedrijven, het gemeentelijk bestuur en over openbare orde en veiligheid.

Programma 7: Algemene dekkingsmiddelen en overhead gaat over de uitgangspunten die Haarlem hanteert bij het bepalen van de hoogte van lokale belastingen, heffingen en woonlasten. En over wat wordt bedoeld met Haarlem als financieel gezonde stad en hoe dat wordt gerealiseerd.

Hoofdkoers

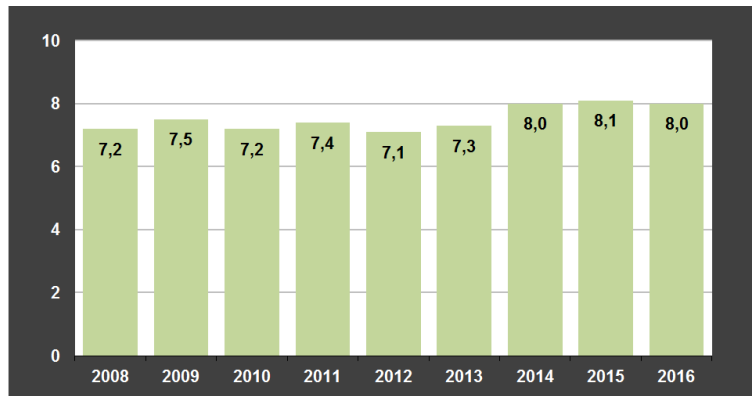
Dienstverlening

De gemeente ziet goede dienstverlening als de basis voor vertrouwen en wil als overheid transparant, toegankelijk en efficiënt zijn. De koers die is uitgezet in het coalitieprogramma 'Samen doen!' vraagt om het voortzetten van de verdere optimalisering en digitalisering van onze dienstverlening.

Om dit te kunnen realiseren wordt de dienstverlening verder gedigitaliseerd onder het motto 'Digitaal waar het kan en persoonlijk waar het hoort en op maat waar het moet'. In 2016 is ingezet op het implementeren van nieuwe digitale klantcontactkanalen zoals WhatsApp. Via de website kunnen vragen en meldingen steeds makkelijker worden doorgegeven.

Daarnaast wordt actief en pro-actief gereageerd op vragen die via de sociale media-kanalen worden gesteld. Tot slot wordt er steeds meer geïnvesteerd in het persoonlijke maatwerk op het gebied van dienstverlening, met name voor de minder digivaardige inwoners van Haarlem. De waardering van de hierboven genoemde ontwikkelingen vertaalt zich in onderstaande tabel.

Ontwikkeling tevredenheid dienstverlening in Haarlem, 2008-2016

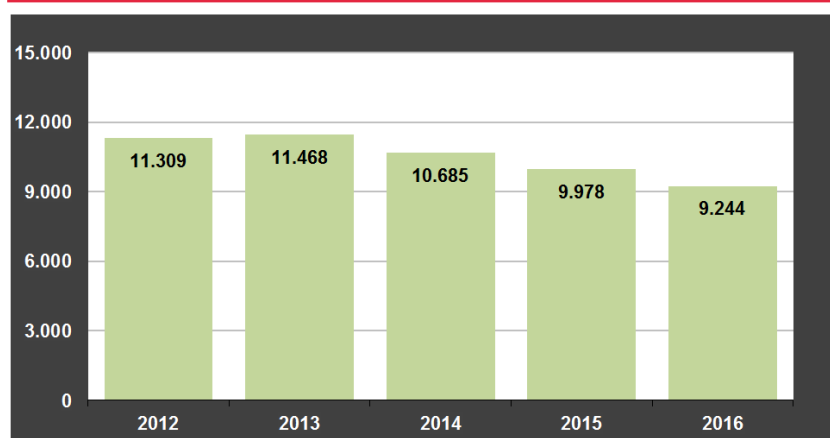
Bron: Dashboard Dienstverlening NVVB (voorheen Benchmark Publiekszaken)

Openbare orde en Veiligheid

Het integraal veiligheids- en handhavingsbeleid is een product van intensieve samenwerking en afstemming met een groot aantal veiligheidspartners. Steeds beter slaagt de gemeente erin om vanuit de gemeentelijke regierol partijen te betrekken bij het meedenken en meedoen aan het verbeteren van de veiligheid in de stad.

Uit cijfers van de politie blijkt het totaal aantal geregistreerde misdrijven in Haarlem wederom licht te zijn gedaald. Dit is voor een belangrijk deel te danken aan de verdere daling van het aantal 'high impact crimes', zoals woninginbraken. Daar tegenover staat dat het aantal geregistreerde fietsendiefstallen is gestegen.

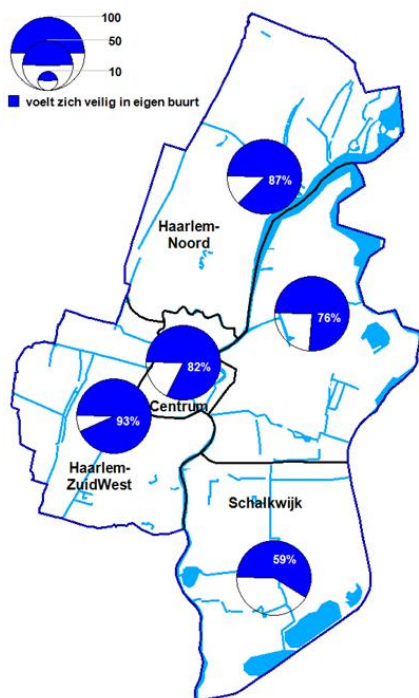
Ontwikkeling geregistreerde misdrijven in Haarlem, 2012-2016

Bron: Politieregio Noord-Holland

Het veiligheidsgevoel van de Haarlemmers is onverminderd hoog: ruim vier op de vijf Haarlemmers vindt Haarlem een (zeer) veilige stad. Hier zijn wel grote verschillen in de stadsdelen zichtbaar. Het percentage Haarlemmers dat aangeeft zich veilig te voelen in de eigen woonbuurt is in Haarlem Oost het meest is toegenomen (70% in 2015 en 76% in 2016). In Schalkwijk blijft het gevoel van veiligheid in de eigen wijk nog steeds achter in vergelijking tot de rest van Haarlem.

Percentage Haarlemmers (18 jaar en ouder) dat aangeeft zich veilig te voelen in de eigen woonbuurt naar gebied in 2016

Op de meeste veiligheids- en handhavingsthema's zijn veel acties uitgevoerd waarbij goede resultaten zijn geboekt. Zo is de aanpak van criminele en overlastgevende jeugd sterk verbeterd en geïntensiveerd. Daarnaast zijn de handhavers meer wijkgericht gaan werken, waardoor bij de aanpak van overlast beter aangesloten wordt bij de problematiek die in de wijken zelf speelt. Tenslotte is de aanpak van ondermijning sterk geïntensiveerd door de opstart van een integraal project rond de Schoterweg in Haarlem Noord met politie, openbaar ministerie en belastingdienst.

De ervaren overlast van dak- en thuislozen en verwarde personen is over heel 2016 stabiel gebleven. Het aantal geregistreerde incidenten rond deze doelgroepen is ten opzichte van 2015 toegenomen. De toegenomen overlast van dak- en thuislozen is door intensieve handhaving en nauwe samenwerking met gebiedsbeheer en met zorgpartners in de loop van 2016 beter beheersbaar geworden. De overlast van dak- en thuislozen en verwarde personen blijft echter een belangrijk punt van aandacht.

Bestuur

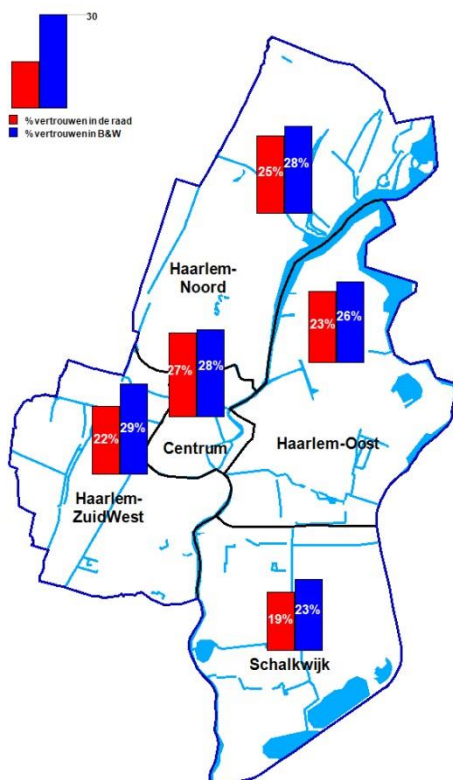
De verbondenheid met de stad, het écht samen doen, is merkbaar in de houding van het bestuur naar de stad. In 2016 werd het makkelijker om bewonersinitiatieven te realiseren.

Het mooiste voorbeeld was zomer 2016: sport, cultuur en ontmoeting op het DAK van de garage van winkelcentrum Schalkwijk. Dit initiatief krijgt een vervolg in het winkelcentrum. Daarnaast is er de buurtcamping geweest, Gather, adopteren van een rotonde door een hovenier, wintercircus Renz in het Reinaldapark en Stichting Parklab met Underground.

Voor het opstellen van een toekomstvisie voor de stad is er uitgebreid gesproken met bewoners, ondernemers, bedrijven en instellingen om tot een gedeelde visie op de stad te komen. Participatie is voor Haarlemmers nu ook digitaal georganiseerd via www.haarlem.nl/praat-en-denk-mee/. Eenvoudige participatie is de wens van veel Haarlemmers. Hier is dan ook blijvende aandacht voor, naast het gesprek met de wijkraden en de gesprekken met diverse gremia in de stad.

De manier van communicatie draagt ook bij aan het vertrouwen in het bestuur (gemeenteraad en college van burgemeester en wethouders): doet het bestuur wat zij belooft? Het Omnibusonderzoek 2016 wijst uit dat 27% van de Haarlemmers veel tot onbeperkt vertrouwen heeft in het college van burgemeester en wethouders en 23% in de gemeenteraad. Zo'n 15% heeft weinig tot geen vertrouwen in het bestuur (14,2% college van burgemeester en wethouders en 15% gemeenteraad). In Schalkwijk is het vertrouwen in het bestuur lager dan in andere gebieden.

Percentage Haarlemmers (15 jaar en ouder) dat aangeeft veel tot onbeperkt vertrouwen te hebben in het gemeentebestuur (raad en B&W) naar gebied

Bron: Omnibusonderzoek 2016

Gebiedsbegroting

In 2016 zijn de gebiedsprogramma's meer integraal geworden. In 2017 zijn de gebiedsprogramma's, die het college heeft vastgesteld bij de Programmabegroting 2017-2021, voor het eerst gepubliceerd op de website van Open Data. Daarnaast is in 2016 gestart met de voorbereiding voor een digitale applicatie welke in 2017 wordt gepubliceerd. Meer informatie over de gebiedsprogramma's en de uitvoering van het gebiedsprogramma 2016 vind u in het deel Algemeen van dit jaarverslag.

Financiën

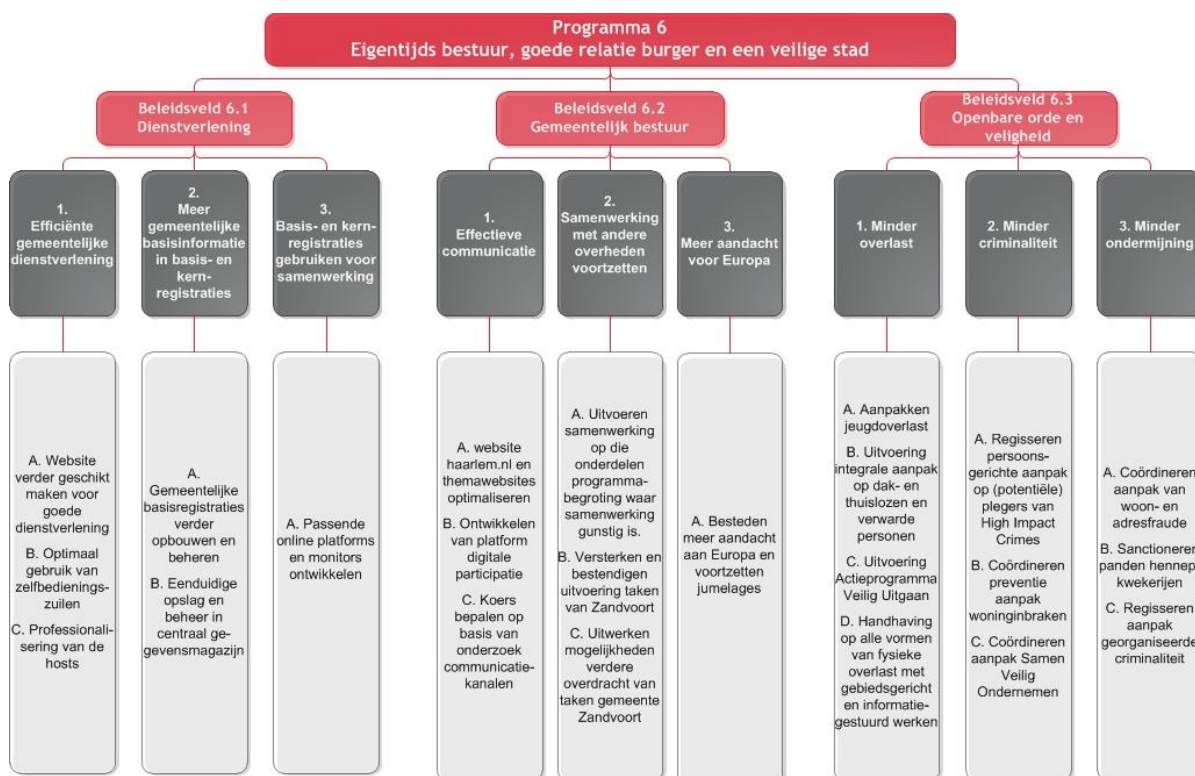
In 2016 is verder uitvoering gegeven aan het uitgangspunt van een financieel gezonde stad. Dat betekent concreet dat een financieel sluitende Programmabegroting 2016 is vastgesteld en dat de Jaarstukken 2016 met een positief saldo afgesloten wordt. Ook is de vaste schuld afgenomen ten opzichte van 2015 en is de reservepositie is verder gegroeid en ruim voldoende om risico's te kunnen opvangen. Haarlem streeft niet alleen naar een financieel gezonde stad, maar ook naar een sociale stad. Voor wat betreft financiën komt dat tot uiting doordat de belastingtarieven met niet meer dan het inflatiepercentage zijn verhoogd en de woonlasten in 2016 met 2% zijn verlaagd ten opzichte van 2015. Ook zijn de maximale normen gehanteerd voor het toekennen van kwijtschelding van belastingen.

Programma 6 Burger, bestuur en veiligheid

Commissie Bestuur

(Coördinerende) Portefeuilles
dienstverlening, veiligheid en communicatie

Afdeling(en) Klant Contact Centrum,
Communicatie en Veiligheid en Handhaving

Realisatie programmadoelstelling (missie)

De programmadoelstelling is dat Haarlem een eigentijds bestuur heeft dat een goede relatie met de burger onderhoudt, waarbij gestreefd wordt naar een goed functionerende, leefbare en veilige stad, met een gezonde financiële situatie.

Beleidsvelden

Beleidsveld 6.1 Dienstverlening

Efficiënte gemeentelijke dienstverlening

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt?

De gemeente heeft in 2016 intensief geïnvesteerd om het gebruik van de digitale kanalen te stimuleren door inzet van met name de sociale media-kanalen. In 2016 dingt de gemeente Haarlem wederom mee om de "Meest digiproofste Gemeente van Nederland" te worden. Met het nieuwe Klantcontactcentrum-regiebord kunnen vanaf april 2016 alle vragen die via telefoon, mail en WhatsApp binnenkomen bij het Klantcontactcentrum worden geregistreerd, geanalyseerd en snel en efficiënt worden beantwoord. Waar nodig kan vervolgens informatie op de website of andere communicatiekanalen worden aangepast of toegevoegd. Op deze wijze optimaliseert de gemeente de dienstverlening aan haar bewoners en ondernemers. Dit resulteert wederom in een positieve waardering van onze dienstverlening, zoals blijkt uit de indicator.

Effectindicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
Tevredenheid klanten over de gemeentelijke dienstverlening per kanaal:					Dashboard Dienstverlening NVVB (voorheen Benchmark Publiekszaken)
- Balie	8,1 (2014)	8,5 (2015)	7,5	7,9	
- Telefoon	8,1 (2014)	8,1 (2015)	7,5	8,1	
- Digitaal	7,8 (2014)	7,6 (2015)	7,5	7,7	

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Website verder geschikt maken voor goede dienstverlening

Wat hebben we gedaan?

In 2016 is de wedding planner verder succesvol geïmplementeerd. Inwoners van Haarlem kunnen 24/7 aangifte doen van hun voorgenomen huwelijk. Via de website kan een trouwlocatie worden gekozen en de voorkeur worden doorgegeven voor een trouwambtenaar. Daarnaast kunnen bewoners en ondernemers de gemeente vanaf juli 2016 via WhatsApp benaderen voor algemene vragen. Alle informatie over dit klantcontactkanaal is te vinden op de website.

b. Optimaal gebruik van zelfbedieningszuilen	
Wat hebben we gedaan? Met de pilot 'Zelfbediening anders' is een start gemaakt om middels semi-zelfbediening (met hulp van een host, een gastvrouw/-heer) ook de minder digivaardige Haarlemmer te ondersteunen met het invullen van het verhuisformulier in de publiekshal.	
c. Professionalisering van de hosts	
Wat hebben we gedaan? Met het traject 'Optimalisatie hostmanship' is in 2016 flink geïnvesteerd in het professionaliseren van de hostfunctie (gastvrouw/heer) in de publiekshal. Zij dragen er zorg voor dat iedere klant zich welkom voelt in de publiekshal van de gemeente Haarlem. Daarnaast zorgen zij er voor dat de klant desgewenst informatie en advies krijgt over alle producten en diensten van de gemeente Haarlem.	

Meer gemeentelijke basisinformatie in basis- en kernregistraties

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? De gemeente Haarlem volgt in het beheer en inrichting van basisregistraties de landelijke wet- en regelgeving. In 2016 is de ontsluiting van de basisregistraties Grootchalige Topografie (BGT) naar de landelijke voorziening SVB-BGT gerealiseerd. Parallel daaraan is vooruitlopend op de ambtelijk fusie met Zandvoort ook de BGT Zandvoort opgebouwd en ontsloten. Daarnaast is de synchronisatie van de Basisregistratie Kadaster (BRK) en het Nationaal Handelsregister (NHR) gerealiseerd ten behoeve van de binnengemeentelijke leveringen. In 2016 is ook de kernregistratie Beheer Openbare Ruimte (BOR) opgebouwd ten behoeve van de toekomstige automatische koppeling met de BGT. Parallel daaraan is vooruitlopend op de ambtelijk fusie met Zandvoort ook de BOR Zandvoort opgebouwd. Verder is in 2016 gestart met het ontwerp en vulling van de kernregistraties Meerjaren Gebiedsprogramma (MJGP) en Erfgoed en Ruimte. In 2016 zijn processen omtrent inwinning, verwerking en ontsluiting van de verschillende basis- en kernregistraties verder ingericht en geoptimaliseerd. Het Haarlemse stelsel van basisregistraties is verder gestroomlijnd door deze op elkaar aan te laten sluiten (nog niet geautomatiseerd) en te koppelen aan landelijke voorzieningen bij onder andere het Kadaster. Wat hebben we niet bereikt? Steeds meer gemeentelijke gegevens kunnen worden benut als kernregistratie.	
--	---

Voordat gegevens uit gemeentelijke registraties eenduidig kunnen worden vastgelegd en structureel worden ingewonnen is een arbeidsintensieve inspanning nodig. Een groot aantal registraties en werkprocessen is hier nog onvoldoende op toe- en uitgerust.	
---	--

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Gemeentelijke basisregistraties verder opbouwen en beheren	
Wat hebben we gedaan? De gemeente heeft de basisregistraties verder ingericht en waar mogelijk al aangesloten op de daartoe beschikbare landelijke voorzieningen. Wat hebben we niet gedaan? De aansluiting van de landelijk voorziening van de BRP is uitgesteld vanwege vertraging bij het landelijke programma Operatie BRP. Deze aansluiting staat landelijk gepland voor 2020.	
b. Eenduidige opslag en beheer in centraal gegevensmagazijn	
Wat hebben we gedaan? Steeds meer Haarlemse basis- en kernregistraties worden eenduidig vastgelegd en structureel ingewonnen, beheerd en ontsloten vanuit een centraal gegevensmagazijn. Wat hebben we niet gedaan? Nog niet alle gemeentelijke registraties zijn aangesloten op een centraal gegevensmagazijn.	

Basis- en kernregistraties gebruiken voor samenwerking

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? Het Haarlemse Open Data Platform is in 2016 een veelgebruikt instrument gebleken voor bestuurders, beleidsmakers, externe (DDO) partners en softwareontwikkelaars. In maart 2016 is de Woon Zorg Welzijn Monitor Zuid-Kennemerland. Deze interactieve en online monitor is openbaar voor beleidsmakers, bestuurders en burgers en geeft op verschillende manieren inzicht in hoeverre langer zelfstandig wonen in Haarlem en regiogemeenten mogelijk is. Uniek aan deze monitor is dat een keur aan fysieke en sociale gegevens met elkaar in verband worden gebracht. De Basisregistratie Personen (BRP) en de Basisregistraties Adressen en Gebouwen (BAG) vormen het	
--	---

fundament van de fysieke informatie van deze monitor. Veel gegevens vanuit het sociaal domein komen uit cliëntregistraties van de gemeente. Haarlem heeft in 2016 deelgenomen aan de landelijke Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG). Na grondige controles heeft Haarlem in 2016 toestemming gegeven om uitkomsten voor Haarlem en Zandvoort te publiceren op het landelijke platform waarstaatjegemeente.nl. Via de verschillende gemeentelijke thematische monitors en het platform Haarlem in Cijfers zijn gegevens uit basis- en kerngegevens ontsloten en beschikbaar gesteld voor algemeen gebruik. Per 1 januari 2016 is de nieuwe statistische wijk- en buurtindeling geïmplementeerd, waarlangs alle gegevens en analyses worden verzameld en gepubliceerd. Tevens is in 2016 een start gemaakt met het ontwikkelen van een Integraal Informatie- en Participatieplatform (IPP), gebaseerd op het operationele Open Data Platform. Hierop worden onder andere datasets uit basis- en kernregistraties beschikbaar gesteld aan inwoners, partners en externe partijen. Wat hebben we niet bereikt? Genoemde en te ontwikkelen platforms bieden een basis om nog veel meer gegevens eenduidig vast te leggen, structureel in te winnen en te ontsluiten. Teneinde deze toe te voegen is echter vaak nog een arbeidsintensieve vertaalslag nodig. Een volledig integraal en operationeel Integraal Informatie- en Participatieplatform (IPP) is in 2016 nog niet gerealiseerd.	
--	--

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Passende online platforms en monitors ontwikkelen Wat hebben we gedaan? Het Haarlemse Open Data Platform is verder ontwikkeld en hieraan zijn meer datasets toegevoegd. De Woon Zorg Welzijn Monitor Zuid-Kennemerland is ontwikkeld, waarin veel informatie uit basis- en kernregistraties van Haarlem en regiogemeenten is ontsloten. In 2016 heeft de gemeente Haarlem gegevens bewerkt en aangeleverd voor de landelijke Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein. Data uit de gemeentelijke basis- en kernregistraties zijn voor zover beschikbaar verwerkt in diverse thematische monitors en het platform 'Haarlem in Cijfers' van de gemeente.	
---	---

Wat hebben we niet gedaan?

Nu steeds meer objectieve gegevens uit basis- en kernregistraties beschikbaar komen, kunnen deze verder ontsloten worden via daarvoor beoogde platforms. In 2016 zijn hoofdzakelijk geprioriteerde datasets ontsloten. De totale hoeveelheid te ontsluiten data en gegevens is in potentie veel groter.

(bedragen x € 1.000)

61 Dienstverlening	Lasten	Baten
Primaire begroting 2016	12.032	-3.535
Bijgestelde begroting 2016	12.435	-3.537
<i>Mutaties tijdens het begrotingsjaar</i>	402	-2
Jaarrekening 2016	12.429	-3.781
<i>Afwijking jaarrekening t.o.v. bijgestelde begroting</i>	-5	-244
Resultaat t.o.v. primaire begroting	397	-246

Beleidsveld 6.2 Gemeentelijk bestuur

Effectieve communicatie

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt?

Haarlemmers hechten veel waarde aan goede informatie over producten en diensten en zaken die in hun directe leefomgeving plaatsvinden. De website is het belangrijkste middel voor een aantal belangrijke producten. De website wordt continu geoptimaliseerd aan de hand van statistieken over de meest bezochte pagina's en gevraagde producten. Daarnaast is een grote stap gezet voor de communicatie bij projecten in regie. Voor communicatie over participatie, inspraak en uitvoering van projecten zijn werkafspraken gemaakt met de externe partijen. Uitgangspunt hierbij is dat participatie en inspraak altijd vanuit de gemeente plaatsvindt. Bij de uitvoering wordt publiekscommunicatie via de gemeentelijke middelen gedaan. Er is een toolkit samengesteld voor de samenwerking van de gemeente en projectpartners en deze is bereikbaar via extranet.

Daarnaast is geïnvesteerd in de snelheid van werkprocessen rondom initiatieven uit de stad via 'bestuur op maat'. Initiatieven van burgers en instellingen worden wekelijks besproken en gaan met een advies naar het college van burgemeester en wethouders. Initiatiefnemers weten op deze manier snel of een idee kansrijk is en wat er moet gebeuren om van start te gaan met de uitvoering. In 2016 zijn 106 initiatieven op deze wijze behandeld.

Sociale media worden steeds meer ingezet. In 2016 is het aantal volgers op de Facebookpagina van de gemeente Haarlem gestegen van 3.121 (1 januari

2016) naar 10.046 (31 december 2016). Ook de belangstelling voor de stadsdeel-facebookpagina's is in 2016 gestegen, evenals het aantal volgers op LinkedIn, Instagram en Twitter. Wat hebben we niet bereikt? Bewonersbrieven zijn niet altijd voldoende begrijpelijk geschreven. In 2016 is een start gemaakt om alle brieven op B1 niveau te krijgen (tachtig tot negentig procent van de bevolking begrijpt een tekst op B1 niveau). Nog niet alle brieven zijn op het juiste niveau. In de organisatie vinden diverse trainingen plaats om dit wel voor elkaar te krijgen.	
--	--

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Website haarlem.nl en themawebsites optimaliseren Wat hebben we gedaan? De themawebsites en de domeinnamen zijn opgeschoond. De gemeente werkt nu met twee basisplatforms, waar in de loop van 2017 nog een derde platform aan toegevoegd wordt. De website www.haarlem.nl is de centrale digitale plek. Insite+ is het interactieve platform voor interne en externe samenwerking. Het Interactie- en Participatieplatform voor participatie en kennisdelen met de stad is in wording. De website wordt continu geoptimaliseerd aan de hand van statistieken over de meest bezochte pagina's en gevraagde producten.	
b. Ontwikkelen van platform voor digitale participatie Wat hebben we gedaan? Het Interactie- en participatieplatform is in de maak. Tot die tijd is de pagina www.haarlem.nl/praat-en-denk-mee/ in gebruik. Grote participatietrajecten als de toekomstvisie, parkeren en binnenkort de Structuurvisie openbare ruimte (SOR) zijn hier te vinden, net als een link naar alle trajecten die zich momenteel in de inspraakfase bevinden. Wat hebben we niet gedaan? De participatiepagina is een tussenoplossing. Als het Interactie- en participatieplatform gereed is, gaat deze pagina over naar dit platform.	
c. Koers bepalen op basis van onderzoek communicatiekanalen Wat hebben we gedaan? Begin 2016 is het communicatieonderzoek gepresenteerd aan de raad (2015/443012) en vervolgens is het uitwerkingsplan besproken in de commissie bestuur (2016/106669). Verbeterpunten uit het onderzoek zijn opgepakt zoals de verbetering van de communicatie en de werkprocessen tussen gemeente en contractpartners, meer persoonlijke communicatie via e-mailalerts en het regelen van een eenvoudige manier van digitale participatie	

(www.haarlem.nl/praat-en-denk-mee/).

Wat hebben we niet gedaan?

Nog niet alle verbeterpunten zijn afgerond. Het project leesbare bewonersbrieven loopt nog, net als het alternatief voor de Stadskrant welke medio 2018 in de huidige vorm ophoudt te bestaan. Conform de afspraken wordt hier tijdig in de loop van 2017 een voorstel voor gedaan.

Samenwerking met andere overheden voortzetten

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt?

In 2016 hebben de 32 gemeenten, twee provincies en de Vervoerregio die samen de Metropoolregio Amsterdam (MRA) vormen, een convenant opgesteld waarin zij hun afspraken over de manier van samenwerken hebben vastgelegd. Het convenant zorgt voor helderheid en transparantie over de rol van de MRA en het behoud van de eigen bevoegdheden voor alle deelnemers.

Zandvoort heeft in 2016 het formele verzoek gedaan aan Haarlem om voor hen vanaf 2018 alle werkzaamheden op ambtelijk niveau uit te gaan voeren. De gemeenteraad van Haarlem heeft in januari 2017 aan het college een positieve zienswijze hierover afgegeven, evenals de ondernemingsraad.

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Uitvoeren samenwerking op die onderdelen programmabegroting waar samenwerking gunstig is

Wat hebben we gedaan?

Haarlem is als één van de gemeenten in de Metropoolregio Amsterdam (MRA) (mede) trekker van vijf (van de in totaal 57) onderwerpen uit de MRA-agenda:

- Alle MRA-gemeenten geven aan welke binnenstedelijke locaties komende 4-10 jaar ter beschikking komen;
- Inzetten op campusontwikkeling voor start-ups en helpen bij het vinden van locaties en (groei)kapitaal;
- De MRA-partijen maken op regionaal niveau afspraken over studentenhuisvesting en huisvesting voor pas afgestudeerden en internationale kenniswerkers;
- De MRA ontwikkelt samen met de Amsterdam Economic Board (AMEC Board), Sociaal-Economische Raad (SER) en de Onderwijsraad het

actieplan 'Leven Lang Leren' met een bijbehorend investeringsfonds; • Opstellen en uitvoeren van een regionale programma voor energie waarin de MRA-partners invulling geven aan het landelijke Energieakkoord en een bijdrage aan de Nationale Energieatlas. Zie andere programma's voor specifieke informatie over wat de gemeente gedaan heeft. Er wordt ingezet op voortzetting van de samenwerking. Voor meer informatie: www.metropoolregioamsterdam.nl	
b. Versterken en bestendigen uitvoering taken van Zandvoort Wat hebben we gedaan? De uitvoering voor Zandvoort van de taken in het sociaal domein zijn voortgezet. Haarlem krijgt voor de uitvoering een rapportcijfer 7,2 op basis van een in opdracht van Zandvoort uitgevoerd klanttevredenheidsonderzoek. Uit het onderzoek blijkt dat klanten en bestuurders van Zandvoort tevreden zijn over de dienstverlening door Haarlem.	
c. Uitwerken mogelijkheden verdere overdracht van taken gemeente Zandvoort Wat hebben we gedaan? Zandvoort heeft in 2016 het formele verzoek gedaan aan Haarlem (en Spaarnelanden) om voor hen vanaf 2018 naast het sociaal domein ook alle andere werkzaamheden op uit te gaan voeren. In 2016 is ambtelijk begonnen met het inventariseren van de werkzaamheden die moeten leiden tot overname van alle werkzaamheden. De gemeenteraad van Haarlem heeft in januari 2017 aan het college een positieve zienswijze hierover afgegeven, evenals de ondernemingsraad.	

Meer aandacht voor Europa

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? Er is meer kennis vergaard over Europese netwerken, organisatie, fondsen en programma's. De gemeente heeft veel geleerd van aanpak van onze G32 partners en MRA partners. De gemeente weet welke thema's in Haarlem interessant kunnen zijn voor cofinanciering vanuit Europa. Haarlem scoort steeds hoger bij onze aanvragen en wordt nu gevraagd als aantrekkelijke partnerstad door Europese en Nederlandse consortia. Dit verhoogt de kansen om vanaf 2017 naast positionering en de verwerving van invloed ook financieel te gaan oogsten. Garanties zijn er nooit en de kost gaat voor de baat uit.	
---	---

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Besteden meer aandacht aan Europa en voorzetten jumelages Wat hebben we gedaan? De aandacht voor Europa is toegenomen. Haarlem is lid geworden van de bestuurlijke werkgroep Europa in de G32. Tijdens het voorzitterschap van de EU heeft Haarlem zich op het Marineterrein gepresenteerd met open data en de 3D MakersZone. Vier Europese delegaties hebben Haarlem in die periode bezocht. Drie leden van het college hebben deelgenomen aan een studiereis naar Brussel met 25 MRA bestuurders. Deze reis werd mede door Haarlem georganiseerd. Haarlem is via de Randstad lid geworden van ERRIN, een EU innovatienetwerk en heeft zich met Haarlemse open data projecten in Brussel gepresenteerd. Er zijn aanvragen voor Europese subsidies gedaan op het terrein van verduurzaming bebouwde omgeving, open data en informatiebeveiliging. Er is subsidie toegekend vanuit het Europees Sociaal Fonds. Tot slot heeft Haarlem eind december een voorstel ingediend bij de Europese Commissie om de programmalijn innovatieve aanbesteding van de EU Urban Agenda te coördineren. De jumelages met Osnabrück en Angers zijn voortgezet in 2016. Er waren drie bestuurlijke uitwisselingen in 2016 en diverse uitwisselingen tussen scholen en verenigingen. De stedenband met Mutare is begin 2016 beëindigd. Wat hebben we niet gedaan? Helaas zijn twee aanvragen m.b.t. open data (Horizon programma) en verduurzaming bebouwde omgeving (Urban Innovative Actions-regeling) afgewezen. De kans van slagen was slechts 20%. Haarlem heeft met het opgebouwde consortium daarna met hetzelfde project wel geprofiteerd van een landelijke subsidieregeling (Green IT).	
---	---

(bedragen x € 1.000)

62 Gemeentelijk bestuur	Lasten	Baten
Primaire begroting 2016	7.667	-28
Bijgestelde begroting 2016	8.045	-744
<i>Mutaties tijdens het begrotingsjaar</i>	377	-716
Jaarrekening 2016	9.142	-815
<i>Afwijking jaarrekening t.o.v. bijgestelde begroting</i>	1.097	-71
Resultaat t.o.v. primaire begroting	1.474	-787

Minder overlast

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt?

Ruim vier op de vijf Haarlemmers vindt Haarlem een (zeer) veilige stad.

Er lijkt sprake te zijn van een daling van het percentage Haarlemmers dat aangeeft dat overlast van jongeren vaak voorkomt van 18% naar 16%, maar dit is nog niet op het beoogde niveau van 12%. In Schalkwijk lijkt dit percentage te zijn gedaald van 30% naar 28% en daarmee is het beoogde resultaat wel gehaald. Daarnaast is het aantal overlastgevendende jeugdgroepen teruggedrongen van drie (Noord, Oost en Schalkwijk) naar één (Schalkwijk).

Ten aanzien van verwarde personen heeft Haarlem samen met regiogemeenten een verkenning uitgevoerd naar de succesfactoren en knelpunten in de samenwerking tussen partijen die betrokken zijn bij de aanpak van verwarde personen. Belangrijk daarbij is de verbinding tussen zorg en veiligheid. Het percentage Haarlemmers dat aangeeft dat overlast van dak- en thuislozen vaak voorkomt is gelijk gebleven (4%).

Om horecagerelateerde overlast te verminderen is het Actieprogramma Uitgaan in Haarlem 2016-2020 in 2016 opgesteld door de partners politie Haarlem, gemeente Haarlem, Koninklijke Horeca Nederland afdeling Haarlem, particuliere beveiligingsorganisaties actief in de Haarlemse horeca en het OM. Hierin staat een viertal acties centraal: tegengaan glasoverlast tijdens evenementen, zoveel mogelijk reduceren van geluidsoverlast door horecabedrijven, horecabeveiligers laten voldoen aan kwaliteitseisen en wildplassen tegengaan.

Het aantal meldingen/klachten op veel fysieke overlastthema's is gedaald. Er zijn minder meldingen gedaan van overlast van honden, parkeren, terrassen, uitstallingen, wrakken, aanhangers & caravans, muzikanten en rijdend verkeer.

Wat hebben we niet bereikt?

Het afgelopen jaar is het aantal incidenten met verwarde personen toegenomen, van 1.346 in 2015 naar 1.874 in 2016. Enerzijds is dit een landelijke trend. Doordat mensen met een hulp- of zorgbehoefte langer thuis wonen neemt het aantal incidenten landelijk toe. Anderzijds heeft dit te maken met een andere registratiewijze door de politie, waarbij ieder incident met een verward persoon een aparte registratiecode krijgt. 'Reguliere' incidenten (bijvoorbeeld diefstal) vielen tot medio 2016 nog buiten de registratie van verwarde personen.

Het percentage Haarlemmers dat aangeeft dat overlast van afval/vuil op straat

vaak voorkomt is nog niet op het beoogde niveau van 27% (40% in 2016). Gemeentelijke handhavers werken intensief samen met Spaarnelanden om de overlast terug te dringen. Er wordt onder andere gehandhaafd op hotspots (drie keer per week) en burgers die hun afval illegaal of verkeerd aanbieden worden bekeurd.	
---	--

Effectindicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
Percentage Haarlemmers dat Haarlem een (zeer) veilige stad vindt	64% (2010)	78% (2011) 74% (2012) 75% (2013) 81% (2014) 80% (2015)	82%	81%	Omnibusonderzoek
Percentage Haarlemmers dat aangeeft dat de volgende categorie overlast vaak voorkomt:					Omnibusonderzoek
- Jongeren	18% (2010)	15% (2011) 15% (2012) 12% (2013) 13% (2014) 18% (2015)	12%	16%	
- Hondenpoep	39% (2009)	36% (2010) 35% (2011) 36% (2012) 35% (2013) 32% (2014) 37% (2015)	31%	36%	
- Afval/Vuil op straat	32% (2010)	30% (2011) 30% (2012) 31% (2013)	27%	40%	
- Dak en thuislozen		28% (2014) 44% (2015)			
	3% (2010)	3% (2011) 4% (2012) 2% (2013) 3% (2014) 4% (2015)	3%	4%	
Percentage Haarlemmers dat (zeer) veel overlast ondervindt van parkeren in de eigen woonbuurt	29% (2010)	27% (2011) 28% (2012) 31% (2013) 29% (2014) 32% (2015)	28%	31%	Omnibusonderzoek
Percentage Haarlemmers uit Schalkwijk dat aangeeft dat overlast van jongeren vaak voorkomt	26% (2010)	22% (2011) 18% (2012) 28% (2013) 29% (2014) 30% (2015)	28%	28%	Omnibusonderzoek

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Aanpakken jeugdoverlast Wat hebben we gedaan? De integrale aanpak van overlastgevende en criminele jeugd vindt plaats onder regie van de gemeente. Naast deze integrale aanpak wordt er gericht gehandhaafd op hotspots waar (overlastgevende) jeugd zich vaak bevindt. In samenwerking met de politie krijgen overlastgevende jongeren een gele kaart uitgereikt. Bij een tweede gele kaart volgt een HALT-verwijzing of een boete. Ook bij alcoholgebruik onder minderjarigen wordt een HALT-verwijzing of een boete opgelegd. In 2016 zijn er 164 gele kaarten uitgereikt, 24 HALT-verwijzingen vanwege alcoholgebruik geweest en 48 boetes vanwege alcoholgebruik opgelegd. Er zijn ook fysieke maatregelen getroffen op hotspots, waaronder het Boereplein, het Van der Aart-sportpark, het Teylerplein en verschillende (basis)scholen en speeltuinverenigingen. Fysieke maatregelen bestaan onder andere uit het verwijderen van hekwerk/bankjes, het besnoeien van groen, het verbeteren van verlichting en het plaatsen van waarschuwborden. Daarnaast wordt in Europawijk-Noord het samenscholingsverbod gericht gehandhaafd.	
b. Uitvoering integrale aanpak op dak- en thuislozen en verwarde personen Wat hebben we gedaan? Er zijn extra (fysieke) maatregelen getroffen om de stijging van de overlast in het begin van 2016 terug te dringen. Zo zijn de noodtrappenhuizen van de Raakspaarkeergarage 's nachts afgesloten, wat geleid heeft tot een forse daling van het aantal slapers in de parkeergarage. Ook zijn er extra handhavingsmaatregelen genomen in samenwerking met Alpha security. Iedere dag surveilleren twee handhavers op hotspots. Hierdoor zijn onder andere meer boetes (73) en waarschuwingen (53) uitgedeeld en worden alle parkeergarages in de binnenstad dagelijks gecontroleerd.	
c. Uitvoering Actieprogramma Veilig Uitgaan Wat hebben we gedaan? In het kader van het Actieprogramma wordt de bestaande samenwerking tussen de partners verder versterkt en verbreed en worden acties op verschillende thema's uitgevoerd. Eén van deze acties in 2016 was de start van de pilot cameratoezicht in de binnenstad. Tijdens uitgaansuren worden camerabeelden uitgekeken door de politie wat bijdraagt aan de sturing op (het voorkomen van) incidenten. Daarnaast is gestart met het toepassen van calamiteitenverlichting in het horecagebied. Om wildplassen tegen te gaan is er in 2016 gestart met een pilot 'PeeBack'. Dit is een type coating dat op muren kan worden geplaatst waardoor vloeibare stoffen terugkaatsen.	

d. Handhaving op alle vormen van fysieke overlast met gebiedsgericht en informatie-gestuurd werken	
Wat hebben we gedaan? In 2016 is in het kader van gebiedsgericht werken gestart met het werken met integrale wijkhandhavers. De wijkhandhavers zijn zichtbaar in de wijk aanwezig, het aanspreekpunt voor bewoners en andere betrokkenen en weten goed wat er in de wijk speelt. Handhaving gebeurt middels de methodiek van informatie-gestuurd handhaven. Dit betekent dat informatie vooraf wordt geanalyseerd en daarmee de mate van inzet wordt bepaald. Deze informatie is afkomstig van verschillende bronnen zoals gemeentemeldingen, politieregistraties en waarnemingen/ervaringen van handhavers op straat.	

Minder criminaliteit

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? Het aantal 'high impact crimes' is voor het derde jaar op rij gedaald. Er waren in 2016 minder woninginbraken, minder straatroven en minder geweldsdelicten. Met name het aantal woninginbraken is in de afgelopen jaren fors gedaald. In 2014 waren er nog 768 woninginbraken, in 2016 waren dit er nog maar 431. Wel is het aantal overvallen gestegen van 11 in 2015 naar 14 in 2016. Het samenwerkingsverband Samen Veilig Ondernemen is hervat in de Generaal Cronjéstraat. Er zijn in totaal zes winkelgebieden in Haarlem die samenwerken aan veilig ondernemen: het winkelgebied Centrum, Winkelcentrum Marsmanplein, Prinses Beatrixplein, Winkelcentrum Schalkwijk, bedrijventerrein Waarderpolder en de Generaal Cronjéstraat.	
--	---

Effectindicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
Aantal HIC-delicten gepleegd in Haarlem	1.841 (2010)	1.880 (2011) 1.759 (2012) 1.864 (2013) 1.675 (2014) 1.440 (2015)	1.558	1.181	Politie

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Regisseren persoonsgerichte aanpak op (potentiële) plegers van HIC	
Wat hebben we gedaan? De nazorg voor ex-gedetineerden wordt gecoördineerd vanuit het Veiligheidshuis Kennemerland. Dit betreft circa 365 ex-gedetineerden per jaar in Haarlem. Alle gedetineerden worden gescreend op vijf leefgebieden (waaronder wonen en inkomen). De inzet op nazorg ex-gedetineerden is voldoende, echter bij ex-gedetineerden is er vaak sprake van multiproblematiek waardoor oplossingen ondanks de inzet niet altijd direct voorhanden liggen.	
b. Coördineren preventieve aanpak woninginbraken	
Wat hebben we gedaan? In het kader van het Donkere Dagen Offensief (DDO) zijn er in 2016 meerdere grote integrale acties geweest. De gemeente heeft tijdens de donkere dagen extra ingezet op bewustwording van burgers en hun eigen mogelijkheden om zelf woninginbraken te voorkomen. De Haarlemse campagne bestond onder andere uit een filmpje dat op sociale media en in de publiekshal werd getoond, een campagneposter die in deabri's hing, wekelijkse twitterberichten, informatie op de gemeentelijke website en flyers die zijn verspreid. Ook de politie heeft via sociale media specifieke en doelgerichte informatie gedeeld. Daarnaast zijn er in 2016 veel buurt-WhatsAppgroepen opgestart waarbij de gemeente faciliterend optreedt door bordjes in de buurt te plaatsen.	
c. Coördineren aanpak Samen Veilig Ondernemen	
Wat hebben we gedaan? Binnen het samenwerkingsverband Samen Veilig Ondernemen (SVO) werken gemeente, politie, brandweer, ondernemers en het Regionaal Platform Criminaliteitsbeheersing (RPC) samen aan de bestrijding van overlast en criminaliteit in winkelgebieden en op bedrijventerreinen. In 2016 zijn er meerdere acties geweest. Er heeft onder andere een geheime scan plaatsgevonden in het winkelgebied Marsmanplein waarbij een 'mystery shopper' de omgeving, de beveiliging van de winkels en de veiligheid van de deelnemende ondernemers heeft gescand, er is een straattheater geweest in het Centrum en in Winkelcentrum Schalkwijk (zakkenrollen) en stadsbreed zijn er overvaltrainingen gegeven. Daarnaast zijn politie en handhaving vaak zichtbaar op hotspots aanwezig. Ook is het Zorgplan Overvallen een onderdeel van het SVO.	

Minder ondermijning

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? Het percentage Haarlemmers dat zich in de eigen woonbuurt veilig of zeer veilig voelt is stabiel gebleven. De aanpak van woon- en adresfraude gebeurt conform de richtlijnen van het project Landelijke Aanpak Adreskwaliteit (LAA), waarbij Haarlem één van de gemeentes is met de meeste acties. In ongeveer 30% van de gevallen leidt dit tot een mutatie in de Basisregistratie Personen (BRP). In 2016 is een start gemaakt met de aanpak van het onrechtmatig gebruik van bedrijfspanden in de Waarderpolder. Bij de uitvoering van aanpak hennepkwekerijen is aangesloten bij het regionale convenant Hennepkwekerijen. Georganiseerde criminaliteit wordt aangepakt middels de ondermijningsprojecten Lelie en ARAS en de aanpak van Outlaw Motorcycle Gangs (OMGs). Door de Wet Bibob heeft de gemeente ook een bestuurlijk instrument tot haar beschikking om ondermijning tegen te gaan. Criminele samenwerkingsverbanden die de gemeentegrenzen overschrijden worden aangepakt onder de vlag van het Regionaal Informatie en Expertisecentrum (RIEC). Tot slot begeleidt de Regeling Uitstapprogramma Prostituees (RUPS) prostituees naar hulpverleningstrajecten ten behoeve van uitstroom uit de prostitutie.	
--	---

Effectindicator	Nulmeting	Realisatie	Streefwaarde 2016	Realisatie 2016	Bron
Percentage Haarlemmers dat zich in de eigen woonbuurt (zeer) veilig voelt	75% (2010)	85% (2011) 80% (2012) 79% (2013) 81% (2014) 80% (2015)	82%	80%	Omnibusonderzoek

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Coördineren aanpak van woon- en adresfraude Wat hebben we gedaan? De aanpak van woon- en adresfraude zet in op een rechtmatige verdeling van corporatiewoningen, het terugdringen van overlast door overbewoning en een strengere controle aan de poort (onder andere het vergroten van fraude-	
--	---

aliertheid van baliemedewerkers). In 2016 zijn er in het kader van het project Landelijke Aanpak Adreskwaliteit (LAA) 300 huisbezoeken afgelegd in Haarlem.	
b. Sanctioneren panden hennepkwekerijen	
Wat hebben we gedaan? In het kader van de aanpak hennepkwekerijen zijn in 2016 11 panden tijdelijk gesloten, 16 eigenaren en huurders van panden zijn gewaarschuwd en in zes gevallen is er geen maatregel opgelegd. Eén zaak loopt nog.	
c. Regisseren aanpak georganiseerde criminaliteit	
Wat hebben we gedaan? In het gebied rond de Schoterweg speelt een combinatie van problematiek die te maken heeft met een mogelijk netwerk van malafide dan wel criminele ondernemers. Deze ondernemers worden aangepakt middels project Lelie wat zich richt op o.a. woonfraude, hennepsteelt, drugshandel, witwassen, illegaal gokken en belastingontduiking. In project Lelie wordt nauw samengewerkt met de politie, OM, FIOD en de Belastingdienst. In het kader van het ondermijningsproject ARAS werken de gemeente, politie, het OM en de Belastingdienst aan de integrale aanpak van specifieke personen die woonachtig zijn in verschillende delen van Haarlem (Noord en Oost). Het gaat daarbij om personen die zich bezighouden met verschillende vormen van criminaliteit en die hun woning of woonwagen gebruiken als 'vrijplaatsen' voor het ontplooiën van criminele activiteiten. Door de integrale aanpak wordt onder meer de onaantastbaarheid van deze personen verkleind en beheersbaar gemaakt.	

(bedragen x € 1.000)

63 Openbare orde en veiligheid	Lasten	Baten
Primaire begroting 2016	31.512	-5.288
Bijgestelde begroting 2016	31.222	-6.878
<i>Mutaties tijdens het begrotingsjaar</i>	-290	-1.590
Jaarrekening 2016	31.616	-6.124
<i>Afwijking jaarrekening t.o.v. bijgestelde begroting</i>	394	754
Resultaat t.o.v. primaire begroting	104	-836

Financiën per programma

(bedragen x € 1.000)

Bel. veld	Programma Burger, Bestuur en Veiligheid	Rekening 2015	Primaire begroting 2016	Begroting na wijz. 2016	Rekening 2016
	Lasten (exclusief mutaties reserves)				
61	Dienstverlening	11.750	12.032	12.435	12.429
62	Gemeentelijk bestuur	10.256	7.667	8.045	9.142
63	Openbare orde en veiligheid	30.592	31.512	31.222	31.616
	Totaal lasten	52.598	51.212	51.701	53.187
	Baten (exclusief mutaties reserves)				
61	Dienstverlening	3.709	3.535	3.537	3.781
62	Gemeentelijk bestuur	2.045	28	744	815
63	Openbare orde en veiligheid	4.948	5.288	6.878	6.124
	Totaal baten	10.702	8.852	11.159	10.720
	Totaal saldo excl. mutaties reserves	41.896	42.360	40.542	42.467
	Toevoegingen aan reserves	305	130	230	230
	Onttrekkingen aan reserves	215	615	1.111	1.111
	Totaal saldo incl. mutaties reserves	41.986	41.876	39.661	41.587

Voor een uitgebreide financiële analyse per beleidsveld wordt verwezen naar de bijlagen op de website.

Verbonden partijen

Inleiding

De gemeente Haarlem heeft niet alleen maar verbonden partners maar verstrekt ook subsidies aan instellingen. Hieronder vindt u een overzicht indien het bij dit programma van toepassing is.

Verbonden partijen Burger, Bestuur en Veiligheid

(bedragen x € 1.000)

Verbonden partij	Openbaar belang	Gemeentelijke bijdrage	Risico (NARIS)
Gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Kennemerland (VRK).	De VRK (Veiligheid) voert taken uit op het terrein van regionale brandweezorg, Meldkamer, Crisisbeheersing en Rampenbestrijding, GGD en GHOR (ongevallen en rampen). De VRK (GGD) beschermt en bevordert de gezondheid van de inwoners van de regio.(voorlopige cijfers)	13.930	21,56
Gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst IJmond.	Uitvoeren van taken vergunningverlening, toezicht en handhaving op het terrein van milieu en voor taken, zoals vastgelegd in de packagedeal uit 2009.(voorlopige cijfers)	1.215	22,36

Programma 7 Algemene dekkingsmiddelen

Commissie	<i>Bestuur</i>
(Coördinerende) Portefeuilles	<i>Financiën en personeel</i>
Afdeling(en)	<i>Concernstaf en Middelen en Services</i>

Realisatie programmadoelstelling (missie)

Het programma Algemene dekkingsmiddelen is een andersoortig programma dan de voorgaande zes beleidsinhoudelijke programma's. De voornaamste inkomstenposten van Haarlem worden op dit programma verantwoord, zoals de baten uit de algemene uitkering (het Gemeentefonds) en de opbrengsten uit gemeentelijke belastingen en heffingen. Inhoudelijk worden de financiën van Haarlem elders in deze begroting toegelicht. Dit programma is hier niet verder uitgewerkt in prestatie-of effectindicatoren. Financiële indicatoren worden in paragraaf 3.1 weergegeven.

Beleidsvelden

Beleidsveld 7.1 Lokale belastingen en heffingen

Gemeentelijke belastingen stijgen niet meer dan de inflatie, met uitzondering van de precario-belasting op kabels en leidingen

Wat hebben we bereikt?

Wat hebben we bereikt? De gemeentelijke belastingen zijn in 2016 met 0,9% inflatie verhoogd. De precario-belasting op kabels en leidingen is met 2,9% verhoogd. Dat is 2% boven de inflatie.	
---	---

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. De woonlasten stijgen ten opzichte van de andere grote gemeenten niet verder	
Wat hebben we gedaan? De woonlasten zijn ten opzichte van de andere grote gemeenten niet verder gestegen. Van de 36 grote gemeenten daalt Haarlem van plaats drie in 2015 naar plaats zes van duurste gemeenten in 2016. Dat betekent dat in 2016 vijf gemeenten hogere en 30 gemeenten lagere woonlasten hadden dan Haarlem.	
b. De gemeentelijke precario tarieven op kabel en leidingen stijgen met 2% meer dan de inflatie	
Wat hebben we gedaan? De gemeentelijke precario tarieven op kabel en leidingen zijn met 2% meer dan de inflatie gestegen.	
c. Zowel de riool- als de afvalstoffenheffing blijft 100% kostendekkend	
Wat hebben we gedaan? Zowel de riool- als de afvalstoffenheffing is 100% kostendekkend.	

(bedragen x € 1.000)

71 Lokale belastingen & heffingen	Lasten	Baten
Primaire begroting 2016	4.452	-46.680
Bijgestelde begroting 2016	4.712	-46.324
<i>Mutaties tijdens het begrotingsjaar</i>	260	356
Jaarrekening 2016	4.601	-46.344
<i>Afwijking jaarrekening t.o.v. bijgestelde begroting</i>	-111	-20
Resultaat t.o.v. primaire begroting	149	336

Financieel gezond houden van de stad**Wat hebben we bereikt?**

Wat hebben we bereikt? Een aantal aspecten van het financieel gezond houden van de stad ontwikkelt zich gunstig, zoals het weerstandsvermogen en de schuldenlast. In de meerjarenraming zullen de jaren 2017, 2019 en 2021 die nu niet sluitend zijn, na verwerking van de septembercirculaire van het gemeentefonds 2016, wel sluitend zijn. Wat hebben we niet bereikt? Minder gunstig is dat Haarlem in 2016 gemiddeld hoge woonlasten kende. Daarnaast is er nog sprake van achterstallig onderhoud.	
--	---

Wat hebben we ervoor gedaan?

a. Materieel sluitende begroting en werken aan sluitende meerjarenraming 2018 en 2019 na herijking coalitie-programma	
Wat hebben we gedaan? De begroting is in 2017 nagenoeg sluitend en in de jaren 2019 en 2021 nog niet sluitend. Na verwerking van de septembercirculaire van het gemeentefonds 2016 is de meerjarenraming wel sluitend.	
b. Verminderen van de schuldenomvang	
Wat hebben we gedaan? De vaste schuld is gedaald van € 512 miljoen ultimo 2015 naar € 486 miljoen ultimo 2016. Deze daling is onder andere het gevolg van gebruik van kortlopende financiering i.p.v. langlopende financiering. Voor een meer uitgebreide toelichting wordt verwezen naar de paragraaf Financiering.	
c. Er wordt verantwoord en adequaat omgegaan met risico's en budgetbeheer	
Wat hebben we gedaan? De jaarrekening 2016 is ruim € 5 miljoen voordeliger dan de bijgestelde begroting 2016. Er zijn weinig budgetoverschrijdingen. Het weerstandsvermogen is per 31 december 2016 ruim voldoende evenals het weerstandsvermogen voor risico's die uit het sociaal domein voortvloeien. Meer informatie over risico's is opgenomen in de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing.	

(bedragen x € 1.000)

72	Algemene dekkingsmiddelen	Lasten	Baten
	Primaire begroting 2016	11.684	-291.641
	Bijgestelde begroting 2016	18.289	-300.872
	<i>Mutaties tijdens het begrotingsjaar</i>	6.605	-9.231
	Jaarrekening 2016	10.975	-297.606
	<i>Afwijking jaarrekening t.o.v. bijgestelde begroting</i>	-7.315	3.266
	Resultaat t.o.v. primaire begroting	-709	-5.965

Financiën per programma

(bedragen x € 1.000)

Bel. veld	Programma Alg. Dekkingsmiddelen & Overhead	Rekening 2015	Primaire begroting 2016	Begroting na wijz. 2016	Rekening 2016
	Lasten (exclusief mutaties reserves)				
71	Lokale belastingen & heffingen	4.580	4.452	4.712	4.601
72	Algemene dekkingsmiddelen	4.141	11.684	18.289	10.975
	Totaal lasten	8.721	16.136	23.002	15.575
	Baten (exclusief mutaties reserves)				
71	Lokale belastingen & heffingen	45.521	46.680	46.324	46.344
72	Algemene dekkingsmiddelen	293.638	291.641	300.872	297.606
	Totaal baten	339.159	338.321	347.196	343.950
	Totaal saldo excl. mutaties reserves	-330.438	-322.185	-324.194	-328.375
	Toevoegingen aan reserves	1.627	701	4.891	4.891
	Onttrekkingen aan reserves	4.790	531	5.641	5.625
	Totaal saldo incl. mutaties reserves	-333.600	-322.015	-324.944	-329.108

Voor een uitgebreide financiële analyse per beleidsveld wordt verwezen naar de bijlagen op de website.

Verbonden partijen

Inleiding

De gemeente Haarlem heeft niet alleen maar verbonden partners maar verstrekt ook subsidies aan instellingen. Hieronder vindt u een overzicht indien het bij dit programma van toepassing is.

Verbonden partijen Alg. Dekkingsmiddelen & Overhead

(bedragen x € 1.000)			
Verbonden partij	Openbaar belang	Gemeentelijke bijdrage	Risico (NARIS)
Gemeenschappelijke regeling Cocensus.	Uitvoerende werkzaamheden met betrekking tot het heffen en invorderen van gemeentelijke belastingen en heffingen.	2.768	21,14
Bank Nederlandse Gemeenten (BNG).	Bancaire dienstverlener overheid.		nvt
Alliander NV.	Netbeheer en distribueren en transporteren van elektriciteit en gas voor producenten en afnemers.		nvt

DEEL 3 PARAGRAFEN

3.1 Weerstandsvermogen en risicobeheersing

3.1.1 Inleiding weerstandsvermogen en risicobeheersing

In het eerste gedeelte van deze paragraaf zijn verplichte kengetallen (vanuit het BBV) opgenomen. Deze kengetallen beogen meer inzicht te geven in de financiële positie van de gemeente. Het tweede gedeelte van de paragraaf heeft specifiek betrekking op risicobeheersing. Hier wordt waardering gegeven aan de verhouding tussen de risico's en de weerstandscapaciteit: het weerstandsvermogen.

3.1.2 Korte toelichting kengetallen

Netto schuldquote en netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen

De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen en geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. Om inzicht te krijgen in hoeverre er sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven (netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen).

Solvabiliteitsratio

De solvabiliteitsratio drukt het eigen vermogen uit als percentage van het totale vermogen en geeft daarmee inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Hoe hoger de solvabiliteitsratio, hoe groter de weerbaarheid van de gemeente.

Grondexploitatie

Het kengetal grondexploitatie geeft aan hoe groot de grondpositie (de waarde van de grond) is ten opzichte van de totale (geraamde) baten.

Structurele exploitatieruimte

Dit kengetal geeft aan hoe groot de structurele exploitatieruimte is. De structurele baten en structurele lasten worden vergeleken met de totale baten. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten (waaronder de rente en aflossing van een lening) te dekken.

Belastingcapaciteit

De belastingcapaciteit geeft inzicht in welke mate het voordoen van een financiële tegenvaller in het volgende begrotingsjaar door aanwending van belastingcapaciteit kan worden opgevangen. Om deze ruimte weer te kunnen geven is een ijkpunt nodig. Dit wordt bewerkstelligd door de belastingcapaciteit te relateren aan landelijk gemiddelde tarieven. Voor de gemeente wordt de belastingcapaciteit gerelateerd aan de hoogte van de gemiddelde woonlasten (OZB, rioolheffing en afvalstoffenheffing).

Beoordeling kengetallen in relatie tot de financiële positie

Een afzonderlijk kengetal zegt weinig over hoe de financiële positie moet worden beoordeeld. Zo hoeft een hoge schuld geen nadelig effect te hebben op de financiële positie. Dit is afhankelijk van of en wat er aan eigen vermogen en baten tegenover die schuld staat

en hoe groot de kans is dat de schuld weer wordt afgelost. Ook hoeft een tegenvallende ontwikkeling van de grondprijs geen negatieve invloed te hebben op de financiële positie indien de structurele exploitatieruimte groot is of de gemeente over voldoende ruimte in belastingcapaciteit beschikt, omdat er dan ruimte is om tegenvallers op te vangen.

3.1.3 Kengetallen jaarstukken 2016

De volgende tabel geeft de verplichte kengetallen vanuit het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) weer. De tekstuele toelichting hierop staat in voorafgaande paragraaf.

Kengetallen (afgerond in heel %)	Verslag 2015	Begroting 2016	Verslag 2016
netto schuldquote	104%	121%	96% ¹
netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	104%	121%	94%
solvabiliteitsratio	13%	11%	15%
structurele exploitatieruimte	10%	-2%	4%
grondexploitatie	3%	3%	1%
belastingcapaciteit	117%	114%	112%

¹Door de wijziging in het BBV per 1 januari 2017 zal de systematiek van de interne doorbelasting wijzigen. Gevolg hiervan is dat zowel baten als lasten met een gelijk bedrag afnemen. Dit heeft geen effect op de omvang van de schuldenlast maar wel op de netto schuldquote. Rekenend met de nieuwe systematiek zou de netto schuldquote geen 96%, maar 103% bedragen.

Conclusie

Afzonderlijke kengetallen zegen weinig over hoe de financiële positie moet worden beoordeeld. Daarom is een set van kengetallen samengesteld, die ook nog in de tijd vergeleken kunnen worden.

De kengetallen kunnen in drie clusters worden samengevat, te weten:

- A. Ontwikkeling schuld en weerstandsvermogen;
- B. exploitatieruimte, meerjarenbegroting en grondexploitaties;
- C. Onderhoudssituatie en belastingcapaciteit.

A. De ontwikkeling van de schuld en het weerstandsvermogen

De schuldpositie ontwikkelt zich positief. Sinds 2013 is de netto schuldquote gedaald van 137% naar 96% en het solvabiliteitsratio is verbeterd van 8% naar 15%. Ook het weerstandsvermogen is verbeterd van de ratio 1,1 (voldoende) naar 2,2 (uitstekend).

B. Exploitatieruimte, meerjarenbegroting en grondexploitaties

Deze kengetallen hebben te maken met de exploitatieruimte en zijn niet in één kengetal te vangen. In de afgelopen jaren is steeds een meerjarenraming aangeboden waarin de eerste twee jaarschijven sluitend waren, al dan niet met aanvullende bezuinigingsvoorstellen. Mede door de gunstige septembercirculaire is de meerjarenraming geheel sluitend en is er een positieve exploitatieruimte. Ook de grondexploitaties ontwikkelen zich voorspoedig, blijkend uit oplopende saldi in de algemene reserve grondexploitaties (oplopend tot € 7,8 miljoen positief in 2021).

C. Onderhoudssituatie en belastingcapaciteit

De belastingcapaciteit zegt iets over de woonlasten in Haarlem. Deze bevinden zich nog steeds boven het landelijk gemiddelde van de grote gemeenten. In 2013 stond Haarlem op de tiende plaats duurste grote gemeenten en in 2016 op de zesde plaats. Voor 2017 is een

verbetering voorzien naar plaats 18 (middenmootpositie), maar de woonlasten in Haarlem zijn nog wel € 58 per woonruimte hoger.

Voor wat betreft de onderhoudssituatie wordt geconstateerd dat, hoewel Haarlem de afgelopen jaren veel achterstanden op het gebied van beheer en onderhoud heeft kunnen wegwerken, de gemeente nu niet langer ontkomt aan bezuinigingen op het beheer. Daarom is besloten tot een lager kwaliteitsniveau voor de openbare ruimte waarmee structureel € 1 miljoen op onderhoud is bezuinigd. De verlaging kwam met name tot uiting in het hanteren van het sobere kwaliteitsniveau C voor groen en wegen in de woonwijken.

3.1.4 Beoordeling financiële positie

Om meer inzicht te geven in de financiële positie van de gemeente worden naast de verplichte kengetallen ook gebruik gemaakt van eigen indicatoren. Deze zijn, in de volgende tabel, toegevoegd aan de verplichte indicatoren. De uitkomsten zijn vergeleken.

Aan de kengetallen zijn geen normen verbonden. De provincie heeft als toezichthouder wel zogenaamde signaleringswaarden bekend gemaakt, die worden gehanteerd bij de toetsing van de financiële positie. Hiervoor worden drie categorieën gebruikt, een categorie A; het minst risicovol (groen), B; meer risicovol categorie (geel) en C; het meest risicovol (rood). Voor de eigen kengetallen van de gemeente worden eigen indicatoren gebruikt. Na onderstaande tabel worden de uitkomsten toegelicht.

Signaleringswaarden beoordeling financiële positie		
Indicator	Haarlem	Provincie
1 Netto schuldquote		
2 Solvabiliteitsratio		
3 Renterisiconorm		
4 Structurele exploitatieruimte		
5 Meerjarenbegroting		
6 Grondexploitatie		
7 Onderhoudssituatie		
8 Beschikbaar weerstandscapaciteit		
9 Belastingcapaciteit		

Toelichting uitkomsten signaleringswaarden

1. Netto schuldquote

Indicator gemeente: de netto schuldquote geeft inzicht in het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen. Het is zodoende een indicatie in welke mate de rentelasten en aflossingen op de exploitatie drukken. Het kengetal dat in de BBV wordt gehanteerd is gebaseerd op de VNG-norm die Haarlem eerder al hanteerde in de begroting. Daarvoor zijn door de VNG ook normen opgesteld. Een uitkomst lager dan 100% is groen, tussen de 100% en 130% is oranje en hoger is rood. Haarlem bevond zich enkele jaren in het oranje vlak maar met een daling van de quote naar 96% bevindt Haarlem zich in 2016 in het groene vlak. De ruim lagere schuldquote ten overstaan van de verwachte

schulddquote bij de Programmabegroting 2016 (121 %) is voornamelijk het gevolg van de vaste schuldpositie die € 84 miljoen lager is dan eerder begroot.

Signaleringswaarde provincie: als het percentage hoger dan 90% is, maar lager dan 130% is de waarde categorie B.

2. Solvabiliteitsratio

Signaleringswaarde provincie: de solvabiliteitsratio geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Dit is gebaseerd op het eigen vermogen (reserves en begrotingsresultaat) als percentage van de totale balans. Hoe hoger de ratio, hoe groter de weerbaarheid. Voor 2016 is de ratio berekend op 15%. Als de signaleringswaarde lager is dan 20% is de waarde categorie C.

3. Renterisiconorm

Indicator gemeente: de maximaal toegestane omvang van langlopende financiering is gekoppeld aan de renterisiconorm. Deze geeft het maximaal geleende bedrag per jaar dat aan rentewijziging onderhevig mag zijn. Deze norm bedraagt 20% van het begrotingstotaal. Voor Haarlem ligt de norm in 2016 op € 102 miljoen. De gemeente heeft de momenten van herfinanciering gespreid waardoor € 36 miljoen daadwerkelijk onderhevig is gebleken aan rentewijziging in 2016. Omdat dit ruim onder de norm is wordt de indicator groen weergegeven.

4. Structurele exploitatieruimte

Signaleringswaarde provincie: een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten te dekken. Een negatief getal geeft aan dat structurele lasten worden gedekt door incidentele baten. Over 2016 is de structurele exploitatieruimte berekend op 4%, de structurele baten dekken de structurele lasten en daarom valt Haarlem in de categorie A.

5. Meerjarenbegroting

Indicator gemeente: de meerjarenbegroting is één van de kengetallen waaruit de financiële positie van de gemeente blijkt. Is de meerjarenraming materieel sluitend en biedt de meerjarenraming ruimte om mogelijke tegenvallers op te vangen zonder dat aanvullende bezuinigingen nodig zijn?

De begroting is voor de jaren 2017 en 2018 sluitend, de jaarschijf 2019 kent nog een incidenteel nadelig saldo. Het kengetal is beoordeeld als zijnde groen.

6. Grondexploitatie

Indicator gemeente: dit kengetal zegt niet zoveel over de risico's van de grondexploitaties zelf, maar geeft wel aan of grondexploitaties nog een bijdrage kunnen leveren aan het mogelijk opvangen van tegenvallers (flexibiliteit van de financiële positie).

Signaleringswaarde provincie: Haarlem scoort 1%. Scores onder de 20% vallen onder categorie A.

Voor mogelijke verliezen van de grondexploitaties zijn voorzieningen getroffen. De grondexploitaties zelf zijn daarom niet risicovol. De grondexploitaties leveren echter ook geen bijdrage aan extra weerstandscapaciteit.

7. Onderhoud

Indicator gemeente: een van de kengetallen om te kijken of de begroting materieel sluitend

is, gaat over het vermogen van de gemeente om te voorzien in het onderhoud van de kapitaalgoederen, inclusief gemeentelijk vastgoed (panden).

Met het meerjarige inzicht in de onderhoudsvoorraad openbare ruimte wordt uitvoering gegeven aan motie 5 'Transparant over onderhoudsachterstand' aangenomen bij de Kadernota 2016. Als de kapitaalgoederen sportaccommodaties en vastgoed op eenzelfde wijze als de openbare ruimte worden gepresenteerd, is de uitvoering van de motie volledig. Op het Meerjarenonderhoudsplan (MJOP) na, is er geen sprake meer van achterstallig onderhoud (zie paragraaf 3.3 Kapitaalgoederen)

Score:

Groen: maximaal één beheerdomein kent achterstallig onderhoud;

Geel: meer dan één, maar maximaal twee onderhoudsdomeinen kennen achterstallig onderhoud;

Rood: meer dan twee onderhoudsdomeinen kennen achterstallig onderhoud;

8. Beschikbaar weerstandscapaciteit

Indicator gemeente: in de paragraaf weerstandsvermogen is de benodigde weerstandscapaciteit berekend op € 12,3 miljoen. De beschikbare weerstandscapaciteit bedraagt € 27,5 miljoen. Dit is uitgedrukt in een ratio weerstandsvermogen van 2,2 en dus groen.

Score:

Groen: ratio 1,4 of hoger. Er is ruimte binnen de algemene reserve om tegenvallers op te vangen.

Geel: ratio 1 t/m 1,4. Er is beperkt ruimte binnen de algemene reserve om tegenvallers op te vangen.

Rood: ratio lager dan 1. De algemene reserve is geheel nodig als weerstandsvermogen (om risico's te kunnen opvangen) en kan niet worden ingezet om andere tegenvallers op te vangen.

Het beschikbare weerstandsvermogen van de gemeente geeft aan dat er nog enige flexibiliteit is om mogelijke tegenvallers op te vangen, zonder dat het weerstandsvermogen onvoldoende wordt.

9. Belastingcapaciteit

Indicator gemeente en provincie: het kengetal heeft een waarde van boven de 100%, dat wil zeggen dat de woonlasten hoger zijn dan het gemiddelde van de grote steden in Nederland. Vanwege de matiging van de tarieven in 2016 neemt de afwijking wel af. Dit betekent dat verhoging van de lokale lasten nauwelijks mogelijk is zonder relatief duurder te worden ten opzichte van de andere gemeenten. Er is daarom geen onbenutte belastingcapaciteit die ingezet zou kunnen worden om toekomstige nadelen op te vangen. Het kengetal staat met 112% op rood. Indien de score meer dan 105% bedraagt is de uitkomst voor de provincie categorie C.

3.1.5 Risicoparagraaf

De gemeente Haarlem heeft zoals iedere organisatie te maken met risico's. Het is van belang om die risico's inzichtelijk te maken, onder andere omdat de risico's de uitvoer van beleidsdoelen nadelig kunnen beïnvloeden. De Nota Risicomanagement ([2014/425742](#)) legt

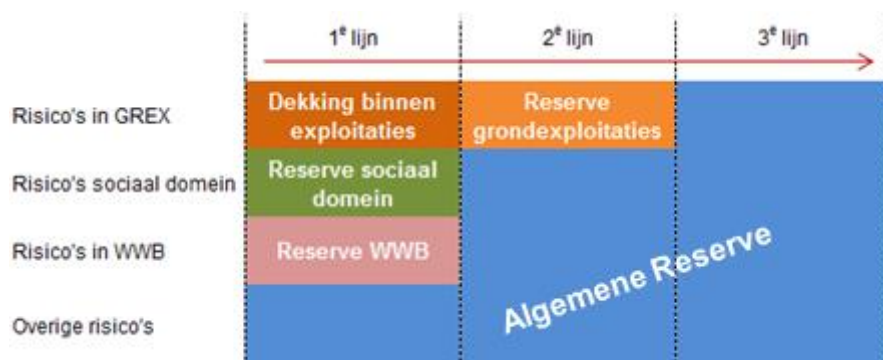
het begrippenkader en randvoorwaarden voor risicomanagement vast. De nota definieert risicomanagement als: het effectief en systematisch omgaan met de kansen en bedreigingen die het tot stand komen van organisatiedoelstellingen kunnen beïnvloeden.

Om de financiële gevolgen die samenhangen met bepaalde risico's te kunnen opvangen wordt een weerstandscapaciteit aangehouden. Op basis van een risico-inventarisatie binnen de organisatie wordt een risicosimulatie uitgevoerd. De risicosimulatie berekent hoeveel weerstandscapaciteit nodig is om het totaal aan (financiële) risico's te kunnen dekken. De risico's zullen niet allemaal tegelijk en in hun maximale omvang optreden. De risico-inventarisatie is primair gericht op risico's met een financieel gevolg.

Weerstandsvermogen

De ratio weerstandsvermogen bedraagt 2,2 en is ruim voldoende.

De weerstandscapaciteit bestaat uit de middelen die de gemeente beschikbaar heeft om risico's op te vangen en is gelijk aan de omvang van de algemene reserve. Het saldo bedraagt € 27,5 miljoen. De overige algemene reserves (reserve grondexploitatie, reserve sociaal domein en reserve Wet Werk en Bijstand (WWB)), worden primair ingezet voor dekking van risico's voor de betreffende beleidsvelden. Indien deze niet toereikend zijn, dient de algemene reserve voor voldoende weerstandscapaciteit te zorgen. Dit wordt schematisch weergegeven onderstaande figuur.

De beleidsuitgangspunten voor de omgang met reserves en voorzieningen heeft de raad vastgelegd in de Nota reserves en voorzieningen 2016-2020 ([2016/253878](#)). Hierin wordt een samenvatting gegeven van de regelgeving, waaronder een toelichting op het verschil tussen reserves en voorzieningen en de afspraken voor het instellen en opheffen. De ratio tussen de weerstandscapaciteit die nodig is om de risico's te kunnen opvangen en de weerstandscapaciteit die daarvoor beschikbaar is, heet het weerstandsvermogen. Uitsluitend voor de netto-risico's, resterend na het treffen van beheersmaatregelen, die financieel kwantificeerbaar zijn en geen verplichtend karakter hebben, wordt weerstandsvermogen aangehouden.

De weerstandscapaciteit die nodig is om de risico's op te kunnen vangen, volgt uit een risico-inventarisatie en is berekend op € 16,1 miljoen. Na dekking uit de reserves voor grondexploitatie, sociaal domein en de WWB bedraagt de benodigde weerstandscapaciteit nog € 12,3 miljoen.

Berekening ratio weerstandsvermogen

$$\text{Ratio weerstandsvermogen} = \frac{\text{beschikbare weerstandscapaciteit}}{\text{benodigde weerstandscapaciteit}} = \frac{27,5}{12,3} = 2,2$$

In het coalitieprogramma is opgenomen dat het college een financieel gezonde stad nastreeft en dat financiële meevallers worden toegevoegd aan de algemene reserve totdat de ratio weerstandsvermogen op het niveau ruim voldoende staat (boven de 1,4). Dit is met een ratio van 2,2 dus ruim het geval.

Ontwikkeling weerstandsratio	Realisatie				Raming	
	2013	2014	2015	2016	2016	2017
Weerstandsratio	1,1	1,9	2,1	2,2	1,8	1,7

De weerstandsratio is bij de Programmabegroting 2017 voor het laatst bepaald en is toen vastgesteld op 1,7. De weerstandsratio is nu berekend op 2,2. De stijging wordt veroorzaakt door zowel een stijging in de beschikbare weerstandscapaciteit als een daling van het risicoprofiel. In onderstaand risicoprofiel wordt hier bij punt 'h' verder op ingegaan.

Risicoprofiel gemeente Haarlem

a. Risico's grondexploitaties

Voor de benodigde weerstandscapaciteit van de risico's van grondexploitaties wordt per grondexploitatie bekeken of een positief resultaat wordt verwacht. Als dit het geval is, wordt de benodigde weerstandscapaciteit gecorrigeerd, omdat het positieve resultaat kan worden ingezet voor de dekking van de risico's. Voor de risico's die niet kunnen worden afgedekt door een positief resultaat wordt getoetst of de reserve grondexploitatie toereikend is. Als dat niet het geval is, dient voor het restrisico het weerstandsvermogen aangehouden te worden. De nu berekende risico's van grondexploitatie hebben een maximaal nadelig financieel gevolg van in totaal € 1,2 miljoen. Al deze risico's hebben betrekking op het Slachthuisterrein. Rekening houdend met kans van voordoen dient hiervoor een weerstandscapaciteit van € 274.000 aangehouden te worden. Hiervoor is voldoende dekking binnen de grondexploitatie Slachthuisterrein. Er hoeft daarom geen beroep op de algemene reserve grondexploitatie of de algemene reserve gedaan te worden. De risico's van grondexploitaties vallen binnen programma 4.

b. Risico's sociaal domein

De omvang van de reserve sociaal domein bedraagt € 38,6 miljoen en is ruim voldoende om risico's (met financiële gevolgen) die uit het sociaal domein voortvloeien geheel te kunnen afdekken. Het totaal van de gekwantificeerde risico's bedraagt € 3,6 miljoen, waarvoor € 482.000 weerstandsvermogen aangehouden moet worden. Er hoeft daarom geen beroep op de algemene reserve gedaan te worden. De risico's van het sociaal domein vallen binnen programma 2, 3 en 7.

Risico		Kans en max. impact	Weerstandscapaciteit
1	Overschrijding Wmo-uitgaven (progr. 2)	20% van € 1.500.000	€ 0,2 miljoen
2	Bezwaarprocedures binnen sociaal domein (progr. 7)	70% van € 200.000	€ 0,1 miljoen
3	Tekort op sociale werkvoorziening (progr. 3)	25% van € 400.000	€ 0,1 miljoen

c. Risico's Wet Werk en Bijstand

De omvang van de reserve voor de WWB bedraagt € 4,2 miljoen, waarvan maximaal € 3 miljoen beschikbaar is voor het afdekken van risico's. Het gekwantificeerde maximale risico is € 5,1 miljoen, waarvoor € 3,1 miljoen weerstandsvermogen aangehouden moet worden. Hiervan gaat € 100.000 ten laste van de algemene reserve. Het risico betreffende de WWB valt in programma 3.

d. Bedrijfsvoeringsrisico's

De overige 38 bedrijfsvoeringsrisico's met financieel gevolg zijn gekwantificeerd op € 51,6 miljoen. Om met 90% zekerheid risico's te kunnen afdekken moet voor dit specifieke samenstel van risico's € 12,3 miljoen aan algemeen weerstandsvermogen reserve aangehouden te worden. In tabel top tien risico's staan de tien risico's die de hoogste bijdrage leveren aan de berekening van de benodigde weerstandscapaciteit. Bedenk dat een risico geen zekerheid is, maar een kans dat het zich voordoet.

e. Risico's waar afzonderlijk over is gerapporteerd

Naast de gekwantificeerde risico's zoals hierboven beschreven zijn er aan de raad rapportages verstrekt over de risico's met betrekking tot de ambtelijke samenwerking tussen Zandvoort en Haarlem ([2016/518825](#)) en met betrekking tot de herontwikkeling van het koepelcomplex ([2017/61860](#)).

f. Top tien risico's gemeente Haarlem

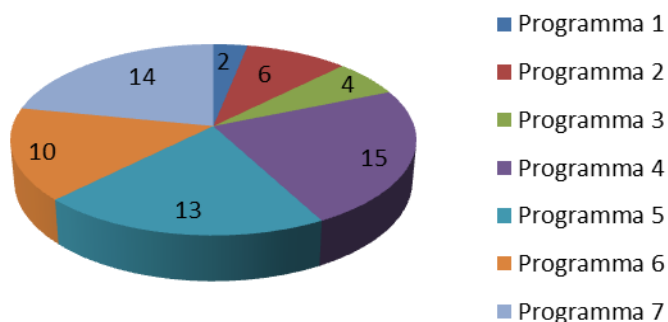
De totaal benodigde weerstandscapaciteit is gebaseerd op de risico's met een financieel gevolg. Op basis van de geïnventariseerde en gewaardeerde risico's is een risicosimulatie uitgevoerd. Deze simulatie laat op basis van de risico's zien, hoeveel weerstandscapaciteit er nodig is. De risico's zullen immers niet allemaal tegelijk en in hun maximale omvang optreden. Een simulatie houdt op basis van een wetenschappelijk verantwoorde methodiek rekening met de kansverdeling. Daarom is de benodigde capaciteit voor een risico minder dan de vermenigvuldiging van de kans met het maximale gevolg.

In de volgende tabel zijn de tien risico's met de hoogste inschatting van de benodigde weerstandscapaciteit weergegeven. Deze tien risico's (gecorrigeerd voor dekkingen uit de reserves voor het sociaal domein en de WWB) zijn verantwoordelijk voor 66% van de totale benodigde weerstandscapaciteit.

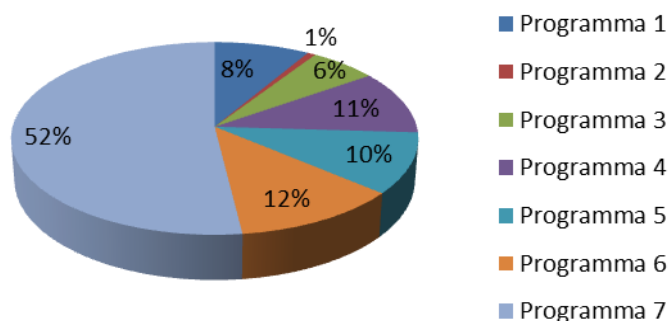
Bedrijfsvoeringsrisico's	Kans van voordoen	Maximaal gevolg	Inschatting benodigde capaciteit
1 Participatiewet: Indien het aantal bijstandsgerechtigden oploopt draagt de gemeente het risico tot maximaal een overschrijding van 10%. NB: Hiervan kan €3.000.000 ten laste van de reserve WWB worden gebracht.	75%	€ 5,1 miljoen	€ 3,1 miljoen
2 Uitval ICT-systemen: als gevolg van problemen in de interne infrastructuur.	30%	€ 10,0 miljoen	€ 2,7 miljoen
3 Algemene uitkering: De algemene uitkering uit het gemeentefonds bedraagt € 180 miljoen (exclusief sociaal domein). Een afwijking van 5% leidt al tot een begrotingsrisico van € 9 miljoen.	20%	€ 9,0 miljoen	€ 1,5 miljoen
4 Overschrijdingsregeling onderwijs: Er is een juridisch conflict met de schoolbesturen van het bijzonder basisonderwijs over de overschrijdingsregeling van 2006 tot en met 2008.	50%	€ 2,5 miljoen	€ 1,0 miljoen
5 Implementatie Omgevingswet: Het voorbereiden van de komst van de Omgevingswet vergt een complex en intensief traject. Daarbij worden diverse risico's onderkend.	50%	€ 1,0 miljoen	€ 0,6 miljoen
6 Achterstallig onderhoud: Vastgoed wordt de komende jaren niet ingelopen. Voor het komende jaar is een verkoopopbrengst benodigd van € 2,5 miljoen boven boekwaarde ten behoeve van het inlopen van het achterstallige beheer.	25%	€ 2,5 miljoen	€ 0,5 miljoen
7 Risico op datalekken: Een datalek kan tot gevolg hebben dat de gemeente aansprakelijk wordt gesteld door betrokkenen wiens persoonsgegevens zijn gelekt. De maximale impact bestaat uit een wettelijke boete, onderzoekskosten en herstel en juridische kosten.	50%	€ 1,0 miljoen	€ 0,5 miljoen
8 Uitval van applicaties door een cyberaanval: Bij een cyberaanval worden ICT voorzieningen die normaliter afdoende zijn kortdurend en herstelbaar verstoord. Een incident van enige omvang brengt direct hoge schade met zich mee.	50%	€ 1,0 miljoen	€ 0,4 miljoen
9 Garantstelling Hart: De culturele instelling Hart is ten behoeve van het nieuwe organisatiemodel een lening van oorspronkelijk € 1,3 miljoen aangegaan. Hiervoor staat de gemeente garant. De garantstelling vormt een zeker risico.	50%	€ 1,0 miljoen	€ 0,4 miljoen
10 Lagere inkomsten bouwleges: De inkomsten uit bouwleges kunnen aanmerkelijk lager zijn dan geraamd.	50%	€ 1,0 miljoen	€ 0,4 miljoen
Subtotaal 10 risico's met grootste benodigde weerstandscapaciteit		€ 11,1 miljoen	
Overige 38 geïdentificeerde risico's			€ 5,0 miljoen
Af: T.I.v. algemene reserve sociaal domein			- € 0,5 miljoen
Af: Dekking binnen grondexploitaties			- € 0,3 miljoen
Af: T.I.v. reserve WWB			- € 3,0 miljoen
Totaal benodigde weerstandscapaciteit alle risico's			€ 12,3 miljoen

g. Risico's per programma

In onderstaande tabel is te zien hoe alle risico's zijn verdeeld over de programma's. Naast de eerder genoemde 48 risico's zijn hier ook de (16) niet-financiële risico's in meegenomen. De meeste risico's doen zich voor in programma 4 en programma 7, met respectievelijk 15 en 14 risico's.

De invloed van de risico's per programma geeft aan hoeveel procent van de weerstandscapaciteit er per programma vereist is na dekking vanuit de reserves voor grondexploitatie, sociaal domein en WWB. Programma 7 vereist de meeste weerstandscapaciteit (52%). Dit komt voornamelijk door het risico betreffende de mogelijke uitval van ICT-systemen en het risico op een lager te verkrijgen algemene uitkering. Deze twee risico's vereisen al 34% van de totaal benodigde weerstandscapaciteit. De relatief lage invloed ten opzichte van het aantal risico's in programma 4 komt voornamelijk door de vijf grondexploitatie-risico's binnen dit programma. Voor deze risico's is er dekking binnen de grondexploitatie zelf, waardoor deze geen invloed hebben op de weerstandscapaciteit. De relatief lage invloed van programma 5 op de totaal benodigde weerstandscapaciteit vergeleken met het aantal risico's is te verklaren doordat zes van de 13 risico's binnen dit programma geen financieel gevolg hebben.

h. Analyse wijziging risico's ten opzichte van de Programmabegroting 2017

De benodigde weerstandscapaciteit is met € 1,4 miljoen gedaald ten opzichte van de Programmabegroting 2017. Dit is hoofdzakelijk het gevolg van de volgende wijzigingen in het risicoprofiel:

1. Het totaal aantal gekwantificeerde (financiële) risico's is afgenomen van 56 naar 48;
2. De kans én maximale impact van het risico over de opneemregeling van de Wmo zijn verlaagd met respectievelijk 10% en € 1 miljoen;

3. Er is een ruimere dekking binnen de reserve WWB waardoor het risico met betrekking tot de participatiewet vrijwel geen invloed meer heeft op de benodigde weerstandscapaciteit.

i. Risicokaart

Risico's kunnen op basis van de kans op voordoen en maximaal gevolg, de impact, in een risicokaart worden geplaatst. De risicokaart maakt de spreiding van de risico's naar kans en gevolg inzichtelijk. De nummers in de risicokaart corresponderen met de aantallen risico's die zich in het desbetreffende vak van de risicokaart bevinden. Een risico dat in het groene gebied zit, vormt geen direct gevaar voor de continuïteit van de organisatie. Een risico dat een score heeft die in het oranje gebied zit, vraagt om aandacht. Een risico waarvan de risicoscore zich in het rode gebied bevindt vereist extra aandacht om te voorkomen dat de continuïteit van de organisatie wordt bedreigd.

	$x > € 1.000.000$	2	5	1		1
	$€ 500.000 < x < € 1.000.000$		3	7		
Maximaal gevolg	$€ 200.000 < x < € 500.000$	2	6	6	1	1
	$€ 50.000 < x < € 200.000$	1	2	5	1	
	$x < € 50.000$	1	3			
		10%	30%	50%	70%	>70%
		Kans				

NB: Hierin zijn de 48 risico's met financieel gevolg opgenomen. Het risico in het rode gebied betreft het risico 'participatiewet' (nummer één van de top 10 risico's). Alle andere risico's hebben een kans van voordoen van 50% of minder en/of een maximale financiële impact van minder dan € 0,5 miljoen.

3.2 Lokale heffingen

3.2.1 Inleiding

De gemeentelijke heffingen zijn, naast de doeluitkeringen van het Rijk en de algemene uitkering uit het gemeentefonds, een belangrijke bron van inkomsten. Er zijn twee gemeentelijke heffingen: rechten en belastingen. Bij de rechten is sprake van een tegenprestatie van de gemeente en mogen de geraamde opbrengsten niet hoger zijn dan de geraamde kosten van de gemeente voor de uitoefening van de taak. Dat wil zeggen: de kostendekkendheid mag niet meer dan honderd procent zijn. Bij de belastingen is er geen directe relatie met een prestatie van de gemeente.

Haarlem heeft de uitvoering van de Wet Waardering Onroerende Zaken (WOZ) en het opleggen van de aanslagen en de invordering van onroerende zaakbelasting (OZB), roerende woon- en bedrijfsruimte belasting, afvalstoffenheffing, rioolheffing, precariobelasting (deels), hondenbelasting, toeristenbelasting, parkeerbelasting (navorderingen), reclamebelasting en de heffing Bedrijfsindustriële-zones Waarderpolder (verder genoemd BIZ-heffing) ondergebracht in een gemeenschappelijke regeling, te weten Cocensus. Ook de kwijtscheldingsverzoeken en de afhandeling van bezwaar- en beroepschriften zijn aan Cocensus uitbesteed.

3.2.2 Verantwoording uitvoering

Aanslagoplegging

Voor de uitvoering van deze belastingen is een Dienstverleningsovereenkomst (DVO) met Cocensus gesloten. In 2016 zijn hierin geen belangrijke wijzigingen aangebracht. De uitvoering van deze overeenkomst is conform de afspraken uitgevoerd. Met betrekking tot de aanslagoplegging is in de DVO opgenomen dat voor 1 maart van het belastingjaar 95% van de belastingplichtigen de aanslagen heeft ontvangen. In 2016 is voor 1 maart 99,5% opgelegd. Hiermee is aan de opgenomen doelstelling vanuit het DVO voldaan.

Afhandeling bezwaarschriften

Over 2016 zijn in totaal 3.634 bezwaarschriften ontvangen, waarvan 682 (in 2015 nog 855) gericht tegen de WOZ-beschikkingen (dat wil zeggen de waardebepaling van de onroerende zaken) en 2.952 op andere heffingssoorten (de belastingaanslag als zodanig), waarvan 1.547 bezwaren tegen de parkeerbelasting. Van de WOZ-bezwaren zijn 647 afgedaan (95%) en van de heffingsbezwaren zijn 2.767 afgedaan (94%). De nog te behandelen bezwaarschriften zijn van recentere datum en afdoening wacht nog op afronding van overleg met betrokkenen.

Kwijtschelding

Over 2016 zijn 6.510 verzoeken ontvangen. Hiervan zijn 2.405 geautomatiseerd kwijtgescholden. Van de resterende 4.105 verzoeken zijn 3.809 afgehandeld (93%). In 364 gevallen is tegen afwijzing administratief beroep aangetekend. Hiervan zijn 275 afgehandeld per medio december.

Invordering

Van het totaal in te vorderen bedrag van € 82,4 miljoen (netto opbrengst aanslagen minus kwijtschelding plus kosten minus oninbaar) aan belastingen en rechten over het belastingjaar 2016 is 98% ingevorderd. Het gaat om een bedrag van € 80,4 miljoen.

Uitvoering wet Waardering Onroerende Zaken (WOZ)

De Minister van Financiën heeft een orgaan ingesteld dat toezicht houdt op de taxaties die de gemeenten uitvoeren, de Waarderingskamer. Dit orgaan geeft ook jaarlijkse een oordeel over de kwaliteit van de uitvoering van de werkzaamheden die voortvloeien uit de uitvoering van de wet. Over 2016 heeft Cocensus het oordeel voldoende ontvangen.

3.2.3 Opbrengst belastingen en heffingen

In de navolgende tabel zijn de opbrengsten van de gemeentelijke belastingen en heffingen opgenomen. Daarbij zijn ter vergelijking de rekeningcijfers vergeleken met de geraamde opbrengsten na wijziging en de rekeningcijfers 2015. Afwijkingen van € 100.000 of meer tussen rekeningcijfers en geraamde opbrengsten zijn toegelicht. De verschillen die betrekking hebben op de kostendekkende heffingen worden in de volgende paragraaf toegelicht, waarbij -/- een nadeel is.

(bedragen x € 1.000)

Belastingen / heffingen	Rekening 2015	Begroting 2016	Rekening 2016	Saldo Begroting / Rekening
Belastingen				
OZB-woningen	19.695	20.000	20.024	24
OZB- niet woningen eigenaren	10.183	10.500	10.151	-349
OZB- niet woningen gebruikers	6.867	7.100	7.152	52
Roerende woon-en bedrijfsruimtebelastingen	61	57	61	4
Hondenbelasting	524	535	531	-4
Toeristenbelasting	1.173	1.086	1.243	157
Precario ondergrondse infrastructuur	5.004	5.164	5.147	-17
Overige precario	1.334	1.614	1.634	20
Parkeerbelasting	8.352	8.379	8.848	469
Naheffing parkeren	1.358	1.233	1.206	-27
parkeeropbrengsten Schalkwijk	499	495	466	-29
Reclamebelasting Binnenstad	474	492	502	10
Reclamebelasting Cronjéstraat	67	75	80	5
BIZ-heffing	292	317	295	-22
Totaal belastingen	55.883	57.047	57.430	293
Rechten/heffingen				
Afvalstoffenheffing	21.280	20.369	20.300	-69
Rioolrecht	12.691	12.681	12.700	19
Waboleges	2.660	4.646	3.666	-980
Leges burgerzaken	3.268	3.140	3.341	201

Belastingen / heffingen	Rekening 2015	Begroting 2016	Rekening 2016	Saldo Begroting / Rekening
Leges vergunningen	350	349	350	1
Begraafrechten	936	907	1.019	112
Havengelden	927	955	971	16
Marktgelden	373	409	354	-55
Totaal rechten	42.485	43.456	42.701	-755
Kwijtscheldingen	-1.188	-1.229	-1.142	87
Mutatie dubieuze debiteuren	-432	-600	-493	107
Netto-opbrengst	96.748	98.674	98.406	-268

De gerealiseerde belastingbaten bedragen € 57,3 miljoen en zijn € 0,25 miljoen hoger (0,4%) dan de raming. Dit wordt grotendeels veroorzaakt door minder baten uit OZB niet-woningen eigenaren (€ 0,35 miljoen minder) en opbrengst uit parkeerbelastingen (€ 0,4 miljoen meer).

Toelichting afwijkingen belastingen > € 100.000

OZB-niet woningen

De WOZ-waarden van de niet-woningen is minder gestegen dan primair was geraamd. In de opbrengst voor 2016 was rekening gehouden met nog te ontvangen belastingen over 2015 van bijna €100.000. Na uitspraak op een bezwaarschrift is dit bedrag zowel in 2015 als ook in 2016 niet ontvangen; een nadeel van bijna € 200.000. Daarnaast worden op basis van recente jurisprudentie nu vier grotere objecten als woningen beschouwd in plaats van niet-woningen. Omdat voor woningen uitsluitend een eigenarentarief geldt (voor niet woningen betalen ook gebruikers) is dit een nadeel voor de opbrengst.

Deze tegenvallende waarde-ontwikkeling geldt ook de voor de gebruikersheffing van de niet-woningen. Dit nadeel wordt bij de gebruikers echter gecompenseerd door minder leegstand dan was voorzien.

Toeristenbelasting

Het aantal toeristen dat naar Haarlem komt groeit en ook het aantal overnachtingen in hotels neemt toe. De opbrengst is daardoor € 157.000 hoger dan geraamd. In de begroting 2017 is de opbrengst daarom ook hoger geraamd op € 1,2 miljoen.

Parkeerbelasting

De baten uit parkeerbelastingen zijn € 469.000 hoger dan begroot. De per saldo hogere belastingopbrengsten zijn volledig opgebracht door kortparkeerders (+ € 748.000), dus via betaald parkeren op straat. Dit lijkt met name het gevolg van de aantrekkende economie. De baten uit parkeervergunningen zijn € 280.000 achter gebleven ten opzichte van de raming.

De gerealiseerde baten uit rechten bedragen € 42,7 miljoen en zijn € 0,75 miljoen lager (bijna 2%) dan de raming. Dit wordt in hoofdzaak veroorzaakt door lagere Wabo-leges.

Toelichting afwijkingen rechten > € 100.000

Leges burgerzaken

In 2016 is over de gehele breedte en over het gehele jaar van, in het bijzonder, de reisdocumenten en huwelijksaanvragen een toename te zien. De tot nu toe gebruikelijke terugval in aanvragen in het najaar is achtergebleven en dat heeft geresulteerd in een stijging van de inkomsten van de leges.

Waboleges

Bij de Bestuursrapportage 2016 zijn de baten met € 1,2 miljoen verhoogd, vanwege verwachte baten uit de ontwikkeling van de Westergracht. Vanwege een toegekend bezwaar tegen de leges is de hoger geraamde opbrengst daardoor lager uitgevallen.

Begraafrechten

De hogere opbrengst wordt voor een gedeelte verklaard uit een toename van het aantal begrafenissen en voor een gedeelte uit hogere baten vanwege het verlengen en daarbij ook het afkopen van het grafrecht. Hier staat tegenover dat ook de lasten gestegen zijn in hoofdzaak vanwege een hogere storting van € 116.000 in de onderhoudsvoorziening. De kostendekkend van 69% is daardoor iets hoger dan de raming van 67%.

3.2.4 Kostendekkendheid heffingen

Riolering

(bedragen x € 1.000)

	Rekening 2013	Rekening 2014	Rekening 2015	Begroting 2016	Rekening 2016
Baten totaal	11.646	12.413	12.691	12.681	12.700
Lasten totaal	13.180	12.089	13.058	12.681	12.700
Kostendekkendheid	88%	103%	97%	100%	100%

Afvalstoffenheffing

	Rekening 2013	Rekening 2014	Rekening 2015	Begroting 2016	Rekening 2016
Baten totaal	19.783	19.778	21.289	20.369	20.300
Lasten totaal	20.142	19.874	21.280	20.369	20.300
Kostendekkendheid	98%	100%	100%	100%	100%

Wabo

	Rekening 2013	Rekening 2014	Rekening 2015	Begroting 2016	Rekening 2016
Baten totaal	2.766	1.764	2.660	3.421	3.666
Lasten totaal	4.140	3.948	2.840	4.383	3.841
Kostendekkendheid	67%	45%	94%	78%	95%

Leges burgerzaken

	Rekening 2013	Rekening 2014	Rekening 2015	Begroting 2016	Rekening 2016
Baten totaal	2.779	3.096	3.268	3.183	3.341
Lasten totaal	4.577	5.017	4.651	4.604	4.525
Kostendekkendheid	61%	62%	70%	69%	74%

Leges vergunningen

	Rekening 2013	Rekening 2014	Rekening 2015	Begroting 2016	Rekening 2016
Baten totaal	196	368	350	972	350
Lasten totaal	821	963	1.247	1.206	895
Kostendekkendheid	24%	38%	28%	81%	39%

Begraven

	Rekening 2013	Rekening 2014	Rekening 2015	Begroting 2016	Rekening 2016
Baten totaal	984	889	936	907	1.071 *
Lasten totaal	1.856	1.505	1.574	1.345	1.543
Kostendekkendheid	53%	59%	59%	67%	69%

Havengelden

	Rekening 2013	Rekening 2014	Rekening 2015	Begroting 2016	Rekening 2016
Baten totaal	730	956	927	977	996 **
Lasten totaal	2.014	1.927	1.882	2.043	2.019
Kostendekkendheid	36%	50%	49%	48%	49%

Marktgelden

	Rekening 2013	Rekening 2014	Rekening 2015	Begroting 2016	Rekening 2016
Baten totaal	380	356	373	409	354
Lasten totaal	477	474	581	439	501
Kostendekkendheid	80%	75%	64%	93%	71%

* Waarvan € 1.019.000 uit begraafrechten

** Waarvan € 971.000 uit havengelden

3.3 Onderhoud kapitaalgoederen

3.3.1 Inleiding en samenvatting

Deze paragraaf geeft informatie over het onderhoud van de kapitaalgoederen van de gemeente. Kapitaalgoederen zijn onder andere (objecten in) de openbare ruimte, gebouwen en gronden. Aan de orde komen de beleidsdoelstellingen die van toepassing zijn op het beheren van de kapitaalgoederen en met welke financiële middelen welke prestaties het afgelopen jaar zijn geleverd.

De opzet van de paragraaf is ten opzichte van de begroting 2016 aangepast naar aanleiding van adviezen van de commissie BBV, motie 5 'Transparant over onderhoudsachterstand', aangenomen bij de Kadernota 2016 en motie 50bis 'Transparant(er) over onderhoudsachterstand', aangenomen bij de Programmabegroting 2016.

De paragraaf start met een samenvatting van de beleidskaders voor het onderhoud en de financiële prestaties. Daarna volgt een overzicht van de beheerplannen per areaal en van eventueel achterstallig onderhoud.

Na de samenvatting wordt per kapitaalgoed ingegaan op de geleverde prestaties in 2016.

Financiële consequenties 2016

In de onderstaande tabel zijn de middelen uit de begroting 2016 opgenomen die beschikbaar waren voor dagelijks, groot- en vervangingsonderhoud.

(bedragen x €1.000)				
Kapitaalgoederen	Beleidskader	Primaire begroting 2016	Bijgestelde begroting 2016	Realisatie 2016
Wegen, straten en pleinen	Visie en Strategie Beheer en Onderhoud (2012/398572)	8.647	10.834	10.421
Riolering	Verbreed gemeentelijke Rioleringsplan (2013/416279)	3.191	4.248	4.420
Water (kunstwerken, oevers)	Visie en Strategie Beheer en Onderhoud (2012/398572)	3.864	3.680	3.401
Groen	Visie en Strategie Beheer en Onderhoud (2012/398572)	6.348	6.673	6.391
Speelgelegenheden	Visie en Strategie Beheer en Onderhoud (2012/398572)	734	723	714
Openbare verlichting en VRI	Visie en Strategie Beheer en Onderhoud (2012/398572)	2.140	4.425	4.212
Schoolgebouwen	Strategisch Huisvestingsplan Onderwijs (2015/166865)	8.811	9.250	8.047
Sportaccommodaties	Beleidsuitvoeringsplan Sportaccommodaties (2013/594131) en Strategische visie Sportaccommodaties (2011/430082)	3.666	3.666	2.064
Vastgoed	Nota Onderhoud vastgoed (2012/471809) en Nota Onderhoudskosten (2013/284532)	5.108	6.617	5.501

Kapitaalgoederen	Beheerplannen (vastgesteld)	Looptijd t/m	Financiële vertaling in begroting	Achterstallig onderhoud
Wegen, straten en pleinen	Strategisch beheerplan Wegen 2013-2022 (2012/398572) en Straatmeubilair (2012/398572)	2017	ja	nee
Riolering	Verbreed GRP 2014-2017 (2013/416279)		ja	nee
Water (kunstwerken, oevers)	Strategisch beheerplan Water en oevers (2012/398572)	2017	ja	nee
Groen	Strategisch beheerplan Groen(2012/398572)	2017	ja	nee
Speelgelegenheden	Strategisch beheerplan Speelvoorzieningen(2012/398572)	2017	ja	nee
Openbare verlichting en VRI	Strategisch beheerplan Openbare verlichting en verkeersregeltechniek (2012/398572)	2017	ja	nee
Schoolgebouwen	Schoolbestuur is verantwoordelijk voor onderhoud ¹		nee	
Sportaccommodaties	Het vrij te geven jaarplan 2017 op basis van Meerjaren onderhoudsplan.	2017	ja	nee
	Het Investeringsplan Sport	2017	ja	nee
Vastgoed	MJOP	2017	nee	ja

¹Schoolbesturen hebben de verantwoordelijkheid voor de huisvesting van de scholen. Zij zijn bij wet verplicht 'het gebouw behoorlijk te gebruiken en te onderhouden.

Onderhoudsvoorraad

De werkvoorraad van het onderhoud wordt gevormd door alle gebieden en objecten die niet voldoen aan de gewenste kwaliteit vanwege bijvoorbeeld slijtage. Het groot- en vervangingsonderhoud wordt geprogrammeerd op basis van de technische kwaliteit van het areaal. Dit geïnventariseerd onderhoud wordt op basis van kostenkentallen inzichtelijk gemaakt. Deze kosten zijn per domein weergegeven in onderstaand tabel. Hierin is dus alleen dát onderhoud weergegeven waarvan op basis van inspectie is vastgesteld dat het uitgevoerd moet worden. In het laatste jaar in de tabel (2021) is onderhoud opgenomen dat al is geprogrammeerd én onderhoud dat in 2016 is geïnventariseerd, maar nog niet in een bepaald jaar is geprogrammeerd.

(bedragen x € 1.000)

Kapitaalgoederen	2017	2018	2019	2020	2021	Totaal
Openbare ruimte						
Wegen, straten en pleinen	4.156	5.282	4.323	6.026	6.203	25.989
Riolering	15.694	10.224	3.082	300	3.342	32.642
Water (kunstwerken, oevers)	10.946	5.427	2.758	2.450	755	22.334
Groen	1.238	3.386	245	132	526	5.527
Speelgelegenheden	93	93	93	93	93	467
Openbare verlichting en VRI	2.384	2.599	907	317	1.159	7.366
IP Maatschappelijk nut	9.746	11.711	956	1.232	0	23.646
Totaal onderhoudsvoorraad	44.257	38.722	12.363	10.550	12.078	117.971
Totaal Budget	41.737	22.964	21.037	20.837	23.865	130.439

Om effectief te kunnen programmeren en (onderhouds-) werken met elkaar te kunnen combineren, is het normaal dat een deel van het areaal niet voldoet aan het gewenste onderhoudsniveau. Hierbij is niet direct sprake van achterstallig onderhoud, het gaat om de werkvoorraad. Bij een te grote werkvoorraad wordt een deel van het areaal dat niet aan de kwaliteitsnormen voldoet, niet binnen een acceptabele termijn hersteld. Dan is sprake van achterstallig onderhoud. Voor een acceptabele termijn wordt een begrotingshorizon van vier jaar gehanteerd. Voor het areaal waarbij groot onderhoud plaatsvindt in de vorm van een vervangingsinvestering (kademuren en bruggen), wordt de planningshorizon van het investeringsplan gehanteerd. Deze bedraagt vijf jaar. Wanneer alle benodigde onderhoud binnen deze horizon kan worden uitgevoerd, binnen de hiervoor beschikbare budgetten, wordt gesproken van een gezonde situatie met een onderhoudsvoorraad. Als het werk niet binnen de periode uitgevoerd kan worden of het budget is niet toereikend, ontstaat achterstand.

Onderhoudsvoorraad in 2017 en 2018 is groter dan het beschikbare budget omdat er wordt uitgegaan van onderbesteding op geplande werken. Ervaring leert dat niet alle projecten precies volgens planning tot uitvoering komen. Door overprogrammering wordt het budget beter besteed. Mochten desondanks alle projecten wel volgens planning worden uitgevoerd dan kan gedurende het jaar het bestedingstempo nog worden bijgestuurd.

Bij de begroting 2016 was in de paragraaf kapitaalgoederen nog geen weergave van de onderhoudsvoorraad opgenomen. Om inzicht te geven in de ontwikkeling van de onderhoudsvoorraad (als invulling van motie 5) is onderstaande tabel opgenomen. Hierin wordt de onderhoudsvoorraad weergegeven zoals deze begin 2016 bekend was (met een horizon van vijf jaar) en de stand van zaken van de onderhoudsvoorraad aan het eind van 2016 (wederom met een horizon van vijf jaar). In het afgelopen jaar is onderhoud uitgevoerd en is nieuw onderhoud geïnventariseerd. Door beide getallen met elkaar te vergelijken kan een uitspraak worden gedaan over de ontwikkeling van de onderhoudsvoorraad. Het jaar 2016 sluit met een onderhoudsvoorraad van € 118 miljoen, een groei van € 5,5 miljoen ten opzichte van begin 2016. Het voor het onderhoud benodigde budget is meegegroeid en er is geen sprake van achterstallig onderhoud.

(bedragen x € 1.000)

Ontwikkeling onderhoudsvoorraad	Begin 2016 (2016-2020)	Eind 2016 (2017-2021)	Vershil
Totaal onderhoudsvoorraad openbare ruimte	112.501	117.971	5.470
Totaal budget groot- en vervangingsonderhoud	125.319	130.439	5.120
Vershil (budget-geprogrammeerd)	12.818	12.468	-350
Achterstallig onderhoud	geen	geen	

3.3.2 Onderhoud openbare ruimte

Onderhoudsniveau openbare ruimte

In de Visie en strategie beheer en onderhoud 2013-2022 ([2012/398572](#)) is beschreven wat de stand van zaken is van het beheer en onderhoud van de openbare ruimte en hoe

Haarlem deze wil beheren en onderhouden. In vergelijking met eerdere jaren ligt de nadruk nu op het dagelijks onderhoud om de kwaliteit van het areaal stabiel te houden. Afgelopen jaar was het tweede jaar dat het dagelijks beheer en onderhoud van de openbare ruimte via een nieuwe contractsystematiek uitgevoerd werd door een aantal marktpartijen en Spaarnelanden. Met alleen dagelijks onderhoud kan de gewenste kwaliteitsambitie niet worden gehandhaafd. Daarom zijn ook afgelopen jaar groot-onderhoudsmaatregelen uitgevoerd.

Het coalitieprogramma stelt dat, hoewel Haarlem de afgelopen jaren veel achterstanden op het gebied van beheer en onderhoud heeft kunnen wegwerken, de gemeente nu niet langer ontkomt aan bezuinigingen op het beheer. Daarom is besloten tot een lager kwaliteitsniveau voor de openbare ruimte waarmee structureel € 1 miljoen op onderhoud bezuinig kon worden. De verlaging kwam met name tot uiting in het hanteren van het sobere kwaliteitsniveau C voor groen en wegen in de woonwijken.

Ten tijde van de Kadernota 2015 is besloten om gelijk met groot onderhoud ook kansen op het gebied van herinrichtingen mee te nemen. Dit had ook gevolgen voor het jaar 2016. De herinrichting werd in 2016 nog gefinancierd vanuit de onderhoudsmiddelen, waardoor in 2016 de onderhoudsvoorraad is opgelopen. Deze stijging wordt in de jaren 2017 en 2018 weer ingehaald. Ondanks deze verschuiving en genoemde bezuinigingen streeft de gemeente ernaar zo min mogelijk achterstanden op te lopen bij het onderhoud van de openbare ruimte.

Wegen, straten en pleinen (beheerdomein verhardingen & straatmeubilair)

In 2016 is uitvoering gegeven aan de aanpak van de gesloten verharding met groot onderhoud aan onder meer de Bernadottelaan en de fietspaden op de Amerikaweg in Schalkwijk, het Liewegje in oost en de Westergracht in stadsdeel Zuid-West. Verder is op diverse plaatsen een gedeelte van het asfalt vervangen. Dit is bijvoorbeeld het geval bij een deel van het fietspad en de rijbaan van de Prins Bernardlaan. In het centrum is het onderhoud aan het Kennemerplein afgerond.

In de Frankrijklaan is de asfaltverharding omgevormd tot een open verharding wat meer aansluit bij de omgeving en een positieve bijdrage levert bij de klimaatadaptatie. Voor open verharding is onderhoud gepleegd aan onder meer de Westerhoutstraat en de Kolkstraat.

Ook is uit dit budget onderhoud gepleegd aan delen van de bestrating, te denken valt aan het vervangen van trottoirs in samenwerking met onderhoud door nutsbedrijven.

In 2016 is de voorbereiding van de Europaweg verder voortgezet.

Vanuit dagelijks beheer zijn op diverse plaatsen door de gehele stad delen van wegen en straten herstraat, hersteld of van een nieuwe asfaltlaag voorzien.

Riolering (beheerdomein riolering en grondwater)

De gemeentelijke ondergrondse infrastructuur bestaat voornamelijk uit het riolerings- en drainagestelsel. De kosten voor het beheer en onderhoud van het riool en de kapitaallasten die voortvloeien uit de investeringen in het riool worden middels de kostendekkende rioolheffing gefinancierd. Op de website van het jaarverslag is een kostenonderbouwing

opgenomen. Dit zogeheten omslagstelsel heeft tot gevolg dat de jaarlijkse lasten direct worden gefinancierd uit de opbrengst van de heffing.

Sinds 2015 is het dagelijks onderhoud in regie gezet en wordt het Haarlemse stelsel door een marktpartij onderhouden. Deze onderhoudspartner heeft voorstellen gedaan voor verbeteringen en levert informatie aan over de staat van het stelsel en de pompen in Haarlem.

De vervanging van het Rioolgemaal aan de Parklaan is daadwerkelijk begonnen, uitvoering loopt door tot in 2017. In het gebied Forel/Jungstraat is een gescheiden rioolstelsel gerealiseerd. Bij de herinrichting van de PC- Boutenstraat is met de vervanging van het riool een gescheiden rioolstelsel aangelegd. Hetzelfde is gebeurd bij het project Integrale Vernieuwing Europaweg-Zuid met als resultaat dat bijna heel Europawijk-Zuid een gescheiden stelsel heeft. Gelijktijdig met deze rioolwerken is het drainagestelsel vernieuwd en zijn waar nodig ontbrekende delen aangelegd.

Er is een deel van het groot onderhoud (door middel van relinen) aan het riool uitgevoerd in de Waarderpolder, het herstelprogramma wordt in 2017 voortgezet. Met het groot onderhoud is het riool in 15 wijken in goede staat gebracht, zodat het weer vele jaren meekan. Het programma omvat ongeveer 42% van het Haarlemse stelsel en wordt in de periode 2016 t/m 2017 uitgevoerd. Op de dijk in Spaarndam is een (druk)rioolsysteem afgerond om de laatste woningen die direct loosden op het IJ, aan te sluiten op de zuivering. Ook is in 2016 een aantal overstorten aangepast waardoor het rioolsysteem beter functioneert, er geen negatieve overstorten plaatsvinden en er minder vuil loost op het oppervlaktewater. In 2016 is de werkvoorbereiding gestart van onder andere Dietsveld, Eksterlaan, Rozenprieelstraat en Kinderhuisvest. Uitvoering volgt in 2017.

In het kader van de rioolonderzoeken is in november 2016 samen met Rijnland gestart met het meetprogramma in Schalkwijk en Zuiderpolder. Met de metingen wordt vastgesteld of de riolering zich in de praktijk gedraagt volgens rioolmodel en welke knelpunten zich in het stelsel bevinden. Het bijzondere aan de meting is dat Rijnland ook de werking van het boezemwater meet en analyseert. De in januari 2016 afgeronde stresstest heeft waardevolle inzichten opgeleverd over de afvoer van regenwater. In 2017 worden mogelijke verbeteringen onderzocht en worden aanbevelingen gedaan die meegenomen worden in het verbreed Gemeentelijk Rioleringsplan (vGRP). Het peilbuisennetwerk is geoptimaliseerd en verbeterd en er is onderzoek gedaan naar de staat en verbeteringen van de riolering in Meerwijk en de Zuiderpolder. Ook zijn de voorbereidingen gestart voor het opstellen van het nieuwe VGRP, wat in 2017 aan de raad wordt aangeboden ter besluitvorming.

Water (beheerdomein kunstwerken en oevers)

Het beheer van het oppervlaktewater in Haarlem is in beheer bij het Hoogheemraadschap van Rijnland. Enkele solitaire waterpartijen (zoals de vijvers op de gemeentelijke begraafplaatsen) maken geen deel uit van het Rijnlandse watersysteem en blijven in beheer bij de gemeente. Haarlem reserveert jaarlijks € 219.000 vanuit het rioolbudget in een reserve voor toekomstige baggerwerken. Haarlem is wel verantwoordelijk voor het beheer en onderhoud aan oevers, kades en kunstwerken (bruggen).

De Waarderhaven is uitgebreid en opgeleverd. In 2015 is een programma gestart voor het uitbreiden van aanmeervoorzieningen. In 2016 zijn ongeveer 200 aanmeervoorzieningen aangelegd, het werk wordt zoals gepland afgerond in 2017. De voorbereidingen van de realisatie van water in de Haarlemmer Kweektuin en de Centrale Watergang Waarderpolder zijn in 2016 voortgezet. In de Haarlemmer Kweektuin is ook al gestart met het graven van de waterpartij. Realisatie van de centrale Watergang Waarderpolder start in 2017. In 2016 is gestart met de voorbereiding van het verbeteren van het watersysteem rond het Van der Aart Sportpark in Haarlem Noord, de herinrichting van het Schoterbos met extra water en de parkstrook langs de Aziëweg met een watergang. De insteekhaven met passantenvoorzieningen in het project Scheepmakerskwartier is in het vaarseizoen 2016 opgeleverd en in gebruik genomen.

In 2016 is gestart met het vervangen van de kadewand van de Nieuwe Gracht fase 2 (C+D) en van de kadewand Raamvest. De damwand aan de Leidsevaart (thv de Oranjekade) is vervangen en het stadsstrand aan de Molenplas is weer geschikt gemaakt voor zwemrecreatie. Langs het Jaagpad zijn een zestal steigers vervangen. In 2016 is overeenstemming bereikt over het vervangen van de kadewand van de Bakenessergracht, zodat deze in 2017 vervangen kan worden. Daarnaast is in 2016 gestart met de voorbereidingen voor het vervangen van de Noorder Emmakade.

Het noordelijk deel van de ophaalbruggen van de Buitenrustbruggen is vervangen en in 2017 volgt het zuidelijk deel. Van de Vrouwenhekbrug is het dek vervangen en van de Melkbrug het lager en de tandwielkast. Er is groot onderhoud uitgevoerd aan de Zandersbrug als onderdeel van het werk aan de Friese Varkensmarkt. Van de Zijlbrug is al het metaalwerk opnieuw geschilderd. De voorbereiding van het groot onderhoud aan de wandelpromenade in Molenwijk is voortgezet in 2016.

Groen

Het ruimtelijk kader voor het Schoterbos is in 2016 vastgesteld, het ontwerp is in de inspraak gegaan en wordt begin 2017 aan het bestuur voorgelegd. Realisatie start in najaar 2017. In overleg met de Adviescommissie Haarlemmerhout is de renovatie van Eindhoven opgestart en is een heemtuin gerealiseerd. De aanplant van de resterende beplanting vindt nog in de eerste maanden van 2017 plaats. Er is bijgedragen aan het restaureren van de historische inrichting in het Proveniershof. Ook hierbij wordt de beplanting in 2017 aangeplant. Negen bomen zijn geplant in het centrum als uitwerking van motie 71 “Vergroenen versteende stad”. In het kader van vergroening binnenstad is de westgevel van de Kampgarage voorzien van plantenbakken en heeft de luifel van de entree een sedumbedekking gekregen. In 2016 is een definitieve beslissing genomen over de kap van bomen langs de Westergracht. Een beperkt aantal bomen is gekapt en nieuwe bomen zijn aangeplant. Er is gewerkt aan het onttegelen van de openbare ruimte en de gemeente heeft het goede voorbeeld gegeven voor de operatie Steenbreek (particulieren motiveren om hun eigen tuin om te vormen van tegels naar groen). Zo is overbodige bestrating verwijderd aan de Oosterhoutlaan en op het Boterplein. Langs de Oudeweg zijn zes verschillende soorten nieuwe iepen geplant, welke meedoen in het landelijke gebruikswaarde onderzoek naar deze soort door Wageningen UR (in verband met de iepziekte).

Als uitwerking van het Ecologisch beheerplan Ecologisch beleidsplan ([2013/420660](#)) heeft Spaarnelanden de volgende werkzaamheden verricht:

- Op diverse locaties in de stad zijn bloemenmengsels ingezaaid en bollen geplant in bermen om de biodiversiteit en beeldkwaliteit te bevorderen;
- Bij bestaande besplantsoenvakken en houtopstanden is extra beplanting aangebracht en is het maairegime aangepast, zodat er een zoom-/mantelvegetatie kan ontstaan;
- Er is groot onderhoud uitgevoerd aan diverse amfibieënpoeLEN;
- In samenwerking met de vrijwilligersgroep in het Romolenpark zijn schermen geplaatst om trekkende amfibieën te begeleiden en te voorkomen dat ze ongewenst de wegen kruisen, als ook eendentrapjes;
- Tot slot zijn twee IJsvogelwanden in de Eindhout en het Romolenpark gerealiseerd.

Vanuit het beheer- en onderhoudscontract met Spaarnelanden zijn veel werkzaamheden verricht aan het groen. Er zijn het afgelopen jaar ruim 420 bomen teruggeplaatst. Daarnaast is er gemaaid (circa vijfentwintig ronden) en zijn struiken onderhouden en bloembakken gevuld.

Openbare verlichting en verkeersregelininstallaties

In 2016 is wederom de strategie toegepast om lichtmasten, armaturen en lampen te vervangen op basis van leeftijd en inspecties. Bij vervanging van armaturen worden zo veel mogelijk dimbare led-armaturen toegepast met als resultaat een lager energieverbruik, verlenging van de levensduur en minder storingen. Als resultaat hiervan zijn in 2016 als onderdeel van het vervangingsprogramma van traditionele lampen ruim 3.900 armaturen vervangen door LED-lampen, conform de nota 'Groot onderhoud openbare verlichting' ([2014/114542](#)). Dit programma loopt door in 2017.

In de Wilhelminastraat en Gierstraat zijn de overspanningen vervangen. Bij enkele integrale onderhoudswerken is ook het vervangen van masten en armaturen meegenomen, zoals in het project Ivorez.

In 2016 is wederom geïnvesteerd in de implementatie van software in de installaties om interactief doorstromings-scenario's in te kunnen stellen en zijn alle verkeersregelininstallaties in het areaal-beheerpakket opgenomen. De verkeersregelininstallaties op de kruising Leidsevaart/Westergracht en Leidsevaart/Emmaplein zijn vervangen. Bij vervangingswerkzaamheden is het toepassen van led-lampen de standaard. Onderdeel van het onderhoud is een jaarlijkse inspectie van elke verkeersregelininstallatie.

In 2016 is tevens het dagelijks onderhoud van de openbare verlichting en verkeersregelininstallaties aanbesteed en gegund. De nieuwe onderhoudspartner start 1 januari 2017 met het beheer.

Speelgelegenheden

Voor 2016 lag de nadruk op het technisch veilig houden en in stand houden van de huidige voorzieningen (speeltoestellen en valondergronden) met de huidige speelwaarde. Bij vervangingen wordt als gevolg van de bezuinigingen en taakstellingen op de exploitatie meer ingezet op solistische vervanging van speelvoorzieningen in plaats van een integrale aanpak van de speellocatie met andere domeinen.

In 2016 is een nieuwe JOP (jongeren ontmoetingsplek) geplaatst aan de 's Gravezandersweg/Van Leeuwenhoekpark. Er zijn speeltoestellen vervangen op de locatie Henri Borelstraat, Betuwelaan en William Sternstraat.

Vanuit het beheer- en onderhoudscontract met Spaarnelanden zijn alle toestellen geïnspecteerd en daar waar nodig reparaties uitgevoerd, waaronder op het Wilsonplein, in het Nelson Mandelapark en de kinderboerderij aan de Kleverlaan. Hiermee is de wettelijke zorgplicht uitgevoerd en wordt de veiligheid van openbare speelvoorzieningen geborgd.

3.3.3 Onderhoud gebouwen/accommodaties/vastgoed

Schoolgebouwen

In 2016 zijn verbouwingen en uitbreidingen van schoolgebouwen gerealiseerd. Deze verbouwingen dragen bij aan Programma 1.1 Maatschappelijke participatie en wel specifiek aan de doelstelling c genoemd onder Beleidsveld 1.1 Onderwijs en Sport, om uit hoofde van de wettelijke zorgplicht in onderwijshuisvesting voldoende capaciteit te realiseren.

In 2016 is de praktijkschool De Schakel en de basisschool Bos en Vaart opgeleverd. Ook heeft de uitbreiding en renovatie van Basisschool De Piramide Europawijk plaatsgevonden. Het college heeft besloten kredieten te verstrekken ten behoeve van de Piramide Boerhaave, Eerste Christelijk Lyceum, De Schelp en Mgr. Huibersschool. Al deze bouwprojecten zijn aangevangen en worden in 2017 opgeleverd.

Sportaccommodaties

In 2016 is op diverse sportparken geïnvesteerd in de vervanging van toplagen van zowel gras- als kunstgrasvelden en in de omliggende ballenvangers, hekwerken en verlichting.

Op het van der Aart sportpark is bij Hockeyvereniging Haarlem een waterveld aangelegd met een verenigingsbijdrage en zijn de twee (natuurgas)voetbalvelden bij VV Schoten gerenoveerd. Bij Onze Gezellen Honk en Softbal zijn de hekwerken rondom de honk- en softbalvelden vervangen.

Het honkbalveld is gedraaid en veldverlichting aangebracht conform de sporttechnische eisen van de Honk- en Softbalbond.

De ombouw van het rugbyveld en het trainingsveld VVH naar één kunstgrasveld is doorgeschoven naar 2018. Het accent voor de rugbyclub ligt op afronding van de planvoorbereiding voor de nieuwbouw van het club-kleedgebouw. Oplevering van de nieuwbouw wordt eind volgend jaar verwacht.

Op het sportcomplex Spanjaardslaan is bij de Koninklijke HFC de toplaag van het kunstgrasveld twee vervangen. Het kunstgrasvoetbalveld van DSK en bijhorende trainingsstrook is voorzien van een nieuwe toplaag.

Renovatie van de toplaag van het natuurgas trainingsveld bij Geel Wit is doorgeschoven naar 2017, omdat er gelet op de ledengroei een verzoek ligt om dit veld om te bouwen tot een kunstgrasveld.

In 2016 zijn de nieuwe kleedkamers van HBSC Sparks op het Noordersportpark opgeleverd.

Bij SV DIO zijn onderhoudswerken aan de kleed- en wasruimtes uitgevoerd (kozijnen/gevels) en is er een nieuwe CV /warmwater installatie geplaatst. Voorts zijn de trapopgangen/bordessen, de dug-outs en de rugleuningen van de zitplaatsen van het Haarlem Honkbalstadion gerenoveerd.

Voor de binnensport lag het accent op het planmatig onderhoud van de gymzalen en de zwembaden. Er zijn maatregelen getroffen voor legionella beheersing bij diverse (buiten)sportverenigingen. De renovatie en modernisering van de kleedkamers in twee gymzalen (Don Bosco en Bernardus) is opgepakt in het vierde kwartaal van 2016. Met het plaatsen van 660 zonnepanelen op het Kennemersportcenter en de installatie van houtsnipperkachel zijn maatregelen getroffen op het terrein van duurzaamheid en energiereductie.

Vastgoed

Er is in 2016 ingezet op het in kaart brengen van duurzaamheidsmaatregelen van het gemeentelijk bezit. Deze duurzaamheidsmaatregelen met de in 2017 nog uit te werken meerjarenonderhoudsplannen (MJOP) per pand MJOP's brengen de onderhoudsbehoefte per pand in beeld en daarmee kan het te programmeren onderhoud (de benodigde middelen) worden geprognoseerd.

Het onderhoud aan het gemeentelijk Vastgoed heeft volgens planning plaatsgevonden. In 2016 zijn als gevolg van de verkoopstrategie een aantal panden verkocht, waaronder de voormalige gemeentelijke huisvesting Brinkmannpassage. Verder zijn de voorbereidingen gestart voor een aantal andere grotere verkopen, waaronder de Egelantier.

Er is een nieuw vastgoedbeheersysteem in gebruik genomen. De implementatie heeft zorgvuldig plaatsgevonden en aan het eind van 2016 heeft het nieuwe systeem alle functies van het oude systeem overgenomen.

3.3.4 Erfpacht

In 2016 zijn de laatste erfpachtdossiers in het kader van de herziening grondwaarde afgerond. Dit betrof oud-erfpachters die een schadeclaim hebben neergelegd bij de gemeente. Deze zijn allen afgerond en dit is opgelost binnen de ruimte van de positief afgesloten voorziening. Hiermee is het dossier herziening erfpachtdossiers afgerond, binnen de gestelde financiële kaders.

3.4 Financiering

3.4.1 Inleiding

De gemeente kent een centrale financiering waarbij er geen direct verband bestaat tussen een bepaalde investering en het aantrekken van financieringsmiddelen. Alle rentebaten en rentelasten worden verzameld en daarna toegerekend aan de gemeentelijke producten op basis van de omslagrente, in 2016 bedroeg deze omslagrente 4%. Alle geldstromen van de gemeente lopen via de centrale treasuryfunctie. Door deze werkwijze worden de gemeentelijke rentelasten zo goed mogelijk beheerst, met als doel de rentelasten zo laag mogelijk te houden.

Het algemene beeld over 2016 laat zien dat de schuldpositie van Haarlem is verbeterd. De vaste schuld daalt voor het derde jaar op rij, naar een stand van € 486 miljoen ultimo 2016. De verbetering van de schuldpositie is mede het resultaat van de bestuurlijke afspraak dat actief wordt gestuurd op de kasstromen, zodat de schuld kan dalen. Daarnaast is er een positiever resultaat op grondexploitaties en hogere gerealiseerde vastgoedresultaten dan begroot. Echter de schuld daalt ook door het trager realiseren van de investeringen en achterblijvende uitgaven voor het sociaal domein. De rentelasten zijn in 2016, door zowel achterblijvende financieringsbehoefte als lage rente op de markt, gunstiger uitgevallen dan oorspronkelijk begroot.

3.4.2 Liquiditeit en rente

Rentebeeld 2016

Bij het opstellen van de begroting was de verwachting dat de lange rente, gemeten naar het prijsniveau voor een tienjarige lening met een vaste rente, licht zou stijgen en rond de 2% zou bedragen. Uiteindelijk is de lange rente juist licht gedaald naar een niveau van 1,2% ultimo 2016. De korte rente is met -0,3% ultimo 2016 negatief gebleven in 2016. De lage rentestanden zijn mede het gevolg van de aanhoudende monetaire verruimingsmaatregelen van de ECB (Europese Centrale Bank) welke in 2016 zijn gehandhaafd.

Renterisico's op korte financiering (kasgeldlimiet)

De gemeente kan niet onbegrensd risico's nemen voor kortlopende financiering (korter dan één jaar); dit wordt wettelijk begrensd door de kasgeldlimiet. Conform de Wet Fido (Financiering Decentrale Overheden) mag de omvang van de kortlopende schuld maximaal 8,5% van het begrotingstotaal bedragen. Voor 2016 betekent dit voor Haarlem een limiet van € 43,5 miljoen. In 2016 heeft de gemeente de kasgeldlimiet geen enkel kwartaal overschreden.

(bedragen x € 1 miljoen)

Kasgeldlimiet in 2016	Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
Vlottende Schuld	26,5	16,8	1,5	2,3
Vlottende middelen	0,2	5,4	3,8	1,6
Netto vlottende schuld	26,3	11,4	-2,3	0,7
Kasgeldlimiet	43,5	43,5	43,5	43,5
Ruimte onder de kasgeldlimiet	17,2	32,1	45,8	42,8

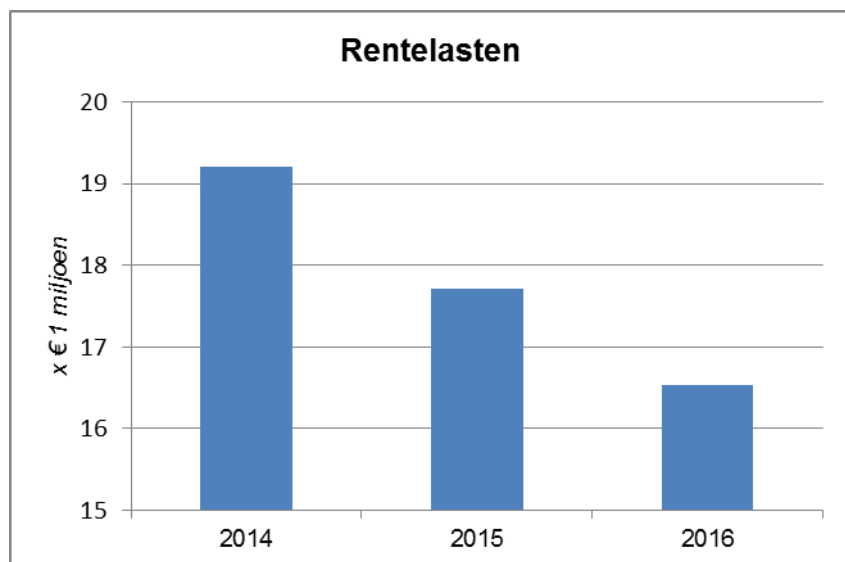
Renterisiconorm en rente- en aflossingsverplichtingen

Ook voor langlopende financiering geldt een wettelijke begrenzing voor risico's; de renterisiconorm. Deze norm dwingt tot een spreiding van de leningenportefeuille om het risico op rentewijzigingen te beperken. De renterisiconorm is 20% van het begrotingstotaal (conform Wet Fido). In 2016 betekende dit een norm van € 102 miljoen. Met een maximaal risico van € 36 miljoen, voor herfinanciering van de vaste schuld, is de gemeente ruim onder deze norm gebleven. Er hebben geen renteherzieningen op de portefeuille met langlopende leningen plaatsgevonden.

(bedragen x € 1 miljoen)

Renterisiconorm en renterisico's van de vaste schuld	2014	2015	2016
Begrotingstotaal	444	515	512
Vastgesteld percentage (in wet Fido)	20%	20%	20%
Renterisiconorm	89	103	102
Maximaal risico vaste schuld herfinanciering	61	32	36
Ruimte onder renterisiconorm	28	71	66

De rentelasten zijn lager dan begroot door lagere rentetarieven en een kleinere leningenportefeuille dan verwacht. Er is € 2,2 miljoen minder rente op langlopende leningen betaald dan oorspronkelijk begroot. Door negatieve korte rentetarieven is er in 2016 € 19.000 aan rente ontvangen op kortlopende leningen in plaats van de begrote rentelast van € 132.000, de totale rentelast in 2016 is € 16,5 miljoen.

Dividend

In onderstaande tabel worden de begrote en daadwerkelijk ontvangen dividenden van het jaar 2016 weergegeven. Het betreft hier de dividenden over het boekjaar 2015, die in het jaar 2016 betaalbaar worden gesteld. De genoemde bedragen zijn inclusief de terug te ontvangen dividendbelasting.

(bedragen x € 1.000)

Dividend	Begroting 2016	Ontvangen 2016	Voordeel/nadeel rekening 2016
BNG	158	235	77
SRO	200	200	0
Alliander	100	79	-21
Ned. Groot Boek	7	7	0
Totaal	465	521	56

3.4.3 Leningenportefeuille

Ontwikkeling vaste schuld en schuldreductie

De gemeente Haarlem werkt aan een structurele verlaging van haar schuldenlast, door een combinatie van aflossing en slimmer omgaan met investeringen. De vaste schuld ultimo 2016 is lager dan geraamd in de programmabegroting. Onderstaande tabel geeft de geraamde schuldposities van de begroting en de daadwerkelijke schuldposities weer.

(bedragen x € 1 miljoen)

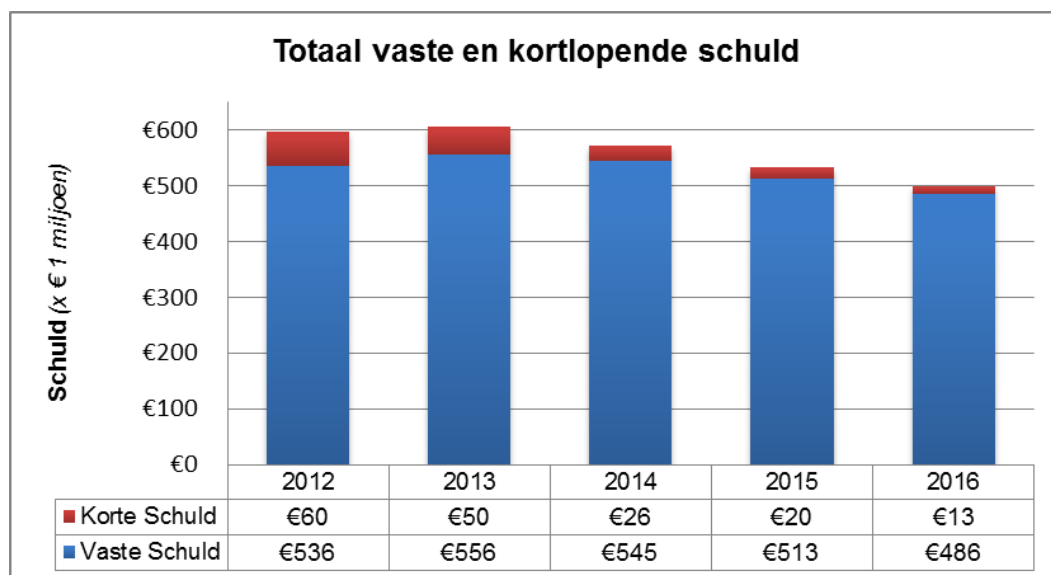
Vaste schuld 2016	Begroting 2016	Jaarrekening 2016
Stand vaste schuld per 1 januari	512	512
Bij (nieuw aan te trekken)	94	10
Af (af te lossen)	-36	-36
Stand vaste schuld per 31 december	570	486

Bij de Jaarrekening 2016 bedraagt de schuld ultimo 2016 € 486 miljoen. Dit is € 84 miljoen lager dan de oorspronkelijk voor 31 december 2016 begrote schuld van € 570 miljoen. De volgende zaken verklaren het verschil in vaste schuld voor het voornaamste deel, namelijk € 81 miljoen:

- Het achterblijven van investeringen, € 7 miljoen;
- Een voordeliger saldo van baten en lasten dan begroot (waaronder incidentele vastgoedverkopen), € 22 miljoen;
- Lagere uitgaven voor het sociaal domein, € 30 miljoen;
- Meer gebruik van kortlopende financiering in plaats van langlopende financiering, € 13 miljoen;
- Positievare kasstromen op grondexploitaties dan begroot, € 9 miljoen.

Korte en totale schuld

Naast de (langlopende) vaste schuld heeft de gemeente ook korte schulden. Onderstaande staafdiagram geeft het totaal van de ultimo standen van de vaste en korte schuld voor de jaren 2012 tot en met 2016 weer. Korte schulden worden hier weergegeven als de schuld met betrekking tot de kasgeldlimiet. Er is te zien dat naast de vaste schuld, ook de totale schuld is afgenomen in 2016 en dat de trend van dalende schuldposities zich voortzet.

Verstrekte geldleningen

In het verleden zijn leningen en garanties aan derden verstrekt. Het huidige beleid, vastgesteld met de Nota leningen en garanties ([2013/34361](#)), is om hier terughoudend in te zijn vanwege het risico dat eraan verbonden is. De meeste leningen zijn in het verleden verstrekt aan woningbouwcorporaties. Deze portefeuille wordt langzaam afgebouwd, omdat er geen nieuwe leningen meer worden verstrekt. Het verstrekken van leningen gebeurt nu via Waarborgfonds voor Sociale Woningbouw (WSW) (zie ook Verstrekte garanties). Verder is een beperkt aantal leningen verstrekt aan overige organisaties en zijn er revolverende fondsen voor starters, duurzaamheid en monumenten. In 2016 zijn geen nieuwe geldleningen verstrekt (buiten de revolverende fondsen).

(bedragen x € 1 miljoen)

Verstrekte geldleningen	Stand per 1-1-2016	Aflossing 2016	Stand per 31-12- 2016	Rente (gemiddeld)	Looptijd (gemiddeld)
Leningen aan woningbouwcorporaties	2,7	0,7	2	0,95%	3 jaar
Leningen aan overige organisaties	2,8	0,1	2,7	6,74%	11 jaar
Revolverende fondsen	7,6	n.v.t.	7,8	n.v.t.	n.v.t.

Verstrekte garanties

In het verleden zijn garanties verstrekt aan met name corporaties of maatschappelijke organisaties. Ook hier voert de gemeente een terughoudend beleid. Grootste onderdeel van de verstrekte garanties vormt de achtervangfunctie voor de woningcorporaties en particuliere woningbouw. Daarbij wordt de gemeente pas aangesproken als de sector zelf en het WSW

hun verplichtingen niet kunnen nakomen. Dat is tot nu toe niet voorgekomen. Het risico wordt daarmee gering geacht en is beperkt tot eventuele rentelasten. De portefeuille voor particuliere woningbouw (gegarandeerd door het Waarborgfonds Eigen Woningen, met het Rijk en de Nederlandse gemeenten in als achtervang) wordt langzaam afgebouwd, omdat die achtervangpositie is overgenomen door de Nationale Hypotheekgarantie (NHG). Door meer aflossingen van particulieren bouwt de portefeuille sneller af dan verwacht. Ook bij de achtervangposities voor woningcorporaties is er op dit moment een dalende trend. In 2016 zijn geen garanties verstrekt (behalve herfinanciering voor woningcorporaties).

(bedragen x € 1 miljoen)

Gegarandeerde geldleningen	31-12-2015	31-12-2016 (begroting)	31-12-2016 (rekening)
Gemeente als achtervang	1.940	1.849	1.825
Particuliere woningbouw ¹	960	874	873
Woningcorporaties	980	975	952
 Gemeente als directe risicodragers	 18	 20	 17
Zorgsector	2	5	2
Culturele instellingen en sportverenigingen	2	1	2
Nationaal restauratiefonds	1	1	1
Nutsbedrijven	13	13	12
Totaal gegarandeerde geldleningen	1.958	1.869	1.842

¹ Het overzicht van het Waarborg Eigen Woningen wordt pas medio 2017 ontvangen. Het bedrag genoemd onder Particuliere woningbouw betreft daarom een schatting.

EMU-saldo (Europees)

Vanuit het nieuwe BBV is het opnemen van het EMU-saldo in een paragraaf van de jaarrekening verplicht gesteld. Het EMU-saldo kan worden afgeleid uit de balans als het saldo van mutaties in de vorderingen en de schulden, ofwel de som van de mutaties van de vaste en vlottende financiële activa minus de som van de mutaties van de vaste en vlottende schuld. Het EMU-saldo van de gemeente Haarlem is in 2016 positief met afgerond € 20 miljoen, de gemeente draagt hiermee dus bij aan de vermindering van het EMU-tekort van het Rijk.

(bedragen x € 1.000)

2016		
1 Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves		13.627
2 Afschrijvingen ten laste van de exploitatie	bij	37.871
3 Bruto dotaties aan de post voorzieningen ten laste van de exploitatie	bij	6.066
4 Investerings in (im)materiële vaste activa die op de balans worden geactiveerd	af	30.177
5 Baten uit bijdragen van andere overheden, de Europese Unie en overigen, die niet op de exploitatie zijn verantwoord en niet al in mindering zijn gebracht bij post 4	bij	-394
6 Desinvesteringen in (im)materiële vaste activa: baten uit desinvesteringen in (im)materiële vaste activa (tegen verkoopprijs), voor zover niet op exploitatie verantwoord	bij	0
7 Aankoop van grond en de uitgaven aan bouw-, woonrijp maken e.d. (alleen transacties met derden die niet op de exploitatie staan)	af	5.136
Emu-saldo		
8 Baten bouwgrondexploitatie: baten voor zover transacties niet op exploitatie verantwoord	bij	14.110
9 Lasten op balanspost voorzieningen voor zover deze transacties met derden betreffen	af	3.736
Berekend EMU-saldo		32.231

3.5 Bedrijfsvoering

3.5.1 Organisatieontwikkeling in relatie tot coalitieprogramma

De gemeente Haarlem heeft in 2016 verder invulling gegeven aan haar veranderende rol en positie in de stad. Niet alleen de relatie tussen burgers, het bestuur en de ondernemers verandert, maar ook processen, structuren, werkvormen en de ontwikkeling van (risico)bewustzijn, houding, gedrag en kwaliteit van medewerkers worden vernieuwd. Dit doet de gemeente door middel van regievoering, integrale organisatieoplossingen en organisatiebrede programma's. Voorbeelden hiervan in 2016 zijn:

- De gemeente heeft haar bestuursstijl getoetst in de stad haar visie en samenhangend perspectief op een nieuwe bestuursstijl. Daaraan is een verdere stroomlijning van ambtelijk-bestuurlijke processen gekoppeld, zoals een betere bereikbaarheid van de ambtelijke organisatie en een snellere beantwoording van vragen van burgers (ook via sociale media);
- Het uitgangspunt voor dienstverleningsprocessen is snelle, transparante en logische procedures, gericht op het verstrekken van basisservices, zodat alle burgers kunnen deelnemen aan de samenleving;
- De gemeente heeft zich in 2016 doorontwikkeld richting een regieorganisatie zoals ook aangegeven bij cluster Burger en Bestuur. Bijvoorbeeld op het gebied van publieke onderhouds- en ontwikkelingsprojecten, die worden belegd bij marktpartijen;
- Om de dienstverlening aan burger en bestuur te optimaliseren, heeft de gemeente zich ingezet om de interne dienstverlening te verbeteren. Zo is invulling gegeven aan de kwalitatieve opgave om de overhead van gemeente Haarlem te verbeteren met goede, betrouwbare producten voor een reële prijs. In 2016 zijn aan de hand van het programma 'Operational Excellence' de eerste resultaten merkbaar van initiatieven die de interne klanten en aanbieders gezamenlijk ontwikkelen. Deze initiatieven sluiten aan op de beweging die reeds is ingezet om in overstijgende ketens te werken en taken verder te integreren met behulp van meer stabiele en adequate informatievoorziening en ICT.

De vernieuwing van de organisatie gebeurt stapsgewijs, waarbij reorganisaties zoveel mogelijk worden vermeden. Met projecten uit het interne HRM-programma Flexibel en Veilig zoals leiderschapsontwikkeling (gestart in 2016), flexibilisering van capaciteit (flexschil) en deregulering, de start van het project talentontwikkeling en een brede inzetbaarheid van medewerkers is de gemeente op weg om betere dienstverlening te realiseren.

Programma 'Flexibel en Veilig'

Het doel van programma 'Flexibel en Veilig' is om het talent binnen de gemeente slimmer te benutten en het vertrouwen en werkplezier te doen toenemen, om daardoor als gemeente beter te presteren. Het programma staat voor een meerjarige, organisatiebrede ontwikkeling, waarbij 'flexibel' en 'veilig' belangrijke waarden zijn. Het is een ontwikkelproces waarbij het roer niet ineens om gaat. Het programma ondersteunt de organisatie om voorbereid te zijn op veranderingen in de stad en in het werk van de ambtelijke organisatie.

Gemeente Haarlem, de Ondernemingsraad en vakbonden FNV Nederland en CNV Connectief ondertekenden in 2016 het Convenant 'Duurzame inzetbaarheid'. Het convenant is een intentieverklaring van de vier samenwerkende partners om de ontwikkeling die gemeente Haarlem heeft ingezet op het gebied van talentontwikkeling, arbeidsmobiliteit en duurzame inzetbaarheid met vertrouwen voort te zetten.

In 2016 is de basis voor de strategische personeelsplanning voor de komende jaren gelegd. Hier zijn alle medewerkers actief bij betrokken met behulp van een 'koerskaart' waarbij onder andere ontwikkelingen en persoonlijke kwaliteiten in beeld worden gebracht. Ook is een servicepunt voor talentontwikkeling en mobiliteit ingericht, is een nieuwe leiderschapsvisie vastgesteld en is een nieuwe, vooruitstrevende manier van matching van talent en werk ontworpen. Deze nieuwe vorm van matching heeft mobiliteit van medewerkers op tijdelijke opdrachten en vacatures versneld en vereenvoudigd en heeft daarmee bijgedragen aan een meer flexibele en wendbare organisatie.

In de zomerperiode is het interne scholingsprogramma 'Summerschool 2016' georganiseerd. Hier hebben ongeveer 450 medewerkers aan deelgenomen.

Flexibele schil

De gemeente Haarlem maakt al jaren gebruik van een flexibele schil waarmee zij de organisatie in staat stelt om onder andere pieken en dalen en wijzigingen in het werkaanbod beter op te vangen, snel te kunnen reageren op een verandering in de vraag naar diensten, innovaties door te voeren en specialisten voor een tijdelijke opdracht aan te trekken.

In 2016 zijn zowel interne als externe medewerkers ingezet om de flexibiliteit vorm te geven. Hierbij gaat het om ongeveer 200 ingehuurd medewerkers die via bureaus of via RegioFlexWerk worden ingehuurd. RegioFlexWerk is het instrument waarbij medewerkers vrijwillig regionaal uitgewisseld kunnen worden. Daarnaast zijn 11 trainees, 45 stagiaires en WEP-ers (werknemers op een ervaringsplek) werkzaam en lerend.

De belangrijkste gebieden waar de flexibele schil is ingezet zijn handhaving, ICT (innovatie en technologie) en de fysieke - en sociale domeinen.

Bovenformatieven

Bovenformatieven worden actief begeleid in werk-naar-werk trajecten om de kans op nieuw werk zo groot mogelijk te maken. Ondersteuning vindt plaats bij sollicitatietrajecten, opleidingen en het opdoen van werkervaring. Begin 2016 waren 33 medewerkers bovenformatief. Daarvan hebben 18 bovenformatieven ander werk gevonden, zijn met pensioen gegaan of zijn om andere redenen niet meer bovenformatief. Dit resulteert in 15 bovenformatieven aan het eind van het jaar. De uitstroom ligt voor op de planning, hierdoor zijn de verwachte kosten met € 400.000 naar beneden bijgesteld. Het beleid is er op gericht dat er ná 2020 geen kosten meer zijn voor bovenformatieven.

Garantiebanen

Het kabinet heeft samen met werkgevers in het sociaal akkoord van april 2013 afgesproken 125.000 banen te creëren voor mensen met een arbeidsbeperking in de periode 2015 tot 2026. De gemeente Haarlem zal tot 2026 oplopend tot ongeveer vijftig banen gaan realiseren. Tot en met 2016 zijn 11 van de geambieerde 14 banen gerealiseerd. Hierdoor wordt de ambitie voor komende periode groter.

De invoering van garantiebanen gaat gemoeid met extra tijd en middelen. Het college heeft over het kalenderjaar 2016 eenmalig € 140.000 beschikbaar gesteld. Doordat de meeste plaatsingen pas in het najaar zijn gerealiseerd, zijn de totale kosten lager dan gepland.

Individueel Keuzebudget (IKB)

Invoering van het IKB komt voort uit de cao over de periode 2013-2015; hierin is afgesproken dat per 1 januari 2017 alle gemeenten het IKB invoeren. In 2016 zijn de voorbereidende werkzaamheden voor de invoering afgerond. Medewerkers zijn op meerdere manieren geïnformeerd over het IKB waaronder diverse berichten en inloopsessies. De invoeringsdatum van het beloningsonderdeel (hoofdstuk 3) van de CAR-UWO blijft 1 januari 2016. Hierdoor is op 1 januari 2017 het vakantiegeld over de periode juni t/m december 2016 opeisbaar. Het opeisbare bedrag bedraagt van € 2,2 miljoen komt, conform BBV, ten laste van de Jaarrekening 2016 en wordt uitbetaald bij het salaris van de maand mei.

3.5.2 Interne dienstverlening (kwantiteit en kwaliteit)

Operational Excellence

Om de kwaliteit van de interne dienstverlening te optimaliseren is het programma Operational Excellence geïnitieerd. De ambitie is enerzijds een balans te creëren tussen kostenefficiëntie en klantgerichtheid in de ondersteunende processen en anderzijds het primaire proces te ontzorgen. In 2016 is via twee lijnen gewerkt aan Operational Excellence. Afdelingen hebben gewerkt aan de 40 speerpunten die door focusgroepen in 2015 benoemd zijn. Deze speerpunten variëren qua aard: van concreet en 'quick win' tot een cultuuromslag die niet van vandaag op morgen gerealiseerd is. Nagenoeg alle speerpunten zijn opgepakt en/of reeds voltooid. OE is in 2016 opgenomen in het nieuwe programma Bedrijfsvoering & Ondersteuning dat anticipeert op de organisatieverandering in 2018. De kernwaarden van Operational Excellence, zoals de klant centraal, transparantie over prijs en kwaliteit, continu verbeteren en ketenintelligentie, zijn het fundament voor dit programma.

Omvang overhead

De gerealiseerde overheadkosten zijn € 1,1 miljoen lager dan de bijgestelde begroting. Zowel in de centrale als decentrale overhead is deze lijn zichtbaar. Procentueel vallen de afwijkingen weliswaar mee, maar vooral bij de centrale overhead telt de afwijking op tot een substantieel bedrag van € 831.000. Dit valt uiteen in een personele component (circa € 90.000) als gevolg van vacatureruimte en een materieel component van circa € 740.000 waar diverse kleine oorzaken aan ten grondslag liggen, zoals een getemporeerde ICT-update binnen sociaal domein, lagere uitgaven op kantoormachines, voeding en drank. Ook door verdere digitalisering is er een neerwaartse druk op portokosten.

Totaal overhead	Primaire begroting 2016	Begroting	Realisatie 2016	Saldo	Saldo begroting vs realisatie als percentage
Centrale overhead CST	3.112	3.604	3.498	-106	3%
Centrale overhead M&S	34.789	36.440	35.608	-831	2%
Decentrale overhead	4.834	4.029	3.847	-182	5%
Totaal	42.735	44.073	42.954	-1.119	3%

In de hierna volgende tabel zijn de resultaten (realisatie) van 2014, 2015 en 2016 naast elkaar gezet. Als de incidentele lasten voor de invoering van het Individueel Keuze Budget (IKB) van € 2,2 miljoen buiten beschouwing worden gelaten, dan is een dalende trend te zien. Per 1 januari 2017 heeft de individuele medewerker het recht (vakantiegeld en eindejaarsuitkering) per gewerkte maand op te eisen. Het bedrag van € 2,2 miljoen vertegenwoordigt de waarde van opgebouwd vakantiegeld over de periode juni tot en met december 2016 die in 2017 opeisbaar is.

Verder is het overzicht gesplitst in centraal besturend, centraal ondersteunend en decentraal. Verschillen tussen de jaren zijn vooral steeds het gevolg van mutaties in de personele lasten (inclusief inhuur). De stijging 2016 van de centraal besturende overhead hangt samen met verschuiving van audit taken naar Concencontrol.

Verloop taakstelling overhead

(bedragen x € 1 miljoen)			
Overhead	Realisatie 2014	Realisatie 2015	Realisatie 2016
Centraal besturend	3,7	3,0	3,5
Centraal ondersteunend	33,8	34,3	33,4
IKB (incidenteel)			2,2
Decentrale overhead	6,1	4,9	3,9
Totaal	43,6	42,3	43

3.5.3 Digitalisering

Informatievoorziening

In 2016 is de organisatie rond de Informatievoorziening verder uitgebouwd (nota Informatievoorziening in samenhang, [2014/267561](#)). Nadat in 2014 en 2015 de strategische functies zijn ingevuld, is in 2016 kwartier gemaakt met het (tijdelijk) invullen van de rol van Informatiemanager en projectportfoliomanager. Verbinding tussen de rol van Chief Information Officer (CIO), strategische uitgangspunten en ondersteuning van de inhoudelijke domeinen en ICT én een professioneel beheer van IV-projecten bleek hierdoor mogelijk..

In 2016 is voortgebouwd op de nieuwe website, intranet en extranet, waardoor de communicatie transparanter wordt en de dienstverlening verbetert. Het fundament voor deze aanpak ligt in de nota Informatievoorziening transparant en veilig ([2015/128172](#)). Het in 2015 opgezette platform voor Open Data is in gebruik genomen en wordt verder ontwikkeld tot een Informatie en ParticipatiePlatform (IPP) voor data die met burgers en bedrijven gedeeld kan worden. In 2016 is het onderbrengen van het Meerjarengedebitsprogramma in dit IPP-platform speerpunt geweest.

Haarlem mocht in 2016 de titel Digiproofste gemeente van Nederland ('de sterkst digitale stad van Nederland') voeren na een sterke strijd binnen de Digitale Steden Agenda op het gebied van projecten rond e-dienstverlening. Deze titel heeft een impuls gegeven voor de organisatie om de digitale dienstverlening te versterken. De gemeente Haarlem zal steeds meer digitaal gaan werken vanuit de ambitie om in 2020 100% digitaal te werken. In 2016 is de organisatorische scheiding tussen het team (digitaal) Informatiebeheer en het team Archiefbeheer tot stand gebracht (tezamen voorheen bureau DIV).

Informatiebeveiliging

In 2016 is een nieuwe gap-analyse uitgevoerd ten aanzien van informatiebeveiliging. Daarin is aangegeven in hoeverre de gemeentelijke informatiebeveiliging aansluit op de BIG (Baseline Informatiebeveiliging Gemeenten). De belangrijkste conclusies die hieruit getrokken kunnen worden, op basis van vergelijking met de gap-analyse uit 2014, zijn dat de beveiliging van de bedrijfsmiddelen en het beheer van incidenten sterk is verbeterd door betere procedures en extra inzet.

Naast aandacht voor de technische veiligheid is ook aandacht besteed aan houding en gedrag van medewerkers. Daarom is vanuit de informatiebeveiligingsfunctie in 2016 een vervolg gegeven aan het bewustwordingsproces op het gebied van informatiebeveiliging. Naast i-bewustwordingssessies zijn extra middelen als campagnes en gastsprekers ingezet. Verder zijn met het oog op de nieuwe wet Datalekken duidelijke eisen gesteld aan koppelingen, dataverbindingen, versleuteling, contacten en contracten met bewerkende partijen.

Tevens werkt de gemeente sinds 2016 met een onafhankelijke security partner, die gevraagd en ongevraagd advies geeft. Door VNG/KING wordt Haarlem als voorbeeldgemeente gepositioneerd om de ontwikkeling van haar informatiebeveiliging. Ook is de gemeente in 2016 geconfronteerd met een aantal incidenten welke snel zijn opgepakt en afgehandeld. De nota Privacy is, vooruitlopend op Europese en landelijke wetgeving, in 2016 voorbereid. Definitieve besluitvorming en verdere uitwerking in richtlijnen en personele inzet volgt begin 2017.

Investeringsplan ICT

De inschatting is dat de vervanging van de grote applicaties een continu karakter hebben. De komende periode wordt gebruikt om te bezien welke grote applicaties vervangen worden. In 2016 is de aanbesteding van eHRM en Parkeren (naast vele andere trajecten) voorbereid. Om hier de goede stappen te kunnen zetten zijn ook de eerste stappen gezet voor de realisatie van een nieuwe, toekomstbestendige digitale infrastructuur.

3.5.4 Overige onderwerpen

Huisvesting

In 2016 is gestart met planvorming voor het flexwerkconcept voor het stadhuis. Voor de Raakspoort en de Zijlpoort is door middel van meer variatie in de inrichting en met technische toepassingen het flexconcept verder geoptimaliseerd. De pilot avondopenstelling Zijlpoort, vanuit het Rijk geïnitieerd, is afgerond. De pilot was nuttig, maar er werd niet veel gebruik gemaakt van deze avondopenstelling.

In het gebouw de Zijlpoort zijn in 2016 werkruimten vrijgespeeld om toekomstige regionale ontwikkelingen op te kunnen vangen. Daarnaast is ook een start gemaakt met de verduurzaming van het stadhuis.

Wagenpark

Eind 2016 is de aanbesteding gestart met als doel om het gemeentelijk wagenpark volledig in een leaseconstructie onder te brengen.

3.6 Verbonden partijen en subsidies

3.6.1 Inleiding

Deze paragraaf biedt een beknopt overzicht van het beleid over verbonden partijen en gesubsidieerde instellingen, plus een overzicht van de verbonden partijen en gesubsidieerde instellingen.

Het begrip ‘verbonden partij’ is vastgelegd in het Besluit begroting en verantwoording (BBV) en gedefinieerd als “een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie waarin de provincie onderscheidenlijk de gemeente een bestuurlijke en financieel belang heeft”. In datzelfde besluit wordt een financieel belang gedefinieerd als “een aan de verbonden partij ter beschikking gesteld bedrag dat niet verhaalbaar is als de verbonden partij failliet gaat onderscheidenlijk het bedrag waarvoor aansprakelijkheid bestaat indien de verbonden partij haar verplichtingen niet nakomt”. Er is sprake van een bestuurlijk belang als de gemeente zeggenschap heeft, hetzij uit hoofde van vertegenwoordiging in het bestuur, hetzij uit hoofde van stemrecht.

Als wordt samengewerkt met een partij waarin de gemeente zowel een bestuurlijk als een financieel belang heeft, spreekt men van een verbonden partij. Wanneer geen sprake is van een bestuurlijk belang, spreekt men van een subsidierelatie.

3.6.2 Kaders verbonden partijen

De kaders voor de omgang met verbonden partijen zijn begin 2015 geactualiseerd en opnieuw vastgesteld. De hernieuwde kaders borduren voort op de kaders uit 2009 en vormen daarmee geen trendbreuk. De raadsnota Verbonden partijen in Haarlem ([2014/475087](#)) bevat de actuele visie op verbonden partijen. Deze paragraaf beperkt zich tot het geven van een totaalbeeld van participaties in verbonden partijen, de financiële effecten ervan en het toegepaste toezichtregime, gebaseerd op het risicoprofiel van de verbonden partij.

3.6.3 Toepassing kaders verbonden partijen

De gemeente streeft naar een zakelijke subsidierelatie tussen gemeente en instellingen om op doelmatige en doeltreffende wijze te kunnen voldoen aan de beoogde effecten en doelen van de gemeente. Daarvoor is één van de voorwaarden dat een verbonden partij zich zowel bestuurlijk als bedrijfseconomisch stabiel ontwikkelt binnen de afgesproken kaders.

Als onderdeel van het intensiveren van het risicomanagement in het algemeen is een classificatiemethodiek toegepast op verbonden partijen. Met deze methodiek wordt inzicht verkregen hoe intensief de toezichtrelatie van de gemeente met een verbonden partij of gesubsidieerde instelling moet zijn om te waarborgen dat de gemeentelijke doelstelling(en) kunnen worden gerealiseerd. Deze informatie wordt eenmaal per jaar verzameld ten behoeve van de begroting. Voor de jaarstukken is de risicoclassificatie dus ongewijzigd. De uitkomst van het onderzoek kan zijn dat sprake is van: normaal toezicht (scores tot 25 punten), verhoogd toezicht (scores tussen de 25 en 35 punten) of intensief toezicht (meer dan 35 punten).

Verhoogd en intensief toezicht bestaat uit meer overleg en informatie-uitwisseling tussen de organisatie en de gemeente. Doel is om tijdig en doeltreffend te kunnen bijsturen om de gemeentelijke en maatschappelijke belangen veilig te stellen (zie tabel in paragraaf 3.6.6).

Verhoogd en intensief toezicht bestaat uit meer overleg en informatie-uitwisseling tussen de organisatie en de gemeente. Doel is om tijdig en doeltreffend te kunnen bijsturen om de gemeentelijke en maatschappelijke belangen veilig te stellen (zie tabel in paragraaf 3.6.6).

Van de gesubsidieerde instellingen valt één organisatie in de categorie verhoogd toezicht: stichting Hart. Deze stichting is in 2014 in de financiële problemen geraakt door hogere loonkosten (effecten cao) en tegenvallende inkomsten. In reactie hierop is de organisatie gereorganiseerd, waarbij de gemeente Haarlem garant staat voor een door Hart aangegane lening. In 2016 heeft wederom intensief overleg met Hart plaatsgehad, zowel ambtelijk als bestuurlijk, vanwege het verhoogde toezicht. De effecten van de reorganisatie uit 2015 zijn langzaam merkbaar, al blijft de financiële situatie van Hart precair.

In 2016 is er een oplossing gevonden voor de activiteiten van de Popschool van Hart, na sluiting van De Egelantier. Sinds september 2016 werkt Hart nauw samen met Patronaat in het Slachthuis, het tijdelijk oefenruimtecomplex op het Slachthuisterrein. Een bedrijfsplan voor een volwaardig Popcentrum Haarlem in het voormalige slachthuis is daarnaast ontwikkeld en een programma van uitgangspunten hiervoor is opgesteld. Deze plannen zijn eind december gedeeld met de gemeenteraad.'

3.6.4 Wet normering bezoldiging topfunctionarissen

In 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector, kortweg 'Wet normering topinkomens' (WNT) van kracht geworden. De wet stelt beperkingen aan de beloning van topfunctionarissen in de publieke en semipublieke sector. De wet is daarom ook van toepassing op sommige verbonden partijen in Haarlem.

- Gemeenschappelijke regelingen en gesubsidieerde instellingen zijn onderdeel van de publieke sector waarop de WNT van toepassing is. Deze organisaties zijn verplicht het controleprotocol WNT in acht te nemen. Dit wordt vastgesteld door de controlerend accountant;
- Vennootschappen vallen niet onder de werking van de WNT, tenzij overheden de aandelen in bezit hebben én de vennootschap meer dan 50% van haar inkomsten uit subsidie van de overheid verkrijgt. Haarlem heeft echter als beleid dat alle vennootschappen waarin de gemeente aandelen heeft zich aan de WNT houden (of liever, daar ruim binnen blijven met als norm het salarisniveau van de burgemeester). Haarlem heeft op twee vennootschappen direct invloed om dit af te dwingen, namelijk Spaarnelanden en SRO. Het salarisniveau van beide instellingen voldoet zowel aan de WNT als aan de lokale Haarlemse norm.

3.6.5 Overzicht verbonden partijen

In onderstaand overzicht is per verbonden partij aangegeven wat het financiële belang is. De jaarrekeningen over 2016 zijn nog niet allemaal beschikbaar. In die gevallen is vermeld dat de cijfers over 2016 nog niet bekend zijn.

(bedragen x € 1.000)

Naam verbonden partij	Progr. Resultaat nr.	2016	V.V. 31-12- 2016	E.V. 31-12- 2016	Aandeel %	Bijdrage 2016	Risico
Gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Kennemerland (VRK). ⁴	6	615	35.809	2.478	30	13.994	21,56
Gemeenschappelijke regeling Werkvoorzieningsschap Zuid-Kennemerland (Paswerk). ⁴	3	157	6.664	6.376	85		22,77
Recreatieschap Spaarnwoude. ⁴	4	418	1.390	2.121	13	336	19,42
Gemeenschappelijke regeling Noord- Hollands Archief. ⁴	4	230	1.195	1.224	33	1.960	19,88
Gemeenschappelijke regeling Cocensus.	7	49	6.956	215	31	2.861	21,14
Gemeenschappelijke regeling Schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten regio Zuid Kennemerland. ²	1					491	nvt
Gemeenschappelijke regeling Bereikbaarheid Zuid Kennemerland. ²	5	-24	49	1.226	70	680	nvt
Gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst IJmond. ⁴	6	144	12.613	774	15	1.208	22,36
Stichting Parkmanagement Waarderpolder. ⁴	4	-24	106	-7	50	29	nvt
NV SRO. ⁴	1	893		8.840	50	4.600	20,89
Spaarnelanden NV. ¹	5	-1.290	23.701	9.973	100	32.375	22,92
Bank Nederlandse Gemeenten (BNG). ³	7	369.000					nvt
Alliander NV. ³	7	282.000					nvt
Werkpas Holding BV. ⁴	1	157	165	331	90		23,87

(bedragen x € 1.000)

Naam gesubsidieerde instelling	Progr. Resultaat nr.	2016	V.V. 31-12- 2016	E.V. 31-12- 2016	Aandeel %	Bijdrage 2016	Risico
Blijfgroep. ¹	2	278	5.247	2.612	-	1.743	22,46
Leger des heils. ¹	2	464	4.151	2.129	-	798	22,87
Zorgbalans. ¹	2	4.358	64.532	28.642	-	866	20,92
Dock. ¹	2	-139	895	431	-	2.943	20,82
Haarlem Effect. ¹	1	-59	433	173	-	2.591	22,88
Kontext. ¹	1	-50	649	-107	-	2.173	22,64
Jeugdgezondheidszorg Kennemerland. ¹	1	20	1.524	709	-	2.564	20,85
Spaarne Peuters. ¹	1	120	398	718	-	1.638	24,11
SportSupport Kennemerland. ¹	1	29	402	322	-	996	19,53
Hart. ¹	4	-769	1.833	-1.422	-	4.255	28,26
Bibliotheek Zuid-Kennemerland. ¹	4	130	4.177	1.565	-	4.255	23,73
Haarlem marketing. ¹	4	83	251	138	-	567	21,03
Frans Hals Museum De Hallen. ¹	4	217	2.123	858	-	3.037	21,85
Patronaat. ¹	4	18	688	-138	-	1.605	24,56
Stadsschouwburg en Philharmonie. ¹	4	8	4.788	483	-	5.698	23,29
Toneelschuur. ¹	4	162	925	509	-	2.081	22,66
HVO Querido. ¹	2	7.553	14.572	31.743	-	3.198	nvt
MEE & de Wering.	2	154	2.646	2.305	-	1.681	
Parnassia groep. ¹	2				-	841	
Veilig Thuis.	2				-		

- 1) De rekeningcijfers 2016 van de instelling zijn nog niet bekend. Daarom zijn bij eigen vermogen, vreemd vermogen en resultaat de rekeningcijfers over 2015 vermeld.
- 2) De uitvoering van deze regelingen maken onderdeel uit van de gemeentelijke organisatie van Haarlem.
- 3) Vanwege het geringe belang dat Haarlem heeft zijn geen verdere gegevens opgenomen.
- 4) Gebaseerd op de nog niet vastgestelde rekeningcijfers 2016.

Verbonden partijen

Gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Kennemerland (VRK).⁴	
Vestigingsplaats:	Haarlem
Openbaar belang:	De VRK (Veiligheid) voert taken uit op het terrein van regionale brandweerzorg, Meldkamer, Crisisbeheersing en Rampenbestrijding, GGD en GHOR (ongevallen en rampen). De VRK (GGD) beschermt en bevordert de gezondheid van de inwoners van de regio.(voorlopige cijfers)
Deelnemers:	Beverwijk, Bloemendaal, Haarlem, Haarlemmerliede en Spaarnwoude, Haarlemmermeer, Heemskerk, Heemstede, Uitgeest, Velsen en Zandvoort.
Website:	www.vrk.nl
Gemeenschappelijke regeling Werkvoorzieningsschap Zuid-Kennemerland (Paswerk).⁴	
Vestigingsplaats:	Cruquius
Openbaar belang:	Uitvoering en behartiging van de gemeenschappelijke en afzonderlijke belangen van de deelnemende gemeenten op het gebied van de sociale werkvoorziening.
Deelnemers:	Bloemendaal, Haarlem, Haarlemmerliede en Spaarnwoude, Heemstede en Zandvoort.
Website:	www.paswerk.nl
Recreatieschap Spaarnwoude.⁴	
Vestigingsplaats:	Velsen-Zuid
Openbaar belang:	Het besturen en beheren van het recreatiegebied Spaarnwoude.
Deelnemers:	Amsterdam, Haarlem, Haarlemmerliede en Spaarnwoude, Haarlemmermeer, Velsen en Provincie Noord-Holland.
Website:	www.spaarnwoude.nl
Gemeenschappelijke regeling Noord-Hollands Archief.⁴	
Vestigingsplaats:	Haarlem
Openbaar belang:	Historisch informatiecentrum voor Haarlem en de regio. Deze organisatie bewaart, bewerkt, restaureert, acquireert en inspecteert archieven en maakt ze digitaal toegankelijk.
Deelnemers:	Haarlem, Velsen en het Rijk.
Website:	www.noord-hollandsarchief.nl
Gemeenschappelijke regeling Cocensus.	
Vestigingsplaats:	Haarlemmermeer
Openbaar belang:	Uitvoerende werkzaamheden met betrekking tot het heffen en invorderen van gemeentelijke belastingen en heffingen.
Deelnemers:	Alkmaar, Bergen, Beverwijk, Graft-de Rijp, Haarlem, Haarlemmermeer, Heerhugowaard, Hillegom, Langedijk, Oostzaan, Schermer en Wormerland.
Website:	www.cocensus.nl
Gemeenschappelijke regeling Schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten regio Zuid Kennemerland.²	
Vestigingsplaats:	Haarlem
Openbaar belang:	Beleid en uitvoering van leerplicht voor Zuid-Kennemerland, beleid en uitvoering van Regionaal Meld- en Coördinatiepunt (RMC) en de administratie voor leerplicht en RMC voor Midden en Zuid-Kennemerland.
Deelnemers:	Beverwijk, Bloemendaal, Haarlem, Haarlemmerliede en Spaarnwoude, Heemstede, Heemskerk, Uitgeest,
Website:	www.leerplein-mzk.nl
Gemeenschappelijke regeling Bereikbaarheid Zuid Kennemerland.²	
Vestigingsplaats:	Haarlem
Openbaar belang:	Aanpak van regionale bereikbaarheidsknelpunten uit de Regionale Bereikbaarheidsvisie Zuid-Kennemerland, bereikbaar door samenwerking.
Deelnemers:	Bloemendaal, Haarlem, Heemstede en Zandvoort.
Website:	www.zklbereikbaar.nl

Verbonden partijen

Gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst IJmond. ⁴	
Vestigingsplaats:	Beverwijk
Openbaar belang:	Uitvoeren van taken vergunningverlening, toezicht en handhaving op het terrein van milieu en voor taken, zoals vastgelegd in de packagedeal uit 2009.(voorlopige cijfers)
Deelnemers:	Beemster, Beverwijk, Haarlem, Heemskerk, Purmerend, Uitgeest, Velzen en de provincie Noord-Holland.
Website:	www.milieudienst-ijmond.nl
Stichting Parkmanagement Waarderpolder. ⁴	
Vestigingsplaats:	Haarlem
Openbaar belang:	Herstructurering van de Waarderpolder van ouderwets industrieterrein naar een modern geoutilleerd bedrijventerrein waar het prettig werken en ondernemen is.
Deelnemers:	Haarlem, Industrie Kring Waarderpolder.
Website:	www.waarderpolder.nl/parkmanagement
NV SRO. ⁴	
Vestigingsplaats:	Amersfoort
Openbaar belang:	Exploitatie, beheer en onderhoud van sportaccommodaties en maatschappelijk vastgoed.(voorlopige cijfers)
Deelnemers:	Amersfoort en Haarlem.
Website:	www.sro.nl
Spaarnelanden NV. ¹	
Vestigingsplaats:	Haarlem
Openbaar belang:	Afvalinzameling, beheer en onderhoud openbare ruimte.(cijfers 2015)
Deelnemers:	Haarlem
Website:	www.spaarnelanden.nl
Bank Nederlandse Gemeenten (BNG). ³	
Vestigingsplaats:	Den Haag
Openbaar belang:	Bancaire dienstverlener overheid.
Deelnemers:	Nederlandse gemeenten, provincies en Rijk.
Website:	www.bng.nl
Alliander NV. ³	
Vestigingsplaats:	Arnhem
Openbaar belang:	Netbeheer en distribueren en transporteren van elektriciteit en gas voor producenten en afnemers.
Deelnemers:	Nederlandse gemeenten, provincies en Rijk.
Website:	www.alliander.nl
Werkpas Holding BV. ⁴	
Vestigingsplaats:	Cruquius
Openbaar belang:	Uitvoeren van taken op het gebied van re-integratie, dagbesteding en dienstverlening in het kader van begeleid werken.
Deelnemers:	Haarlem en Zandvoort.
Website:	www.werkpas.nl

Gesubsidieerde instellingen

	Blijfgroep. ¹
Openbaar belang:	Bieden van preventie, opvang en ambulante hulp bij huiselijk geweld.
Website:	www.blijfgroep.nl
	Hart. ¹
Openbaar belang:	Kennis bijeen brengen en overdragen op het gebied van kunst-, cultuur- en erfgoededucatie en mensen en initiatieven samenbrengen.
Website:	www.hart-haarlem.nl
	Veilig Thuis.
Openbaar belang:	Veilig Thuis is er voor iedereen, jong en oud, die te maken heeft met huiselijk geweld of kindermishandeling. Veilig Thuis geeft advies en biedt ondersteuning, ook aan professionals.
Website:	www.veiligthuis-ken.nl
	Leger des heils. ¹
Openbaar belang:	Begeleiden van individuen en gezinnen die als gevolg van psychosociale, psychiatrische of verstandelijke problematiek te kampen hebben met problemen op meerdere levensgebieden alsmede het verzorgen van eerste opvang en doorgeleiding van dak- en thuislozen op Schiphol.
Website:	www.legerdesheils.nl
	Zorgbalans. ¹
Openbaar belang:	Bieden van hulp aan mensen met een zorgbehoefte om zolang mogelijk en op eigen wijze vorm en inhoud te geven aan hun leven, zowel thuis als in diverse zorglocaties.
Website:	www.zorgbalans.nl
	Dock. ¹
Openbaar belang:	Stimuleren van zelfredzaamheid en actief burgerschap door het verzorgen van wijkgericht welzijnswerk in Haarlem.
Website:	www.dock.nl
	Haarlem Effect. ¹
Openbaar belang:	Stimuleren van zelfredzaamheid en actief burgerschap door het verzorgen van wijkgericht welzijnswerk in Haarlem.
Website:	www.haarlemeffect.nl
	Kontext. ¹
Openbaar belang:	Het bieden van maatschappelijke ondersteuning aan inwoners die zich in een kwetsbare positie bevinden.
Website:	www.kontext.nl
	Jeugdgezondheidszorg Kennemerland. ¹
Openbaar belang:	Jeugdgezondheidszorg voor 0-4 jarigen in de gemeente Haarlem.
Website:	www.jgzkenemerland.nl
	Spaarne Peuters. ¹
Openbaar belang:	Exploiteren van meerdere peuterspeelzalen in Haarlem en Spaarndam.
Website:	www.skos.nl
	SportSupport Kennemerland. ¹
Openbaar belang:	Ontwikkelen en ondersteunen van breedtesport in Haarlem.
Website:	www.sportsupport.nl
	Bibliotheek Zuid-Kennemerland. ¹
Openbaar belang:	Bibliotheekvoorziening, bereiken van groepen burgers met een informatieachterstand, ontmoetingsplaats voor stedelijke en regionale initiatieven en activiteiten, dienstverlening aan scholen, bedrijven en de overheid (zogenaamde Leasebibliotheek).
Website:	www.bibliotheekzuidkenemerland.nl
	Haarlem marketing. ¹
Openbaar belang:	Bevorderen van toerisme, recreatie en vrijetijdsbesteding.
Website:	www.haarlemmarketing.nl

Gesubsidieerde instellingen

Frans Hals Museum De Hallen. ¹	
Openbaar belang:	Kunstmuseum met een breed opgezette collectie. Moderne en hedendaagse kunst worden in wisselende tentoonstellingen gepresenteerd in De Hallen.
Website:	www.franshalsmuseum.nl
Patronaat. ¹	
Openbaar belang:	Verzorgen van optredens in het poppodium.
Website:	www.patronaat.nl
Stadsschouwburg en Philharmonie. ¹	
Openbaar belang:	Verzorgen van culturele programma's in de concertzalen en schouwburg.
Website:	www.theater-haarlem.nl
Toneelschuur. ¹	
Openbaar belang:	Verzorgen van theater en filmvoorstellingen.
Website:	www.toneelschuur.nl
HVO Querido. ¹	
Openbaar belang:	HVO Querido exploiteert diverse maatschappelijke opvangvoorzieningen, zoals de 24-uurs-voorziening aan de Wilhelminastraat in Haarlem en de opvangvoorziening Velserspoort.
Website:	www.hvoquerido.nl
MEE & de Wering.	
Openbaar belang:	Het bieden van cliëntondersteuning aan inwoners die zich in een kwetsbare positie bevinden, met name inwoners met een verstandelijke beperking.
Website:	www.meewering.nl
Parnassagroep. ¹	
Openbaar belang:	Parnassia exploiteert twee gebruiksruidten voor verslaafden in Haarlem en biedt dagbesteding aan via Actief Talent.
Website:	www.Parnassagroep.nl

3.7 Grondbeleid

3.7.1 Inleiding

Om te bepalen welke ruimtelijke ontwikkelingen in Haarlem gewenst zijn, is het van belang een visie op de stad en een ontwikkelstrategie voor de verschillende projecten te hebben. De Woonvisie 2012-2016 ([2012/220951](#)) en de Nota Grondbeleid ([2013/74991](#)) geven de kaders waarbinnen ruimtelijke ontwikkelingen tot stand kunnen komen. De Nota Grondprijzen 2016-2017 ([2016/234131](#)) laat zien hoe de grondprijzen worden vastgesteld. Leidende thema's in de Nota Grondprijzen zijn actualiseren, versimpelen, verzakelijken en transparantie. Met de in 2016 geactualiseerde nota grondprijzen zijn de grondprijzen marktconform gemaakt en is door een betere differentiatie van prijzen voor woningtypes en categorieën een betere aansluiting op de marktsituatie verkregen. Ook zijn de regels voor grondprijzen niet-woningbouw meer in lijn gebracht met de vraag en behoeften vanuit de markt.

Door de veranderende rol van de gemeente en de gewijzigde marktsituatie ontstaan nieuwe samenwerkingsverbanden en een andere werkwijze. Bij vaststelling van de Nota Grondbeleid heeft Haarlem de voorkeur gegeven aan een facilitaire productie rol; deze past goed bij een zich terugtrekkende overheid en levert de minste risico's op. Soms vereisen de marktomstandigheden, de locatie of het onderwerp een meer actieve (en meer risicovolle) rol. Als de gemeente kiest voor een actieve rol wordt een grondexploitatie geopend.

3.7.2 Ontwikkelingen 2016

Samenvatting

In 2016 zijn er veel positieve ontwikkelingen op het gebied van de grondexploitaties te melden. Zo zijn zowel de boekwaarde van de projecten als de voorziening toekomstige verliezen substantieel en boven verwachting afgebouwd. Het resultaat van de grondexploitaties op netto contante waarde is verbeterd van een negatief resultaat naar een positief resultaat. In 2016 is ook weer sterk ingezet op het versnellen van grondverkoop en het tenderen van locaties. Hierdoor zijn meer opbrengsten gerealiseerd dan begroot. Daarnaast zijn de kosten lager uitgevallen dan geraamd. Ook de wijziging van de rente en verdisconteringsvoet hebben een positief effect gehad op het resultaat van de grondexploitaties. Het lange termijn doel is om de reserve grondexploitaties weer op niveau te brengen om ook in de toekomst, waar nodig, een actieve rol in de stedelijke vernieuwing te kunnen blijven spelen.

Wijzigingen BBV

De regelgeving Besluit begroting en verantwoording (BBV) is van invloed op de ramingen binnen de grondexploitaties en daarmee op het exploitatieresultaat. Conform de regelgeving is met ingang van 1 januari 2016 de toegerekende rente verlaagd van 4% naar 2,8%. De disconteringsvoet, die wordt gebruikt voor het bepalen van de winstverwachting op contante waarde, is verlaagd van 4% naar 2%.

Vennootschapsbelasting

Overheden zijn per 1 januari 2016 belastingplichtig over 'ondernemersactiviteiten'. Grondexploitaties vallen binnen deze categorie. De consequenties van deze vennootschapsbelasting zijn onderzocht. In samenwerking met PwC wordt bekeken of de aannames inzake de vennootschapsbelasting voor de grondexploitaties verdedigbaar zijn.

3.7.3 Financiële resultaten van de grondexploitaties in 2016

Verbetering winstverwachting

Het resultaat van een grondexploitatie wordt bepaald door het verschil tussen de totale kosten en opbrengsten over de totale planperiode. Om inzicht te krijgen in de winstverwachting worden de toekomstige opbrengsten en kosten contant gemaakt (NCW-methode) tegen een disconteringsvoet van 2%. Onderstaande tabel geeft de ontwikkeling van de NCW weer.

Resultaat grondexploitaties (NCW) en ontwikkeling verliesvoorziening (negatief = opbrengst)	NCW 1 jan 2016	Verlies voorziening 1 jan 2016	Mutatie NCW 2016	NCW 31 dec 2016	Verlies voorziening 31 dec 2016	Mutatie verliesvoorziening 2016
Centrum						
163 Raaks 3de fase	-10.933	0	-311.619	-322.552	0	0
Subtotaal	-10.933	0	-311.619	-322.552	0	0
Noord						
017 Ripperda	-3.410.025	0	-333.982	-3.744.007	0	0
079 Deliterrein	2.029.212	2.029.212	-192.514	1.836.699	1.836.699	192.514
157 Badmintonpad	2.995.676	2.995.676	76.968	3.072.644	3.072.644	-76.968
Subtotaal	1.614.863	5.024.888	-449.528	1.165.335	4.909.342	115.546
Oost						
005 Waarderpolder Noordkop	3.932.471	3.932.471	-34.982	3.897.488	3.897.488	34.982
007 Waarderpolder Waarderveld	-2.243.272	0	-186.037	-2.429.309	0	0
010 Waarderpolder Minckelersweg e.o.	-151.867	0	249.426	97.559	97.559	-97.559
091 DSK	-1.563.877	0	-340.704	-1.904.581	0	0
094 Waarderpolder Oudeweg 28/30	-10.478	0	9.504	-974	0	0
115 Waarderpolder Laan van Decima	-930.522	0	-97.734	-1.028.257	0	0
142 Slachthuisterrein	1.525.680	1.525.680	-1.824.341	-298.661	0	1.525.680
159 Scheepmakerskwartier fase 2	461.097	461.097	-359.285	101.812	101.812	359.285
Subtotaal	1.019.231	5.919.247	-2.584.153	-1.564.922	4.096.859	1.822.388
Schalkwijk						
036 Schalkwijk Europawijk-Zuid	-285.029	0	59.414	-225.615	0	0
037,162 Schalkwijk Entree Oost en West	-12.021.022	0	-2.326.691	-14.347.712	0	0

Resultaat grondexploitatie (NCW) en ontwikkeling verliesvoorziening (negatief = opbrengst)	NCW 1 jan 2016	Verlies voorziening 1 jan 2016	Mutatie NCW 2016	NCW 31 dec 2016	Verlies voorziening 31 dec 2016	Mutatie verliesvoorziening 2016
042 Schalkwijk Aziëweg	7.480.023	7.480.023	203.935	7.683.958	7.683.958	-203.935
043 Schalkwijk Meerwijk-Centrum	6.037.600	6.037.600	246.767	6.284.367	6.284.367	-246.767
161 Schalkstad Florida,Andal,Nice	-396.268	0	385.485	-10.783	0	0
164 Poort van Boerhaave	0	0	-787.007	-787.007	0	0
Subtotaal	815.303	13.517.623	-2.218.096	-1.402.793	13.968.325	-450.703
Totaal	3.438.464	24.461.759	-5.563.396	-2.124.932	22.974.527	1.487.232

Het resultaat van de grondexploitatie op netto contante waarde is met € 5,6 miljoen verbeterd. Dit is grotendeels het gevolg van de wijziging van de rentevoet en het verdisconteringspercentage (€ 2,8 miljoen), het vervallen van de verliesvoorziening Slachthuisterrein (€ 1,5 miljoen), de Entree (€ 0,7 miljoen door eerder gerealiseerde grondopbrengsten) en het openen van de grondexploitatie Poort van Boerhaave met een positief eindresultaat van € 0,8 miljoen.

De grondexploitatie Aziëweg, Meerwijk-Centrum, Schalkstad en Minckelersweg zijn verslechterd. Dit wordt gecompenseerd door een verbetering van het resultaat van de grondexploitatie Raaks, Ripperda, Deli, Scheepmakerskwartier en DSK.

3.7.4 Belangrijkste ontwikkelingen in de grondexploitatie in 2016

Stadsdeel Schalkwijk

Europawijk-Zuid

Pré Wonen is conform de planning gestart met de bouw van 84 woningen aan de Italiëlaan. De benodigde gemeentegrond is geleverd.

Aziëweg

De bouw kavels voor toren 1 en 2 zijn geleverd, de bouw van de 122 woningen is medio 2016 gestart. De verkoop van kavel 3 en 4, die ook in 2016 gepland stond, wordt voorbereid. De raad geeft de voorkeur aan een ondergrondse parkeervoorziening. Het bestemmingplan wordt te zijner tijd aangepast op basis van het bouwplan.

Entree

Het project Entree Oost, dat bestaat uit de bouw van circa 400 woningen in tien deelfasen, is gestart. Er stond een bouwfase gepland voor 2016. Uiteindelijk is er grond voor twee bouwfasen geleverd.

Meerwijk

Conform de planning is de bouw van 32 woningen aan de Bernadottelaan/Stresssemanlaan in 2016 gestart.

Poort van Boerhave

De verkoop van de bouwkavels wordt voorbereid. Zoals gepland zijn in 2016 de stedenbouwkundige uitgangspunten vastgesteld en is de grondexploitatie geopend.

Brusselstraat/Stockholmstraat

De verkoop van deze zelfbouwlocatie is in voorbereiding.

Schalkstad

Het bestemmingsplan is vastgesteld. De tender voor de ontwikkeling van woningen, commerciële ruimte, parkeergarage en de inrichting van de openbare ruimte op het Floridaplein is in 2016 gestart. De definitieve gunning staat gepland voor het tweede kwartaal van 2017. De gemeente en de ontwikkelaars werken aan de contractvorming voor de realisatie van een bioscoop en uitbreiding van het winkelblok aan de Nice-passage.

Stadsdeel Oost

Waarderpolder Noordkop en Oudeweg

Er hebben meer kavels verkopen plaatsgevonden dan gepland.

Mincklersweg

De voorbereidingsfase voor de realisatie van de fiets-voetgangersbrug over de industriehaven heeft in 2016 plaatsgevonden.

Slachthuisterrein

De juridische en financiële afwikkeling met betrekking tot de afkoopsom van de erfpacht is definitief afgerond en de hiervoor getroffen risicovoorziening is vervallen. Het aanbestedingstraject is in volle voorbereiding.

Scheepmakerskwartier

Een aantal transacties heeft plaatsgevonden: de afkoop van een bloot eigendom, de verkoop van het perceel Harmenjansweg 69 en de verkoop van water waarboven gebouwd mag worden. Het bestemmingsplan voor fase 2B is in procedure. In september 2016 is een participatietraject opgestart om de zienswijzen die zijn ingediend zo goed mogelijk een plek te geven in de verdere uitwerking van de plannen. De omgevingsvergunning voor fase 2A is onherroepelijk en de start van de sloop en sanering is in januari gestart.

DSK

De levering van het bouwkavel voor de realisatie van 21 woningen op DSK 3 heeft plaatsgevonden en de bouw is gestart. De accommodatie voor de speeltuin is opgeleverd. De aanbesteding openbare ruimte is in 2016 opgestart. Het kavel voor de bouw van circa 12 eengezinswoningen op DSK 2 is eind van het jaar op de markt gezet.

Stadsdeel Noord

Ripperda

De levering van de grond voor de bouw van 38 appartementen, voorzien in 2017, heeft in 2016 plaatsgevonden.

Badmintonpad

De aanbesteding van de bouw van de multifunctionele hal heeft plaatsgevonden. Er waren geen rechtmatige inschrijvingen. De gemeente is zich aan het beraden op de mogelijkheden om alsnog tot contractvorming te komen, de hal te kunnen bouwen en de openbare ruimte te realiseren. Door vertraging van de bouw zal de uitvoering van het woonrijpmaken, de verwerving en sloop van de oude hal en de gronduitgifte later plaatsvinden. De looptijd van de grondexploitatie is met een jaar verlengd.

Deliterrein

De anterieure/koopovereenkomst ligt in concept klaar.

Stadsdeel Centrum

Raaks

De voorbereiding van de aanbesteding voor de realisatie van de woningen, de openbare fietsenstalling en de aanleg van de openbare ruimte is gestart. In december 2016 is het aanbestedingsvoorstel uitgewerkt.

3.7.5 Reserve grondexploitaties en voorziening toekomstige verliezen

De reserve grondexploitaties is een algemene risicoreserve bedoeld als weerstandsvermogen ter dekking van veranderingen in de saldi van grondexploitaties. De voordelige resultaten in de grondexploitaties worden aan de reserve toegevoegd en de nadelige resultaten worden er aan onttrokken. Als op een grondexploitatie een nadelig resultaat wordt verwacht, moet hiervoor direct een voorziening toekomstige verliezen worden getroffen. Deze wordt onttrokken aan de reserve grondexploitaties. Als de reserve grondexploitaties niet meer toereikend is om deze voorziening te dekken, wordt een beroep gedaan op de algemene reserve.

Ontwikkeling weerstandsvermogen 2016	Begroot 2016	Werkelijk 2016	Verschil
<i>Stand reserve grondexploitatie per 1/1</i>	-1.120.000	-1.120.000	0
Verwachte toevoeging reserve	-10.897	-92.928	82.031
Vrijval verliesvoorziening		-1.487.232	1.487.232
Onttrekking CW verliesvoorziening actieve exploitaties	978.470		978.470
 <i>Stand reserve grondexploitatie per 31/12</i>	 -152.427	 -2.700.160	 2.547.733
 <i>Stand verliesvoorziening per 1/1</i>	 -24.461.759	 -24.461.759	 0
Mutatie verliesvoorziening actieve grondexploitaties	-978.470	1.487.232	-2.465.702
 <i>Stand verliesvoorziening per 31/12</i>	 -25.440.229	 -22.974.527	 -2.465.702
 Weerstandsvermogen per 31/12	 -25.592.656	 -25.674.687	 82.031
Ontwikkeling weerstandsvermogen 2016	Begroot 2016	Werkelijk 2016	Verschil

Verschil (weerstandspositie)	12.725.107	4.998.371	7.726.736
-------------------------------------	-------------------	------------------	------------------

Verbetering stand reserve grondexploitaties

De reserve grondexploitaties is gedurende 2016 verhoogd met een bedrag van € 1,6 miljoen. Deze verhoging wordt voornamelijk veroorzaakt door de vrijval van de verliesvoorziening Slachthuisterrein (€ 1,5 miljoen) en de toevoeging van de het restant voorziening Raaks fase 2 (€ 0,1 miljoen). De voorziening Raaks fase 2 is na de liquidatie van de grondexploitatie in 2013 getroffen, maar is niet meer benodigd. De stand reserve grondexploitatie per 31 december 2016 bedraagt € 2,7 miljoen.

Verbetering stand verliesvoorziening

Op 1 januari 2016 werd voorzien dat de stand verliesvoorziening per 31 december van het jaar met € 1,0 miljoen zou zijn opgelopen naar € 25,4 miljoen. Daarentegen is in 2016 de verliesvoorziening met € 1,5 miljoen afgenomen, door met name de lagere verliesvoorziening voor het Slachthuisterrein (€ 1,5 miljoen). Hierdoor is de stand voor de verliesvoorziening op 31 december verminderd naar € 23 miljoen.

Ontwikkeling boekwaarde 2016	Begroot 2016	Werkelijk 2016	Verschil
Boekwaarde grondexploitaties 1/1	39.713.652	39.713.652	0
Kosten grondexploitatie exclusief rente	5.753.416	4.003.093	1.750.323
Baten grondexploitatie	-8.748.749	-14.163.612	5.414.864
Rentetoerekening grondexploitatie	1.588.546	1.119.925	468.621
Verwachte verliezen bij afsluiting grondexploitatie	0	0	0
Verwachte winsten bij afsluiting grondexploitatie	10.897		10.897
Boekwaarde grondexploitaties 31/12	38.317.763	30.673.058	7.644.705

De boekwaarde van een project wordt bepaald door de kosten en opbrengsten uit het verleden.

De boekwaarde wordt jaarlijks per 1 januari vastgesteld. Over de boekwaarde wordt rente berekend en die wordt ingeboekt in het project. Bij een negatieve boekwaarde is er sprake van kapitaallasten. Bij een positieve boekwaarde is er sprake van kapitaalopbrengsten. Op 1 januari 2016 bedroeg de stand van de boekwaarde van alle grondexploitaties tezamen (portefeuille) € 39,7 miljoen. Op 31 december is de boekwaarde met € 9 miljoen verlaagd naar € 30,6 miljoen. Ten opzichte van de prognose is dit een extra verbetering van € 7,6 miljoen, doordat er voor € 1,7 miljoen minder aan lasten en voor € 5,4 miljoen meer aan baten is gerealiseerd. Door de renteverlaging zijn de rentelasten € 0,5 miljoen lager dan verwacht.

3.7.6 Risico's in de grondexploitaties in 2016

Schalkstad

Voor Schalkstad loopt er een tender. De risico's bij aanbestedingen van grondverkoop zijn altijd afhankelijk van het slagen van de tender. Het eventuele niet slagen van een tender heeft vaak een negatief effect op de grondexploitatie in verband met vertraging van het project. Hoe groter het project, hoe hoger de financiële consequentie. Het grootste belang bij het project Schalkstad is de spoedige upgrading van het winkelcentrum ten behoeve van de wijk binnen de gestelde financiële kaders. Samen met de marktpartijen en met eigenaren om het winkelcentrum heen, wordt hier hard aan gewerkt. De resultaten van de tender zullen in het tweede kwartaal van 2017 bekend zijn.

DEEL 4 JAARREKENING

4.1 Balans

(bedragen x € 1.000)

ACTIVA	31-12-2016	31-12-2015
Vaste activa		
Immateriële vaste activa		
Bijdragen aan activa in eigendom van derden	8.644	-
Materiële vaste activa		
Materiële vaste activa met een economisch nut	408.244	420.839
Materiële vaste activa met een economisch nut waarvoor een heffing kan worden geheven	88.804	85.273
Materiële vaste activa met een maatschappelijk nut	90.288	89.053
	587.336	595.165
Financiële vaste activa		
Kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen	12.470	12.470
Verstrekte leningen aan woningbouwcorporaties	1.989	2.842
Overige langlopende leningen	10.616	10.500
Overige uitzettingen met een rentetypische looptijd van 1 jaar of langer	4.228	6.163
Bijdragen aan activa in eigendom van derden	-	8.511
	29.303	40.486
Totaal vaste activa	625.283	635.651
Vlottende activa		
Voorraden		
Onderhanden werken, waaronder bouwgronden in exploitatie	7.765	15.252
Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan 1 jaar		
Vorderingen op openbare lichamen	20.864	18.597
Rekening-courant niet-financiële instellingen	3.820	3.906
Overige vorderingen	6.473	6.701
	31.157	29.204
Liquide middelen		
Kassaldi	138	149
Banksaldi	148	58
	286	207
Overlopende activa		
Nog te ontvangen subsidies overheidslichamen	1.526	1.194
Overige nog te ontvangen en vooruitbetaalde bedragen	11.463	16.043
	12.989	17.237
Totaal vlottende activa	52.197	61.900
Totaal ACTIVA	677.480	697.551

(bedragen x € 1.000)

PASSIVA	31-12-2016	31-12-2015
Vaste passiva		
Eigen vermogen		
Algemene reserves	65.329	53.108
Bestemmingsreserves	28.943	28.546
Saldo baten en lasten	7.608	6.599
	101.880	88.253
Voorzieningen		
Voorzieningen voor verplichtingen en verliezen	17.123	18.181
Voorzieningen voor van derden verkregen middelen die specifiek besteed moeten worden	2.059	1.918
	19.182	20.099
Vaste schulden		
Obligatieleningen	69	69
Onderhandse leningen binnenlandse banken en financiële instellingen	485.912	512.266
Door derden belegde gelden	230	425
Waarborgsommen	41	18
	486.252	512.778
Totaal vaste passiva	607.314	621.130
Vlottende passiva		
Netto vlottende schulden met rentetypische looptijd korter 1 jaar		
Kasgeldleningen	-	-
Banksaldi	12.671	19.975
Overige schulden	26.641	17.875
	39.312	37.850
Overlopende passiva		
Nog te betalen bedragen	25.454	32.974
Vooruit ontvangen subsidies overheidslichamen	1.849	2.243
Overige vooruit ontvangen bedragen	3.551	3.354
	30.854	38.571
Totaal vlottende passiva	70.166	76.421
Totaal PASSIVA	677.480	697.551
Borg- en garantstellingen	1.842.000	1.958.000

4.2 Overzicht baten en lasten

(bedragen x € 1.000)

Nr.	Programmanaam	Rekening 2015	Primaire begroting 2016	Begroting na wijz. 2016	Rekening 2016
Lasten (exclusief mutaties reserves)					
1	Maatschappelijke participatie	68.122	57.754	67.758	67.207
2	Ondersteuning en Zorg	107.448	120.614	121.002	111.036
3	Werk en Inkomen	97.025	94.625	102.865	100.149
4	Duurz. Stedelijke Vernieuwing	42.970	50.970	43.249	40.804
5	Beheer en Onderhoud	133.062	120.265	121.410	125.391
6	Burger, Bestuur en Veiligheid	52.598	51.212	51.701	53.187
7	Alg. Dekkingsmiddelen&Overhead	8.721	16.136	23.002	15.575
	Totaal lasten	509.945	511.577	530.987	513.350
Baten (exclusief mutaties reserves)					
1	Maatschappelijke participatie	10.322	2.151	9.504	9.537
2	Ondersteuning en Zorg	8.656	6.274	8.902	10.803
3	Werk en Inkomen	55.493	51.362	54.386	56.143
4	Duurz. Stedelijke Vernieuwing	10.721	17.811	8.528	8.664
5	Beheer en Onderhoud	89.871	83.275	82.094	87.159
6	Burger, Bestuur en Veiligheid	10.702	8.852	11.159	10.720
7	Alg. Dekkingsmiddelen&Overhead	339.159	338.321	347.196	343.950
	Totaal baten	524.923	508.047	521.769	526.976
Saldo (exclusief mutaties reserves)					
1	Maatschappelijke participatie	57.800	55.603	58.253	57.670
2	Ondersteuning en Zorg	98.793	114.339	112.100	100.233
3	Werk en Inkomen	41.531	43.263	48.480	44.006
4	Duurz. Stedelijke Vernieuwing	32.249	33.159	34.721	32.140
5	Beheer en Onderhoud	43.191	36.990	39.316	38.232
6	Burger, Bestuur en Veiligheid	41.896	42.360	40.542	42.467
7	Alg. Dekkingsmiddelen&Overhead	-330.438	-322.185	-324.194	-328.375
	Totaal saldo	-14.978	3.530	9.218	-13.627
	Toevoegingen aan reserves	31.649	4.641	16.946	34.025
	Onttrekkingen aan reserves	23.270	7.701	28.426	28.007
	Totaal saldo incl. mutaties reserves	-6.599	470	-2.262	-7.608

Een '-' (min saldo) is voordelig.

4.3 Toelichting op de jaarrekening

4.3.1 Inleiding

De jaarrekening van de gemeente Haarlem is opgemaakt met inachtneming van de voorschriften die het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) daarvoor geeft.

Grondslagen voor de waardering

Algemeen

De waardering van de activa en de passiva vindt plaats op basis van de historische kosten. Tenzij hierna bij het desbetreffende balansonderdeel anders is vermeld, zijn de activa en de passiva gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Immateriële vaste activa

De immateriële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs. Onder de immateriële vaste activa worden met ingang van het verslagjaar 2016 de bijdrage in activa van derden verantwoord. Deze werden in het verleden onder de financiële vaste activa verantwoord.

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs, verminderd met afschrijvingen en specifiek van derden ontvangen investeringsbijdragen en -subsidies.

Er is onderscheid gemaakt tussen materiële vaste activa met een economisch nut, materiële vaste activa met een economisch nut waarvoor een heffing kan worden geheven en materiële vaste activa met een maatschappelijk nut. Materiële vaste activa met een economisch nut zijn gevormd uit alle investeringen die bijdragen aan de mogelijkheid middelen te verwerven en/of die verhandelbaar zijn en deze moeten worden geactiveerd. Materiële vaste activa met een maatschappelijk nut mogen worden geactiveerd.

De ondergrens voor het activeren van nieuwe investeringen is € 10.000 en/of een gebruiksduur van drie jaar of langer. (Conform Nota Activabeleid tot en met 2016). Indien een actief uit meerdere onderdelen bestaat, wordt geactiveerd volgens de componenten methode.

De in erfpacht uitgegeven gronden zijn gewaardeerd tegen de waarde die bij de eerste uitgifte als basis voor de canonberekening in aanmerking is genomen. De in erfpacht uitgegeven gronden waarvan de erfpacht voor eeuwig is afgekocht, zijn gewaardeerd tegen een registratiewaarde van € 1,00 per m².

In de tabel afschrijvingstermijnen behorend bij de Financiële beheersverordening ([2015/098823](#)) van de gemeente Haarlem is per categorie vaste activa vermeld of het een investering met economisch dan wel maatschappelijk nut betreft. Daarnaast is in deze tabel de maximale afschrijvingstermijn opgenomen. In de beheersverordening is geen overgangsbepaling voor nieuwe investeringen opgenomen.

De afschrijvingen vinden plaats volgens het lineaire systeem, derhalve in gelijke jaarlijkse termijnen. Bij wijze van uitzondering is afschrijving volgens het annuïtaire systeem toegepast, waarbij de som van rente en afschrijving gedurende de gehele looptijd gelijk blijft (bij ongewijzigde rentevoet). Hiertoe is zo nodig besloten. De gemeente Haarlem heeft nog vijf activa die volgens de annuïteitenmethode worden afgeschreven. De boekwaarde ultimo 2016 hiervan bedraagt € 1,5 miljoen. Dit betreft met name het Kennemer Sportcentrum met een boekwaarde van € 1,4 miljoen.

Op de materiële vaste activa wordt afgeschreven met ingang van het jaar na ingebruikname van het actief. Bij de berekening van de afschrijving wordt geen rekening gehouden met restwaarden.

Bij de waardering is in voorkomende gevallen rekening gehouden met een bijzondere vermindering van de waarde, indien deze naar verwachting duurzaam is. Dit geldt voor alle activa met uitzondering van activa met maatschappelijk nut. Indien het bestaan van een investering niet kan worden vastgesteld of de investering is vervangen door een andere investering (groot onderhoud), is de investering afgewaardeerd.

De herrubricering van de materiële vaste activa vindt plaats op basis van het oorspronkelijke investeringsbedrag en de gerealiseerde afschrijvingen op deze investering.

Financiële vaste activa

De onder financiële vaste activa opgenomen leningen verstrekt aan derden zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Deelnemingen en effecten zijn gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs of de lagere marktwaarde.

Langlopende vorderingen zijn, onder aftrek van eventuele voorzieningen voor oninbaarheid, tegen de nominale waarde gewaardeerd. De voorziening voor oninbaarheid is statisch bepaald al naar gelang de ouderdom en de volwaardigheid van de openstaande vordering.

Vorraden

De in exploitatie genomen bouwgronden zijn gewaardeerd tegen de historische kostprijs vermeerderd met de bijgeschreven exploitatieresultaten en gedane investeringen en verminderd met de opbrengsten uit verkopen. Bij de waardering is rekening gehouden met de toekomstige uitgaven en resultaten op deze in exploitatie genomen gronden, zoals vastgelegd in het Meerjaren Perspectief Grondexploitaties. Verwachte verliezen zijn direct genomen door het treffen van een voorziening die in mindering is gebracht op de balanswaardering. Winsten op grondexploitaties zijn genomen bij afsluiting van de betreffende complexen. Op grond van de financiële beheersverordening (([2015/098823](#)) art. 17 lid 6) is tussentijdse winstneming uit een complex geoorloofd indien aan de volgende criteria wordt voldaan:

- Alle kosten zijn gedekt door gerealiseerde inkomsten;
- Bijna alle kosten zijn gemaakt en ook de behoedzaam geraamde nog te maken kosten zijn geheel gedekt door gerealiseerde inkomsten;

- De gerealiseerde inkomsten overtreffen de gemaakte kosten en de behoedzaam geraamde nog te verkrijgen inkomsten zijn aanmerkelijk hoger dan de behoedzaam geraamde nog te maken laatste kosten.

Vorderingen

Vorderingen zijn, onder aftrek van eventuele voorzieningen voor oninbaarheid, tegen de nominale waarde gewaardeerd. De voorzieningen voor oninbaarheid zijn statisch bepaald op basis van de ouderdom en de volwaardigheid van de openstaande vordering.

Voor de algemene debiteuren is de voorziening voor oninbaarheid op basis van ouderdom als volgt berekend:

Ouderdom	% uitstaande vordering
ouder dan 180 dagen	10
ouder dan 1 jaar	30
ouder dan 2 jaar	65
ouder dan 3 jaar	90
ouder dan 4 jaar	100

Voor de belastingdebiteuren is de voorziening voor oninbaarheid op basis van ouderdom als volgt berekend:

Ouderdom	% uitstaande vordering
saldo huidig jaar	5
saldo voorgaand jaar	10
ouder dan 2 jaar	20
ouder dan 3 jaar	30
ouder dan 4 jaar	50
ouder dan 5 jaar	75
6 jaar en ouder	100

Voorzieningen

Onder de voorzieningen zijn de op het moment van het opmaken van de jaarrekening voorzienbare verplichtingen, verliezen en risico's opgenomen, voor zover hiervan de omvang redelijkerwijs kan worden ingeschat. Tevens zijn specifieke bestedingsverplichtingen voor van derden verkregen middelen voorzien.

Voor arbeidskostengerelateerde verplichtingen van een jaarlijks vergelijkbaar volume is geen voorziening getroffen of op andere wijze een verplichting opgenomen. De referentieperiode is gelijk aan die van de meerjarenraming en bedraagt vier jaar. Bij (éénmalige) schokeffecten, bijvoorbeeld als gevolg van een reorganisatie, is een voorziening voor hieruit voortvloeiende verplichtingen opgenomen.

Langlopende schulden

Onder de langlopende schulden zijn begrepen de schulden met een oorspronkelijke looptijd van één jaar of langer. Schulden met een looptijd van korter dan één jaar maken deel uit van de vlottende passiva.

Vlottende passiva

De vlottende passiva worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Grondslagen voor resultaatbepaling

Algemeen

De bepaling van het resultaat vindt plaats op basis van de historische kosten. De lasten en baten zijn toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben. Alle lasten en baten die betrekking hebben op het boekjaar en ten tijde van het opstellen van de jaarrekening bekend zijn, zijn in het boekjaar verwerkt.

Lasten en verliezen

Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het boekjaar, zijn in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Personeelslasten zijn in beginsel toegerekend aan het boekjaar waarop ze betrekking hebben. Uitzondering hierop vormen de lasten uit hoofde van jaarlijks terugkerende arbeidskostengerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume. Doordat hiervoor geen voorzieningen of schulden mogen worden getroffen, zijn deze personeelslasten toegerekend aan het boekjaar waarin de uitbetaling plaats vindt.

Baten en winsten

Baten en winsten zijn slechts genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd.

Dividendopbrengsten van deelnemingen zijn als bate genomen op het moment waarop het dividend betaalbaar is gesteld.

4.3.2 Toelichting op de balans

Voor alle toelichtingen geldt dat de genoemde bedragen in duizenden euro's zijn opgenomen. Daar waar de cijfers in de Jaarrekening 2016 ten opzichte van 2015 zijn geherrubriceerd, zijn de vergelijkende cijfers op overeenkomstige wijze aangepast.

Decentrale overheden zijn verplicht om hun overtollige middelen in de Rijksschatkist aan te houden. Om het dagelijkse kasbeheer te vereenvoudigen is er een drempelbedrag dat buiten de schatkist mag worden gehouden. Dit drempelbedrag is afhankelijk van het begrotingstotaal en is voor de gemeente Haarlem in 2016 € 3,77 miljoen. In onderstaande tabel is te zien dat de gemeente Haarlem door haar financiële positie in 2016 geen enkel kwartaal boven het drempelbedrag is gekomen en dus ook geen gebruik heeft gemaakt van schatkistbankieren.

(bedragen x € 1 miljoen)

Omschrijving	Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
Kwartaalcijfer op dagbasis	0,98	1,98	2,09	1,61
Drempelbedrag	3,77	3,77	3,77	3,77
Ruimte onder drempelbedrag	2,79	1,79	1,68	2,16

4.3.2.1 Immateriële vaste activa

De immateriële vaste activa betreffen bijdragen aan monumenten, eerste inrichting huisvesting onderwijs en bijdragen in investeringen in cultuurpodia en sportinstellingen.

Stelselwijziging

Op grond van het Wijzigingsbesluit BBV van 5 maart 2016 zijn de verstrekte bijdragen aan activa in eigendom van derden met ingang van 1 januari 2016 gerubriceerd onder de immateriële vaste activa in plaats van onder de financiële vaste activa. Deze stelselwijziging is overeenkomstig de voorschriften van het BBV 'prospectief' verwerkt waardoor de vergelijkende balanscijfers per 31 december 2015 niet zijn aangepast. Deze herrubricering per 1 januari 2016 is inzichtelijk gemaakt in de toelichting op de balans bij de Immateriële vaste activa.

Het verloop van de boekwaarden van de immateriële vaste activa is als volgt weer te geven:

(bedragen x € 1.000)

	Boekwaarde 31-12-2015	Her- rubricering	Inves- teringen	Desinves- teringen	Af- schrijvingen	Boekwaarde 31-12-2016
Bijdragen activa eigendom derden	0	8.511	1.154		1.021	8.644
Totaal	0	8.511	1.154	0	1.021	8.644

4.3.2.2 Materiële vaste activa

Materiële vaste activa met een economisch nut

Materiële vaste activa met een economisch nut betreffen activa die verhandelbaar zijn en/of opbrengsten (kunnen) genereren.

Het verloop van de boekwaarden van de materiële vaste activa met een economisch nut is als volgt weer te geven:

(bedragen x € 1.000)

	Boekwaarde 31-12-2015	Her- rubricering	Investerings- investeringen	Des- investeringen	Afschrijvingen	Extra afschrijving	Boekwaarde 31-12-2016
Gronden en terreinen	17.283			15		4	17.264
Woonruimten	3.464	-974			184		2.306
Bedrijfsgebouwen	372.945	974	8.939	3.836	13.508	3.461	362.053
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	170				8		162
Vervoermiddelen	37				12		25
Machines, apparaten en installaties	7.643		1.814		1.094	3	8.360
Overige materiële vaste activa met economisch nut	19.297		1.199		2.422		18.074
Totaal	420.839	0	11.952	3.851	17.228	3.468	408.244

Gronden en terreinen

Per 31 december 2016 is van de gronden en terreinen voor € 1.985.000 (2015: € 2.003.000) in erfpacht uitgegeven.

Herrubricering 1-1-2016

Uit de in 2016 uitgevoerde bestaanscontrole is gebleken dat een activum dat opgenomen was onder de rubriek Woonruimten, gerubriceerd moest worden onder de Bedrijfsgebouwen.

Investerings

De belangrijkste investeringen zijn als volgt te specificeren:

Bedrijfsgebouwen:

SHO Bouw de Schakel	1.732
SHO Bos & Vaart	1.264
SHO Bouw de Schelp	924
Vilniusstraat 2	735
SHO Eerste Christ. Lyceum	707
SHO de Piramide Boerhaave	542
Uitbreiding Int. Taalklas	530
SHO de Piramide	492
SHO Rudolf Steiner	300
Overige posten	1.713
	8.939

Machines, apparaten en installaties:

Vervanging parkeerautomaten	580
Vervangingsinvesteringen ICT	500
Klimaat- en M&R installaties	381
Overige posten	353
	1.814

Overige materiële vaste activa:

Vervanging toplaag sportvelden	766
Overige posten	433
	1.199

Desinvesteringen

De belangrijkste desinvesteringen zijn als volgt te specificeren:

Verkoop kantoorhuisvesting Brinkmann	3.392
Parkeerplaatsen Ripperda	444
Diverse gronden	15
	3.851

Extra afschrijvingen

Net als in voorgaande jaren is in 2016 een bestaanscontrole uitgevoerd op de aanwezigheid van de materiële vaste activa. Uit de controle is gebleken dat materiële vaste activa met een economisch nut met een aanschafwaarde van € 7.232.045 ten onrechte op de balans geactiveerd zijn. De boekwaarde per 31 december 2016 van deze activa van € 3.260.170 is in 2016 ten laste van de exploitatie afgeboekt. Het betreft hier posten die al enige jaren als

onzeker worden meegenomen bij de beoordeling van de getrouwheid van de jaarrekening. Aanvullend onderzoek en beoordeling heeft tot de conclusie geleid dat niet vastgesteld kan worden dat deze posten destijds terecht en juist geactiveerd zijn. Het is onmogelijk gebleken om te bepalen wat destijds is geactiveerd en voor welke waarde.

De overige extra afschrijvingen betreft gesloopte of vervangen activa.

Materiële vaste activa met een economisch nut waarvoor heffingen kunnen worden geheven

Het betreft investeringen in rioleringsvoorzieningen die niet verhandelbaar zijn en waarvoor een heffing kan worden geheven.

Het verloop van de boekwaarden is als volgt weer te geven:

(bedragen x € 1.000)

	Boekwaarde 31-12-2015	Inves teringen	Desinves teringen	Afschrij vingen	Extra afschrijving	Bijdragen van derden	Boekwaarde 31-12-2016
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken riolering	85.273	7.198		3.047	377	243	88.804
Totaal	85.273	7.198	0	3.047	377	243	88.804

Uit de bestaanscontrole is gebleken dat materiële vaste activa met een economisch nut waarvoor heffingen kunnen worden geheven met een aanschafwaarde van € 460.470 ten onrechte op de balans geactiveerd zijn. De boekwaarde per 31 december 2016 van deze activa van € 377.141 is in 2016 ten laste van de exploitatie afgeboekt.

De bijdragen van derden betreft een ontvangen provinciale subsidie en bijdragen ontvangen van het Hoogheemraadschap.

Materiële vaste activa met een maatschappelijk nut

Materiële vaste activa met een maatschappelijk nut betreffen activa die geen directe opbrengsten genereren en niet verhandelbaar zijn. Dit betreffen met name investeringen in de openbare ruimte.

Het verloop van de boekwaarden is als volgt weer te geven:

(bedragen x € 1.000)

	Boekwaarde 31-12-2015	Inves teringen	Desinves teringen	Afschrij vingen	Extra afschrijving	Bijdragen van derden	Boekwaarde 31-12-2016
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	88.074	10.101		5.296	3.171	19	89.689
Overige materiële vaste activa met maatschappelijk nut	979	32		211	201		599
Totaal	89.053	10.133	0	5.507	3.372	19	90.288

Investerings

De belangrijkste investeringen zijn als volgt te specificeren:

Waarderhaven, brandveilig maken	2.418
Vervangen Buitenrustbruggen	2.239
Nieuwe Gracht fase 2	1.164
Stationsplein	1.143
Oudeweg, verkeersmaatregelen	1.009
Overige posten	2.128
	<u>10.101</u>

Extra afschrijvingen

Mede als gevolg van de wijziging in het BBV, waarbij activa met een maatschappelijk nut vanaf 2017 verplicht geactiveerd moet worden, is besloten om activa met een aanschafwaarde kleiner dan € 100.000 niet meer te activeren. Om invulling te geven aan de schuldreductie is in 2016 activa met een boekwaarde ultimo 2016 kleiner dan € 100.000 afgeboekt ten laste van de exploitatie. Het betreft hier activa met een gezamenlijke boekwaarde van € 3.160.484. De overige extra afschrijvingen betreffen activa die, als gevolg van de bestaanscontrole afgeboekt zijn.

4.3.2.3 Financiële vaste activa

Het verloop van de boekwaarden van de financiële vaste activa is als volgt weer te geven:

(bedragen x € 1.000)

	Boekwaarde 31-12-2015	Herru bricering	Verstrekt	Ontvangen / Afschrijv.	Boekwaarde 31-12-2016
Kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen	12.470				12.470
Leningen aan woningcorporaties	2.842			853	1.989
Overige langlopende leningen	10.500		1421	1.305	10.616
Overige uitz. met rentetypische looptijd 1 jaar of langer	6.163		65	2.000	4.228
Bijdragen in activa in eigendom van derden	8.511	-8.511			0
Totaal	40.486	-8.511	1.486	4.158	29.303

Kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen

Hieronder is de verkrijgingsprijs opgenomen van de deelnemingen waarin de gemeente Haarlem een financieel belang heeft. In paragraaf 3.7 Verbonden partijen en subsidies is een nadere toelichting opgenomen.

	2016	2015
Spaarnelanden N.V.	7.704	7.704
SRO N.V.	3.958	3.958
N.V. Bank Nederlandse Gemeenten	606	606
Alliander	177	177
SDH Schalkstad Beheer B.V.	9	9
Certificaten Dataland	16	16
	<u>12.470</u>	<u>12.470</u>

Leningen aan woningcorporaties

Deze leningen zijn in het verleden verstrekt voor de (her-)financiering van onder meer restauraties en groot onderhoud, afgeloste rijksleningen en gemeenteleningen. Er worden geen nieuwe leningen meer verstrekt. Een nadere toelichting op deze leningen is opgenomen in paragraaf 3.5 Financiering.

	2016	2015
Woningcorporatie Ymere	580	973
Woningcorporatie Pré-woondiensten	1.409	1.869
	<u>1.989</u>	<u>2.842</u>

De gemiddelde rente is 0,95% en de gemiddelde restant looptijd bedraagt drie jaar.

Overige langlopende leningen

De overige langlopende leningen zijn als volgt opgebouwd:

	2016	2015
Stichting Stimuleringsfonds Volkshuisvesting / Nationaal Restauratie Fonds	7.943	7.677
Yarden N.V.	2.515	2.642
HC Saxenburg	-	1
Stichting Alliance	18	20
Noord-Hollands Archief i.v.m. HART	140	160
	<u>10.616</u>	<u>10.500</u>

De leningen via Nationaal Restauratie Fonds (NRF) en Stichting Volkshuisvesting Nederland (SVN) zijn aan particulieren verstrekt voor de thema's duurzaamheid, startersregeling en funderingsherstel. Het gaat om 'revolverende fondsen'. Dit betekent dat aflossingen van uitgezette leningen weer voor nieuwe leningen worden ingezet tot het moment dat de raad anders besluit. Aflossingen op deze leningen vloeien terug naar de rekening-courant met NRF en SVN. Deze zijn opgenomen onder Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar, onder de rubriek rekening-courant niet-financiële instellingen.

De lening aan Yarden N.V. vloeit voort uit de publiek-private samenwerking met de uitvaartbranche met als doel een crematorium in Haarlem te realiseren. De lening bestaat nu nog uit twee delen die samenhangen met de verschillende afschrijvingstermijnen van respectievelijk de ovens en de gebouwen. De aflossingen vinden overeenkomstig de afschrijvingstermijnen plaats in 20 en 40 jaar. Het gemiddelde rentepercentage bedraagt 6,85%.

Overige uitzettingen met een rentetypische looptijd van één jaar of langer

De overige uitzettingen met een rentetypische looptijd van één jaar of langer zijn als volgt opgebouwd:

	2016	2015
Projectontwikkelaar - Zijlpoort	4.625	4.625
Voorziening projectontwikkelaar - Zijlpoort	-4.625	-4.625
Vordering verkoop Zijlsingel	-	2.000
Overige effecten	277	277
Vorderingen SZW	15.590	16.053
Voorziening vorderingen SZW	-11.639	-12.167
	<u>4.228</u>	<u>6.163</u>

De vordering Projectontwikkelaar - Zijlpoort betreft de vordering op de ontwikkelaar die resteert na realisatie van de verbouwing van het pand Zijlpoort Voor het volledige bedrag is een voorziening gevormd vanwege de onzekerheid over de inbaarheid van deze vordering.

De vordering verkoop Zijlsingel is in 2016 ontvangen.

De vorderingen Sociale Zaken en Werkgelegenheid betreffen vorderingen inzake krediethypotheek, leenbijstand, fraude op uitkeringen en alimentatie en onderhoudsplicht van kinderen. Voor deze vorderingen is een voorziening voor oninbaarheid getroffen. De grondslagen hiervoor zijn nader toegelicht in de grondslagen voor de waardering. De voorziening is als gevolg van een statische waardering van de inbaarheid, totaal 75% van de uitstaande vordering.

De vorderingen SZW zijn als volgt te specificeren:

	2016	2015
Fraudevordering	5.768	5.716
Leenbijstand	5.080	5.203
Terugvordering	2.108	2.297
Krediethypotheek	1.412	1.456
Alimentatie en onderhoudsverplichting	404	563
Overige vorderingen	818	818
	<u>15.590</u>	<u>16.053</u>

Bijdragen in activa in eigendom van derden

	2016	2015
Bijdragen in activa in eigendom van derden	<u>-</u>	<u>8.511</u>

De bijdragen in activa in eigendom van derden worden met ingang van 2016 opgenomen onder de immateriële vaste activa.

4.3.2.4 Voorraden

Onderhanden werken, waaronder bouwgronden in exploitatie

De bouwgronden in exploitatie betreffen de volgende complexen:

(bedragen x € 1.000)

	Boekwaarde	Investering	Inkomsten	Boekwaarde voorraad	Voorziening verlies- latend complex	Balans- waarde (voorraad minus voor- ziening)
	31-12-2015			31-12-2016		31-12-2016
Waarderpolder Noordkop	11.060	407	-688	10.779	3.897	6.882
Waarderpolder Waarderveld	530	75		605		605
Waarderpolder Minckelersweg e.o.	234	550		784	98	686
Ripperda	-979	-9	-2.429	-3.417		-3.417
Schalkwijk 2000 Europawijk Zuid	-318	225	-514	-607		-607
De Entree	-1.665	421	-4.195	-5.439		-5.439
Aziëweg	9.676	363	-2.770	7.269	7.684	-415
Meerwijk Centrum	6.373	281	-1.035	5.619	6.284	-665
Deliterrein	4.493	232	-95	4.630	1.837	2.793
DSK	-1.646	1.199	-1.457	-1.904		-1.904
Waarderpolder Oudeweg 28/30	633	58	-242	449		449
Waarderpolder Laan van Decima	4.734	207		4.941		4.941
Slachthuisterrein	2.143	-4	-60	2.079		2.079
Badmintonpad	1.303	172		1.475	3.073	-1.598
Scheepmakerskwartier fase 2	1.188	71	-623	636	102	534
Schalkstad Florida,Andal,Nice	1.955	694	-2	2.647		2.647
Raaks, fase 3		97		97		97
Poort van Boerhaave		97		97		97
Totaal	39.714	5.136	-14.110	30.740	22.975	7.765
Nog te maken kosten						47.995
Nog te verwachten opbrengsten						-82.862
Verwacht exploitatieresultaat						-27.102

Als gevolg van de invoering van de vennootschapsbelastingplicht zijn met ingang van 2016 de BBV regels voor grondexploitaties gewijzigd. Deze stelselwijziging brengt onder andere met zich mee dat niet langer rekenrente (was 4%) maar de werkelijke rente over vreemd vermogen (2,8%) mag worden toegerekend.

De voorziening toekomstige verliezen grondexploitatie heeft betrekking op complexen waarvan op basis van de herziene exploitatieberekening een nadelig saldo wordt verwacht. Op de overige complexen worden op basis van de herziene exploitatieberekeningen voordelige eindresultaten verwacht. Een nadere toelichting op de verwachte resultaten is opgenomen in paragraaf 3.7 Grondbeleid.

4.3.2.5 Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar

(bedragen x € 1.000)

Omschrijving	Stand 31-12-2016	Stand 31-12-2015
Vorderingen op openbare lichamen	20.864	18.597
Rekening-courant niet-financiële instellingen	3.820	3.906
Overige vorderingen	6.473	6.701
Totaal	31.157	29.204

Vorderingen op openbare lichamen

	2016	2015
BTW Compensatiefonds	22.086	18.724
Overige BTW op aangifte en nog te bestemmen	-2.029	-277
Overige vorderingen op openbare lichamen	807	150
	<u>20.864</u>	<u>18.597</u>

Het saldo 'BTW Compensatiefonds' is opgebouwd uit de BCF declaratie 2016 en de nog af te wikkelen suppletie aangiften 2014 en 2015. Het saldo 'Overige BTW op aangifte en nog te bestemmen' is opgebouwd uit de BTW aangifte over het vierde kwartaal 2016 en de BTW op inkoopfacturen die per 31 december 2016 nog in omloop zijn.

Rekening courant niet financiële instellingen

	2016	2015
Rekening courant niet financiële instellingen	<u>3.820</u>	<u>3.906</u>

Overige vorderingen

Onder de overige vorderingen zijn de volgende posten opgenomen:

	2016	2015
Debiteuren algemeen	4.783	4.963
Voorziening oninbare debiteuren algemeen	-1.677	-1.745
Belastingdebiteuren	3.852	4.149
Voorziening oninbare belastingdebiteuren	-647	-661
Overige posten	162	-5
	<u>6.473</u>	<u>6.701</u>

Debiteuren algemeen

Onder debiteuren algemeen zijn de overige gefactureerde vorderingen aan derden opgenomen. Op basis van de ouderdom en aanvullend op basis van de volwaardigheid van

de openstaande vordering is een voorziening getroffen voor oninbaarheid. De grondslagen hiervoor zijn nader toegelicht in de grondslagen voor de waardering.

Belastingdebiteuren

De belastingdebiteuren betreffen de vorderingen uit hoofde van de lokale belastingen en heffingen. Op basis van de ouderdom van de openstaande vordering is een voorziening getroffen voor oninbaarheid. De grondslagen hiervoor zijn nader toegelicht in de grondslagen voor waardering.

Overige posten

Dit betreft onder meer de vorderingen uit hoofde van parkeerabonnementen, waarborgsommen en overige verrekeningen.

4.3.2.6 Liquide middelen

(bedragen x € 1.000)

Omschrijving	Stand 31-12-2016	Stand 31-12-2015
Kassaldi	138	149
Banksaldi	148	58
Totaal	286	207

Banksaldi

De bankrekeningen zijn als volgt te specificeren:

	2016	2015
Banken	22	16
Betalingen onderweg	126	42
	<u>148</u>	<u>58</u>

De liquide middelen staan ter vrije beschikking van de gemeente Haarlem.

4.3.2.7 Overlopende activa

(bedragen x € 1.000)

Omschrijving	Stand 31-12-2016	Stand 31-12-2015
Nog te ontvangen subsidies overheidslichamen	1.526	1.194
Overige nog te ontvangen en vooruitbetaald	11.463	16.043
Totaal	12.989	17.237

(bedragen x € 1.000)

Omschrijving	Stand 31-12-2015	Toevoe- gingen	Ontvangst	Correctie	Stand 31-12-2016
--------------	---------------------	-------------------	-----------	-----------	---------------------

Rijk:

(bedragen x € 1.000)

Sisa G3 Besluit Bijstand Zelfstandigen	-	614	242	20	352
Besluit Rijkssubsidiering Instandhouding Monumenten	285	417	101	235	366
Subsidieregeling sanering verkeerslawaaï	137	-	136	1	0
RIEC Noord-West-Nederland	49	735	735	31	18
Totaal Rijk	471	1.766	1.214	287	736

Omschrijving	Stand 31-12-2015	Toevoe- gingen	Ontvangst	Correctie	Stand 31-12-2016
--------------	---------------------	-------------------	-----------	-----------	---------------------

Overige Nederlandse overheidslichamen:

Duurzame Energie Bestaande Bouw 2013-2015	38	-	37	1	0
Platform Regionaal-Economische Structuur Metropoolregio Amsterdam (PRES)	30	275	220	-	85
Provinciaal subsidiebeleid: Koersdocument Duurzame Energie	16	-	-	-	16
Sisa E27B BDU Verkeer & Vervoer	164	-	40	-345	469
Uitvoeringsprogramma verbetering toegankelijkheid bushaltes Noord-Holland 2010	186	-	186	-	0
UR Kleine Infrastructuur Noord-Holland 2016	-	3.026	-	2.893	133
UR subsidie Gedragsbeïnvloeding Verkeersveiligheid Noord-Holland 2016	-	43	26	17	0
UR subsidie hoogwaardige communicatienetwerken Noord-Holland 2013	44	-	-7	51	0
UR subsidie projecten regionale sociale agenda's Noord-Holland 2012	53	-	333	-349	69
UR subsidie quick win doorstromingsmaatregelen bus Noord-Holland 2013	172	-	172	-	0
UR subsidie quick win doorstromingsmaatregelen bus Noord-Holland 2013, tender 2014	-	-	-	-13	13
UR Woonvisie Noord-Holland 2011	20	24	73	-34	5
Totaal overige Nederlandse overheidslichamen	723	3.368	1.080	2.221	790

Totaal	1.194	5.134	2.294	2.508	1.526
---------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------

Overige nog te ontvangen en vooruitbetaald

Hieronder zijn de volgende posten opgenomen:

	2016	2015
Bibliotheek- vooruitbetaalde subsidie eerste halfjaar	1.881	1.900
Frans Halsmuseum - vooruitbetaalde subsidie 1e halfjaar	1.293	1.307
Schadeuitkering brandverzekering - nog te ontvangen	-	295
Belastingen - nog op te leggen	-	233
Verzekeringspremies - vooruitbetaald	266	355
Rentebaten leningen u/g nog te ontvangen	144	158
Automatiseringskosten - vooruitbetaald	1.035	1.074
CAK - Nog te ontvangen eigen bijdragen	450	1.184
Omgevingsvergunningen en leges - nog te factureren	345	549
Parkeerbaten - nog te ontvangen	417	386
Abonnementen woonwerkverkeer - vooruitbetaald	17	157
Nacalculatie FLO - nog te ontvangen	174	139
Overige nog te ontvangen en vooruitbetaald (vervolg)		
Contributie VNG - vooruitbetaald	189	187
Nog te vorderen Gemeente Zandvoort	-	148
Terug te ontvangen voorschotten zorgaanbieders	-	1.581
Tussenrekening GWS	68	71
Stichting Afvalfonds - nog te ontvangen	42	145
Debiteuren - nog te factureren	681	1.515
SVB - Nog te vorderen inzake voorschotten PGB	2.482	2.598
Vordering op zorgaanbieders	602	1.411
Onderwijs, schoolzwemmen en leerlingenvervoer	249	-
Algemene uitkering 2016	193	-
Terug te ontvangen kosten WSW	244	-
Overige posten	691	650
	<u>11.463</u>	<u>16.043</u>

4.3.2.8 Eigen vermogen

Het verloop en de boekwaarde van het eigen vermogen is als volgt te specificeren:

(bedragen x € 1.000)

	In enge zin	Algemene reserve		Totaal	Overige bestemmings-reserves	Resultaat voor bestemming	Eigen vermogen totaal
		Grond-exploitatie	Sociaal domein				
Saldo per 1 januari 2016	24.989	1.120	26.999	53.108	28.546	6.599	88.253
Bestemming resultaat Jaarrekening 2015	5.720		492	6.212	387	-6.599	0
Toevoegingen	3.239	2.205	14.351	19.795	14.231		34.026
Onttrekkingen	-6.500	-625	-6.661	-13.786	-14.221		-28.007
Saldo baten en lasten 2016				0		7.608	7.608
Saldo per 31 december 2016	27.448	2.700	35.181	65.329	28.943	7.608	101.880

Het gedetailleerde overzicht van het verloop per reserve en een toelichting op de aard en strekking van de reserve is opgenomen in 4.5 Reserves en voorzieningen.

4.3.2.9 Voorzieningen

Het verloop en de boekwaarde van de voorzieningen is als volgt te specificeren:

(bedragen x € 1.000)

	voor verplichtingen en risico's	m.b.t middelen derden	Voorzieningen totaal
Saldo per 1 januari 2016	18.181	1.918	20.099
Toevoegingen	4.408	429	4.837
Aanwending	-3.717	-19	-3.736
Vrijval	-1.749	-269	-2.018
Saldo per 31 december 2016	17.123	2.059	19.182

4.3.2.10 Vaste schulden

Het verloop en de boekwaarde van de vaste schulden is als volgt te specificeren:

(bedragen x € 1.000)

	31-12-2015	Opgenomen	Afgelost	31-12-2016
Obligatieleningen	69			69
Onderhandse leningen binnenlandse banken/fin.instellingen	512.265	10.000	36.353	485.912
Door derden belegde gelden	425		195	230
Waarborgsommen	19	22		41
Totaal	512.778	10.022	36.548	486.252

De met de vaste schulden samenhangende rentelasten bedragen in 2016 € 16.558.000 (2015: € 17.706.000).

Onderhandse leningen van binnenlandse banken en financiële instellingen

In 2016 is één langlopende lening aangetrokken voor €10 miljoen.

In paragraaf 3.4 Financiering is een nadere toelichting opgenomen omtrent het gevoerde financieringsbeleid.

Bij de bepaling van de looptijd van deze leningen is rekening gehouden met een spreiding van de aflossingsverplichtingen over toekomstige jaren. Het streven is jaarlijks een gelijk bedrag aan leningen te moeten aflossen en herfinancieren. Dit zorgt voor stabiliteit en minder gevoeligheid voor schommelingen van de rentestand.

Door derden belegde gelden

De door derden belegde gelden betreffen de langlopende verplichtingen aan particulieren en woningcorporaties in het kader van het Besluit woninggebonden subsidies (€ 112.845) en de geldleningen inzake het Nationaal restauratiefonds (€ 116.986).

4.3.2.11 Netto vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar

De in de balans opgenomen kortlopende schulden zijn als volgt te specificeren:

(bedragen x € 1.000)

Omschrijving	Stand 31-12-2016	Stand 31-12-2015
Kasgeldleningen	-	-
Kas- en Banksaldi	12.671	19.975
Overige schulden	26.641	17.875
Totaal	39.312	37.850

Kasgeldleningen

Ultimo 2016 zijn geen kasgeldleningen opgenomen.

Banksaldi

	2016	2015
BNG Bank	12.671	19.975

Dit betreft het negatieve saldo van de gezamenlijke bankrekeningen bij de BNG bank.

Overige schulden

	2016	2015
Crediteuren	20.846	12.586
Schulden aan openbare lichamen	4.959	5.190
Overige schulden	836	99
	<u>26.641</u>	<u>17.875</u>

Crediteuren

Onder de crediteuren zijn de schulden uit hoofde van ontvangen inkoopfacturen van leveranciers en inkoopfacturen voor uitbesteed werk voor investerings- en aannemingsprojecten en onderhoud, alsmede voor openstaande inkoopfacturen voor diverse exploitatielasten opgenomen.

Schulden aan openbare lichamen

De schulden aan openbare lichamen zijn als volgt te specificeren:

	2016	2015
Belastingdienst	4.670	4.939
Provincies en gemeenten	195	55
Ministerie van Veiligheid en Justitie en Openbaar Ministerie	94	98
Algemene uitkering Rijk	-	98
	<u>4.959</u>	<u>5.190</u>

De schuld aan de Belastingdienst betreft de verschuldigde afdrachten loonbelasting over de maand december 2016.

4.3.2.12 Overlopende passiva

(bedragen x € 1.000)

Omschrijving	Stand 31-12-2016	Stand 31-12-2015
Nog te betalen bedragen	25.454	32.974
Vooruit ontvangen subsidies overheidslichamen	1.849	2.243
Overige vooruit ontvangen bedragen	3.551	3.354
Totaal	30.854	38.571

Nog te betalen bedragen

De nog te betalen bedragen betreffen de over 2016 nog verschuldigde exploitatielasten waarvoor de facturen na 31 december 2016 worden ontvangen en zijn als volgt gespecificeerd:

	2016	2015
Belastingen	320	184
Rente langlopende rekeningen o/g	8.528	9.334
Bluskransen	99	266
Opvangvoorziening daklozen Wilhelminastraat	13	510
Proces van Eedenstraat	-	139
Kunstwerken en Oevers DDO	523	261
Stormschade	-	475
Huisvesting en facilitaire zaken	201	212
Web participatiebudget	130	88
Premieafdracht Zorginstituut	512	512
Verplichting spaaruren	138	189
Werkzaamheden vastgoedbeheer	51	116
Product Openbare verlichting	-	322
Afdracht leges reisdocumenten/rijbewijzen/VOG/naturalisatie	102	100
Declaraties schoolbestuur	21	242
Afrekening bouwkrediet diverse scholen	-	374
Nog te betalen/te ontvangen facturen zorgaanbieders Wmo/BW	7.287	14508
Nog te betalen/te ontvangen facturen zorgaanbieders jeugd	1.573	2860
Vakantiegeld juni/dec 2016	2.213	-
Detachering 2016	125	-
Individuele inkomenstoeslag minimabeleid	200	363
Bijzondere kosten CZGO 2016	114	68
Stichting GGZ Ingeest huur Velservoort 2016	280	-
Dietsveld fase 2	125	-
Renovatie Buitenrustbruggen	1.172	-
Raamvest, vervangen kade muur	144	-
Vialis DDO verkeersregelininstallaties	120	-
GOB afdelingen inhuur	126	-
Overige posten	1.337	1.851
	<u>25.454</u>	<u>32.974</u>

Vooruit ontvangen subsidies overheidslichamen

Hieronder zijn opgenomen de vooruit ontvangen subsidies waarvoor een terugbetalingsverplichting geldt:

(bedragen x € 1.000)

Omschrijving	Stand 31-12-2015	Vrijgevallen bedragen	Ontvangsten	Stand 31-12-2016
<u>Rijk:</u>				
Sisa D10 Participatiewet Volwassenenonderwijs	90	982	1.121	229
Sisa G3 Besluit Bijstand Zelfstandigen	341	606	265	0
Besluit Rijkssubsidiering Instandhouding Monumenten	42	171	182	53
Sisa D9 Onderwijsachterstandenbeleid	580	5.391	4.977	166
Regionaal Uitstapprogramma Prostituees II	39	78	78	39
Sisa D1 RMC Voortijdig schoolverlaters	287	760	780	307
Subsidieregeling sanering verkeerslawaaï	82	1	1	82
Sisa D1A Regionale aanpak voortijdig schoolverlaten	-	18	396	378
Totaal Rijk	1.461	8.007	7.800	1.254

Overige Nederlandse overheidslichamen:

Alternatief voorstel verlenging kwalificatieplicht	-	24	25	1
Sisa E11B Nationaal Samenwerkingspr. Luchtkwaliteit	71	22	-	49
Binnenduïnrand	12	-	-	12

Omschrijving	Stand 31-12-2015	Vrijgevallen bedragen	Ontvangsten	Stand 31-12-2016
UR herstructurering en intelligent ruimtegebruik bedrijventerreinen 2012	395	-	-	395
UR subsidie Gedragsbeïnvloeding Verkeersveiligheid Noord-Holland 2016	-	22	26	4
UR subsidie hoogwaardige communicatienetwerken Noord-Holland 2013	62	11	-51	0
UR subsidie molens Noord-Holland 2015	21	-	-	21
UR subsidie projecten regionale sociale agenda's Noord-Holland 2012	189	428	349	110
UR Woonvisie Noord-Holland 2011	32	86	57	3
Totaal overige Nederlandse overheidslichamen	782	593	406	595

Totaal	2.243	8.600	8.206	1.849
---------------	--------------	--------------	--------------	--------------

Overige vooruit ontvangen bedragen

De overig vooruit ontvangen exploitatiebaten zijn als volgt te specificeren:

	2016	2015
Vastgoed huren 2017 vooruit gefactureerd	164	212
Preventiegelden 40+ woningbouwcoöperaties	185	185
Parkeerabonnementen 2017 vooruit gefactureerd	118	112
Afkoopsommen erfpachten	104	110
Allegro inzake schuldhulpverlening	1.740	1.583
GR Regionale Mobiliteit	927	693
Bijdrage extra inzet zwerfafval	276	251
Overige posten	37	208
	3.551	3.354

4.3.2.13 Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Hierna worden de belangrijkste overeenkomsten met financiële verplichtingen uiteengezet voor zover deze niet nader zijn opgenomen in de toelichting bij de balans.

Huurovereenkomsten

De gemeente Haarlem heeft lopende huurovereenkomsten voor de verschillende locaties. De hieruit voortvloeiende verplichtingen bedragen € 2,9 miljoen per jaar.

Operational lease

Voor ICT en voertuigen zijn er lopende operational lease-contracten. De hieruit voortvloeiende verplichtingen bedragen € 0,5 miljoen per jaar.

ICT, telecommunicatie en overige faciliteiten

De jaarlijkse verplichting voortvloeiend uit overeenkomsten voor onderhoud van hard- en software en het gebruik van print- en kopieerapparatuur bedraagt € 4,2 miljoen. Voorts lopen er contracten voor vaste en mobiele telecommunicatie ter grootte van € 0,3 miljoen per jaar. De jaarlijkse contractuele verplichting voor catering, schoonmaak, drankautomaten, beveiliging/bewaking en kantoorbenodigdheden bedraagt € 1,9 miljoen

Borg- en garantstellingen

De gemeente staat garant als achtervang voor leningen die zijn verstrekt aan woningbouwcorporaties en particulieren. Deze verstrekte leningen worden gegarandeerd door het Waarborg Eigen Vermogen en Waarborgfonds Eigen Woningen (WEW). Als deze waarborgfondsen hun verplichtingen niet kunnen nakomen, dan worden de gemeenten en het Rijk aangesproken (achtervang).

Garanties op leningen van de zorgsector, culturele instellingen, het Nationaal Restauratiefonds en het nutsbedrijf zijn verstrekt onder hypothecaire zekerheid.

Met betrekking tot het vermelde bedrag in de tabel 'particuliere woningbouw' kan het volgende worden vermeld: de definitieve opgave 2016 WEW wordt medio 2017 verstrekt. In deze jaarrekening wordt daarom een inschatting gemaakt op basis van de definitieve opgave

WEW 2015. Het is de verwachting dat de omvang van de gegarandeerde leningen particuliere woningbouw zal afnemen.

(bedragen x € 1 miljoen)

Gegarandeerde geldleningen	Per 31-12-2015	Per 31-12-2016
Gemeente als achtervang	1.940	1.808
Particuliere woningbouw	960	857
Woningcorporaties	980	951
Gemeente als directie risicodragers	18	16
Zorgsector	2	2
Culturele instellingen	2	1
Nationaal restauratiefonds	1	1
Nutssector	13	12
Totaal gegarandeerde geldleningen	1.958	1.824

Vennootschapsbelasting

Met ingang van 1 januari 2016 is de Wet op de vennootschapsbelasting (Vpb) ook van toepassing op overheidsondernemingen. Aanleiding daarvoor zijn de EU-afspraken om het fiscale verschil tussen overheidsondernemingen en marktpartijen tegen te gaan en zo een gelijk speelveld te creëren voor overheid en marktpartijen. De gemeente moet medio 2017, over het jaar 2016 (voor alle gemeentelijke activiteiten die onder de Vpb vallen) één gezamenlijke aangifte vennootschapsbelasting doen.

Wat hebben we gedaan

1. Volledigheid: alle activiteiten die de gemeente uitvoert, zijn in beeld gebracht en per activiteit is beoordeeld of deze door de ondernemingspoort komen;
2. Juistheid: alle activiteiten en kosten/baten van deze activiteiten zijn op een juiste wijze, conform de fiscale regels, uitgewerkt;
3. Clustering: alle activiteiten zijn geclusterd en per cluster is beoordeeld of deze in fiscale zin een onderneming vormt;
4. Second opinion: de activiteiten parkeren en grondexploitaties zijn onderworpen aan een nader onderzoek;
5. Inrichting financiële administratie: er is een aanzet gemaakt voor de inrichting van de financiële administratie;
6. Fiscale dossier: er heeft een verfijning plaatsgevonden van de benoemde clusters en de fiscale dossier zijn deels opgebouwd.

Uitkomst second opinions

De beoordeling van het cluster 'Grondexploitaties' is in overeenstemming met de manier waarop PricewaterhouseCoopers (PwC) de grondposities bij andere gemeenten beoordelen worden en in lijn met de systematiek, zoals beschreven in de SVLO-Notities ter zake van grond. Hoewel de systematiek van de SVLO is gevolgd, kan niet worden opgemaakt of deze op alle relevante onderdelen volledig correct is toegepast. De correcties kunnen zeer omvangrijk zijn en kunnen de uitkomst van de Quicksan in grote mate beïnvloeden. Gelet hierop kan PwC de huidige conclusie dat het cluster 'Grondexploitaties' met ingang van 1 januari 2016 Vpb-plichtig is niet zonder meer onderschrijven.

Het cluster 'Parkeren' kwalificeert naar de mening van PwC als een onderneming voor de Vpb. Als gevolg hiervan is de gemeente Haarlem ten aanzien van het cluster 'Parkeren' vanaf 1 januari 2016 Vpb-plichtig. Ten aanzien van het cluster 'Parkeren' worden

verschillende mogelijkheden onderkend waarmee de gemeente Haarlem de Vpb-positie kan optimaliseren.

Voorlopige conclusie

Van de onderzochte clusters lijkt alleen het garageparkeren direct door de ondernemerspoort te komen.

De uitleg van de wet is landelijk nog in ontwikkeling. Het samenwerkingsverband lokale overheden (SVLO), waarin gemeenten, provincies, waterschappen, de VNG en de belastingdienst overleggen over de implementatie, zal naar verwachting nog diverse handreikingen en notities uitbrengen. De huidige resultaten zullen nog getoetst moeten worden aan die notities en het daaruit voortkomend voortschrijdend inzicht. Dit betekent dat er geen last voor de vennootschapsbelasting is opgenomen in de jaarrekening.

4.3.3 Toelichting op Overzicht van baten en lasten

Algemeen

In deel 2 van het jaarverslag van de gemeente Haarlem zijn de baten en lasten per programma toegelicht in relatie tot de begroting. In bijlage 6.4 zijn de baten en lasten van de rekening per programma en beleidsveld weergegeven.

De baten en lasten die in directe relatie staan tot de programma's, worden rechtstreeks aan de programma's toegerekend. De indirecte lasten en baten, onder meer de indirecte apparaatskosten en algemene kosten, worden aan de programma's toegerekend overeenkomstig de kostenverdelingssystematiek die in de begroting is gehanteerd.

Algemene dekkingsmiddelen

Algemene uitkering gemeentefonds

De algemene uitkering voor 2016 uit het gemeentefonds is berekend op basis van de decembercirculaire 2016 van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en is gebaseerd op de laatste betaalspecificatie van het Ministerie BZK over uitkeringsjaar 2016 d.d. 30 januari 2017. De samenstelling van de verantwoorde algemene uitkering kan als volgt worden weergegeven:

	2016	2015
Algemene uitkering 2016	286.982	
Algemene uitkering 2015	288	275.504
Algemene uitkering 2014	98	1.049
Algemene uitkering 2013		243
	<u>287.368</u>	<u>276.796</u>

Lokale belastingen en heffingen

De gemeentelijke belastingen en heffingen bedragen € 98.415.000 en zijn nader gespecificeerd en toegelicht in paragraaf 3.2 Lokale heffingen. Een deel van de belastingen en heffingen is bestedingsgebonden en mag de werkelijke kosten van de gemeente niet

overstijgen. De belangrijkste zijn de afvalstoffenheffing, het rioolrecht, de bouwleges en de leges van burgerzaken. In bijlage 6.5 Kostenonderbouwing heffingen conform model VNG zijn deze heffingen en de daarmee samenhangende kosten toegelicht.

De belangrijkste niet-bestedingsgebonden gemeentelijke belastingen en heffingen zijn de onroerende zaakbelasting (€ 37.327.000), de parkeerbelasting (€ 8.848.000) en de precario ondergrondse infrastructuur (€ 5.147.000).

Financiering

Onder het product financiering worden de volgende baten verantwoord:

	2016
Saldo financieringsfunctie	-8.022
Rente eigen vermogen	-978
Dividenden	-520
Totale baten product Financiering	<u>-9.520</u>

Saldo financieringsfunctie

De betaalde rentekosten over de leningenportefeuille worden doorberekend aan de producten, investeringen en grondexploitaties. De gemeente hanteert hierbij een omslagrente van 4%. Voor de toerekening aan de grondexploitaties wordt een omslagrente van 2,8% gehanteerd.

Het saldo van de financieringsfunctie wordt veroorzaakt door het verschil tussen de gemiddelde rente op uitstaande en verschuldigde gelden van 3,65% en de via de omslagrente doorbelaste rentekosten aan de producten, investeringen en grondexploitaties.

Rente eigen vermogen

De rente over het eigen vermogen betreft de berekende rente over de voorziening toekomstige tekorten grondexploitaties. Aangezien de voorziening tegen contante waarde is opgenomen, wordt de over de voorziening berekende rente toegevoegd aan de voorziening.

In paragraaf 3.4 Financiering is een nadere toelichting gegeven op de financieringspositie van de gemeente. Afwijkingen ten opzichte van de begroting zijn in programma 7 nader toegelicht.

Eigen bijdragen Centraal Administratie Kantoor

De berekening, oplegging en incasso van de inkomensafhankelijke eigen bijdrage in het kader van de huishoudelijke verzorging wordt door het Centraal Administratie Kantoor (CAK) uitgevoerd. Het CAK verstrekt aan de gemeente een totaaloverzicht waarbij maandelijks afstorting plaatsvindt van de geïncasseerde bijdragen. Door het ontbreken van de inkomensgegevens, is de door het CAK verstrekte informatie ontoereikend voor de gemeente om de juistheid op persoonsniveau en de volledigheid van de eigen bijdrage als geheel vast te kunnen stellen. Volgens de wetgever is de gemeente hiervoor ook niet verantwoordelijk en beschikt de gemeente vanwege privacyregelgeving niet over de inkomensgegevens.

Personeelslasten

De personeelslasten over 2016 bedragen € 74.887.000 (2015: € 70.576.000). De werkelijke bezetting over 2016 is 1.022 fte (2015: 1.036 fte). De toegestane formatie, bezetting en werkelijke personeelslasten van bestuur en hoofdafdelingen zijn nader gespecificeerd in bijlage 6.3 Overzicht personeel. Paragraaf 3.5 Bedrijfsvoering geeft een nadere toelichting op de personele bezetting en het personeelsbeleid van de gemeente.

Incidentele baten en lasten

De incidentele baten en lasten over 2016 bedragen respectievelijk € 63.391.000 en € 62.416.000. In 4.4 Incidentele baten en lasten zijn deze per programma gespecificeerd.

Wet Normering Topinkomens

Bij de samenstelling van de in deze paragraaf opgenomen verantwoording uit hoofde van de WNT zijn de beleidsregels toepassing WNT van 27 februari 2014, inclusief de wijziging van 12 maart 2014, van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) als uitgangspunt gehanteerd. De gemeente Haarlem herkent de door de Minister van BZK in zijn kamerbrief van 27 februari 2014 onderkende uitvoeringsproblemen met betrekking tot externe niet-topfunctionarissen. In lijn met paragraaf 6 van de (gewijzigde) beleidsregels toepassing WNT legt de gemeente geen verantwoording af over externe niet-topfunctionarissen. In 2016 geldt voor de gemeente Haarlem een maximum WNT norm van € 179.000.

Openbaar te maken gegevens op basis van de WNT. Voor alle topfunctionarissen, ongeacht beloningsniveau:

(bedragen in €)

	J.Scholten	J.S. Spier
Functie(s)	Gemeentesecretaris / Algemeen directeur	Griffier
Duur dienstverband in 2016	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12
Omvang dienstverband (in fte)	1,0	0,89
Gewezen topfunctionaris	nee	nee
(Fictieve) dienstbetrekking	ja	ja
Bezoldiging 2016		
Beloning	134.536	83.518
Belastbare onkostenvergoedingen	1.392	
Beloningen betaalbaar op termijn	15.133	11.081
Totaal bezoldiging 2016	151.061	94.599
Toepasselijk WNT-maximum 2016	179.000	159.310
Bezoldiging 2015		
Duur dienstverband in 2015	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12
Omvang dienstverband (in fte)	1,0	0,89
Beloning	131.305	79.295
Belastbare onkostenvergoedingen	1.231	
Beloningen betaalbaar op termijn	15.728	11.138
Totaal bezoldiging 2015	148.264	90.433
Toepasselijk WNT-maximum 2015	178.000	158.222

Naast de hierboven vermelde topfunctionarissen zijn geen overige functionarissen (in casu niet-topfunctionarissen in loondienst) die in 2016 een bezoldiging boven het individuele WNT-maximum hebben ontvangen. Tevens zijn in 2016 geen ontslaguitkeringen (in casu uitkeringen wegens beëindiging dienstverband) betaald aan overige functionarissen die op grond van de WNT dienen te worden vermeld of die in eerdere jaren op grond van de WOPT of de WNT vermeld zijn of hadden moeten worden.

4.4 Incidentele baten en lasten

(bedragen x € 1.000)

Overzicht incidentele baten en lasten	Lasten 2016	Lasten 2016 incidenteel	Baten 2016	Baten 2016 incidenteel
Programma's				
1. Maatschappelijke participatie	67.207	8.086	9.537	6.708
2. Ondersteuning en zorg	111.036	8	10.803	0
3. Werk en Inkomen	100.149	1.204	56.143	1.498
4. Duurzame stedelijke vernieuwing	40.804	2.689	8.664	14.236
5. Beheer en onderhoud	125.391	6.311	87.159	7.690
6. Burger, bestuur en veiligheid	53.187	1.416	10.720	1.051
7. Algemene dekkingsmiddelen	15.575	8.677	343.950	4.200
Totaal programma's exclusief reserves	513.349	28.391	526.976	35.384
Mutaties reserves				
Toevoegingen aan reserves	34.025	34.025		
Onttrekkingen aan reserves			28.007	28.007
Totaal programma's inclusief reserves	547.374	62.416	554.983	63.391

Programma 1. Maatschappelijke participatie			
Omschrijving	Lasten	Baten	
Projecten en doeluitkering OKE/VVE	5.897 n	5.391	v
Wet Educatie Beroepsonderwijs (doeluitkering en besteding)	623 n	623	v
Extra tijdelijke onderwijshuisvesting	309 n		
Extra lasten aanpassen onderwijshuisvesting Internationale Schakelklas	122 n		
Statushouders Sociaal Programma	1.131 n	694	v
Overige incidentele posten < € 0,25 miljoen	3 n	0	v

Programma 2. Ondersteuning en zorg

Omschrijving	Lasten	Baten
Overige incidentele posten < € 0,25 miljoen	8 n	0 v

Programma 3. Werk en Inkomen

Omschrijving	Lasten	Baten
Re-integratie activiteiten ESF (doeluitkering en uitgaven)	866 n	1.498 v
Extra participatie budget	338 n	
Overige incidentele posten < € 0,25 miljoen	0 n	0 v

Programma 4. Duurzame stedelijke vernieuwing

Omschrijving	Lasten	Baten
Projecten ISV Wonen	439 n	400 v
Verkopen grondexploitaties		13.104 v
Reserve grondexploitatie	2.205 n	625 v
Overige incidentele posten < € 0,25 miljoen	44 n	107 v

Programma 5. Beheer en onderhoud

Omschrijving	Lasten	Baten
Groot onderhoudsprojecten openbare ruimte (uit reserve gefinancierd)	1.970 n	1.325 v
Huisvesting statushouders in Schalkwijk	146 n	
Verkoop panden	3.840 n	5.996 v
Verkoop gronden	13 n	158 v
Asbest uitgaven gedekt uit reserve vastgoed	279 n	210 v
Overige incidentele posten < € 0,25 miljoen	63 n	0 v

Programma 6. Burger, bestuur en veiligheid

Omschrijving	Lasten	Baten
Uitgaven en doeluitkering RIEC	704 n	704 v
Geen regel, geen handhaving - het alternatief	555 n	
Vrijval Reserve Verkiezingen		216 v
Problematiek 24 uurs opvang Raaksgebied	158 n	131 v
Overige incidentele posten < € 0,25 miljoen	0 n	0 v

Programma 7. Algemene dekkingsmiddelen

Omschrijving	Lasten	Baten
Inhaal afschrijving activa na controle bestaan	3.804 n	
Inhaal afschrijving activa Maatschappelijk Nut Boekwaarde <100K	3.160 n	
Vrijval Reserve Kans en Kracht		1.239 v
Vrijval Reserve Opleidingen		241 v
Budgetoverhevelingen	1.712 n	2.681 v
Overige incidentele posten < € 0,25 miljoen	0 n	39 v

4.5 Reserves en voorzieningen

(bedragen x € 1.000)

Prg	Staat van Reserves Soort reserve	Stand	Rekening resultaat		Toe-	Ont-	Stand	Toelichting aard
		per	2015		voeging	trekking	per	
		31-12	Toe-	Ont-			31-12	
		2015	voeging	trekking	2016	2016	2016	
Algemene Reserves:								
7	Algemene Reserve	24.989	5.720		3.239	6.500	27.448	De algemene reserve dient als buffer om schommelingen in het resultaat op te vangen en onverwachte tegenvallers te dekken.
4	Reserve Grondexploitatie	1.120			2.205	625	2.700	Het doel van de reserve is het dekken van risico's die uit de grondexploitatie voortvloeien.
7	Reserve Sociaal Domein	26.999	492		14.351	6.661	35.181	De reserve is gevormd om de decentralisatie in het sociaal domein goed te laten verlopen en de financiële risico's te beperken.
Totaal Algemene Reserves		53.108	6.212	0	19.795	13.786	65.329	
Overige Bestemmingsreserves :								
5	Achterstand Onderhoud Dolhuys	622					622	De reserve (eerder voorziening) dient voor het opvangen van incidentele schade aan en achterstallig onderhoud van museum het Dolhuys.
4	Archeologisch onderzoek	53					53	0 Reserve ten behoeve van het afdekken van kosten van archeologisch onderzoek bij sloop van panden.
5	Baggeren	745			219	14	950	De reserve (eerder voorziening) dient voor uitvoeren van grote baggerprojecten.
5	Beheer en Onderhoud Openbare Ruimte	2.870			389	1.538	1.721	Reservering van middelen voor het opvangen van periodieke uitschieters en jaren met grote onderhoudsopgave met betrekking tot beheer en onderhoud van de openbare ruimte.
5	Bodemprogramma	5.165			1.402	954	5.613	Reserve ten behoeve van uitvoering bodemprogramma.
7	Budgetoverheveling	2.708			1.712	2.681	1.739	Door middel van deze reserve worden budgetten doorgeschoven naar het volgende boekjaar.
4	Depot Frans Halsmuseum	39					39	0 Reservering voor de verhuiskostenkunstcollectie van het Frans Halscollectie naar een extern depot.

1	Duurzame Sportvoorzieningen	605	100	140	565	Reserve dient als dekking voor subsidies die Haarlemse sportverenigingen kunnen aanvragen voor duurzame sportvoorzieningen.
4	Duurzame Stedelijke Vernieuwing		1.000	410	590	Reserve is bestemd voor uitvoering van activiteiten omtrent duurzame stedelijke vernieuwing.
4	ISV Milieu	24			24	Reserve ten behoeve van Milieu, onderdeel van het Bodemprogramma. Gevormd uit reserve ISV na actualisatie ISV programma's.
4	Wonen	1.787		538	1.249	Reserve ten behoeve van de Woonagenda. Gevormd uit reserve ISV na actualisatie ISV programma's.
7	Kans en Kracht	820	500	1.320	0	De reserve heeft als doel de transitie van de hoofdafdeling Sociale Zaken en Werkgelegenheid om nieuwe wetgeving, bezuinigingen en maatschappelijke ontwikkelingen.
4	Leefomgeving	3.622	2.452	117	5.957	Reserve ten behoeve van Leefomgeving dat grotendeels samenhangt met openbare ruimte.
3	Minimagelden		1.651	960	691	De reserve is bedoeld voor de onder- of overbesteding van gelden voor minimabeleid.
7	Opleidingen (opheffingen IZA)	767		267	500	De reserve is gevormd door de teruggaaf IZA en bestemd voor de opleiding en vorming van personeel.
6	Regionaal IEC NH	223			223	Een samenwerkingsverband van onder andere de politie, justitie, de Belastingdienst, de provincie en gemeenten in Noord-Holland om de bestuurlijke en geïntegreerde aanpak van georganiseerde criminaliteit vorm te geven.
2	Regionaal Kompas	164	190	164	190	Verzorgen van de zorg aan dak- en thuislozen en verslaafden en vrouwenopvang voor de regio Haarlemmermeer en Zuid- en Midden Kennemerland.
5	Regionale Mobiliteit	1.095	680		1.775	Reserve gevormd om middelen te reserveren voor een in te stellen regionaal Mobiliteitsfonds ten behoeve van bereikbaarheid in regionaal verband.
3	Regionaal Werkbedrijf		569		569	Reserve voor niet bestede gelden die de gemeente ontvangt voor de vorming van een regionaal werkbedrijf.
7	Rekenkamercommissie	20			20	De reserve dient ter dekking van verrichten van (groot) onderzoek op het terrein van financiële middelen mocht de rekenkamer daartoe besluiten.
7	Reserve Archief	268		117	151	De reserve is gevormd met een voeding vanuit het rekeningresultaat 2013 met het doel het wegwerken van de achterstand archief.
5	Vastgoed	1.719	2.302	2.014	2.007	Het dekken van afwaarderingen als gevolg van het verlagen van boekwaarden van panden naar de marktwaarde.
6	Verkiezingen	130	130	260	0	Reserve ten behoeve van gelijkmatige spreiding van verkiezingskosten.

4	Volkshuisvesting	327				327	Reservering van middelen voor de nog gewenste inzet en bijdragen aan bestuurlijk gewenste projecten en activiteiten.
3	WWB inkomensdeel	5.160		935	2.635	3.460	Risicoreserve met betrekking tot besteding rijksbudget uitkeringen.

Totaal Overige Bestemmingsreserves	28.546	387	0	14.231	14.221	28.943
---	---------------	------------	----------	---------------	---------------	---------------

Resultaatbestemmingsreserve:

7	Saldo baten en lasten vorig boekjaar	6.599	6.599			0
7	Saldo baten en lasten huidig boekjaar			7.608		7.608

Totaal Resultaat na bestemming	6.599	0	6.599	7.608	0	7.608
---------------------------------------	--------------	----------	--------------	--------------	----------	--------------

Totaal Reserves	88.253	6.599	6.599	41.634	28.007	101.880
------------------------	---------------	--------------	--------------	---------------	---------------	----------------

(bedragen x € 1.000)

Prg	Staat van voorzieningen	Stand 31-12- 2015	Toe- voeging	Aanwen- dingen	Vrijval	Stand 31-12- 2016	Toelichting aard en omvang
Soort voorziening							
Voorzieningen voor verplichtingen en risico's							
6	Wethouderspensioen	5.606	2.043	215		7.434	Pensioenvoorziening voor drie wethouders waarvoor geen verzekering meer kan worden afgesloten.
6	Rechtspositie raadsleden	15	3	18		0	Deze voorziening dient voor het opvangen van de wachtgeldverplichting voor twee jaar wegens beëindiging van het raadslidmaatschap. Conform vereisten BBV.
6	Personeelskosten RIEC	127				127	Voorziening voor opgebouwde rechten tijdelijke formatieuitbreiding periode 2014 tot en met 2017 van het RIEC Noord-Holland.
2	Woonaanpassing WMO	910	865	838	291	646	Voorziening voor toegekende en vastgelegde woonvoorzieningen van individuele woonaanpassingen, verhuiskosten en aanpassing voorraad.
5	Erfpacht	993		375	618	0	Inschatting financiële erfpachtproblematiek betreffende mogelijk te hoge jaarlijkse canon en mogelijke te hoge koopsom.
4	Liquidatie grex Raaks	95		2	93	0	Liquidatie grondexploitatie Raaks, 2013/445059.
5	Grafleges	2.348	416		305	2.459	De voorziening is ingesteld om van het huidige kasstelsel van afkoopsommen voor onderhoud en huur van graven over te gaan naar het stelsel van baten en lasten.
7	Wachtgeld en boventalligen	3.710		1.670	442	1.598	Verplichtingen voortvloeiende uit wachtgeldregelingen en kosten boventalligen voor 2013.
5	Parkstad - VVE Schalkwijk	3.178	466			3.644	Voorziening in het kader van de ontwikkeling van het winkelcentrum Schalkwijk. Na vaststelling overeenkomst is dit voor de VVE-Schalkwijk.
7	Wachtgeld wethouders	404	232	258		378	Voorziening toekomstige verplichtingen wachtgeld voormalige wethouders, conform regelgeving BBV (artikel 44).
4	Liquidatie Land in Zicht	795		341		454	Van de grondexploitatie Land in Zicht zijn alle grondtransacties afgerond en het project bevindt zich in de afrondingsfase. Er dienen in de afrondingsfase nog werkzaamheden in de openbare ruimte plaats te vinden. Hiervoor is een voorziening getroffen.
5	Voorziening Waarderhaven fiscaal		383			383	Deze voorziening is ingesteld in verband met een fiscale claim.

Totaal verplichtingen en risico's		18.181	4.408	3.717	1.749	17.123
Voorzieningen niet bestede middelen van derden						
4	Monitoring Rookmakerterrein	26		5		21 Monitoring van milieuvervuiling op dit terrein of dit stabiel is. Indien nodig wordt er aanvullend onderzoek gedaan.
4	Fietskooppunt	22	5	14		13 Onderhoud bebording fietsroutenetwerk in de regio Zuid-Kennemerland.
4	Onderhoud Beiaard	7				7 Ontvangen bijdrage van de Vrienden Grote Kerk ten behoeve van restauratie beiaard.
5	Egalisatie Afvalstoffenheffing	1799	124		269	1.654 Voorziening dient ter egalisatie van de opbrengsten uit de afvalstoffenheffing.
5	Waterbergingen	64				64 Compensatie waterbergingen DSK en Roemer Visserstraat in het kader van stedelijke wateropgave.
5	Tariefsegalisatie riolering		300			300 Deze voorziening moet zorgen voor een gelijkmatige lastenpatroon voor de burger.
Totaal voorzieningen niet bestede middelen van derden		1.918	429	19	269	2.059
Totaal Voorzieningen		20.099	4.837	3.736	2.018	19.182

4.6 Kadernota rechtmatigheid

Bij de rechtmatigheidscontrole vormt het begrotingscriterium een belangrijk toetsingscriterium. Onder begrotingsrechtmatigheid wordt het volgende begrepen:

"Financiële beheershandelingen, die ten grondslag liggen aan de baten en lasten, alsmede de balansposten, dienen tot stand te zijn gekomen binnen de grenzen van de geautoriseerde begroting en hiermee samenhangende programma's (begrotingscriterium). In de begroting zijn de maxima voor de lasten vermeld die door de raad zijn vastgesteld. Dit houdt in dat de financiële beheershandelingen dienen te passen binnen de begroting, waarbij het juiste programma, de toereikendheid van het begrotingsbedrag, alsmede het begrotingsjaar van belang zijn." ([Notitie toepassing van het begrotingscriterium, Commissie BBV, Platform Rechtmatigheid](#))

Met de controle op de juiste toepassing van het begrotingscriterium wordt getoetst of het budgetrecht van de gemeenteraad is gerespecteerd. De toe te passen normen voor het begrotingscriterium zijn op hoofdlijnen door de wetgever bepaald (artikel 189, 190 en 191 van de Gemeentewet) en worden door de gemeenteraad zelf nader ingevuld en geconcretiseerd. Dit gebeurt door middel van de begroting en via de verordening op het financieel beheer ex artikel 212 van de Gemeentewet ([2015/098823](#)).

Begrotings- en investeringskredietoverschrijdingen

Begrotingsafwijkingen en -overschrijdingen (beleidsmatig en/of financieel) behoeven autorisatie door de gemeenteraad. In de regel worden begrotingswijzigingen vooraf door het college aan de raad voorgelegd ter autorisatie. Hiermee wordt toestemming gevraagd voor het te realiseren beleid en voor de besteding van het benodigde bedrag. Slechts indien de omstandigheden een autorisatie vooraf niet mogelijk maken moet achteraf een begrotingswijziging worden voorgelegd. Indien de raad ermee instemt wordt de besteding alsnog geautoriseerd en is deze rechtmatig. Begrotingswijzigingen moeten volgens de Gemeentewet tijdens het jaar zelf nog aan de gemeenteraad worden voorgelegd.

De algemene lijn is dat begrotingsoverschrijdingen die binnen de beleidskaders van de raad passen niet meegewogen worden in het accountantsoordeel. Toch is het toetsen van begrotingsrechtmatigheid ingewikkelder dan het wellicht op het eerste gezicht lijkt. Er kunnen zeven verschillende begrotingsoverschrijdingen worden onderscheiden. In onderstaand overzicht wordt aangegeven wat naar de mening van de commissie BBV de consequentie van betreffende overschrijding moet zijn voor het accountantsoordeel.

Bij de toetsing van begrotingsafwijkingen kunnen tenminste de volgende “soorten” begrotingsafwijkingen worden onderkend:	Onrechtmatig, maar telt niet mee voor het oordeel	Onrechtmatig, en telt mee voor het oordeel
1. Kostenoverschrijdingen betreffende activiteiten die niet passen binnen het bestaande beleid en waarvoor men tegen beter weten in geen voorstel tot begrotingsaanpassing heeft ingediend. Bijvoorbeeld de doelgroep c.q. de activiteiten zijn in de praktijk aantoonbaar ruimer geïnterpreteerd dan in regelgeving (subsidieregeling, -verordening) was gedefinieerd.		X
2. Kostenoverschrijdingen die passen binnen het bestaande beleid, maar waarbij de accountant ondubbelzinnig vaststelt dat die ten onrechte niet tijdig zijn gesignaleerd. Bijvoorbeeld: de verwachte kostenoverschrijding op jaarbasis was via tussentijdse informatie al wel bekend, maar men heeft geen voorstel tot begrotingsaanpassing ingediend en dit is in strijd met de budgetregels zoals afgesproken met de raad.		X
3. Kostenoverschrijdingen die geheel of grotendeels worden gecompenseerd door direct gerelateerde opbrengsten, bijvoorbeeld via subsidies of kostendekkende omzet.	X	
4. Kostenoverschrijdingen bij open einde (subsidie)regelingen. Vaak blijkt vanwege dit open karakter in het kader van het opmaken van de jaarrekening een (niet eerder geconstateerde) overschrijding.	X	
5. Kostenoverschrijdingen die worden gecompenseerd door extra inkomsten die niet direct gerelateerd zijn. Over de aanwending van deze extra inkomsten heeft de raad nog geen besluit genomen.		X
6. Kostenoverschrijdingen betreffende activiteiten welke achteraf als onrechtmatig moeten worden beschouwd omdat dit bijvoorbeeld bij nader onderzoek van de subsidieverstrekker, belastingdienst of een toezichthouder blijkt (bijvoorbeeld een belastingnaheffing). Het zal hier in de praktijk vaak gaan om interpretatieverschillen bij de uitleg van wet- en regelgeving die na het verantwoordingsjaar aan het licht komen. Er zijn dan geen rechtmatigheidsgevolgen voor dat verantwoordingsjaar. Wel zal de gemeente er voor moeten zorgen dat de overschrijdingen getrouw in de jaarrekening worden weergegeven. Ook kunnen er gevolgen zijn voor het lopende jaar. - geconstateerd tijdens verantwoordingsjaar - geconstateerd na verantwoordingsjaar	X	X
7. Kostenoverschrijdingen op activeerbare activiteiten (investeringen) waarvan de gevolgen voornamelijk zichtbaar worden via hogere afschrijvings- en financieringslasten in het jaar zelf of pas in de volgende jaren.		
- jaar van investeren		X
- afschrijvings- en financieringslasten in latere jaren	X	

Overschrijdingen begrote lasten 2016

(bedragen x € 1.000)

Programma	Beleidsveld	Lasten begroot	Lasten werkelijk	Af-wijking	Over-schrijding	Cate-gorie
Maatschappelijke participatie	11 Onderwijs en sport	38.714	38.541	-173	nee	<i>n.v.t</i>
	12 Bevorderen zelfredzaamheid	22.996	22.524	-472	nee	<i>n.v.t</i>
	13 Advies en ondersteuning	6.047	6.142	95	ja	<i>n.v.t</i>
totaal:		67.757	67.207			
Ondersteuning en Zorg	21 Maatwerkvoorzieningen	65.065	55.375	-9.690	nee	<i>n.v.t</i>
	22 Opvang en beschermd wonen	52.617	52.862	245	ja	3
	23 Jeugdbesch & jeugdreclassering	3.320	2.800	-520	nee	<i>n.v.t</i>
totaal:		121.002	111.037			
Werk en inkomen	31 Werk	27.343	25.356	-1.987	nee	<i>n.v.t</i>
	32 Inkomen	69.236	68.803	-433	nee	<i>n.v.t</i>
	33 Minima	6.287	5.991	-296	nee	<i>n.v.t</i>
totaal:		102.866	100.150			
Duurz. Stedelijke Vernieuwing	41 Duurzame sted. Ontwikkeling	8.800	8.174	-626	nee	<i>n.v.t</i>
	42 Economie, toerisme en cultuur	27.554	26.825	-729	nee	<i>n.v.t</i>
	43 Grondexploitaties	6.895	5.805	-1.090	nee	<i>n.v.t</i>
totaal:		43.249	40.804			
Beheer en Onderhoud	51 Openbare ruimte en mobiliteit	78.021	77.915	-106	nee	<i>n.v.t</i>
	52 Parkeren	12.266	12.340	74	ja	<i>n.v.t</i>
	53 Overige beheertaken	31.123	35.135	4.012	ja	3
totaal:		121.410	125.390			
Burger, Bestuur en Veiligheid	61 Dienstverlening	12.435	12.429	-6	nee	<i>n.v.t</i>
	62 Gemeentelijk bestuur	8.045	9.142	1.097	ja	4
	63 Openbare orde en veiligheid	31.222	31.616	394	ja	3
totaal:		51.702	53.187			
Algemene Dekkingsmiddelen	71 Lokale belastingen & heffingen	4.712	4.601	-111	nee	<i>n.v.t</i>
	72 Algemene dekkingsmiddelen	18.289	10.974	-7.315	nee	<i>n.v.t</i>
totaal:		23.001	15.575			
Totaal lasten (exclusief mutatie reserves)		530.987	513.350			

De kostenoverschrijdingen zijn geconstateerd na verantwoordingsjaar. De controle op de rechtmatigheid van de mutaties in de reserves zijn op afzonderlijke wijze gecontroleerd via de controle op het eigen vermogen. Conform de hiervoor genoemde criteria worden onderstaand de overschrijdingen ten opzichte van de geraamde gelasten in de begroting na wijziging toegelicht:

Programma 1 Maatschappelijke participatie

Advies en ondersteuning, overschrijding € 95.000

Bedrag blijft beneden de rapporteringsgrens.

Programma 2 Ondersteuning en Zorg

Opvang en beschermd wonen, overschrijding € 245.000 (categorie 3)

Tegenover de hogere lasten voor beschermd wonen staat een hogere opbrengst in de vorm van bijdrages.

Programma 5 Openbare ruimte en mobiliteit

Overige beheertaken, overschrijding € 4.012.000 (categorie 3)

De overschrijding wordt veroorzaakt door de afboeking van Materiële Vast Activa. Het betreft de boekwaardes van € 3,9 miljoen van een aantal onroerende zaken die zijn verkocht.

Tegenover de overschrijding staat de verkoopopbrengsten die onder de baten zijn verantwoord.

Parkeren, overschrijding € 74.000

Bedrag blijft beneden de rapporteringsgrens.

Programma 6 Burger, Bestuur en Veiligheid

Gemeentelijk bestuur, overschrijding € 1.097.000 (categorie 4)

Op grond van de Algemene Pensioenwet Politieke Ambtsdragers (APPA) is de gemeente verantwoordelijk voor de uitvoering van de pensioenregeling voor (oud-)wethouders. De gemeente is verplicht daarvoor een voorziening in te stellen. Jaarlijks wordt de hoogte van de voorziening bepaald aan de hand van de benodigde reservewaarde aan het einde van het boekjaar. De actuariële berekeningen die hiervoor nodig zijn, worden gemaakt door PROambt Advies. Een belangrijke factor in de berekening is de rekenrente. Dit is het percentage aan rente dat gehanteerd wordt om het verwachte toekomstige rendement op het vermogen te bepalen. Hoe lager de rente, hoe lager het te verwachten rendement en hoe hoger de benodigde reservewaarde in de voorziening. Onze accountant heeft geadviseerd om voor de berekening van de hoogte van de voorziening bij de jaarrekening 2016 de rekenrente 2017 te hanteren in plaats van de rekenrente 2016. De door De Nederlandsche Bank gepubliceerde rekenrente voor 2017 bedraagt 0,864% en is lager dan de rekenrente 2016 (1,629%) en de laatst gehanteerde rekenrente 2015 (2,156%) bij de jaarrekening 2015. Als gevolg van deze lagere rekenrente is een dotatie aan de voorziening wethouderspensioenen nodig van € 1,27 miljoen. In de Bestuursrapportage 2016 (bladzijde 46) is melding gemaakt van het risico dat de rekenrente zou dalen.

Openbare orde en veiligheid € 394.000 (categorie 3)

Het aantal leges verzoeken is in toegenomen van 1.135 in 2015 naar 1.553 in 2016. Deze verzoeken hebben geleid tot het afgeven van meer vergunning voor de WABO, hiervoor is er meer capaciteit ingezet om de aanvragen af te handelen. Tegenover deze extra lasten staan ook een extra baten. Door een gegrond bezwaar (december 2016) inzake een aantal leges met betrekking tot de Westergracht zijn deze meeropbrengsten teruggebracht tot € 220.000 (€ 1,2 miljoen minus bezwaar van € 980.000).

Overschrijding kredieten

Het college informeert de raad vooraf als een investeringskrediet met minimaal 5% van het krediet, met een minimum van € 50.000, dreigt te worden overschreden in de eerstvolgende tussenrapportage of via een afzonderlijk voorstel aan de raad. Dit geldt eveneens indien bij een grote investering een voorziene overschrijding van 5% leidt tot een overschrijding van € 250.000 of meer.

Uit de controle op kredietoverschrijding komen per eind december 2016 de volgende overschrijding > € 50.000 naar voren:

Waarderhaven, overschrijding categorie 7 van € 194.000 (5,4 % van het krediet)

Bij de behandeling van de extra kredietaanvraag Waarderhaven in november 2015 is aangegeven dat er discussie met de fiscus is over de BTW bij de Waarderhaven. In 2016 is bij de laatste kredietaanvraag in de commissie beheer gemeld dat verdere bodemverontreiniging tot een overschrijding zou leiden. Tijdens de uitvoering zijn extra kosten gemaakt als gevolg van niet-voorziene vervuilingen. Na oplevering van het project zijn enkele zaken naar voren gekomen die nog moeten worden opgelost. Hierbij is niet zeker dat de kosten daarvan volledig bij de aannemer kunnen worden neergelegd. Tot slot is in de Bestuursrapportage 2016 gemeld dat er een financieel risico bestaat dat er buiten het financiële kader wordt getreden in verband met een BTW-geschil met de fiscus. Het project Waarderhaven is fiscaal in eerste instantie als volledig compensabel aangemerkt. De activiteiten bestonden uit het brandveilig maken van de haven, wat een activiteit is vanuit een overheidsverantwoordelijkheid waarvoor de BTW gecompenseerd moet via het BTW-compensatiefonds. Dit was ook nog het beeld ten tijde van de laatste kredietaanvraag. Gedurende het project is de insteek veranderd en is onder andere de haven uitgebreid. Dit heeft gevolgen voor de mate waarin de BTW gecompenseerd mag worden. Het deel van de BTW dat niet compensabel is, is dus niet geraamd in het krediet en betekent een overschrijding van het krediet. Deze zaken leiden tot een overschrijding van het toegestane projectbudget.

De verwachting is dat er nog voor € 252.000 aan kosten in 2017 worden gemaakt. Waardoor de overschrijding op het huidige krediet € 446.000 gaat bedragen.

De Schakel, overschrijding categorie 7 € 122.000 zijnde (3,5% van het krediet)

Bij de kredietaanvraag zijn de kosten voor het bouwrijp opleveren van het terrein niet opgenomen. De gemeente was verplicht om bouwrijpe grond te leveren aan het schoolbestuur.

Aangezien de fundering van het vorige schoolgebouw nog aanwezig was, hebben de sloopkosten geleid tot een overschrijding van het krediet.

4.7 Single informatie/single audit

SiSa bijlage verantwoordingsinformatie 2016 op grond van artikel 3 van de Regeling informatieverstrekking sisa - d.d. 10 januari 2017						
O C W	D1	Regionale meld- en coördinatiecentra voortijdig schoolverlaten	Besteding (jaar T)	Opgebouwde reserve ultimo (jaar T-1)		
			Aard controle R	Aard controle R		
			Indicatornummer: D1 / 01	Indicatornummer: D1 / 02		
		€ 760.265	€ 287.339			
		Besluit regionale meld- en coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaten				
		Gemeenten				
O C W	D1A	Regionale maatregelen voortijdig schoolverlaten 2016 - 2021	Besteding (jaar T)	Besteding aan contactschool (jaar T)	Opgebouwde reserve ultimo (jaar T-1)	
		Besluit regionale meld- en coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaten				
		Contact gemeenten				
			Aard controle R	Aard controle R	Aard controle R	
			Indicatornummer: D1A / 01	Indicatornummer: D1A / 02	Indicatornummer: D1A / 03	
			€ 17.850	€ 0	€ 0	
O C W	D9	Onderwijsachterstandenbeleid 2011-2017 (OAB)	Besteding (jaar T) aan voorzieningen voor	Besteding (jaar T) aan overige activiteiten (naast VVE)	Besteding (jaar T) aan afspraken over voor- en	Opgebouwde reserve ultimo (jaar T-1)
		Besluit specifieke uitkeringen gemeentelijke onderwijsachterstandenbeleid 2011-2017	voorschoolse educatie die voldoen aan de wettelijke kwaliteitseisen (conform artikel 166, eerste lid WPO)	voor leerlingen met een grote achterstand in de Nederlandse taal (conform artikel 165 WPO)	vroegschoolse educatie met bevoegde gezagsorganen van scholen, houders van kindcentra en peuterspeelzalen (conform artikel 167 WPO)	Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie
		Gemeenten				
			Aard controle R	Aard controle R	Aard controle R	Aard controle R
			Indicatornummer: D9 / 01	Indicatornummer: D9 / 02	Indicatornummer: D9 / 03	Indicatornummer: D9 / 04
			€ 3.931.832	€ 1.204.267	€ 255.244	€ 580.206
			Hieronder per regel één gemeente(cod e) selecteren en in de kolommen ernaast de	Aan andere gemeenten (in jaar T) overgeboekte middelen (lasten) uit de specifieke	Hieronder per regel één gemeente(cod e) selecteren en in de kolommen ernaast de	Van andere gemeenten in (jaar T) overgeboekte middelen (baten) uit de specifieke

			verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen	uitkering onderwijsachterstandenbeleid	verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen	uitkering onderwijsachterstandenbeleid		
				Bedrag		Bedrag		
			Aard controle n.v.t Indicatornummer: D9 / 05	Aard controle R Indicatornummer: D9 / 06	Aard controle n.v.t Indicatornummer: D9 / 07	Aard controle R Indicatornummer: D9 / 08		
		1						
		2						
O C W	D10	(Volwassenen) Onderwijs 2015-2017	Verstrekte uitkering (jaar T)	Besteding (jaar T) van educatie bij roc's	Besteding (jaar T) van educatie bij andere aanbieders dan roc's	Besteding (jaar T) van educatie totaal (automatisch)	Ten minste 50% besteed aan roc's ja/nee (automatisch)	
		Participatiewet						
		Contactgemeenten	Aard controle R Indicatornummer: D10 / 01	Aard controle R Indicatornummer: D10 / 02	Aard controle R Indicatornummer: D10 / 03	Aard controle nvt Indicatornummer: D10 / 04	Aard controle nvt Indicatornummer: D10 / 05	
			€ 1.120.722	€ 973.639	€ 8.578	€ 982.217	ja	
			Reservering besteding van educatie in jaar T voor volgend kalenderjaar (jaar T+1)	Onttrekking besteding van educatie in jaar T van volgend kalenderjaar (jaar T+1)				
			Aard controle R Indicatornummer: D10 / 06	Aard controle R Indicatornummer: D10 / 07				
			€ 228.126	€ 0				
&I M	E11B	Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL) SiSa tussen medeoverheden	Hieronder per regel één beschikkingsnummer en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie	Besteding (jaar T) ten laste van provinciale middelen	Besteding (jaar T) ten laste van eigen middelen	Besteding (jaar T) ten laste van bijdragen door derden = contractpartners (niet rijk, provincie of gemeente)	Besteding (jaar T) ten laste van rentebaten gemeente op door provincie verstrekte bijdrage NSL	Teruggestort /verrekend in (jaar T) in verband met niet uitgevoerde maatregelen
		Provinciale beschikking en/of verordening						
		Gemeenten en gemeenschappelijke regelingen (Wgr) (SiSa tussen medeoverheden)	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E11B / 01	Aard controle R Indicatornummer: E11B / 02	Aard controle R Indicatornummer: E11B / 03	Aard controle R Indicatornummer: E11B / 04	Aard controle R Indicatornummer: E11B / 05	Aard controle R Indicatornummer: E11B / 06

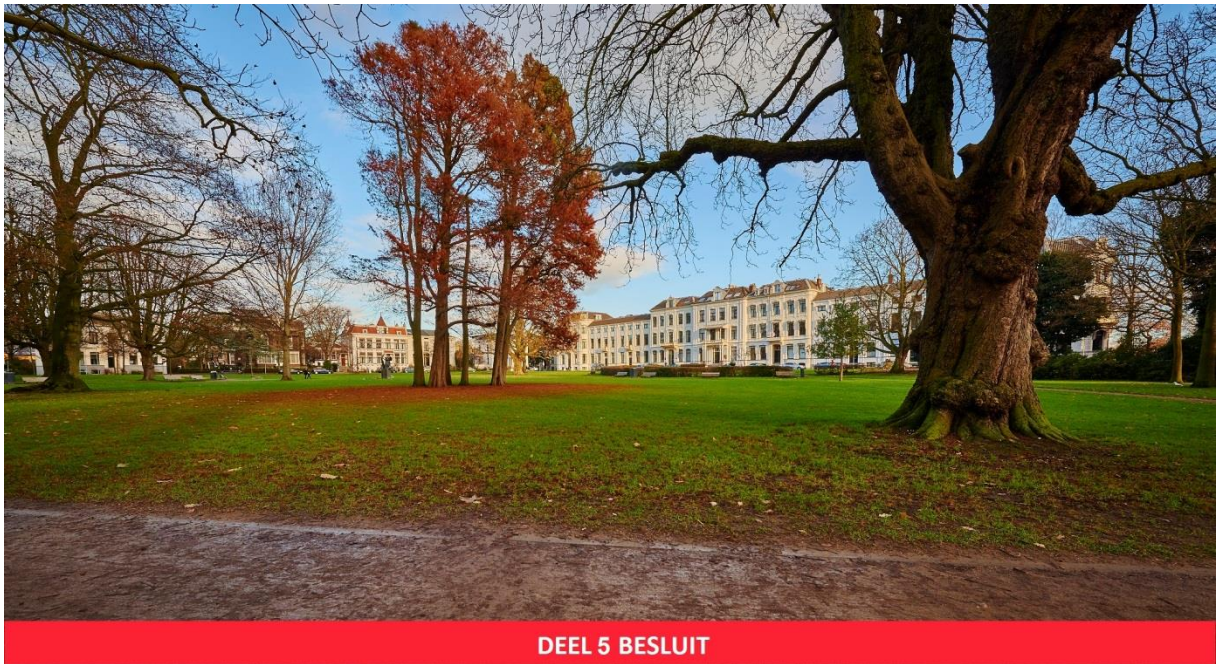
1	2008-41558	€ 3.400	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
2	2009-75275	€ 18.762	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
3						
	Kopie beschikkingsnummer	Cumulatieve besteding ten laste van provinciale middelen tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordings informatie	Cumulatieve besteding ten laste van eigen middelen tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordings informatie	Cumulatieve besteding ten laste van bijdragen door derden = contractpartners (niet rijk, provincie of gemeente) tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordings informatie		
	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicatornummer: E11B / 07</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicatornummer: E11B / 08</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicatornummer: E11B / 09</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicatornummer: E11B / 10</i>		
1	2008-41558	€ 205.309	€ 0	€ 0		
2	2009-75275	€ 481.944	€ 615.389	€ 0		
3						
	Kopie beschikkingsnummer	Cumulatieve besteding ten laste van rentebaten gemeente op door provincie verstrekte bijdrage NSL tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordings informatie	Cumulatief teruggestort/v errekend in (jaar T) in verband met niet uitgevoerde maatregelen tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordings informatie	Eindverantwoording Ja/Nee Als u kiest voor 'ja', betekent dit dat het project is afgerond en u voor het komende jaren geen bestedingen meer wilt verantwoorden		
	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicatornummer: E11B / 11</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicatornummer: E11B / 12</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicatornummer: E11B / 13</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicatornummer: E11B / 14</i>		
1	2008-41558	€ 0	€ 0	Ja		
2	2009-75275	€ 11.060	€ 0	Ja		
3						

&I M	E2 7B	Brede doeluitkering verkeer en vervoer SiSa tussen medeoverheden Provinciale beschikking en/of verordening Gemeenten en Gemeenschappe lijke Regelingen	Hieronder per regel één beschikkingsn ummer en in de kolommen ernaast de verantwoordin gsinformatie	Besteding (jaar T) ten laste van provinciale middelen	Overige bestedingen (jaar T)	Correctie ten opzichte van tot jaar T verantwoorde bestedingen ten laste van provinciale middelen Indien de correctie een vermeerdering van bestedingen betreft, mag het alleen gaan over nog niet eerder verantwoorde bestedingen	Correctie ten opzichte van tot jaar T verantwo orde overige besteding en Indien de correctie een vermeerde ring van besteding en betreft, mag het alleen gaan over nog niet eerder verantwo orde besteding en
			Aard controle n.v.t. Indicatornum mer: E27B / 01	Aard controle R Indicatornumme r: E27B / 02	Aard controle R Indicatornum mer: E27B / 03	Aard controle R Indicatornumme r: E27B / 04	Aard controle R Indicatornu mmer: E27B / 05
			1 471987/60332 4	€ 240.089	€ 635.089		
			2 475899/60331 8	€ 85.000	€ 85.297		
			3 471991/60333 1	€ 20.048	€ 29.486		
			4				
			Kopie beschikkingsn ummer	Cumulatieve besteding ten laste van provinciale middelen tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordings informatie	Cumulatieve overige bestedingen tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordin gsinformatie	Toelichting	Eindverant woording Ja/Nee Als u kiest voor 'ja', betekent dit dat het project is afgerond en u voor de komende jaren geen bestedinge n meer wilt verantwoor den
			Aard controle n.v.t. Indicatornum mer: E27B / 06	Aard controle n.v.t. Indicatornumme r: E27B / 07	Aard controle n.v.t. Indicatornum mer: E27B / 08	Aard controle n.v.t. Indicatornumme r: E27B / 09	Aard controle n.v.t. Indicatornu mmer: E27B / 10
			1 471987/60332	€ 250.000	€ 645.000		Ja

		2016	<i>Aard controle R Indicatornummer: G3 / 01</i>	<i>Aard controle R Indicatornummer: G3 / 02</i>	<i>Aard controle R Indicatornummer: G3 / 03</i>	<i>Aard controle R Indicatornummer: G3 / 04</i>	<i>Aard controle R Indicatornummer: G3 / 05</i>	<i>Aard controle R Indicatornummer: G3 / 06</i>
		Besluit bijstandverlening zelfstandigen (Bbz) 2004	€ 562.437	€ 173.358	€ 15.727	€ 172.719	€ 28.291	€ 0
		Alle gemeenten verantwoordelijk hier het gemeentedeel over (jaar T), ongeacht of de gemeente in (jaar T) geen, enkele of alle taken heeft uitbesteed aan een Openbaar lichaam opgericht op grond van de Wgr.	Baten (jaar T) Bob (exclusief Rijk)	Besteding (jaar T) aan uitvoeringskosten Bob als bedoeld in artikel 56 Bbz 2004	Volledig zelfstandige uitvoering Ja/Nee			
			<i>Aard controle R Indicatornummer: G3 / 07</i>	<i>Aard controle R Indicatornummer: G3 / 08</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicatornummer: G3 / 09</i>			
			€ 0	€ 0	Ja			

4.8 Controleverklaring

De controleverklaring van de accountant wordt separaat aangeboden aan de gemeenteraad.

DEEL 5 BESLUIT

De raad van de gemeente Haarlem

Gelezen het verslag van de Rekenkamercommissie over het Jaarverslag 2016;

Gelezen het verslag van bevindingen van de accountant over de Jaarrekening 2016;

Gelezen de reactie hierop van college van burgemeester en wethouders;

Besluit:

1. Vast te stellen de Jaarrekening 2016 en :
 - de lasten te bepalen op € 547.375.000 (exploitatie € 513.349.000 en reserves € 34.025.000);
 - de baten te bepalen op € 554.983.000 (exploitatie € 526.976.000 en reserves € 28.007.000).
2. Kostenoverschrijdingen betreffende lasten 2016 die passen binnen het bestaande beleid en ten onrechte niet tijdig aan de raad zijn gerapporteerd, alsnog te autoriseren. Een specificatie van deze lasten (categorie 3), is opgenomen in hoofdstuk 4.6 Begrotingscriteria rechtmatigheid.
3. In te stemmen met de in hoofdstuk 4.7 van het jaarverslag opgenomen bijlage Single information/Single audit (SiSa) en de toelichting daarop. De SiSa-bijlage wordt na vaststelling van het jaarverslag door de raad aangeboden aan de staatssecretaris van BZK.
4. Vast te stellen het Jaarverslag 2016.

Gedaan in de vergadering van 22 juni 2017,

De voorzitter,

De griffier,